

Németh Tibor

„...*mások szegénységén segíthetni...*”

Ihász Lajos élete
(1850–1908)

Németh Tibor

„...mások szegénységén segíthetni...”

Ihász Lajos élete

(1850–1908)

MEGJELENT

a Jókay Család Alapítványa

a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület

Bakonytamási Község Önkormányzata

a Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és
Élelmiszertudományi Karának Hallgatói Önkormányzata

Dr. Kovács Zoltán, Veszprém megyei kormány megbízott

ANYAGI TÁMOGATÁSÁVAL

Németh Tibor

„...mások szegénységén segíthetni...”

Ihász Lajos élete

(1850–1908)

Pápa, 2012

Lektorálta:
Ács Anna
Szócs Tibor
Németh Szabolcs

Fordítás:
Cservenák Anetta (német)
Rajcic Iván (angol)

A borítón Herz Dávid Ihász Lajosról készített festménye szerepel

nemeth.tibor@freemail.hu

© Németh Tibor, 2012

ISBN 978-963-9818-25-5

Kiadja: Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa
Felelős kiadó: Dr. Hermann István

Készült a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár
Kötészeti és Sokszorosító Műhelyében
Felelős vezető: Dr. Hermann István
Tipográfia: Polgárné Németh Katalin

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS	5
BEVEZETÉS	9
A kötetben alkalmazott szöveggondozási gyakorlat	10
Köszönetnyilvánítás	11
IHÁSZ LAJOS ÉLETRAJZÁNAK KRONOLÓGIAI VÁZLATA	13
A MAGÁNEMBER	15
Születésének körülményei	15
Az elődök	18
Tanulmányai	21
Katonai szolgálata	43
Családi élete	47
Kapcsolata Jókai Mórral	61
A család ingatlanjai	74
Szabadidős tevékenységei	80
AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZBAN	86
A gyülekezeti felügyelő	86
Ajkán	86
Bakonytamásiban	90
A gyámintézeti világi elnök	93
A Zalai Egyházmegye felügyelője	100
Az egyházkerületi felügyelőválasztás	105
Az egyházkerületi felügyelő	114
MECÉNÁSI, JÓTÉKONYSÁGI MŰKÖDÉSE	125
A MEZŐGAZDASÁG VILÁGÁBAN	137
Gazdálkodásának főbb jellemzői	137
A mezőgazdasági szakember	145
A „földesuraság”	153
A VÁRMEGYEI ÉS AZ ORSZÁGOS POLITIKÁBAN	157
A megyebizottsági tag	157
Világ- és politikai nézete – A főrendiházi tagság elnyerése	167
UTOLSÓ ÉVEI	175
Végrendelete	175

Élete alkonya.....	181
Halálhíre, temetése, emlékezete.....	183
EPILOGUS.....	189
IRODALOMJEGYZÉK.....	191
RÖVIDÍTÉSEK.....	197
FÜGGELÉK.....	203
RESÜMEE.....	261
SUMMARY.....	263
KÉPEK.....	265

AJÁNLÁS

Tisztelt Olvasó, Kedves Testvérem!

Talán nem tévedek, ha azt feltételezem, hogy ez a mű, amit most kezében tart, elsősorban evangélikus hittestvéreink olvasmánya. Ezen belül is a dunántúli evangélikusoknak ajánlom nagy szeretettel. Természetesen nem mintha nem tartanám hasznos tanulmánynak bármelyik keresztényen felekezethez tartozónak, vagy akár felekezetektől távollévőknek egyaránt.

Ihász Lajos egyházkerületi felügyelő élete minden ember, de főleg az egyházban tisztséget vállalók részére ad sok okulást, szolgál tanulsággal.

Bevallom őszintén, sokáig számomra is csak egy név volt a kerületi székház kapubejárója alatti táblán Ihász Lajos neve. Németh Tibor testvérünk precíz, és érezhetően személyes elkötelezettséggel megírt igényes műve egy olyan embert rajzol elénk, aki pozícióját, társadalmi helyzetét, vagyonát állította egyháza szolgálatába.

Meggyőződésem, hogy feladatai kiszélesedésében a fokozatosság is nagy szerepet játszott, ahogy Ajka gyülekezeti felügyelőjéből lett előbb megyei, majd egyházkerületi felügyelő. Mindvégig kitapintható a gyülekezetekért érzett felelőssége, irántuk való elkötelezettsége. Tulajdonképpen egyházunk struktúrája nem sokat változott az elmúlt száz évben. Azonban a tisztséget betöltők feladata lényegesen módosult. Ihász Lajos azon mecénások közé tartozott, aki a gyámintézet és minden, egyházon belül szerveződő csoport, egyesület céljait támogatandónak tartotta és támogatta is. Azzal a meggyőződéssel, hogy azok mind az egyház szolgálatához szervesen hozzátartoznak. Építik a testvéri közösséget, szövik a gyülekezethez tartozás szálait. De munkássága nem merült ki ebben, hanem igazi társa volt elnöktársainak minden egyházkormányzati szinten. Különösen is igaz ez Gyurátz Ferenc püspök úrra. A hozzá fűződő barátság és megbecsülés alapja volt közös szolgálatuknak. A nagy formátumú egyházvezető többször említi ezt elnöktársáról. A kerület főpásztoráról köz tudott irodalmi igényesség, Krisztus központú teológiai látás méltó társának bizonyult Ihász Lajos, az elnöktárs.

Nehéz egy életrajzban visszaadni a kor minden jellemzőjét. Ennek az írásnak ez sikerült. Bár csak felsejlik az akkori társadalmi élet, de a sorok között ott van a századforduló légköre. Nem kell hozzá nagy fantázia, hogy elképzeljük azt a társalgást, ami egy-egy összejöveten a meghatározó hang lehetett akár a családi körben, vagy valamely egyházi fórumon. Akár Ihász Lajos sokrétű műveltsége, de különösen is a házasság révén a Jókay családhoz és Jókai Mórhoz kötődés ennek ékes bizonyítéka.

Megtisztelő a felkérés, hogy e tisztségben elődöm, a kerület nagy mecénása életéről, egyházában és szeretett kerületében végzett szolgálatáról írt mű ajánlását írhatom.

Szeretettel ajánlom hasznos olvasmányul mindenkinek ezt a tanulmányon messze túlmutató könyvet. Valamint hálásan mondok köszönetet Németh Tibor testvéremnek a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület nevében a sok kutatásért, hogy egyházkerületünk történelmének ezt a szakaszát Ihász Lajos életén keresztül elének tárja.

Csákvár, 2012. november 14.

Mészáros Tamás
egyházkerületi felügyelő

Szüeimnek és szülőföldemnek

BEVEZETÉS

Szülőfalum, Bakonytamási evangélikus gyülekezete 2008-ban, halálának századik évfordulóján megemlékezést szervezett egykori felügyelőjének, Ihász Lajosnak tiszteletére. Mivel pályája során a területi alapú egyházigazgatás minden lépcsőfokát megjárta, a rendezvény lebonyolításába bekapcsolódott a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület is, amelynek 1899-től haláláig viselte felügyelőségét. A főhajtás igazán illő és megérdemelt volt: Ihász Lajos ugyanis egyik uradalmát több mint kétezer hold földterülettel végrendeletileg egyházkerületére hagyta. Olyan jellegű ajándék volt ez, amihez hasonlót korábban nem rögzítettek a krónikák. Nemes szívű felajánlása arra indított, hogy a jubileum alkalmával nyomába szegődjek életútjának, különösen egyházon belüli működésének. Akkori eredményeimről „Ihász Lajos munkássága a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben” címmel tartottam felolvasást ünnepségünk keretében, majd év végén újságcikkben hívtam fel a figyelmet tevékeny életére.¹

Ihász Lajosról már ezt megelőzően is voltak hézagos ismereteim. Tudtam, hogy a szülőfalumhoz tartozó Hathalompuszta birtokosa volt. Nevével először földim, Tatay Sándor könyveiben találkoztam,² de pályájáról ezekből nem derültek ki részletek. Később értesültem róla, hogy a „Hathalmi Állami Gazdaság” (hivatalosan a Pápai Állami Gazdaság Hathalmi Kerülete) az ő, pontosabban örökösei államosított birtokán szerveződött. Emlékszem meglepetésemre, amikor a puszta határában elhagyatottan megbúvó családi kriptá egyik obeliszkjén a „Jókay Mór”³ nevet pillantottam meg. Megdöbbenésemre is, amikor elmondták, hogy a gazos sírdomb fölött egykor tornyos kis kápolna állt, melyet az államosítás után egyszerűen széthordtak. Az már az internet korszakában tudatosult bennem, hogy Ihász Lajos tagja volt az országgyűlés főrendiházának. Mecénási tevékenységének első bizonyítékára viszont még kisgyermekkoromban csodálkozhattam rá. Hiszen csatos, veretes, csillogó aranymet-szésű könyvet azt megelőzően soha nem láttam. A címe szerint is „Arany-

---

¹ Németh 2008. 6.

² Tatay 1961. 17.; Tatay é. n. (1967) 17–18.; Tatay 1983. 60.; Tatay 1985. 230–231.

³ Az író fiatalon elhunyt unokaöccse.

könyv”-et azért adományozta falum gyülekezetének, hogy abba vezessék be a legbuzgóbb adakozók neveit. Tábláján, első oldalán természetesen az ő nevét örökítették meg a hálás hívek.

Így szinte magától értetődő volt, hogy alakja bekerült kutatási témáim közé. Ám az életével kapcsolatos célirányos adatfeltáró munkát csak 2008 májusától kezdtem meg. Hamar bebizonyosodott, hogy „szondázó” adatgyűjtésem szép reményekkel kecsegtet, ezért a kutatást a szeptemberben lezajlott megemlékezés után is folytattam. Ebből született meg az itt következő életrajz, amelyet munkám mellett, szabadidőmben készítettem. Abban a reményben, hogy a hitbuzgó hazafi érdemeit az utókor, a ma embere is méltányolni fogja.

A kötetben alkalmazott szöveggondozási gyakorlat

A főszövegben több, hosszabb idézetet szerepeltetek 19. század végi, 20. század eleji kéziratos és nyomtatott művekből. Ezeket a gördülékenyebb olvasás, jobb megértés miatt a ma érvényben lévő akadémiai helyesírásunkhoz igazítottam. A kiemelést szolgáló eljárások közül a térköz ritkításától eltekintettem, a kurzív szedést viszont az eredeti szövegeknek megfelelően alkalmaztam. Az idézetekből esetenként kihagyott részeket (...) jelzi. Gyakran tapasztaltam, hogy az akkoriak milyen sűrűn tagolták mondandójukat. Helykímélés miatt a nagyon rövid, néha csupán egy mondatra terjedő bekezdéseket összevontam, a tagolás helyét / jellel jelöltem. Munkámhoz nagy mennyiségű adatot használtam fel korabeli sajtótermékekből. A hetilapok, folyóiratok címeit főszövegben és lábjegyzetben aktuális helyesírási szabályaink szerint (például Vasárnapi Újság), lábjegyzetben hivatkozásként viszont rövidítve és betűhíven (tehát VU) szerepeltetem. Ugyancsak betűhíven olvashatók a tételek az irodalomjegyzékben, a rövidítések feloldásjegyzékében, valamint a szövegek – minden következtelenséget meghagyva – az életrajzhoz kapcsolódó függelékben.

Szeged–Bakonytamási, 2012. július 31.

N. T.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném köszönetemet kifejezni az alábbi személyeknek, szervezeteknek, intézményeknek, akik/amelyek a legkülönfélébb módon segítettek munkámat:

Ács Anna, Veszprém
Adámi Mária, Győr
Bakonytamási Község Önkormányzata
Balla Tibor, KA, Bécs/Wien
Böröcz Enikő, EOL, Budapest
Czenthe Miklós, EOL, Budapest
Cservenák Anetta, Szeged
Domján János, Ajka
Földesi Ferenc, OSZK, Budapest
Gabnai Sándor, Sopron
Gaskó Jutka, MNM, Budapest
Gyöngyössy Orsolya, LDM, Veszprém
Hermann István, JMVK, Pápa
Ignáczné Iváncsics Erika, NYME MÉKL, Mosonmagyaróvár
Ihász Ildikó, Budapest
Jakab Réka, VeML, Veszprém
Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa
Jókay Család Alapítványa, Budapest
Jókay Károly, Budapest
Káldy Zsuzsanna, BDEG, Sopron
Kelemen Ida, OGYK, Budapest
Kissné Zanchi Zsuzsa, MNM, Budapest
Kolozsvári Katalin, DREK, Pápa
Kovács László, Budapest
Kovács Zoltán, Pápa
Kránitz Zsolt, DREL, Pápa
Krassza András, OGYK, Budapest
Lenhardtné Bertalan Emma, Budapest
Lipthay Endre, OSZK, Budapest
Marics Lajos, Nagydém
Márkusné Vörös Hajnalka, VeML, Veszprém

Mészáros Tamás, Csákvár
Mezei Zsolt, DREK, Pápa
Miszlai Edit, MNM, Budapest
Molnár Jenő, LDM, Veszprém
Molnárné Liszi Erzsébet, LDM, Veszprém
Müller Tamás, OGYK, Budapest
Német Norbert, NYME MÉK HÖK, Mosonmagyaróvár
Németh Attila, Mosonmagyaróvár
Németh Károly, Bakonytamási
Németh Szabolcs, Mencshely
Nováky Rita, Budapest
Nyerges Gabriella, PIM, Budapest
Nyírfalvi Károly, MMGM, Budapest
Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület, Győr
Nyugat-Magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi
Karának Hallgatói Önkormányzata, Mosonmagyaróvár
Osváth László, Csögle–Budapest
Parragi Márta, PIM, Budapest
Polgárné Németh Katalin, JMVK, Pápa
Pozsgai Mónika, VeML, Veszprém
Pőr Csilla, PE GKKL, Keszthely
Putz Judit, EKMK, Veszprém
Rajcic Iván, Szeged
Selmeczi Pálma, EOK, Budapest
Séra Erzsébet, OGYK, Budapest
Szabóné Vörös Györgyi, EKMK, Veszprém
Szakács Gergely Attila, Pápa
Szakos Csaba, Bakonytamási
Szekeresné Páldi Rita, SZTE KK, Szeged
Szelőczei Eszter, Tata
Szemerei János, Győr
Szócs Tibor, Szeged
Szundy László, Budapest
Tóth-Bencze Tamás, BKKF, Balatonfüred
Vajda István, Ajka
Varga Imréné, SEL, Sopron
Varga László, NYME MÉK HÖK, Mosonmagyaróvár

IHÁSZ LAJOS ÉLETRAJZÁNAK KRONOLÓGIAI VÁZLATA

1850. június 12. – Megszületik Hathalmon
1868. július 26. – Érettségi vizsgát tesz Pápán
- 1868 ős – Jogi tanulmányokba kezd Pozsonyban
- 1871 ős – Megkezdí önkéntes katonai szolgálatát
- 1873 – Okleveles gazda képesítést szerez Magyaróváron
- 1873 – Önálló gazdálkodásba kezd a család lórintei birtokán
1874. október – Tagja lesz Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának
1875. április 12. – Feleségül veszi Perczel Erzsébetet
1882. február 7. – Felügyelőjévé választja az Ajkai Evangélikus Gyülekezet
- 1885 – Megörökli a hathalmi birtokot
- 1885 – Először tesz jelentősebb alapítványokat
1889. május – Elválík Perczel Erzsébettől
1889. június 30. – Feleségül veszi Jókay Etelkát
1890. május 18. – Beiktatják a Bakonytamási Evangélikus Gyülekezet felügyelői székébe

1890. augusztus 14. – Világi elnökévé választja a Dunántúli Evangélikus Gyámintézet
1891. október 12. – Beiktatják a Zalai Evangélikus Egyházmegye felügyelőjének
- 1896 – Az ezredéves kiállításon mezőgazdasági termékeit kiállítási érermel és oklevéllel ismerik el
- 1897 ősz – Részt vesz a Gusztáv Adolf Egylet berlini nagygyűlésén
1898. február 10. – Feleségével örökbe fogadják Jókay Miklós Mórict
1898. augusztus 18. – Megkapja a Ferenc József-rend lovagkeresztjét
- 1898 – Megválasztják Gic község bírójának
1899. november 29. – Beiktatják a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület felügyelői székébe
- 1900 ősz – Terményeivel aranyérmet nyer a párizsi világkiállításon
1901. március 23. – Meghívót kap az országgyűlés főrendiházába
1903. március 30. – Megírja végrendeletét
1908. december 6. – Meghal Lőrintén

A MAGÁNEMBER

*Méltóságod különben is annak a nagy elvnek barátja,
hogy ahol tett kell, ott a szavak némuljanak el,
s helyettük a tettek beszéljenek.
(Baltik Frigyes)*

Születésének körülményei

„Volt két jó ismerősöm s nemes jó barátom. Egy atyafi két testvér. Az egyik Ihász Dániel, akit csak egyszer-kétszer láttam életemben s a másik Ihász Imre, birtokostársam, vármegyém előkelője, mindenki által becsült és szeretett jó magyar ember.

Melyik volt jobb hazafi: sohase tudtam eldönteni.

Ihász Dániel, mint ifjú, fegyvert fogott s orvul megrohant, száz sebből vérző hazájának védelmére sietett, mint honvéd 1848-ban. Végigküzdötte a szabadságért és a becsületért vívott harcnak minden csatáját. Fegyverét le nem tette, a győztes idegennek magát meg nem adta, elment bujdosónak, élt a hazátlanok száraz kenyere s mikor az olasz nemzet harcban állott az osztrákkal: erős karját s éles fegyverét felajánlotta az olasz nemzetnek, hogy ott is szemközt álljon azzal az ellenséggel, akivel 1848-ban és 1849-ben szemközt állott. S amikor eljött a békeségnek ideje s ránehezedett az életkor súlya: akkor odatelepedett Kossuth Lajos mellé s el nem hagyta őt haláláig.

Hogy az agg bujdosó, a független Magyarország egykori kormányzója minden nap lássa, minden nap érezze, hogy a magyar szívnek hozzá való hűsége el nem csügged, el nem múlik soha. – Ez volt Ihász Dániel; – férfi, a lelkek szent lángolásának korszakából, aki élt, harcolt és meghalt anélkül, hogy honfi szívének nagy eszményeit egyetlen szempillantásig elfelejtette volna.

Hát testvérje Ihász Imre mit csinált itthon? Miként szállhatott versenyre az ő hazafisága bujdosó testvérével?

Ihász Imre itthon maradt. Eke alá fogta a pusztuló ősi telket. Kis telek volt, kis birtok volt, alig terjedt száz holdnyira. De maga is megfogta

az eke szarvát. Tanult, mívelt úriember – de nem járt hivatal után, hanem a becsületes földművelő munka után. Egyik birtokot a másik után bérelte s azután egyiket a másik után vette meg örökül. Istennek akarata s őseink vitézsége a magyarnak számára alkotta meg ezt a földet. Idegentől, jöttmenttől, gazdag nemzetnek ide lézengő tőkepénzeseitől mentsük meg a magyar földet. Legyen a föld s legyen itt minden vagyon a magyar emberé. Eger várát, Sziget várát nem védheti mindenki, vértanúhalált nem szenvedhet minden magyar ember, de családját, magyarságát, ősi nevét, ősi birtokát meg kell védelmeznie minden magyar embernek. Becsületes munkásság, okos takarékoság, tisztán gyűjtött vagyon, magyar családaink virágzó fennmaradása: ím mindez elsőrangú hazafi kötelesség. Segítette az ügyefogyottat, buzgólkodott nemzeti ügyeinkért, nem volt fukar semmi nemes dologban, hű társunk volt vármegyénk életében, amikor alkotmányunk föléledt s mégis hatezer holdnyi birtokot gyűjtött, mely jókedvvel hozza gazdag gyümölcsét, hogy növelje, szilárdítsa a magyar faj életét és gazdagságát.

Ím ebből állott az ő igaz és nagy hazafisága.

Melyik volt hát jobb hazafi? Bizony ma se döntöm én el ezt a kérdést.⁴

Minden bizonnyal így kezdődhetett Ihász Lajos élettörténete. Apja, Ihász Imre itthon maradt, és eke alá fogta az ősi telket. Merthogy a két fivér jellemzésénél Eötvös Károly figyelmen kívül hagy egy nagyon fontos szempontot: Ihász Imre már nős emberként élte át a szabadságharcot, rá már más szabályok vonatkoztak, mint nőtlen Dániel öccsére. És éppen azokban a reménytelen időkben, amikor az osztrák önkény akasztatott és lövettet, pontosan akkor küldött jelet számára a Gondviselés. Olyan jelet, amelyért tanult ember létére érdemes volt megfognia az eke szarvát, érdemes volt egyik földterületet a másik után megvásárolnia. Egy nap híján tíz hónappal Világost követően, 1850. június 12-én fiúgyermeket ölelhetett magához hathalmi úrilakjában – ahogy a kúriát akkoriban nevezték. Ha hozzátesszük, hogy mindez tízéves, reménytelen utódvárással eltöltött házasságban következett be, talán minden egyértelművé válik. A családi legendárium szerint az örömhír éppen borospincéjében érte, ahonnan a megkezdett borfejtési munkával, a nyitva hagyott csapokkal mit sem

---

⁴ Eötvös 1906. 100–102.

törődve, azonnal rohant a kis jövevény látására. Tíz akó somlói óbora bánta boldogságában elkövetett mulasztását...⁵

A Pannonhalmi-dombság legdélibb nyúlványaira települt kis puszta még harangláb sem volt, nemhogy templom. Így az újszülöttet az anyagyülekezet templomában, Bakonytamásiban keresztelték meg. A kereszttség szentségében a Sándor és a Lajos neveket kapta. Voltak ilyen nevűek nagybátyjai között is, de ha visszautalunk a család negyvennyolcas beállítottságára, akkor a végül használatba került Lajos név egyértelmű politikai állásfoglalás, az éppen ekkoriban kibontakozó passzív ellenállás apró megnyilvánulási formája. Így magyarázza ezt visszaemlékezésében a család rokona, Váli Mari,⁶ aki még sok értékes adatot szolgáltatott az életrajz megírásához. Ha tovább vizsgáljuk a Bakonytamási Evangélikus Egyházközség vegyes anyakönyvét,⁷ más érdekességgel is szembesülhetünk. Például azzal, hogy Ihász Lajos születése nagy készültség közepette zajlott. Mivel a keresztelőre már másnap sor került, a távolabb élő keresztszülőket előre meghívták a sejtett időpontra, máskülönben egy nap alatt nem érhettek oda. Számuk egyébként a mai gyakorlatot alapul véve szokatlanul nagy: négy keresztanya és nyolc keresztapa vette körül a szertartást végző lelkészt. Ez abban a korban a társadalmi státusz kifejezésére szolgált, és persze biztosította, hogyha nem éri el a felnőttkort szülei halála előtt, akkor is legyen, aki lehetőleg rangjának megfelelően felnevelje. A nyolc férfi közül öt neve után „földesúr”, kettő után „kereskedő” megjegyzés áll, egy személy után nincs megjegyzés. Négyen Ihász nevezetűek: közülük három az apa testvére, egy unokatestvére.⁸ Ők a környékbeli falvakból, pusztákról érkeztek, a többiek Lepsényből, Győrből, illetve Sopronból.

A keresztelőmedence körül állók egyikét-másikat a rokonság mellett még összekapcsolta a szabadságharcban való részvétel is. Ihász János hadnagyként,⁹ Ihász Rezső (Rudolf) a soproni nemzetőrség számvevőjeként sietett a haza szolgálatára.¹⁰ Ő volt az, aki ebből a társaságból később

---

⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 2. 48.

⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 2. 48.

⁷ Akv. B. 1850. 17.

⁸ A vázlatos családfát lásd: Függelék E.

⁹ H. Szabó 1994. 144.

¹⁰ Csatkai 1948. 6. – Ihász Rezső családja az anyagi áldozatok terén is kitüntette magát: az 1848 májusában kezdődött gyűjtés során szinte minden nemesfémből készült tárgyát felajánlotta a haza javára. (Csatkai 1948. 14.)

a legmagasabb pozíciót érte el: három alkalommal választották meg Sopron országgyűlési képviselőjévé, és mint a város főjegyzője vonult nyugálomba.¹¹ Végül nem feledkezhetünk meg a keresztelő lelkésről, Tatay Sámuelről sem. 1848 májusában a Pápateszéri 42. Nemzetőrkapitányság nemzetőrei között az ő nevével kezdődik a bakonytamásiak lajstroma.¹² Aktivitását már egy hónappal korábban megmutatta, amikor lelkes prédikációt tartott az akkor még csak közbiztonsági célokat szolgáló nemzetőrség veszprémi alakulatának eskütételén.¹³

Ihász Lajos életéről az anyakönyvi bejegyzéstől az első iskolai dokumentumáig írott forrás csak nagyon kevés áll rendelkezésünkre. Viszont e nélkül is könnyedén jellemezhető ez az időszak. Nem kell a fejlődéslelektan komoly szakértőinek lennünk ahhoz, hogy felismerjük: életnek ebben a szakaszában a családi tűzhely melegénél nyerte el jellemének azon alapvonásait, amelyeknek a későbbiek folyamán bővülni nem, legfeljebb csiszolódniuk kellett, s amelyek egy hű férjnek, áldozatos hazafinak, buzgó egyháztagnak adtak szilárd erkölcsi talajt. Szülei – mint egyetlen gyermeküket – kiváltságosnak kijáró nevelésben részesítették, ami azonban nem feltétlen kényeztetést takar. Ihász Lajos életútja bizonyíték lesz arra, hogy szülei nevelési elvei megállták az idő próbáját. Apjától megtanulta, hogyan kell emberként és magyarként viselkedni, anyja pedig mélyen vallásos öntudatát alapozta meg.

Az elődök

Keresztszüleivel kapcsolatban már érintettük oldalági rokonságát. Közöttük – nemkülönben egyenes ági felmenői között – olyan személyiségek sorakoznak, akikkel érdemes bővebben is megismerkednünk.

Apja, mint „több vármegyék táblabírája”, 1840. május 30-án vette feleségül Artner Katalin Karolinát.¹⁴ Sopron talán legelőkelőbb házából hozott magának feleséget a hathalmi pusztára. Artner Karolina ugyanis tagja volt annak a polgárcsaládnak, amelynek egyik őse, Artner Erhard még 1558-ban szerzett polgárjogot. Ő alapozta meg patináját ennek, a

---

¹¹ Szinnyi 1897. 22.

¹² H. Szabó 1994. 143.

¹³ H. Szabó 1994. 80–83.

¹⁴ Akv. S. 1840. 37.

város újabb kori történetében három évszázadon keresztül vezető szerepet betöltő famíliának.¹⁵ Karolina apja, Artner Lajos ügyvédi diplomát szerzett. A városi főügyész hivatalát viselte, később országos törvényszéki tanácsos címet kapott. 1849. január 2-tól 1850. február 20-ig helyettes városbíró volt.¹⁶

Az Artner mellett az Ihász név sem csengett rosszul a városban. A famíliából az első ismert személy a Győr vármegyében, valószínűleg Gyömörén élő Ihász Boldizsár volt, aki 1631-ben kapott nemesi levelet és bárányt ábrázoló címet II. Ferdinánd királytól.¹⁷ Leszármazottjai azonban nem az említett faluban, hanem a szomszédos Felpécen és a Veszprém vármegyei Nagydémen népesedtek el. Az 1824-es nemesi összeírás szerint utóbbi helységben huszonnyolc nemes családfő élt, amiből hét Ihász nevezetű.¹⁸ Ennek az ágnak a történetéből Ihász Dánielen kívül aligha emelhető ki arra méltó személy. Érdekes viszont életmódbeli képük tagoltsága. Annak ellenére, hogy a jogi burok mindannyiukat a nemesség rendjébe sorolta, volt köztük zsellérsorba süllyedt birtoktalan, birtokos gazda, és – mint Ihász Lajos nagyapja is – közbirtokos.

A család soproni ágának hírnevét éppen a nagyapa testvére, Ihász Imre alapozta meg. Mozgalmas élete érdemes néhány részlet felvillantására. Még ő is Nagydémen született, házasesetének színhelyéül viszont egykori iskolavárosát választotta. Tehetőségét mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1817-ben az akkori Müller Paulin utca 2. szám alatt álló ún. „Zöld-ház”-ba költözött.¹⁹ A mai Szent György és Hátsókapu utcák sarkán álló előkelő épület történelmi jelentőségét az adja, hogy az 1681-es soproni országgyűlés idején benne ülésezett a főrendiház. A pozsonyi országgyűlések mintájára ezért kapta a Zöld-ház nevet.²⁰ Utolsó, 20. századi tulajdonosairól ma Cézár-ház néven közismert.

Forrásaink szerint a város, amelyben tehát nem mozgott idegenül, hamar befogadta. Egyházi- és közéletének buzgó munkása, megyei ülnök,

---

¹⁵ Házi 1982. 30–31.

¹⁶ Házi 1982. 38–39. – Ezt megelőzőleg már 1848 májusában beválasztották a városi tanácsba. (Csatkai 1948. 13.)

¹⁷ Kempelen 1927. 26.

¹⁸ VeML IV. 1. e. cc. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, nemességi iratok, nemesi összeírások, 1824. 4. 26. doboz

¹⁹ Ruhmann 1942. 234.; Thirring 1941. 30–31.

²⁰ <http://www.nyme.hu/index.php?id=6842&L=1&id=6842>

több vármegyének táblabírája lett.²¹ Természetesen jól ismerte az Artner családot is, hiszen Artner Lajossal és ennek bátyjával, Sámuellel tagja volt annak a Kis János szuperintendens²² által felállított grémiumnak, amely a felszentelésre váró káplánok és új gyülekezetbe kerülő prédikátorok alkalmasságát vizsgálta.²³ 1824-től a nyugállományú lelkészek segélyalapjának kezelését éppen Artner Sámueltól vette át tizenöt évre.²⁴ Jó okunk van hát feltételezni, hogy ez az ismeretség segítette hozzá Ihász Lajos szüleit az egymásra találáshoz. Ihász Imre hivatali szerepvállalásai mellett sokat tett Sopron kultúrájának magyarításáért azáltal, hogy színműveket írt és fordított Ihászi Imre néven.²⁵ Azok közé az irodalmárok közé tartozott, akik küldetésüknek tekintették a magyar sorsfordulók feldolgozását. Ennek jegyében írta meg „Mohácsi veszedelem” című, azóta elveszett, négy felvonásos „szomorújáték”-át, amelyet 1795. június 29-én mutattak be.²⁶ Ihász Imre neve azonban nemcsak műveinek címlapján vagy a korabeli színházkritikai kiadványokban olvasható, hanem bekerült a magas irodalom és az egyháztörténet kötetéibe is. Előbbi Jókainak köszönhető, aki Kisfaludy Sándor nyomán „A magyar nemzet története regényes rajzokban”²⁷ (1854) és a „Névtelen Vár”²⁸ (1877) című munkáiban két sikeres hadi megmozdulás irányítójaként emeli ki, mint a napóleoni háborúk nemesi inszurrekciójának (felkelésének) őrnagyát.

A polgári életben is katonás természetét közelről megismerhette az evangélikus egyháztörténet kiemelkedő alakja, Székács József. Az orosházi tímár fia tizenhét évesen, 1826-ban érkezett Sopronba bölcsészeti-teológiai tanulmányokat folytatni. Szülőhelyének lelkésze révén került az Ihász-házhoz, a lelkész húga Ihász Imre felesége volt.²⁹ Visszaemlékezése szerint az egykori kapitány első találkozásukkor még barátságtalanul leekéztette latinból, majd némileg megenyhülve házitanítóul fogadta Rezső

---

²¹ Szinnyei 1897. 21.

²² A szó jelentése ’felvigyázó’, a 18–19. században a püspököt jelölte a hazai protestáns egyházakban.

²³ Kis 1890. 617.

²⁴ Poszvék 1897. 21.

²⁵ Varga 1998. 234–235.

²⁶ Szinnyei 1897. 21.

²⁷ Jókai 2008a. 310.

²⁸ Jókai 2008b. 359.

²⁹ Kertész 2008. 38.

(Rudolf) fia és két nála nevelkedő nagydémi unokaöccse számára.³⁰ Ebbéli keresetéből fedezte tanulmányait és ottani tartózkodását a később püspökségig jutó, és kortársai által az „ország papja” titulussal megtisztelt lelkész.

Tanulmányai

Amikor a kis Lajoska értelme kellőképpen kinyílt a világban való eligazodáshoz szükséges alapismeretek befogadására, házitanítót rendeltek mellé. Így indult meg a tanulmányok néha rögös útján annak idején apja is, de nagybátyjai, s még ki tudja hány nemes úrfi is nemzedékeken át szerte az országban. A házitanító intézménye szintén egy olyan lényeges eleme volt a nemesi életformának, amely hozzájárult a réteg karakteressé tételéhez. Az ő tanítóját Győrből fogadták; a nevét is tudjuk: Balázs Samunak hívták.³¹ Vele az első három gimnáziumi osztály anyagát sajátította el 1860 ősze és 1863 tavasza között. Ahhoz azonban, hogy a későbbiek folyamán „versenyképes” tudjon maradni, mindenképpen komolyabb településre, komolyabb szakembergárdát és feltételrendszert felvonultató oktatási intézménybe kellett kerülnie. Tudták ezt szülei is, akik három év múltán elodázhatatlannak ítélték fiuk kimozdítását, nyilvános tanintézetbe íratását. Így került Ihász Lajos 1863 őszen a 332. tanévét kezdő híres Pápai Református Kollégium negyedik osztályába.³²

Mint minden diákváros polgárai körében, a Hathalomhoz kétórrai kocsiútra eső Pápán is szokás volt szállást adni a tanintézet diákjainak, amit a szülők pénzzel, élelmiszerekkel, háztartási cikkekkel viszonoztak. Ihász Imrét Eötvös Károly előkelő megyei alaknak írja le,³³ így mind ő, mind családja köztisztelőnek örvendett a városban. Hamar találtak tehát olyan helyet imádott fiuk számára, ahol amellet, hogy pótolva tudták a családi fészek melegét, még tanulmányi előmenetelét is biztosítottak

---

³⁰ Kertész 2008. 41–42.

³¹ Bognár 1909. 3. – Balázs Samu öccse volt a fiatalon elhunyt Balázs Tomának, aki a szabadságharc leverése utáni első vidéki magyar nyelvű újság, a Győri Közlöny munkatársaként dolgozott. Munkája mellett Tihámér álnéven verseket írt, melyeket szintén Győrben jelentetett meg „Cserje bokor” címmel 1862-ben. (Szinnyei 1891. 407.)

³² É 1864.

³³ Eötvös 1906. 100–102.; Eötvös 2008. 153.

látták. Erre a velük atyafiságos jó viszonyt ápoló Váliék otthonát ítélték legalkalmasabbnak.³⁴

Váli Ferenc professzor a főiskola neveléstant és természettudományt előadó tanára³⁵ Jókai Mór nővérét, Jókay Esztert vette feleségül. Egyetlen lányuk született: Mari, viszont házuk sohasem volt mentes gyerekszivajtól. Váli Ferenc ugyanis mély hivatástudattól vezérelve magához vett szegény kollégiumi diákokat, és jövedelmének jelentős részét rájuk költötte. Ihász Lajossal egyetemben, voltak azért jobb módú növendékei is. Annak idején például órá bízta Józsi fiát Perczel Mór honvédtábornok.³⁶ Jókai bátyja, Jókay Károly pedig fiait, Gézát³⁷ és az ifjabbik Mórincot küldte a tudós sógorhoz.³⁸ De fiatalabbik lánya, Etelka is többször, hosszabban időzött a családnál.³⁹ Őt az unokatestvér, Váli Mari a tizenkét év korkülönbség ellenére csak „kisleánykám”-nak szólította. Ihász Lajosnak a Jókayakhoz fűződő viszonyát ez a közeg életre szólóan megalapozta, igaz, akkoriban ez még nem volt nyilvánvaló...

Milyen általános helyzet jellemezte ekkoriban a kiválasztott tanintézetet? A szabadságharcot követő megtorlást nemcsak magánszemélyeknek, hanem sok esetben intézményeknek is el kellett szenvedniük. Az a magyarországi protestáns iskolákra különös kíméletlenséggel sújtott le, mert a legszélsőbb politikai ellenzéknek, a rebellis szellemnek a melegágyát látta bennük.⁴⁰ Az 1849 ősztől megjelenő rendeletek, parancsok semmi jót nem ígértek a protestáns oktatási intézmények nagy hagyományú autonómiájára nézve.⁴¹ 1850. június 27-én aztán kihirdették a császári nyílt parancsot az oktatás megreformálásáról.⁴² Ennek tartalmi, szervezeti mikéntjét Leo Thun vallás- és közoktatásügyi miniszter dolgozta ki az ún. „Entwurf”-ban. Ehhez kellett hát igazodniuk a magyar iskolafenntartóknak is, ha intézményük nyilvános jellegét fenn akarták tartani. Ugyanis nyilvános jelleg nélkül nem tudtak kibocsátani a diákoknak olyan ok-

---

³⁴ Jókay 1993. 127.

³⁵ Szinnyi 1914. 796.

³⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 43.

³⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 92.

³⁸ Jókay 1993. 127.

³⁹ Például: DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 184–185. – A vázlatos családfát lásd: Függelék E.

⁴⁰ Trócsányi 1981. 237.

⁴¹ Trócsányi 1981. 249–250.

⁴² Trócsányi 1981. 254.

mányt, amelyet továbbtanuláshoz, hivatali elhelyezkedéshez elfogadtak volna. Ennek hiányában pedig az iskolapadban töltött évek értelme teljesen megkérdőjeleződött. Mindemellett pedagógiai szempontból az Entwurfnak voltak előremutató hozadékai: a nyolcosztályos gimnázium, a szakosított tanári rendszer, az érettségi vizsga és bizonyítvány bevezetése.⁴³ Belátták ezt a pápai kollégium tudós oktatói, és amennyire lehetett, igyekeztek eleget tenni a követeléseknek. Mégis, hiába volt az igyekezet, mert a megtorló terror vaknak bizonyult: az illetékes miniszter 1851. augusztus 4-én kiadott rendeletében megvonta a nyilvánossági jogot a magyarországi református és evangélikus tanintézetektől.⁴⁴ Ezt sokáig bizonytalan kimenetelű küzdelemben⁴⁵ a pápaiaknak 1857 őszére sikerült visszaszerezniük.⁴⁶ A Thun-rendszer még három évig maradt érvényben. 1860-ban rántotta magával a történelem süllyesztőjébe a néhány hónappal azelőtt kiadott ún. „Protestáns Pátens”, amely az állam által kidolgozott szervezetbe és alkotmányba próbálta kényszeríteni a protestáns egyházakat – sikertelenül.

A diktatúrából való szabadulás a pápai kollégium oktatási rendszerében olykor átgondolatlan restaurációs törekvéseket szabadított fel. Visszaállították például az Entwurf előtti, elavult hatosztályos gimnáziumot, a szakos tanárok helyett az osztályokban minden tantárgyat az osztályfőnök tanítottak,⁴⁷ sőt még az érettségit is eltörölték az 1860/61. tanévtől. Hamar felismerték azonban lépéseik hátrányos következményeit, aminek eredményeképpen az 1862/63. tanévtől ismét tartottak érettségi vizsgát.⁴⁸ A kiadott érettségi bizonyítvány országsszerte érvényes voltát a királyi rendelet éppen az Ihász Lajos beiratkozását hozó 1863. esztendő tavaszán mondta ki.⁴⁹

Váli Mari így jellemezte az ifjú legényke első náluk töltött évét: „A Váli-ház növendékei között ezúttal közte volt Ihász Imre bácsiék egyetlen fia: Lajos is, ki ebben az évben került ki először a szülői háztól, otthon végezve, mint magántanuló, három gimnáziumi osztályt.

---

⁴³ Trócsányi 1981. 240.

⁴⁴ Trócsányi 1981. 256.

⁴⁵ 1855-ben felmenő jelleggel már a tantárgyak német nyelven történő oktatását is követték volna.

⁴⁶ Trócsányi 1981. 280.

⁴⁷ Trócsányi 1981. 286.

⁴⁸ Trócsányi 1981. 289.

⁴⁹ Trócsányi 1981. 290.

A jó édesanya mellől ezúttal elkerült egyetlen gyermek őszinte fiúi bizalommal fordult hozzám, s úgy tekintett, mint édesanyja, a jó Lini néni helyettesét.

Kis Mórckám (ifjabb Jókay Móric – N. T.) mellett, ebben a fiúban is igaz örömöm telt, mert igen kötelességszerető, szorgalmas tanuló volt, s iskolai dolgai mellett szívesen vette, ha én a francia nyelvre és rajzolni tanítottam; természetesen a többi hat fiúval együtt...⁵⁰

Ebben a létezési keretben, ahol egyszerre volt jelen a szeretetteljes pótanyai gondoskodás és az ismeretszomjat csillapító széles látókörű pótapai műveltség, Ihász Lajos igen jól érezte magát. Semmi nem utal arra, hogy a puszta városba költözés, a magántanulóból nyilvános tanulóvá válás krízist okozott volna lelkében. Megállta helyét diáktársai és tanárai előtt, ahogy megállják a helyüket Váli Mari mondatai is, melyeket bizonyítványai támasztanak alá. Merthogy első pápai évében, a negyedik osztályban mindjárt elsőrendű általános osztályzatot szerzett. Talán még világosabb lesz előttünk teljesítménye, ha a bizonyítványok bemutatása előtt ejtünk néhány szót az iskolában alkalmazott osztályzatokról. Tanulmányai idején négy fokozattal értékelték a diákok teljesítményét. Ezek: „kitűnő”, „jeles”, „elég” és „rossz”. Az ötödik fokozatot, mely az „elég” és „rossz” között álló „csekély” volt, éppen 1863-ban törölték el.⁵¹

Tanulmányi eredménye az 1863/64. tanév első félévében:

„Erkölcseben	jó
Vallás	kitűnő
Magyar	kitűnő
Latin	kitűnő
Német	kitűnő
Történelem s földrajz	kitűnő
Számтан	jeles
Mértan	jeles
Szorgalma s figyelme	kellő ⁵²

A második félévben javított számтанból és mértanból, ahogy kitűnőt szerzett két új tantárgyból: természetтанból és írásbeli munkából is.

---

⁵⁰ DREK 0.1407 Váli Mari napló 4. 43.

⁵¹ Trócsányi 1981. 264–265.

⁵² DREL I. 7. g. Református Gimnázium névkönyve 1861/2–1869/70.

Így első nyilvános iskolai évének végén a boldog szülők az alábbi bizonyítványban gyönyörködhetnek:

„Erkölcshben	jó
Vallás	kitűnő
Magyar	kitűnő
Latin	kitűnő
Német	kitűnő
Történelem s földrajz	kitűnő
Számтан	kitűnő
Mértan	kitűnő
Természettan	kitűnő
Írásbeli	kitűnő” ⁵³

A következő 1864/65. „...tanév beálltával ismét nagyon megélt az élet a Váli-házban, honnét az előző évi növendékek közül csak az orvosi pályára lépett Géza (Jókay Géza – N. T.) hiányzott. Folyt szorgalmasan a tanulás az egész házban; de a tanulók legszorgalmasabbika most is Ihász Lajos volt, kinek kedvét még az sem zavarta, hogy édesapja, az általános szeretetnek és tiszteletnek örvendő Imre bácsi, minden hetivásár napján belátogatott Pápara”⁵⁴ – örökítette meg visszaemlékezésében Váli Mari.

Az ötödik osztályban eredményeivel ugyanazt a pályát futotta be, mint az előző tanévben: vagyis az első félévben a reáliákból nem tudta megszerezni a legjobb osztályzatot. Nem okozott viszont gondot a magyar helyére belépő ékesszólástan, valamint az ebben a tanévben elkezdett görög nyelv. Figyelmét és szorgalmát ezúttal csak „változó”-nak értékelték. Ez talán azt jelzi, hogy egy év után sikerült megszoknia az iskola légkörét, és tanulmányaitól most már a tágabb környezet felfedezése vonta el figyelmét és energiáját.

Tanulmányi eredménye az 1864/65. tanév első félévében:

„Erkölcshben	jó
Vallástanból	jeles
Ékesszólástan	kitűnő

---

⁵³ DREL I. 7. g. Református Gimnázium névkönyve 1861/2–1869/70.

⁵⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 92.

Latin nyelv	kitűnő
Hellén nyelv	kitűnő
Német nyelv	kitűnő
Szám s mértan	jeles
Természettanból	jeles
Dolgozat	kitűnő
Történelem	kitűnő
Figyelme s szorgalma	változó ⁵⁵

A második félévben minden csorbát sikerült kiköszörölnie, aminek köszönhetően elsőrendű általános osztályzat mellett a következő bizonyítványt vihette haza Hathalomra:

„Erkölcseben	jó
Vallás: egyháztörténet	kitűnő
Ékesszólástanból	kitűnő
Latin nyelv	kitűnő
Hellén nyelv	kitűnő
Német nyelv	kitűnő
Történelem s földrajz	kitűnő
Szám s mértan	kitűnő
Természettan	kitűnő
Dolgozat	kitűnő
Figyelme s szorgalma	kitartó ⁵⁶

Meglepő lehet, de ilyen szép eredményekkel teli életszakasz után az 1865/66. tanévet a Soproni Evangélikus Líceum hatodik gimnáziumi osztályában töltötte. Féltő szülei abban a megnyugtató tudatban indíthatták útnak fiukat, hogy bár távoli városba utazik a tizenöt éves legényke, mégis lesz majd, aki szívből, és nem csak a honorárium miatt fogja pártfogolni. Ezt mindkettőjük soproni rokonaitól joggal várhatták el. A diáktársak között sem kellett idegenül mozognia, hiszen unokatestvére, Lepossa Dani nevét ugyanúgy ott olvashatjuk az osztálynévsorban,⁵⁷ mint

⁵⁵ DREL I. 7. g. Református Gimnázium névkönyve 1861/2–1869/70.

⁵⁶ DREL I. 7. g. Református Gimnázium névkönyve 1861/2–1869/70.

⁵⁷ T 1866. 18.

annak idején a pápai Váli-ház növendékei sorában.⁵⁸ Azt csak találgatni lehet, mi játszott szerepet az iskolaváltásban. Szinte bizonyosan kizárható a pápai kollégiummal való elégedetlenség. Esetleg meghúzódhatott mögötte a szülők azon törekvése, hogy egy vallásabeli iskola szellemiségét is megismerhesse fiuk. Azt is tudnunk kell, hogy a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben ebben az időszakban csak ez az egy középfokú iskola létezett, melynek fenntartásához igénybe vették a kerületi egyháztagok, köztük az Ihász család támogatását is. A támogatók gyermekeinek Sopronban taníttatását tehát amolyan ellenszolgáltatásnak lehet tekinteni, természetesen nem kisebbítve a meggyőződés- és hagyománybeli elemeket sem. De ismerve Sopron etnikai összetételét, nem elképzelhetetlen, hogy a cseregyerek intézményéhez hasonlóan szülei „német szóra” adták a városba. Német nyelvtudásának finomítása különösen jól jöhetett, hiszen később látni fogjuk, hogy a továbbtanulási terveiben szereplő magyaróvári gazdasági tanintézetben ebben az időben még német nyelven folyt az oktatás, amit majd csak a kiegyezés utáni időszakban változtattak magyarra.⁵⁹ Persze az imént felsorolt tényezők akár együttesen is jelentkezhetnek e döntés meghozatala előtt, s ebben a korban különben is szokás volt a középiskolát több intézményben végezni.

A soproni líceum – protestáns iskola lévén – a szabadságharc után pontosan azt a krízist szenvedte el, amelyet a pápai kollégium. Pápa viszonylag távol esett a közigazgatási kerület 1854 és 1860 közötti központjától, Soprontól, ami az iskola működtetésében némi mozgásteret jelentett a helyi vezetőségnek. Ezzel szemben a líceum, mint könnyen felügyelhető intézmény, gyakori kellemetlenségeknek volt kitéve. Továbbá az Entwurf bevezetése olyan anyagi terheket rótt az addigi fenntartó soproni gyülekezetre, hogy az kénytelen volt iskoláját az egyházkerületnek átengedni.⁶⁰ Viszont a nyilvánossági jogot a pápaiaknál két évvel korábban, már 1855-ben sikerült visszaszerezni. Ennek záloga azonban néhány tantárgy oktatási nyelvének németre változtatása volt.⁶¹ Ámde Payr Sándor egyháztörténésztől ismerjük ennek visszás jellegét. Amikor a Bach-korszakban tanfelügyelő érkezett, a tanárok mindig német anyanyelvű diákokat feleltet-

---

⁵⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 44.

⁵⁹ Dudits 1993. 39.

⁶⁰ Payr 1907. 45.

⁶¹ Payr 1907. 46.

tek. Ilyen ravasz módon vívták ki az iskola nyilvánossági jogát.⁶² 1861-től, amikortól lehetőség nyílt rá, elvetették a Thun-féle tantervet. Helyébe a pesti evangélikus egyetemes gyűlésen szerkesztettek újat, amely mértéktartóbb volt a pápai kálvinista professzorok által alkotottnál. Megszakítás nélkül fenntartották a nyolcosztályos gimnáziumi formát, és nem törölték el az érettségi vizsgát sem. Ez a tanrend tíz évig volt érvényben,⁶³ tehát Ihász Lajos lícista éve alatt is.

Soproni tanulmányairól szóló bizonyítványt sajnos nem sikerült előkerítenünk, megvan azonban tantárgyainak jegyzéke és a hatodik osztály tanmenete, melyet lábjegyzetben közlünk.⁶⁴ Tantárgyaiban lényeges különbség nincs a pápaiakhoz képest: vallás, latin, görög, magyar, német, történelem, mennyiségtan, természetrajz. Osztályfőnöke a magyartanár Malatides Sándor volt.⁶⁵

Összevetve a soproni líceum és a pápai kollégium tanrendjét, megállapíthatjuk, hogy utóbbiban a reál tárgyakat jóval magasabb óraszámokban oktatták. Az utolsó két gimnáziumi osztályban pedig átlag hattal magasabb volt a heti óraszám, mint Sopronban.⁶⁶ Ennek oka abban keresendő, hogy Pápán a hetedik-nyolcadik osztály csak névleges volt: ekkor még a „felsőbb tudományokat” képező „bölcészeti (filozófiai) tanfolyam” vagy „bölcészeti szak” első és második évfolyamát jelentette. Ezek elvégzése után nyílt mód érettségi vizsga tételére.⁶⁷ Sopronban egyszerűen nyolcosztályos gimnáziumként működött az iskola, s az utolsó

---

⁶² Payr 1907. 49–50.

⁶³ Payr 1907. 51.

⁶⁴ „Vallás, h. 2 óra. Bevezetés az új szövetségbe, s régiségtan. Tr. Petrik J. J. Latin, h. 5 óra I-ső félévb. Salustii Catilina és Cicero pro lege manilia; II-dik félévb. Virgilius Aeneidos lib. I., fordítási gyakorlatokkal s szabad dolgozatokkal. Tr. Lehr A. Görög, h. 4 óra. I-ső félévb. Xenophon Anabasisa IV. könyv; II. félévb. Homer Iliasa VI. s IX. ének; fordítási gyakorlatok. Tr. Thiering K. Magyar, h. 3 óra. Költészetten megfelelő olvasmányokkal, dolgozatokkal s előadási gyakorlatokkal. Tr. Malatides S. osztálynok. Német, h. 2 óra. Magyarzó olvasmány: Reinecke Göthetől, iránygyakorlatok (havonként egy egy otthoni dolgozat s két két zármunka) s szavalmányok. Tr. Király J. P. Történelem, h. 4 óra. Római történelem, s a középkor története a keresztes hadak végeig, Pütz nyomán. Tr. Fehér S. Mennyiségtan, h. 3 óra. Hatványok, gyökök, logaritmok; tömörtan s háromszögtan, Mocnik kézik. szerint. Tr. Turcsányi A. Természetrajz, h. 3 óra. Ásványtan s földisme, Mihálka nyomán. Tr. Poszvék G.” (T 1866. 5.)

⁶⁵ T 1866. 8.

⁶⁶ É 1867. 5.; É 1868. 12.; T 1866. 5–6.

⁶⁷ Trócsányi 1981. 290.

két évben csak mint tantárgy jelent meg a bölcsészet (hetedikben logika, nyolcadikban lélektan; heti két-két órában). Az érettségi letétele után hároméves „bölcsészet-teológiai intézet”-be (1858 óta evangélikus tanítóképzőbe is) iratkozhattak a felsőfokú végzettségre pályázók,⁶⁸ míg Pápán a négyéves hittanin kívül még egy hároméves jogi szak is működött. Sopron főként evangélikus lelkész- és tanítóképzésre rendezte be felsőfokú oktatási intézményeit, ezzel szemben a pápai kollégium a reformátusság hasonló igényeinek kielégítése mellett a világi pályára készülő fiataloknak tágabb lehetőségeket kínált.

Valószínűleg ez utóbbival magyarázható, hogy Ihász Lajos egy év soproni kitérő után az 1866/67. tanévtől visszatért Páparra. Bár első életrajzírója, Bognár Endre szerint ebben a féltő anya nyugalma játszhatott szerepet, aki – dacára rokonságának – a közelebbi Pápán nagyobb biztonságban tudta fiát.⁶⁹

Az iskola Felvételi könyve szerint 1866. november 18-án iratkozott be az elsőéves bölcsészeti (hetedik) osztályba.⁷⁰ Napjaink oktatásának ritmusát tekintve ez meglepő lehet. Magyarázatul szolgál, hogy a kollégiumban ebben az időben javarészt szeptember–októberre jelölték ki a vakációt, ami november 1-jei tanévkezdést jelentett.⁷¹ De a több mint kéthetes csúszás okának megválaszolásával így is adósak maradunk.

A bölcsészeti tanfolyam abban is különbséget jelentett a gimnázium hat osztályától, hogy itt már kizárólag az ún. „akadémiai tanár”-ok, a professzorok oktattak.⁷² Ők álltak a teológiai tagozat, s ha éppen működött, a jogakadémia katedráin. Ihász Lajos abban a szerencsés helyzetben volt, hogy még hallgathatta annak a legendás tanárgenerációnak az előadásait, akiknek neveit ma utca- és intézmény-névtáblákon olvashatjuk Pápán. Ők bontakoztatták ki annak idején Jókai Mór irodalmi, történeti és természettudományos érdeklődését, s ezáltal – közvetve legalábbis – felbecsülhetetlen értékekkel gazdagították a magyar irodalmat. Érdeemes a neveiket lejegyezni: a már Petőfit is tanító Tarczy Lajos, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a hegeli dialektika magyarországi apostola; az 1848-ban képviselőséget vállaló, utóbb meghurcolt történész,

---

⁶⁸ T 1866. 7.

⁶⁹ Bognár 1909. 4.

⁷⁰ DREL I. 7. g. Felvételi könyv (Főtanoda) 1861/62–1873/74.

⁷¹ Trócsányi 1981. 301.

⁷² Trócsányi 1981. 286.

Bocsor István; valamint „pótapja”, Váli Ferenc. Róluk mindig nagy áhítattal beszélt.⁷³ A hírességek közül éppen csak Kerkapoly Károly, a későbbi pénzügyminiszter nem tanította, mert éppen akkoriban lépett politikai pályára.⁷⁴ Ihász Lajos tanulmányai idején Kerkapoly óráit az az Antal Gábor tartotta meg, akivel 1896-tól református püspöki székben találkozhatunk.⁷⁵ Tanárai közül még Szilágyi József nevét kell megemlíteni, aki – Váival egyetemben – részt vett a szabadságharcban.⁷⁶

A bölcsészeti szak – úgy tűnik – nagyobb erőpróbát jelentett számára. Erre gondolhatunk tanulmányi eredményei láttán, mert ezek gyengébbek, mint a gimnáziumban. Azért nem lényeges a visszaesés, hiszen legrosszabb osztályzata most is – mint eddig mindig – a „jeles”. Az eltérés csak annyi, hogy ezek száma a korábbiakhoz képest megszaporodott.

Tanulmányi eredménye az 1866/67. tanév első félévében:

„Erkölcshben	jó
Számтан	kitűnő
Középkori történet első fele	jeles
Német nyelvészetből	kitűnő
Embertanból	kitűnő
Vegytanból	kitűnő
Latin irodalomból	jeles
Görög irodalomból	kitűnő
Gondolattanból	jeles
Magyar irodalomtörténetből	jeles
Egyháztörténet ókorából	kitűnő” ⁷⁷

Ezúttal tavaszi féléve sem a hagyományoknak megfelelően sikeredett: jeleseit nem tudta kitűnőre javítani. Az új tárgyak, mint az állattan, a térтан és Δ mértan (trigonometria), valamint a német irodalom által állított akadályokat viszont könnyedén vette:

⁷³ Bognár 1909. 4.

⁷⁴ Trócsányi 1981. 245.

⁷⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 197.

⁷⁶ Trócsányi 1981. 247.

⁷⁷ DREL I. 7. g. Értesítvények 1861/2–1869/70.

„Erkölcshben	jó
Egyháztörténet középkorából	kitűnő
Középkori világtörténetből	jeles
Térktanból (Δ mértan)	kitűnő
Magyar irodalomtörténetből	jeles
Német irodalomból	kitűnő
Gondolattanból	jeles
Latin irodalomból	jeles
Görög irodalomból	kitűnő
Állattanból	kitűnő
Vegytanból	kitűnő” ⁷⁸

Az 1867/68. tanévben a másodéves bölcsészeti tanfolyamon három új tanár vette át az egyháztörténet, a német és a magyar tantárgyakat.⁷⁹ Mégsem ennek lehet következménye, hogy tanulmányi eredményének romlása tovább folytatódott. Az első félévben példátlan módon a jelesek száma már meghaladta a kitűnőket. Még Váli professzor is kénytelen volt „csak” jelest adni öslénytanból. Igaz, földtanból megkapta nála a jobb jegyet. Tarczynál hagyományosan kitűnő lett a ma matematikának és fizikának mondott tárgyakból, Bocsor professzor viszont keménynek mutatkozott irányában, hiszen most sem kapta meg a legjobb osztályzatot történelemből.

Tanulmányi eredménye az 1867/68. tanév első félévében:

„Erkölcshben	jó
Vallásból	–
Magyar irodalomtörténetből	kitűnő
Lélektanból	jeles
Latin irodalomból	jeles
Görög irodalomból	jeles
Német irodalomból	kitűnő
Újabb történet első feléből	jeles
Természettanból	kitűnő
Földtanból	kitűnő
Öslénytanból	jeles” ⁸⁰

⁷⁸ DREL I. 7. g. Értesítvények 1861/2–1869/70.

⁷⁹ É 1868. 12.

⁸⁰ DREL I. 7. g. Értesítvények 1861/2–1869/70.

A második félév mérlegét ismét a kitűnők javára billentette. (A bölcsészeti négy félév tanrendjét lábjegyzetben közöljük.⁸¹)

„Erkölcshen	jó
Magyar reformáció története	kitűnő
Magyar irodalom története	jeles
Latin irodalom	kitűnő
Hellén irodalom	jeles
Német irodalom	kitűnő
Újkor története a francia forradalomtól mai napig	jeles
Természettan	kitűnő
Növény és ásványtan	kitűnő/kitűnő
Lélektan	jeles” ⁸²

Ilyen előzmények után következett el 1868. július 26-a, az első igazán nagy erőpróba, az érettségi vizsga első napja. A jegyzőkönyvbe bekerült adatok szerint a nyilvános tanulóként elvégzett öt tanév alatt szilárd ismeretek birtokába jutott, és bizonyára nagy magabiztossággal felelhetett a kérdésekre az utolsó számadáson. Ezt tanúsítják az érettségi vizs-

⁸¹ I. évfolyam I. félév: „Hajdankori egyháztörténet 2 óra; Magyar irodalom 2; Livius olvasása 3; Herodot olvasása 5; Gyöngyök című német olvasókönyv 2; Középkori történelem első fele 3; Algebra 5; Ember és vegytan 5; Gondolattan 3.

II. félév: Egyháztörténet középkora 2; Középkori történelem második fele 3; Tértan, és Δ mérettan 5; Állat- és vegytan 5; Magyar irodalom története 2; Gyöngyök című német olvasókönyv 2; Gondolattan 2; Horác satyrái és epistolái 3; Herodot olvasása 5.” (É 1867. 5.)

II. évfolyam I. félév: „Újabbkori egyháztörténet 2 óra; Magyar irodalom története 2; Latin irodalom: Tacitus évkönyvei I. könyvének 44 fejezete 3; Hellen irodalom: Homér Iliása I. III. VI. éneke válogatott helyei 5; Német irodalom: Gyöngyök olvasókönyv költemények I. fele 1; Újabbkori világtörténet a francia forradalomig 3; Természettan első részéből a szilárd, csepegős és légneműek nyugtana, szilárdak moztana és az égtan 8; Föld- és őslénytan heti 3; Lélektan 3.

II. félév: Magyar reformatio története 2; Magyar irodalom története 2; Latin irodalom: Cicero Laeliusa 3; Hellen irodalom: Demosthenes III. Philippikája s Plato Kritona 5; Német irodalom: Gyöngyök című olvasókönyvben levő költemények 2. fele 1; Újkor története a francia forradalomtól jelenkorig 3; Természettan első részéből a csepegősök és légneműek moztana, és hangtudomány, továbbá a Természettan 2-dik része u. m. fény, hő, deléj- és villám-tan 8; Növény- és ásványtan 3; Lélektan 2.” (É 1868. 12.)

⁸² DREL I. 7. g. Értésítvények 1861/2–1869/70.

gaeredményeket tartalmazó ún. „Értesítvény” rá vonatkozó bejegyzései, melyek közül a legnagyobb feltűnést az kelti, hogy még a mindig rigorózus Bocsor professzor is kitűnőre értékelte felkészültségét történelemből:

„Erkölcsben	jó
Vallás	kitűnő
Magyar irodalom története	jeles
Latin irodalom	kitűnő
Görög irodalom	jeles
Német irodalom	kitűnő
Világtörténet	kitűnő
Magyar történet	kitűnő
Mennyiségtan	kitűnő
Természettan	kitűnő
Természetrész	kitűnő
Bölcészlet	kitűnő
Általában	kitűnő” ⁸³

Ha visszatekintünk a bölcsészeti képzés tantárgyaira, világosan szembeötlik azok továbbtanulást előkészítő jellege. Elvégzői komolyan számolhattak sikeres egyetemi felvétellel, s indulhattak meg több humán mellett az orvosi, állatorvosi, fizikusi, mérnöki, vegyészeti stb. pályákon. Ihász Lajos bizonyítványára tekintve valóságos vétek lett volna, ha ismereteit nem szélesíti továbbtanulással. Erre kötelezték a nemesség feudális-musból átmentődött jellemző szokásai is, amelyek főleg jogi tanulmányok felé terelték az ifjakat. Engedve ennek a hagyománynak, maga is jogi tanulmányokba kezdett. Noha ilyen képzés Pápán is volt, az 1868/69. tanévet a pozsonyi jogakadémián töltötte. A döntés mértéke, ugyanúgy, mint soproni tanulmánya idején, most is csak feltételezéseink lehetnek. Motiválhatta a világlátás igénye, az egykori koronázóváros megismerése, ahol a reformkori diétákon az ügyvédbojtárok, a jurátusok a karzatról mindig nagy élénkséggel kísérték az ország sorsának előmozdítását különféle módokon elképzelt követek megnyilvánulásait. E kissé romantikusnak tűnő – bár teljességgel ki nem zárható – lehetőséggel szemben talán célszerűbb racionálisabb okokat keresnünk. Sokat nyomhatott a latba a református főiskola keretein belül működő pápai jogakadémia nyilvánosságának kérdése. Ezt a

⁸³ DREL I. 7. g. Értesítvények 1861/2–1869/70.

helytartótanács 1865. szeptember 26-án megerősítette ugyan,⁸⁴ de hallgatóinak államvizsgázni éppen Pozsonyba kellett menniük, az itteni bizottság elé. A testület független volt az itteni jogakadémiától. Ihász Lajos döntését bizonyára indokolta az a vélekedés, hogy helybeli diákként, királyi tanintézet hallgatójaként az államvizsga majd kevesebb akadékoskodás mellett tehető le, mint egy rebellis protestáns iskola növendékeként.

A pozsonyi főiskola a Császári Királyi Jogakadémia nevet az Entwurf bevezetése óta viselte. Ekkor választották le róla bölcsészeti karát, melyet az 1850. október 4-én kiadott oktatásügyi rendelet értelmében gimnáziumi hetedik-nyolcadik osztályra minősítettek vissza.⁸⁵ Felépítése tehát a pápai kollégiuméval mutatott hasonlóságot.

Az akadémiai jogászképzés ebben a korban nem kapott jelentős rangot. Mivel az egyetemeken is léteztek jogi karok, az akadémiáknak csak másodlagos szerep jutott. Korábban két évfolyammal működtek, szemben a jogi egyetem négy évfolyamával. Nem volt végleges képesítő súlyuk, így az „akadémikus”-oknak, hogy jogtudorokká avathassák őket, további két évet az egyetemen kellett bepótolniuk.⁸⁶ Ugyan egy 1855-ben kiadott rendelet három évre emelte fel a tanulmányi időt, a tanrend menetében pedig megszüntette a korábbi szabadosságot, az anomáliát ez sem oldotta fel. A jogakadémia leginkább tisztviselőképzőként működött, szűk, mindösszesen hivatali ügyintézői mozgástérre utalva elvégzőit.⁸⁷ Változást egy, a kiegyezés évében kiadott rendelet hozott. Mire Ihász Lajos elkezdte tanulmányait, az akadémiai oktatást intenzívebbé, az egyetemihez közelítővé alakították. S mivel közben egy másik rendelet a jogtudorságot pusztán címmé silányította, ledőlt a válaszfal a két oktatásforma között: vagyis akadémikus is lehetett már ügyvéd. (Ennek feltétele korábban a jogtudorság volt.) De a rendelet fő jelentősége mégsem ebben, hanem a végzetek kenyérkereseti lehetőségeinek kiszélesítésében állt.⁸⁸

Az 1868/69. tanévben Ihász Lajos száztizenhat társával tanult az első évfolyamban.⁸⁹ Mindkét félévben három tantárgya volt.⁹⁰ Az iskola

---

⁸⁴ Trócsányi 1981. 297.

⁸⁵ Ortway 1884. 32.

⁸⁶ Ortway 1884. 32.

⁸⁷ Ortway 1884. 38–39.

⁸⁸ Ortway 1884. 41–43.

⁸⁹ Ortway 1884. 273.

⁹⁰ A téli félévben: „a) encyclopaedia s észjog, h. 5 órában; b) római jog, hetenkinti 6 órában; c) magyar állam- s jogtörténet hetenkinti 8 órában.”

vizsgarendje szerint félévkor csak enciklopédiából és magyar állam- és jogtörténetből kellett vizsgáznia, mivel az észjog és a római jog egész éves tantárgyak voltak, melyekhez a nyári félévben még egy féléves tantárgy, a közjog csatlakozott. Tanárai sorrendben: Scheffer Vilmos, Rentmeister Antal és Lechner Ágost jogtudorok,⁹¹ mindannyian tagjai voltak a már említett államvizsga-bizottságnak. Bizonyítványára ezúttal sem sikerült rábukkannunk, így azt sem tudjuk megállapítani, esetleges gyengébb tanulmányi eredmény miatt tért-e vissza a következő tanévben Pápára, ahol pedig az iskola hátrányosabb megítélését is vállalnia kellett.

A pápai főiskola jogakadémiájának közelmúltját természetesen ugyanazok az áldatlan állapotok jellemezték, melyeket a gimnázium esetében bemutattunk. A kormányzat a nyilvánosság megtartásához feltételeket szabott, amit a vezetőség igyekezett teljesíteni. Törekvéseiket azonban a döntéshozók részéről hosszú hallgatás kísérte, s ez a bizonytalanság a hallgatók számának jelentős csappanását eredményezte. Itt tehát nem egy konkrét döntés, hanem a kétségek között tartás okozott nagy veszteséget, akkorát, hogy az oktatást létszámbeli hiány miatt az 1853/54. tanévtől be kellett szüntetni.⁹²

Az Entwurf elvetésével újra felmerült az igény a jogi képzés fel-támasztására, mely az 1861/62. tanévtől valósult meg Gondol Gábor állandó jogtanár alkalmazásával. Az újonnan felállt Schmerling-kormányzat elődjétől eltérően nem késlekedett a véleménynyilvánításban: az akadémia nyilvánossági jogát nem ismerte el. Az iskola az egyházkerület támogatásával ismét jelentős erőket mozgósított mind diplomáciai, mind anyagi tekintetben. Körösi Sándor személyében újabb jogtanárt vettek fel, három évfolyamosra bővítették a képzést, kidolgozták a tanrendet. Munkájukra az 1865-ös helytartótanácsi leirat tett pontot, amely csak részsikert hozott: a nyilvánossági jogot ugyan megadta, de önálló államvizsga megtartását nem engedélyezte.⁹³

Ihász Lajosnak ilyen körülményekkel kellett szembesülnie, amikor a második évfolyamba 1869. október 3-án beiratkozott.⁹⁴ Ha áttekintjük itteni dokumentumait, a következő észrevételeket tehetjük. Az oktatás-

---

A nyári félévben: „a) észjog (folytatás), hetenkinti 5 órában; b) római jog (folytatás), hetenkinti 6 órában; c) magyar közjog, hetenkinti 7 órában.” (Ortvay 1884. 41.)

⁹¹ Ortvay 1884. 139., 142., 145.

⁹² Trócsányi 1981. 268–270.

⁹³ Trócsányi 1981. 293. skk.

⁹⁴ DREL I. 7. g. Felvételi könyv (Főtanoda) 1861/62–1873/74.

ügyi miniszter a nyilvánosság megadását többek között a tanrendnek a királyi jogakadémiák (így például Pozsony) tanrendjéhez való igazításához kötötte.⁹⁵ Ezt Pápán nem teljesen, legalábbis nem évfolyamonkénti megfeleltetéssel valósították meg. A Felvételi könyv „Észrevételek” rovatába esetében ugyanis a „statisztikai vizsga pótlendő” megjegyzés került.⁹⁶ A pozsonyi akadémia 1867-ben bevezetett tanrendje a statisztikát a harmadik évfolyamban rendelte oktatni,⁹⁷ míg Pápán ez – ahogy kikövetkeztethető – elsőéves tantárgy volt. A két intézmény második évfolyamos tanrendjében is mutatkoznak eltérések, mind az oktatott tárgyak, mind az óraszámok tekintetében. Az első félév tárgyai közül mindkét helyen megvan a magyar magánjog, politikai tudományok, egyházjog. A büntetőjogot Pápán csak a második félévben oktatták, Pozsonyban ez két féléves stúdium volt. A második félévben lépett be a bányajog, amit Pozsonyban csak a harmadik évfolyamban hallgattak a diákok.⁹⁸

Tanulmányi eredménye az 1869/70. tanév első félévben nélkülözte a kitűnő osztályzatot:

„Erkölcshen	jó
Magyar magánjogból:	jeles
Általános egyházjog első feléből:	jeles
Politikai tudományok első fele:	
köz- és nemzetgazdaságból:	jeles” ⁹⁹

A második félévet – mint eddig szinte mindig – sikeresebben teljesítette:

„Erkölcshen	jó
Büntetőjog és	
magyar bűnvádi eljárásból:	jeles
Általános egyházjog második feléből:	jeles
Rendészeti, alkotmányi, jogszolgáltatási	
és pénzügyi politikából:	jeles
Bányajogból:	kitűnő” ¹⁰⁰

⁹⁵ Trócsányi 1981. 296.

⁹⁶ DREL I. 7. g. Felvételi könyv (Főtanoda) 1861/62–1873/74.

⁹⁷ Ortway 1884. 41.

⁹⁸ É 1870. 12.; Ortway 1884. 41.

⁹⁹ DREL I. 7. g. Értesítvények 1869/70–1883/84.

Tanárai Bocsor István, Kiss János, Kőrösi Sándor, Antal Gábor és Tarczy Dezső voltak. (Tanrendjét lábjegyzetben közöljük.¹⁰¹)

Ihász Lajos joghallgatósága idején az egyházi fenntartású jogakadémiák egén már sötét fellegek gyülekeztek. A kiegyezés kormányzata nemhogy eloszlatta ezeket, de fokozatosan juttatta érvényre autonómiájukat megszüntető rendelkezéseit. 1868-ban Eötvös József miniszter rendelete szerint az akadémiákról a pozsonyi államvizsga-bizottság elé már csak a legkiválóbb hallgatók kerülhettek. (Másodéves eredményei alapján Ihásznak erre kevés esélye volt.) Amikor az 1870 decemberében kiadott újabb rendelet szinte megkérdőjelezi a kis létszámú jogakadémiák működését,¹⁰² már nem találjuk a pápai végzős jogáshallgatók között. Tehát a jogi pályával (tanulmányi eredményeinek kényszerítő hatására is) nem mint élethivatással számolt. Ez érthető, hiszen jelentős földbirtokok várományosaként a mezőgazdaság iránt kellett érdeklődnie. Ha városba születik, bizonyosan eljut az államvizsga-bizottság elé, és jó nevű ügyvéd válik belőle. A pusztában azonban másfajta követelményeket támaszt tulajdonosával szemben, itt a törvénykönyvek ismeretére nincs (fizetőképes) kereslet. A jogtudomány hallgatására így valószínűleg a nemesi hagyománytisztelet indította, mégsem volt teljesen hiábavaló, hiszen az itt megszerzett ismeretek az uradalmi ügyvitelben egyáltalán nem bizonyultak haszontalannak.

Az értesítők mellett pápai tanulmányai idejéből olyan dokumentumok maradtak fenn, melyek itteni életszínvonaláról, és az iskola társadalmában elfoglalt helyéről adnak felvilágosítást. A Tandíj főkönyv szerint első középiskolai évében a legmagasabb tandíj kategóriába sorolták, összesen 8 osztrák értékű forintot¹⁰³ fizetett. Ők voltak a „nem jótéteményes”-ek, a leggazdagabb családok gyermekei. Kedvezményekben nem részesültek, és nem az iskolai közétkezdében, a „köztartás”-on étkeztek.¹⁰⁴ A könyv „Élelmezési állapota” rovatának bejegyzése „elsőrendű”

---

¹⁰⁰ DREL I. 7. g. Értesítvények 1869/70–1883/84.

¹⁰¹ I. félév: „Magyar polgári magánjog 10 óra; Köz- és nemzetgazdaszat 5; Általános egyházjog 5.”

II. félév: „Alkotmányi, jogszolgáltatási, pénzügyi s rendészeti politika 5; Általános egyházjog 5; Büntető jog és magyar bünvádi eljárás 5; Bányajog 5.” (É 1870. 12.)

¹⁰² Trócsányi 1981. 341.

¹⁰³ Az új forintot osztrák értékben (rövidítése: o. é.) 1860-ban vezették be. A pengő vagy ezüst forinthez viszonyított értéke 21:20-hoz volt, tehát 21 o. é. forint ért 20 pengő forintot. (Trócsányi 1981. 319.)

¹⁰⁴ Trócsányi 1981. 293.

ellátást tanúsít, melyben nyilván Váliéknál részesülhetett. Fizetett még „vegyes költségek”-re 2 forint 10 krajcárt, „testgyakorlati díj”-ra 53 krajcárt.¹⁰⁵ 1864-ben az egyházkerületi közgyűlés tandíjemelést határozott el.¹⁰⁶ Ebben a tanévben mégis 6 forintra csökkent ebbéli kiadása, amit – jobb híján – elsőrendű tanulmányi eredményével magyarázunk. Három forintra emelkedett viszont a vegyes költség, amely még másodéves jogász korában is tartotta magát. Testgyakorlati foglalkozás ebben az évben – úgy látszik – nem volt, mert ilyen költséget nem kellett viselnie.¹⁰⁷ A két bölcsészeti osztály és a jogakadémia nemcsak tudományokban, de a tandíjban is felsőbb kategóriát jelentett. Itt már félévente kellett letenni 6 forintot, s a vegyes költségen túl 1866-ban Sopronból, 1869-ben Pozsonyból jöve további 2 forint 10 krajcár felvételi díjat kellett fizetnie. Ezekben az években már nem Váliéknál lakott,¹⁰⁸ de továbbra is kosztos diák maradt, tehát a köztartást ezúttal sem vette igénybe.¹⁰⁹

Pápai időszakához kapcsolódik élete első, nem éppen felelőség nélküli hivatala. Nagy bizalmat jelez irányában, hogy a Jogász Segélyező Egylet 1869. október 24-i közgyűlésén szótöbbséggel pénztárnokká választotta.¹¹⁰ Az utalványokon és nyugtákon 1869. november 26-tól december 13-ig szerepel a neve. Olyan kifizetési jogcímekekkel találkozunk ebben az időszakban, mint pecsétnyomó vásárlása, hallgatói segélyek, jogászbál meghívóinak széthordása stb.¹¹¹ Hivatalát nem viselte hosszú ideig. Az 1870. január 28-án tartott közgyűlésen még jelentést tett a jogászbálon befolyt összegről, kérte a pénztárkönyv megvizsgálását, majd indok nélkül lemondott.¹¹² E kööttségétől való megválás mögött talán az húzódott meg, hogy már nem számolt hosszabb pápai tartózkodással. A következő tanévben a kilátástalannak tűnő jogász harmadik évfolyammal szemben a célravezetőbb mezőgazdasági tanulmányokat részesítette előnyben.

---

¹⁰⁵ DREL I. 7. g. Tandíj főkönyv 1851/52–1874/75.

¹⁰⁶ Trócsányi 1981. 293.

¹⁰⁷ DREL I. 7. g. Tandíj főkönyv 1851/52–1874/75.

¹⁰⁸ Váliéknál csak két tanévet, a negyedik és ötödik gimnáziumit töltötte. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 184.)

¹⁰⁹ DREL I. 7. g. Felvételi könyv (Fótanoda) 1861/62–1873/74.

¹¹⁰ DREL I. 12. d. A Pápai Református Jogakadémia Jogász Segélyező Egyletének jegyzőkönyve

¹¹¹ DREL I. 12. e. Pénztárnoki jegyzőkönyv 1869–1878. (Jogász Segélyező Egylet)

¹¹² DREL I. 12. d. A Pápai Református Jogakadémia Jogász Segélyező Egyletének jegyzőkönyve

Míg korábbi iskoláinál azt láthattuk, hogy 1861 után elhagyhatták az osztrák oktatáspolitikából átültetett tanítási elveket, a mezőgazdasági szakoktatásban csak a kiegészítéssel nyílt meg az az út, melynek végén a magyar Földművelésügyi Minisztérium felügyelete alá kerültek. Így jöttek létre 1869-ben a kétéves képzési idejű ún. „gazdasági felsőbb tanintézet”-ek.¹¹³

A tananyag ehhez viszonyítva aránytalanul nagy volt, ami a hallgatók leterheltségét eredményezte. A magyaróvári iskola történetét megíró Dudits Dénes számításai szerint a hetenkénti óraszám az évfolyamok mindkét szemeszterében meghaladta a negyvenet, néha az ötvenet közelítette.¹¹⁴ Összehasonlításként a pozsonyi és pápai jogászoknak csak kb. heti 20 órányi előadást kellett hallgatniuk. A tanév két félévre, a téli és nyári szemeszterre bomlott; mindkettőben voltak elméleti és gyakorlati órák. A tanítás október 1-jén kezdődött, és július utoljára ért véget.¹¹⁵

Ihász Lajos 1870 ősztől Magyaróváron folytatta tanulmányait. Itt a tanítási nyelv hagyományosan a német volt, mégsem kellett Sopronban megedzett német tudását hasznosítania, mert az 1869-es változások a tan nyelv kérdését sem hagyták nyitva. Figyelembe véve, hogy a hallgatók között mindenkor a magyarok voltak legnagyobb számban, a német mellett magyar nyelvű képzést is indítottak. Amikor megérkezett, gyakorlatilag két párhuzamosan működő iskolát talált, melyek közül a német nyelvű fokozatos sorvadásnak indult, ami 1884-ben megszűnéséhez vezetett.¹¹⁶

A német múlt ennek ellenére kísérte itteni pályáját. Hogy csak egy példát emeljünk ki: a tanulmányi eredményeit nyilvántartó nyomtatott Osztályzati főkönyvben a tantárgyak még mindig németül szerepelnek. Érdekes, hogy minden teljesített tárgyat három szempontból, szorgalom, buzgóság és előmenetel szerint értékelték. Ennek magyarozatát az elméleti-gyakorlati órák rendszerében le lehetjük meg. A szorgalom az előadásokra, a buzgóság a gyakorlati oktatásban való részvétel aktivitására, az előmenetel pedig a tantárgyakból szerzett osztályzatokra vonatkozott. Az értékelést ebben a félévben olvashatjuk utoljára németül. Mivel az első két követelménynek Ihász Lajos mindig kiválóan eleget tett, csak előmenetelét közöljük lefordítva.

---

¹¹³ Dudits 1993. 39.

¹¹⁴ Dudits 1993. 45.

¹¹⁵ Dudits 1993. 40.

¹¹⁶ Dudits 1993. 39–40.

1870/71. tanév téli szemeszter:

„Általános mechanikafelmentve	
Általános vegytan	(olvashatatlan írás – N. T.)
Ásványtan	jó
Talajismeret	jó
Növénybonc- és élettan	jó
Állatbonc- és élettan	jó
Szorgalom	igen szorgalmas
Buzgóság	igen buzgó
Erkölcshen	teljes” ¹¹⁷

A nyári félévet Keszthelyen töltötte, a köztudatban csak „Georgikon”-ként élő mezőgazdasági tanintézetben. Ennek az „áthallgatás”-nak semmilyen akadályja nem volt, hiszen a felvételhez szükséges gyakorlati előképzettséget apja birtokán nyaranta megszerezte, sőt egy félév elméleti előképzettséggel is rendelkezett. Időközben megbarátkozhatott a szakterülettel, ami javuló tanulmányi eredményeiben mutatkozott meg:

„Talajisme és általános növénytermesztés	jó
Szőlőművelés	jeles
Juhtenyésztés és gyapjúisme	jeles
Földészeti vegytan	kitűnő
Gazdászati és eszköztan	jeles
Gazdasági állattan	jó
Általános és különleges növénytan tevén, a vizsga a tárgyból elengedett	Magyaróvárott vizsgát
Szorgalom	szorgalmas
Buzgalom	igen buzgó
Erkölcsei magaviselet	törvényszerű” ¹¹⁸

Nagyobb sikerei ellenére tanulmányainak utolsó tanévét, az 1872/73-ast Magyaróvárra visszatérve teljesítette. Jogosan merül fel a kérdés, vajon mit csinált a kimaradó 1871/72. tanévben? Ennek magyarázata, hogy akkoriban érte el a hadkötelezettségi kort, ami egyéves ún.

---

¹¹⁷ NYME MÉKL 21/c/1. kötet

¹¹⁸ PE GKKL 11/a fond, I–345.

„önkéntességi szolgálat”-ra kötelezte. Ennek teljesítése után fejezhette csak be a megkezdett iskolát.

Az 1872/73. tanév téli szemeszterének minősítése:

„Éghajlattan	jó
Szarvasmarha-tenyésztés	jeles
Lótenyésztés	jeles
Állategészségtan	jeles
Üzemtan	kitűnő
Könyvvitel	jó
Gazdaság technológia I. rész	jó
Gazdasági építészettan I. rész	jó
Szorgalom	igen szorgalmas
Buzgóság	–
Erkölcshen	teljes” ¹¹⁹

A nyári szemeszterben az a tendencia érvényesült, melyet sokszor nyomon követhettünk már bizonyítványait olvasgatva – vagyis sikerült féléves eredményein javítania:

„Gyakorlati geometria	kitűnő
Különleges növénytermesztés II. rész	jeles
Szőlőművelés	jeles (Keszthely)
Kertészet	kitűnő
Erdészettan	jeles
Gyapjúisme	jeles (Keszthely)
Selyemhernyó-tenyésztés	jeles
Lótenyésztés	kitűnő
Mezőgazdasági becsléstan	jeles
Gazdasági technológia II. rész	jó
Gazdasági építészettan II. rész	jó
Szorgalom	igen szorgalmas
Buzgóság	igen buzgó
Erkölcshen	teljes” ¹²⁰

---

¹¹⁹ NYME MÉKL 21/c/1. kötet

¹²⁰ NYME MÉKL 21/c/1. kötet

A két évfolyam sikeres teljesítése után minden hallgató végbizonyítványt kapott,¹²¹ aminek alapján jogot nyert az „okleveles gazda” titulus használatára. Ihász Lajos végbizonyítványa a következő érdemjegyekből állt:

„Gyakorlati geometria	kitűnő
Gazdasági gép- és eszkoztan	jeles (Keszthely)
Vegytan	kitűnő (Keszthely)
Talajismeret	jeles
Éghajlattan	jó
Növénybonc- és élettan	jeles
Különleges növénytermesztés	jó (Keszthely)
Szőlőművelés és kertészet	jeles
Erdészettan	jeles
Gazdasági állattan	jó (Keszthely)
Állatbonc- és élettan	jeles
Juh-, szarvasmarha- és selyemhernyó-tenyésztés	jeles
Lótenyésztés	kitűnő
Állategészségtan	jeles
Üzemtan	kitűnő
Mezőgazdasági becsléstan	jeles
Könyvvitel	jó
Gazdasági technológia	jó
Gazdasági építészettan	jó
Szorgalom	igen szorgalmas
Buzgóság	igen buzgó
Erkölcshen	teljes” ¹²²

A mögötte hagyott két tanévben adott volt a lehetőség, hogy alaposan elsajátítsa a szakterület korabeli ismereteit, annak minden részletére kiterjedően. Nemcsak a szűken vett gazdálkodás oktatásáról volt szó: nagy hangsúlyt kapott benne a hatékonyság, a termelést befolyásoló tényezők mind alaposabb megismertetése, jelentőségüknek megfelelő súlyllyal szerepeltetése. Ezt a célt szolgálták az olyan háttér-tantárgyak, mint

¹²¹ Dudits 1993. 43.

¹²² NYME MÉKL 21/c/1. kötet

az éghajlat, talajismeret, állategészségtan, építészet, valamint a termés eredményeinek dokumentálását is szolgáló ügyviteli tárgyak. Ezeknek (is) köszönhetően nyugodt lelkiismerettel költözhetett a család lórintei birtokára, ahol 1873-tól átvette a gazdaságirányítás felelősségteljes feladatát.

Katonai szolgálata

A frissen létrejött Osztrák–Magyar Monarchiában 1868-ban bevezették az általános hadkötelezettséget, majd a következő évben megkezdték a seregszervezéseket. A haderő összesen négy egységre tagolódott. A legnagyobb létszámmal a közös, az ún. „k. u. k.” hadsereg (kaiserlich und königliches Heer) rendelkezett, ezenkívül létezett különálló osztrák (Landwehr), magyar és horvát–szlavón honvédség is. Magyarországon az 1868. évi XL. törvény szabályozta a véderő kérdését.¹²³ Úgy rendelkezett, hogy a hadkötelezettség azon év január 1-jén veszi kezdetét, melyben a kötelezett betölti huszadik életévét. A katonai szolgálat általában három évig tartott, de a paragrafusok bizonyos kedvezmények elől sem zárkóztak el. Békeidőben ilyen volt a középiskolai végbizonyítvánnyal rendelkezők részére az ún. egyéves önkéntesi szolgálat, mely önköltséges ellátás vállalása mellett lehetővé tette a kérelmezőknek, hogy egyévi katonáskodás (és sikeres vizsga) után tartalékos tisztként szerelhessenek le. Tanulmányaik folytatása esetén megválaszthatták katonai állomáshelyüket, valamint huszonöt éves korukig szolgálatba lépésük évét is.¹²⁴

Ihász Lajos a hadköteles kort 1870-ben érte el. Ekkor rendelkezett már nemcsak végbizonyítvánnyal, de érettségi bizonyítvánnyal is, és továbbtanulása eldöntött tény volt. Ezért 1869 nyarán maga is önkéntességért folyamodott volna. Csakhogy az ügymenetbe hibák csúsztak. Olvasuk csak Váli Marit: „Mikor bajunk éppen tetőfokán volt (Váli Ferenc megbetegedése – N. T.), Ihász Imre bácsi és a jó Lini néni is felkerestek bennünket, de amily jól esett részvétteljes látogatásuk, annyira lehangoló volt az ok, ami őket ezúttal Pápára hozta: u. i.: egy rosszakaratú tanács követése miatt egyetlen fiukat besorozták közönséges katonának!

Ez a sajnálatra méltó eset pedig úgy történhetett meg, hogy Ihász Lajos önkéntességéérti folyamodványát az előző nyár folyamán – míg

¹²³ MT 1836–1868. évi törvénycikkek 1896. 470–479.

¹²⁴ MT 1836–1868. évi törvénycikkek 1896. 473.

Lini néni fiával több hétig Karlsbadban időzött – Imre bácsival, fia tudtán kívül visszavonatták látszólagos jóindulatból: a megye akkori alispánja, Pápa főbírája, Osvald, s néhány más megyei úr, ki nagy ékesszólással rábeszéltek az öregurat: ne engedje egyetlen fiát az önkéntességgel járó, sokmindenféle kellemetlenségnek kitenni! Biztosították őt, hogy »Lajos, mint egyetlen fiú, s hajlott korú apjának támasza, semmi esetre besoroztatni nem fog.« A szerető apa, kész örömmel adott hitelt a kellemesen hangzó tanácsnak... S mire felesége és fia a karlsbadi kúráról hazatértek, örvendezve újságolta el nekik, hogy: mennyi kellemetlenségtől mentette ő meg imádott egyetlen gyermekét!... A folyamodvány visszavétele által megakadályozva, hogy önkéntesnek behívassák...

A legjobban érdekelt fél azonban sehogy sem volt az akarata és tudtán kívüli tett intézkedésével megelégedve. Sőt még jó anyja is aggódva fogadta a nem várt újságot. »– Imre! Imre! Baj lesz ebből a tettedből« – mondta, mikor az öregúr lelkesülten előadta titokban elkövetett, nagy horderejű eljárását, bár ő is kész örömmel hitelt adott volna a »hozzáértők« által történő biztatásnak, s szívesen elhitte volna, hogy egyetlen fiuk semmi esetre sem lesz katona, ha az anyai előérzet szorongással nem töltötte volna el lelkét; mely aggodalom, hogy mennyire jogosult volt, kitűnt, mikor az újoncozás ideje érkezett, s a sorozó bizottság bizony minden habozás nélkül kimondta a »tauglich«-ot (alkalmas – N. T.) az erőteljes, szép magyar fiúra, s besorozta őt közönséges huszárnak... Az önkéntességi kérvény visszavonására biztató jóakarók pedig nem tettek egyebet, mint fejöket csóválva konstatálták, hogy: »– No! Ez csakugyan igazságtalan eljárás!... Ezt nem hittük volna, hogy megtörténhessék!«

Maga a fiatal »regruta« nem vette nagyon szívére a dolgot, s kedvesen tréfálva biztatta jó anyját: »– Csak nem akarta kis mamám, hogy untauglichnak találják a fiát?!...«

De az így biztatott »kis mama« sem hagyta el magát, hanem elhatározta, hogy az önkéntességérti folyamodvány újra való benyújtását személyesen fogja kérni a legfelsőbb hadúrtól.¹²⁵

A bürokrácia malmai azonban lassan öröltek. Ez azt jelentette, hogy kérelmének elbírálása hosszú ideig váratott magára. Eltelt három évszak az évből, de értesítés csak nem érkezett. Október 1-jén, a katonai szolgálat megkezdésének törvény által előírt napján a besorozásról szóló határozat még mindig érvényben volt. Ennek értelmében Ihász Lajosnak

---

¹²⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 187–189.

hamarosan módja nyílt a katonaélettel való közelebbi ismerkedésre. Váli Mari erről így ír: „Hazaérkezésemre néhány nap múlva egy levelet kaptam, melynek címiratán boldogan ismertem fel Ihász Lajos kézvonását; a postabélyeg azonban érsekújvári volt.

A levél tartalma – fájdalom – hamar megmagyarázta azt, mit első pillanatra meg nem értettem: szegény jó fiúnak csakugyan mint közhuszárnak kellett berukkolni!...

Keserű humorral ismertette meg a tudósítás a »Mari néni«-vel a berukkolás és a »gyöngyhuszárélet« körülményeit.

Hogyan kellett a kitűnő érettségi bizonyítványt érdemelt Ihász Lajosnak – kis bőröndjét a hátán cipelve – gyalog megtenni az utat Komáromtól – hol »beöltöztették« a komisz ruhába – Érsekújvárig!?... Mely út közben, a ladik nagyságú, idomtalan »császári« lábbeli, belsejében kiálló faszögeivel – annál jobban feltörte a szegény regruta lábait, hogy minden lépésre csak úgy lötyögött rajtuk... Szinte képtelenségnek látszott bennük a gyaloglás!... De hát a »muzsáj« nagy hatalom!

»Mégiscsak eljutottam Érsekújvárra – száztizenharmad magammal – szólt a levél –, és most itt pucolom a menázi »zakumpack«-jához való krumplit; meg a káplárom lovát, ami azonban csak úgy lesz kellő tisztaságú, ha egy »csicsedli« árú »szíverősítőt« hozok a gazdájának, saját erszényem rovására.«

Diadalmaskodott hát az irigy rosszakarat és az ármány!... Ihász Imre egyetlen fia hiába volt szorgalmas tanuló, nem élvezheti az önkéntes év kedvezményét, hanem mint közhuszár kénytelen túrni durva káplárjának gorombaságait, melyekkel az a »bundás« iránt éppen nem fukarkodik.

Az érsekújvári levél olvasására átéreztem mindazt a keserűséget, mellyel a jó Lini néni szíve telve lehetett azok iránt, kik fia sorsába belekontárokodtak... S méginkább azon kínos aggodalmat, mit a szerető anya lelkének ki kellett állnia, tehetetlenül túrva drága kincsének rosszakaratú, durva kezek közé kerülését.

Az volt a szerencse, hogy a szülői nagy aggodalomnak végre mégis sikerült kitalálni a módját, hogy fiuk megismételt önkéntességérti folyamodványának miként szerezhessenek érvényesülést?...

Tizenhárom napig tartó közhuszári szolgálat után – Istennek hála – kiszabadulhatott érsekújvári »apja« kezei közül Ihász Lajos, s azután –

anélkül, hogy a »szolgálat« fáradalmainak kipihenésére otthon időzött volna: beiratkozott a keszthelyi gazdasági intézet növendékei közé!»¹²⁶ A nagy utánjárással kieszközölt önkéntesi évét végül 1871 ősztől kezdte meg, megszakítva mezőgazdasági tanulmányait.¹²⁷ Az Országgyűlési Almanachokban szereplő életrajza szerint a győri 9. és a bécsi 5. huszárezrednél szolgált, ahonnan kitűnő minősítésekkel bocsátották el.¹²⁸ További részleteket sem a budapesti Hadtörténeti Intézetben, sem a bécsi Hadilevéltárban nem sikerült találnunk.

Hadkötelezettségét azonban ezzel még mindig nem tudta le. 1887-re a külpolitikai helyzet a bolgár trónutódlás miatt válságosra fordult, előrevetítve egy esetleges osztrák-magyar–orosz háború rémképét. Emiatt indokolttá vált a hadsereget érintő törvények újragondolása, melynek keretében megújították a fentebb már említett törvénynek azon részét, mely a haderő harmadik vonalaként létrehozott „népfelkelés” intézményéről szólt. Az 1886. évi XX. törvénycikk a népfelkelőket két korcsoportra: 19–37 és 38–42 évesekre bontotta. Hatályba lépésének évében Ihász Lajos még éppen az első korcsoportba esett a maga harminchét évével. Ennek megfelelően háború esetén még harci szolgálatra, póttartalékosok pótlására rendelték volna. (A második korcsoportba tartozóknak csak előkészítő hadimunkákat rendelt a jogszabály.) A törvény nyomán Fejérváry Géza honvédelmi miniszter felhívást tett közzé népfelkelő tiszti állás betöltésére, melyhez előfeltételül kiképzést jelölt meg, három-három hetes lovasági tanfolyamok útján.¹²⁹ A több ezer jelentkező között Ihász Lajos is ott volt, aki 1887. március elejétől¹³⁰ a pápai honvéd huszárezred iskolájában végezte a népfelkelő tiszti tanfolyamot, ezúttal is kitűnő eredménnyel.¹³¹

---

¹²⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 224–225. – Váli Mari helytelenül írja, hogy tanulmányait Keszthelyen folytatta. Az 1870/71. tanév téli félévét valójában Magyaróváron kezdte meg, csak a nyári félévet teljesítette Keszthelyen. (NYME MÉKL 21/c/1. kötet; PE GKKL 11/a fond, I–345.)

¹²⁷ NYME MÉKL 21/c/1. kötet

¹²⁸ OA 1901. 45.; OA 1905. 46.; OA 1906. 47.

¹²⁹ Balla 2000. 592–593.

¹³⁰ Váli 1955. 357.

¹³¹ OA 1905. 46.; OA 1906. 47.

Családi élete

Azáltal, hogy tanulmányai folytatása miatt városba került, új világ nyílt meg előtte. Számos olyan hatás érte, ami Hathalmon elképzelhetetlen lett volna. Közülük most csak egyet, a női nemmel való megismerkedést hozzuk fel példaként. Itt óhatatlanul felmerül egy fontos tényező, mégpedig a külső megjelenés kérdése. Ihász Lajos kinézetéről magunk is ítélkezhetünk, hiszen több fotó és festmény maradt fenn róla. De hogy vélekedtek róla a kortársak? Nos, a másodéves joghallgatót Váli Mari ilyen szavakkal jellemezte: holló szárnyával vetélkedő fényességű sötét fürtök, finom, szép metszésű ajkak, ezek fölött ékeskedő szénfekete pörgebajusz, napbarnított, magyaros arc, zsenge, göndör körszakáll.¹³² Valamennyivel túl járt már a negyedik ikszen, amikor az evangélikus zsinat történetét feldolgozó munka a következőket írta róla: „Zömök, széles vállú, sötétbarna szép férfiú, koromfekete haj és bajusz, borotvált gömbölyű arc, igazi magyar jelleg.”¹³³ Az olvasottak alapján bizonyára sok hölgy érdeklődését keltette fel, ám előttünk csak kettővel kialakult kapcsolata ismert.

S miként is bomlott ki életének ez a fonala? Nagyon egyszerűen, és egy kis jó szándékú segítséggel, természetesen. A Váli-házban gyakori vendég volt Ekelről vagy Komáromból az unokahúg, a légiesen karcsú alakú, fehér-piros arcú, kékszemű Jókay Etelka, aki világos szőke haját két vastag fonatban hordta.¹³⁴ Nem csoda, hogy hamar akadtak kérői is, akiknek persze ki kellett állniuk a próbát: Váli Mari vizsgáztatta őket latinból és görögből. A főleg joghallgatók közül kikerülő lelkes próbálkozók a latinnal még csak boldogultak, de a görögön mind elbuktak. Váli Marinak ugyanis volt már választottja Etelka számára: Ihász Lajos.¹³⁵

Ezt a szándékát abban is nyilvánvalóvá tette, hogy a farsangi bálók táncmultságaiban egymás párjául jelölte ki a két fiatal. Az első multság

---

¹³² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 183., 185.

¹³³ Thébusz 1895. 48–49.

¹³⁴ Váli Mari először 1869-ből tesz említést arról, hogy Ihász Lajos és Jókay Etelka együtt vannak egy Váli-háznál rögtönzött táncmultságban. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 184–185.)

¹³⁵ Domján 2007a. 93.

egy pápai jogászbál volt 1870. január 13-án.¹³⁶ Itt járhatta először a tizennyolc éves Jókay Etelka kisasszony „gyönggyel kifűzött égszínkék atlasz kis pruszlikjában” a csárdást Ihász Lajossal, az anyósjelölt nagy meglepedésére.¹³⁷ A jelek szerint egyik fél sem tiltakozott Váli Mari terve ellen. Az ebben az évben hadkötelessé váló joghallgató megkérte partnerét, készítsen neki nemzeti színű szalagjelvényt, kokárdát, mert minden regruta kap ilyet a táncosnőjétől.¹³⁸ Kérése örömmel beteljesült, de a következő táncalkalmon, a Balközép „Párt”¹³⁹ Balkörének január végi székházavatóján Ihász Lajos kissé megvárakoztatta párját. Néhány nappal korábban hazautazott, annak ellenére, hogy táncot kért és kapott volna Etelkától. Már egészen úgy látszott, távol marad ettől a rendezvénytől. „Milyen könnyen el tud halványulni a vidám mosoly, az ilyen gyerekleány arcán! S milyen kínos érzés szorítja el szegény Mari nénje szívét, ez elszomorodás láttára” – jegyezte fel Váli Mari. A tánkra végül mégis ott termett az ifjú, majd Mari „nénje” szelíd szemrehányására a következőt válaszolta: „Soha nem maradhatok én el onnét, ahol várnak rám!”¹⁴⁰

Innentől kezdve Váli Mari nemcsak Pápán, de mindenhol minden alkalmat megragadott arra, hogy két „gyermekének” találkozási lehetőséget biztosítson. Az ő jóvoltából lett Etelka koszorúslány, Lajos pedig vezetője a Magyar Daláregyesület pesti Vigadóban Laborfalvi Róza zászlóanyasága mellett megtartott első országos dalünnepén.¹⁴¹ Nem tudjuk, volt-e titkos szerepe benne, mindenesetre 1871. április 11-én az idősebbik Jókay lány, Jolán esküvőjére vőlegénye, Hegedüs Sándor Ihász Lajost kérte fel vőfélyül. „Nagyon jó néven vettem Hegedüs Sándortól, hogy saját boldogságának révbe való érkezése alkalmából másik két fiatal szívnak az övéhez hasonló boldogulását óhajtja elősegíteni”¹⁴² – szól megjegyzése. Nénjének ezen az alkalmon fedte fel először szándékait Ihász

---

¹³⁶ A pontos dátumot Váli Mari hozzávetőleges behatárolása után a Jogász Segélyező Egylet Jegyzőkönyvében sikerült megtalálnunk. [DREL I. 12. e. Pénztárnoki jegyzőkönyv 1869–1878. (Jogász Segélyező Egylet)]

¹³⁷ Váli 1955. 293–294.

¹³⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 189–190.

¹³⁹ A dualizmus korában nem beszélhetünk mai fogalmaink szerinti pártokról. Azok szervezeti felépítés nélküli, választás idejére összetömörülő, inkább személyes kapcsolatokra építő klubszerű képződmények, ténylegesen csak az országgyűlésben léteztek. (Csorba 2000. 199.; Gyáni–Kövér 2003. 116.)

¹⁴⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 186.

¹⁴¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 217–218.

¹⁴² Váli 1955. 293.

Lajos, amikor így szólt hozzá: „Tartsa kérem lehetőleg mindig a maga körében Etuskáját!”¹⁴³ S nem sokkal később, egy Jókayék csallóközi birtokán, Ekelen tett pünkösdi látogatásán először csókolja meg Etelkát.¹⁴⁴ Az elkövetkező időszakban találkozásai főként a közeli Komáromra szorítkoztak. Közülük ki tudjuk emelni 1872 farsangján a városi nőegylet bálját,¹⁴⁵ a Dalárda-kerti mulatságokat,¹⁴⁶ 1873 tavaszán Nádasdy Lipót örökös főispán huszonöt éves jubileumi bálját a vármegyeházán.¹⁴⁷ Érdekesként megemlíthetjük, hogy Komáromon kívül ismert az 1874-es füredi Anna-bálon való megjelenésük.¹⁴⁸ Gyakori komáromi találkozásainak magyarázata az, hogy Ihász Lajos ekkoriban Győrben szolgált „csillagos gallérú önkéntes”-ként, ahonnan a szomszéd vármegyeeszékhelyt igazán könnyen meg tudta közelíteni. Kapcsolatuknak ebben a szakaszában nem hiányzott a rátermettséget bizonyító férfias virtuskodás sem. Egy alkalommal például Fecske nevű lován gyorsasági versenyt nyert a Jókay családot szállító vonat ellenében Győr és Ménfő között.¹⁴⁹

Egyszer aztán törés következett be ebben a nagyon biztatóan mélyülő kapcsolatban, a látogatások feltűnően megritkultak. Az a beszámoló, melyet 1874 kora őszen Váliné Jókay Eszter tartott Pápara visszatérő gyermekeinek, már sejtet valamit az okokból: „– Lini nénétek látogatott meg a napokban, s elmondta, milyen szokatlanul élénk és zajos Lajos-nap volt ez idén Hathalmon! Ihász Emma (kit apja: Ihász Rezső, Imre bácsi unokafivére még a múlt évben Lini néni anyai gondjai alá kért Hathalomra) egy katonaoorvos, Caesar Gyula menyasszonyává lett nemrégiben, s hogy a nemsokára megtartandó menyegző idejére elkészíthessék a kelengye otthon előállítható részét, egy soproni katonatiszt-leány barátnőjét: Hahn Karolint kérte maga mellé segítségül Emma. Ez a két leány azután majd felveszi élénkségével a hathalmi otthont! Emma nagyszerűen énekel szép mezzoszoprán hangjával, s elmulatatja Győrből gyakran kiránduló vőlegényét, valamint esetleg vele jövő katonatiszt barátait is. Lajos-napra ezek a győri ismerősök mind berukkoltak. Sőt Perczel Laciék is eljöttek Kömlődről Sárközy Zsigával. Volt azután nagy jókedv mindad-

¹⁴³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 261.

¹⁴⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 7.

¹⁴⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 33.

¹⁴⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 39.

¹⁴⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 63–64.

¹⁴⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 116–117.

¹⁴⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 34.

dig, míg Pátkáról az a hír nem érkezett, hogy Jánoséknál (Ihász János – N. T.) tűz van. Erre a fiatal férfiak persze mind Pátkára siettek a hathalmi fecskendő kíséretében, hogy oltani segítsenek. Így meg lett zavarva a nagy vígasság. De a kis Perczel Böske nem engedte, hogy elromolják a víg kedve. Úgy el tudta az mulattatni Imre bácsit, egészen megbabonázta. Azóta is nem győzi emlegetni az öregúr, hogy: »Az aztán helyre egy leány! Csupa tűz! Csupa élet!«¹⁵⁰

E beszámoló mind Váli Mari, mind Jókay Etelka lelkében elültette a féltékenység csíráját... Ihász Lajos hosszú szünetet lezárva hamarosan látogatást tett náluk, de viselkedéséből semmi különösöt nem vettek ki. „Különbén kedvencem (Ihász Lajos – N. T.) jelenléte, megszokott kedves bizalmas modora az én lelkemben életre kelt »zöldszemű szörnyeteget« is olyan szépen elaltatta, mintha azok a zöld szemek örök álmokra zárulhattak volna...”¹⁵¹ – írja Váli Mari. Ám úgy látszik, Etelka húga lelkét e látogatás nem győzte meg. Amikor szeptemberben, a Jókai névnapjával egybekötött svábhegyi szüretre utazva vonatuk elhaladt a lőrintei kúria parkja mellett, így sóhajtott fel: „– Vajon ez alatt a tető alatt álmodik-e most? Vagy másfelé éli világát?”¹⁵² Gyanúja – utóbb bebizonyosodott – nem volt alaptalan. Feltétlen rajongásból eredő féltékenysége pedig idővel annyira érzékenyette, hogy minden eszközzel kezdett ellenállni az Ihászékkal kapcsolatos hírek tudomásul vételének. Szüleinek Lajos látogatásait hiányoló rosszlásait rögtön jelentéktelen körülménnyé silányította, nehogy esetleg elítélő megnyilatkozásokat kelljen hallania szíve mindenéről.¹⁵³

Bő fél év múlva fény derült Ihász Lajos mind gyakoribb távolmaradásainak okaira, ami Jókay Etelka gyötrelmeinek a csalódás élményével vetett véget. A keserű megbizonyosodást egy félelmet keltő természeti jelenséggel összekapcsolt babona vetítette elő 1875 tavaszán. Váli Mari ezt így írja le: „Április 12-én délután négy órakor éppen egy szigeti sétára készültünk Etuskámmal, midőn egy óriási épület összeomlásának robajához hasonló dördülés után öt erős lökéstől ingott meg alattunk a föld... mely lökések következtében az a kis füredi munkatáska, melyet Etuskám Ihász Lajostól kapott, lehullott a falról, hová kisleánykám toalettasztalkája mellett felakasztotta.

---

¹⁵⁰ Váli 1955. 320–321.

¹⁵¹ Váli 1955. 322.

¹⁵² Váli 1955. 322.

¹⁵³ Váli 1955. 324.

Sajátságos elrémítő érzést okoz az embernek, mikor lába alatt megrendül az anyaföld! Ez érzés mellé pedig valóságos babonás félelmet okozott mindkettőnknek a kedves emléktárgy földre hullása.

Nem volt többé kedvünk e napon a szigeti sétához. Borzongva bújtunk egymás mellé azon a kicsi pamlagon, mely az egykori »Újházy kocsi« üléséből lett konsturálva, amely rég elmaradt látogatóknak kedvenc ülőhely volt egykor, a boldog időkben... Összeölelkőztünk és alig bírtuk visszafojtani könnyeinket.

Harmadnapra pedig a következőket olvashattuk egy újság Hymen-hír rovatában:

»Fényes esküvő volt Tatán a református templomban e hó 12-én délután, hol Ihász Lajos veszprémmegyei nagybirtokos vezette oltárhoz vármegyénk egyik kiváló szépségét, Perczel Erzsébet kisasszonyt, Perczel Mór tábornok unokahúgát« stb. stb.»¹⁵⁴ A félbehagyott rövid hírt a Pápai Lapok című újság tudósításából folytathatjuk: „Násznagyok voltak Perczel Mór, volt honvédtábornok és Kiss Sándor; nászasszony pedig Perczel Mórné. Koszorúslányok Perczel Juliska, Erzsi, Hermin és Ilka kisasszonyok; vőfélyek pedig Artner Jenő, Lepossa Dániel, Bartal Aurél és Ihász Sándor urak. Az esküvő a tatai reform. hitvallású egyházban ment végbe, – s annak fényét nevezetesen emelte Kiss Gábor ottani hitszónoknak emelkedett hangon tartott szónoklata. Az ifjú párt másnap, vagyis f. hó 13-án a fényes fogatoknak hosszú sora kísérte Hathalomra, hol egyelőre lakni fognak. Áldást kívánunk e szép frigyre!»¹⁵⁵

Perczel Erzsébet annak a Sárközy Zsigának volt unokahúga, aki Ihász Lajossal együtt a Váli-ház növendékei közé tartozott. Nem ismert, milyen úton fejlődött kapcsolatuk házasságig, s ennek létrejöttében a felek részéről mi játszhatott szerepet. Mekkora súllyal jelentkezett az érzelmi vagy anyagi motívum, netán szülői ráhatás. Ez utóbbi esetében sem nyerünk egyértelmű választ. Hiszen idéztünk már olyan véleményt, melyben az öreg Ihász Imre elragadtatással szól későbbi menyéről. Ugyanakkor tudunk arról is, hogy felesége nem kifejezetten rajongott érte.¹⁵⁶ Fő forrásunk, Váli Mari természetesen elfogult, persze – különösen a később-

---

¹⁵⁴ Váli 1955. 324.

¹⁵⁵ PL 1875. tavasz hó 17. 144.

¹⁵⁶ Ihászné Artner Karolina egy Váliéknál tett látogatás alkalmával elsírta magát Jókay Etelka előtt, a fiatal párt pedig csak „lőrinteiek”-ként titulálta. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 182–183.)

biek fényében – nem minden alap nélkül kritikus a sokszor csak „piros menyecské”-nek, „szép menyecské”-nek¹⁵⁷ titulált Perczel Erzsébettel. Meggyőződésének alátámasztására több bizonyítékot szolgáltat. Az egyik ilyen Sárközy Zsiga állítása, aki szerint: „...az a leány valósággal uralkodónőnek született! Mert pici baba kora óta nincs olyan kívánsága, aminek megtörténni muszáj ne volna!”¹⁵⁸ Másutt az egyik Dalárda-kerti multság kellemetlen élményét hozza fel, ami után Etelka elhatározta, hogy nem kíván többé az „elbizakodott hölgyike” társaságában ezeken részt venni: „...ki midőn egyik négyesben vis à vis-ja volt Etuskámnak, a VI d. figura egy képleténél, mikor Ihász Lajosnak Etuskám és az ő összefogott kezeik által képezett ívezet alatt kellett átbújni, csaknem a földig lehúzta Etuskám kezét, úgy, hogy a táncosnak igen mélyen meghajolva kellett átbújni, s mint Etuskám otthon elpanaszolta:

– Azt mondta a Böske, mikor kezemet erőszakkal lehúzta: »hadd csókolja meg előttünk Ihász a földet!«¹⁵⁹

Ihász Lajos első házasságában töltött tizennégy évről ugyancsak kevés ismeretünk van. Mivel kapcsolatuk megszakadt, Váli Mari természetesen csak Etelka szemszögéből tudta ábrázolni ezt az időszakot, amely telve volt lelki vívódásokkal. Esti ima után hosszú éveken keresztül kezében azzal az Ihász Lajos képét tartalmazó fekete medállal aludt el, melyet az 1873. évi bécsi világkiállításról kapott tőle ajándékba. Környezete sokat vigasztalta, kísérletet tett megházasítására is, ő azonban elhárított minden ilyen próbálkozást.¹⁶⁰ Szülei és a külvilág előtt ugyanazt a gyakorlatot folytatta, amelyet már a házasságkötés előtti elmaradások idején alkalmazott.¹⁶¹ Legnagyobb örömeinek az számított, ha néha-néha az ablakból megláthatta a városba bekocsizó szíve választottját.¹⁶² A társaságot kerülte, pontosan azért, hogy ne kelljen együtt látnia feleségével. Ezt olyan sikerrel tette, hogy az első találkozásra csak kilenc év múlva, 1884-ben került sor. Az alkalom a Váliné által megálmodott „Kóstoló” nevű jótékony multság volt, melyet a pápai nőegylet szervezett meg. Váli Mari és kisleánykája segítőként, a házaspár jótékonykodó vendég-

---

¹⁵⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 184.

¹⁵⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 220.

¹⁵⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 39.

¹⁶⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 150–151.

¹⁶¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 149.

¹⁶² Váli 1955. 330.

ként vettek rajta részt. S látásuk Jókay Etelka ájulását eredményezte...¹⁶³ Ettől fogva Váli Mari egyre több olyan eseményről tesz említést, melyen kedvence, a „rossz gyerek” képviseltette magát.¹⁶⁴ Mígnem 1887 tavaszán hosszú idő után megtörtént első látogatása a diákkorában otthont nyújtó kedves Váli-házban. „A szokottnál hamarabb bevégeződött gyűlés (a református nőegylet közgyűlése – N. T.) minket is arra buzdított, hogy rövid sétát tegyünk, mielőtt hazatérünk. Akkor még nem volt Pápán híre sem az aszfaltjárdának, s a kora tavaszi napokban jól kellett vigyázni, hogy a hepehupás talaj tócsáit kikerülgethesse az ember. Amint így lábunk elé nézve haladtunk előre, egyszerre csak az a soha nem feledett hang halkán mondott üdvözlete állította el a szívverésünket... A népfelkelői tanfolyamra berukkolt Ihász Lajos állt előttünk. Milyen jó szolgálatot tett most a visszaszerzett kis hóvirág! (A Jókay Etelka kabátjára tűzött hóvirágot az ülésen szintén résztvevő Fenyvessy Ferenc, későbbi Veszprém vármegyei főispán akarta „eltulajdonítani” – N. T.) Ez öröm okozta elfogultságból származó hallgatást az »első hóvirág« méltánylásával lehetett megtörni, válaszul természetesen el lett mondva annak viszontagságos közelmúltja, s mire ennek előadása véget ért, már olyan nyugodtan folytattuk sétánkat a délceg népfelkelő úrral, mintha semmi rendesebb dolog sem lehetne annál, mint hogy mi hárman egymás mellett lépegetünk, s most már kedélyesen beszélgetve haladunk együtt a sétálók tarka tömege között...

– Mit mondana rá a jó Váli néni, kit oly régóta óhajtok látni, ha Róza néni (Jókainé Laborfalvi Róza – N. T.) halála alkalmából személyesen kondoleálnék (fejezném ki részvételemet – N. T.) neki? – kérdezte a »rossz gyerek«, mikor házuk kapuja elé érve vége lett sétánknak.

– Azt bizony így előre tudni nem lehet, – válaszoltam – bár az ő Ihász Lajos iránti rokonszenve is változatlan maradt.

Mikor pedig másnap délután végrehajtotta említett szándékát a déli népfelkelő, meggyőződhetett róla, hogy Váli néni most is az egykori Ihász Lajost látja benne, kinek láthatása őszinte örömmel tölti el a súlyos gyengélkedéséből most lábadozót, aki szinte természetesnek találja, hogy

¹⁶³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 184–185. – Ezt elkerülendő nem vett részt például a pápai evangélikus templom szentelésén, még az év őszén. Itt Ihász Lajos végül egyedül jelent meg. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 190–191.)

¹⁶⁴ 1885 tavaszán egy esti séta alkalmával futottak vele össze (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 197–198.), 1888 márciusában egy városi piknik résztvevőjeként említi. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 44–45.)

az anyját imádásig szerető egyetlen fiú felkeresi a korán elköltözöttnek kortársát és barátnőjét, nem látva semmi megbotránkoztatót abban, ha ez a fiú néha ellátogat abba az otthonba, hol őt szinte anyai szeretettel fogadták, mikor szülői mellől életében először kiszállt a meleg családi fészekből...¹⁶⁵

A pápaiakhoz való közeledése – úgy véljük – nem a véletlen műve. Házassága ebben az időszakban indulhatott romlásnak. Gyermekáldás nem kísérte, figyelmét, energiáit egyre több feladatkör kötötte le. Gyakran utazott, ezért nem tudott elég időt fordítani párjára. Aki, ha elfogadjuk Váli Mari jellemzését, azt, hogy mennyire vágyott a világi hiúságokra, a tüntető parádézásra, biztosan nehezen viselte már el puritán beállítottságú férje hozzá fűződő viszonyát és az egyre gyakoribbá váló egyedüllétet. 1888 márciusában még együtt látták őket Pápán,¹⁶⁶ de a Pápai Lapok 1888. május 13-i számában szereplő, vármegyegyülésről szóló karcolatban olyan utalások olvashatók, melyek egyértelművé teszik a házasság komoly válságát: „Majd Ihász Lajos is kívánt egy szolgabíró Devecserre, mert Noszlopy barátunk, ha egymaga marad, nem fog ráérni hozzá menni ebédre, pedig Ihászunknak jól esik most az egyedül *nem* lét.”¹⁶⁷ Ebbe a forгатókönyvbe illeszkedve nemsokára olyan hír érkezett a Váli-házba, mely a legnagyobb bizakodással töltötte el az Etelka boldogsága miatt aggódókat. Ihászné ugyanis időközben beleszeretett egy fiatal gazdasági gyakornokba, majd elhatározta, hogy elválik férjétől, és új választottjához megy feleségül. Miután mindezt közölte férjével, összepakolt, és elhagyta Lőrintét. A hírt röviddel ezután maga Ihász Lajos erősítette meg Váli Marihoz írt kesergő levelében: „Úgy látszik, a jó Isten el akarja hozni a szabadulás napját... De nagyon sok küzdelem áll addig még előttem, mindamelllett bizzunk Isten segítségében, hisz betelhetett már vezeklésem ideje...”¹⁶⁸ – fogalmazott. A küzdelmeket illetően valóban jól számított, hiszen a válóper nem ment zökkenők nélkül. Sok gyötrelmet kellett még kiállania, amíg a tatai református egyház anyakönyvébe ez a bejegyzés került: „E házasság a m. kir. kúria 4147/889. sz. ítéletével végleg felbontott. bejegyz. 12/VI. 889...”¹⁶⁹ Hamar kiderült ugyanis, hogy a fiatal

---

¹⁶⁵ Váli 1955. 359.

¹⁶⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 44–45.

¹⁶⁷ PL 1888. május 13. 79.

¹⁶⁸ Váli 1955. 363–364.

¹⁶⁹ Akv. T. 1875. 6.

hódítónak nem áll módjában házasságot kötni, s ezzel a románc sorsa megpecsételődött. A „kívánságai teljesüléséhez szokott menyecske” ez idő szerint Pápán lakó apjához költözött vissza, s a nagy befolyású rokonsággal megkezdték a folyamat visszafordítását. Azzal próbáltak érvelni, hogy a költözés csupán ideges szeszélyeskedésből történt, és semmi olyan nem hangzott el, ami akadályt gördíthetne a kibékülés útjába. A hűtlen feleség azonban hibát követett el: egy levél formájában írásbeli bizonyítékot szolgáltatott urának. Ebben a csalódás után keltezett levélben részletesen beszámolt mindenről. Szószegőnek nevezve a csábítót, majd visszatérést, jobb megbecsülést ajánlott törvényes férjének. Ezen dokumentum létezéséről értesülve Perczel Erzsébet tanácsadói már csak intrikák és rágalmozások kezdeményezésében találtak kapaszkodót, hasztalanul.¹⁷⁰ Az igazságszolgáltatás malmi első fokon 1889. május 6-án „örölték ki” az ítéletet.¹⁷¹ Az ügy lezárultával kapcsolatban tudni kell, hogy a megcsalt férj nem lehetett maradéktalanul elégedett: hiszen az ítélethirdetés napjától számítva holtáig évenként tekintélyes összegű pénzjáradékot csikart ki tőle hűtlen felesége,¹⁷² kinek végül egy Győr melletti falu jegyzőjével kellett beérnie.

Válását követően Ihász Lajos elhatározta, hogy hamar túlteszi magát életének ezen a válságán, amit egy új házassággal kívánt felgyorsítani. Megnyílt hát az út a másfél évtizedes bánatba burkolózó Jókay Etelka boldogsága előtt. A rossz gyerek 39. születésnapján, június 12-én eljegyezte őt Budapesten.¹⁷³ A gyász alól, mely egy hónappal korábban Váliné Jókay Eszter elvesztésével érte a családot, halálos ágyán maga az elhunyt adott felmentést. Ő volt az, aki már a válóper ideje alatt Etelka kelengyéjét varrta, s a világerő sem engedte volna, hogy egészségi állapota miatt késlekedjék szerettei boldogsága. Azzal, hogy a szertartást Budapesten tartották Antal Gábor református lelkipásztor szolgálatával, utolsó akaratát teljesítették.¹⁷⁴

Mivel egy egyházi szabály szerint házasságot kötni hathetes tartózkodás után lehetett csak egy adott helyen, be kellett várni e határidő leteltét.¹⁷⁵ A tilalmi idő kiválóan alkalmas volt az előkészületek megtéte-

¹⁷⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 50–52.

¹⁷¹ Váli 1955. 366.

¹⁷² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 52.

¹⁷³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 78.

¹⁷⁴ Váli 1955. 365.

¹⁷⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 78.

lére: nászajándékok, valamint a későbbi otthon, a hathalmi kúria berendezéseinek megvásárlására.¹⁷⁶ A nagy eseményre 1889. június 30-án került sor, melyen a vőlegény díszmagyar öltözékében, a menyasszony fehér selyemmel hímzett fehér kasmír „köntös”-ben jelent meg.¹⁷⁷ Első – sikertelen – házasságkötéséről közöltünk újsághírt, megtesszük ezt a második – sikeres – esetében is. A Pápai Lapok című újság írta: „Ihászi Ihász Lajos nagybirtokos ma egy hete délelőtt 11 órakor tartotta a fővárosban esküvőjét ásvai Jókay Etelka kisasszonnyal, Jókai Mór unokahúgával. Az esketést a család benső barátja, Antal Gábor ácsi ref. lelkész végezte, ki lendületes, szép beszédet intézett az ifjú párhoz. Az esküvő után Hegedüs Sándor országgyűlési képviselő vendégszerető házánál, kinek a menyasszony sógorasszonya, asztalhoz ült a társaság, melyben ott voltak: Jókai Mór, Véghely Dezső, Veszprém megye alispánja (mindketten násznagyok), Jókay Károly, a menyasszony édesapja, Hegedüs Sándor, Visi Imre, orsz. képviselők, dr. Artner Jenő, Feszty Árpád, Papp Károly, Antal Gábor, dr. Steiner József, Tarczy Dezső, továbbá özvegy Peti Józsefné, a menyasszony szerető nevelőanyja, Feszty Árpádné, Hegedüs Sándorné, özv. Varga-Artner Aranka, dr. Artner Jenőné, Hegedüs Béláné, Jókay Gézáné, Szarvassy Margit, gr. Montecuccoli Emma és a rokonság többi tagjai. Pohárköszöntőket mondtak az ifjú párra, özv. Petiné úrnőre, Jókai Mórra, az örömapára és a házigazdára: Hegedüs Sándor, Jókai Mór, Jókay Károly, Papp Károly, Antal Gábor, Visi Imre, Hegedüs Lóránt. Ebéd után az új házások, kikhez számos üdvözlő távirat érkezett, a vőlegény hathalmi birtokára utaztak.”¹⁷⁸

A következő hónapot itt töltötték, érvényt szerezve annak a szabálynak, hogy a fiatal házások ne induljanak azonnal nászútra, hanem leendő otthonukban, senkitől sem zavartatva készüljenek a közös életre. A nászút időpontja így kitolódott, időtartama viszont meghosszabbodott, és élményekben gazdag lett. Ennek záloga abban rejlett, hogy az egyes állomásokról nem siettek a továbbutazással, hanem mindenütt eltöltöttek néhány napot. De a lényegét ne tévesszük szem elől: fő úti célnak Párizst tűzték ki. Hegedüs Sándornak a világkiállításon valami elintéznivalója akadt, ezért hozzá csatlakoztak. Az útvonalat Bécsen, Innsbruckon, Zürichen át jelölték ki. Utóbbi városból több hajókirándulást is tettek, majd

---

¹⁷⁶ Váli 1955. 367.

¹⁷⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 80–82.

¹⁷⁸ PL 1889. július 7. 112–113.

csak ezután indultak a francia fővárosba. Az itteni nevezetességekkel hosszabb időn át ismerkedhettek, mivel Hegedüs Sándor hivatalos ügyei elhúzódtak. Így juthattak el többek között Versailles-be is. Etelka naponként küldte tudósításait Váli Marinak, büszkeséggel említve meg, hogy férje olyan otthonossággal mozog ebben a világvárosban, mintha hónapok óta lakója volna. Ám Párizssal még nem ért véget a nagy európai túra. Bizonyára hiányérzettel tértek volna haza, ha ennyi utazás után Londont elmulasztják felkeresni. Ihász Lajos így is nagyon sajnálkozott, hogy az épületeinek egyszerűségével tiszteletet parancsoló, s neki éppen ezért jobban tetsző angol fővárosra, valamint Windsorra a párizsi elfoglaltságok miatt jóval kevesebb idő jutott. S hogy még többet lássanak Európából, haza más útvonalon: Ostendén, Brüsszelen, Kölnön, Drezdán, Bécsen keresztül érkeztek.¹⁷⁹

Életük ezen kitüntetett pillanatai után következtek a közös, hatalmi hétköznapiak. Jókay Etelka megmérettetett a feleség szerepkörében, és nem találtatott könnyűnek. Melegszívű, odaadó, urát mindenben támogató, követő társként mutatta magát. Egyszerű asszony volt, aki háztartást vezetett, kézimunkázott, részt vállalt a konyhakert és a háziállatok gondozásában. Előkelő rokonai és közéleti kapcsolatait nem értékelte túl, pompakerülését a nászajándékozók előtt is kifejezésre juttatta, amikor eltiltotta őket ékszer vásárlásától. Ez a hétköznapiasága jól megfért finom műveltségével, melyet a művészetek iránti vonzalmának köszönhetett. Főleg irodalmi hajlamát emelhetjük ki, mely – úgy látszik – a Jókayakban „genetikailag kódolódott”. Ne gondoljuk ugyanis, hogy csak Jókai Mór nyúlt tollhoz a családban. Apja, testvérei, ezeknek gyermekei mind-mind jó érzékkel forgatták azt. Jókay Etelka fiatalkorában szabadidejét nyelvtanulással töltötte, hogy tudását felhasználva németből, franciából fordíthasson. Ebbéli munkásságát a Pápai Lapok, a Fővárosi Lapok és a Nemzet című újságok őrzik. „Emlékek báró Vay Miklósné Adelsheim Johanna báróné leveleiből” címmel németből fordított önálló kötetet is megjelentetett.¹⁸⁰ S hogy milyen feleség volt a férj szerint? Olyan, aki sűrűn eltalálta ura gondolatát. Ekkor szokta mondani: „Ó, te nekem való feleség!”¹⁸¹

Ihász Lajosnak ebből a házasságából sem született utóda. Családja ettől fogva mégsem csupán őt és feleségét jelentette. Ha természetes mó-

---

¹⁷⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 85–87.

¹⁸⁰ Gulyás 1978. 151.; Gulyás 1993. 771.

¹⁸¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 127.

don nem is, hát mesterségesen rövid időn belül létrejött a hathalmi kúriában egy három generációt magába foglaló törzscsalád. Elsőként Váli Mari lett állandó lakos Hathalmon. Ő volt a Jókay-leszármazottak közül az, aki már mindkét szülőjét, férjét, gyermekét eltemette, így teljes egyedüllétre lett volna ítélve Pápán. Két kedvence, miután berendezkedett a pusztán, minden hozzá írt levélben panaszkodott hiánya miatt. Végül egy napon személyesen kérték meg, költözzön hozzájuk. A felkérést örömmel elfogadta, s már július végén kiutazott Hathalomra.¹⁸² Mivel a gyakori vendéglátások miatt nagy háztartást vezettek a kúriában, jelenléte, élénk figyelme nagyon jól jött Jókay Etelka számára. Az sem volt mellékes, hogy a házaspár sűrű elutazásai idején maradt valaki cselekvőképes rokon, aki szemmel tartotta a gazdaságot. Így volt ez már a nászút idején is.

Ahogy a gyermekek saját családot alapítottak, egyre égetőbbé vált az özvegyesre jutott öreg Jókay Károly elhelyezésének kérdése, akit különben nagyon hosszú, egészséges élettel áldott meg a Teremtő. Egy időben Géza fiánál lakott Komáromban, de menyé nem tűrhette jelenlétét, s ő valósággal száműzöttnek érezte magát a szülői házban.¹⁸³ Eszter húgának halála után idősebbik lánya, Hegedüsné felvetette, hogy Váli Mari vegye magához Pápára.¹⁸⁴ Ám közben Ihászné sietett apja segítségére, amivel – ha nem is mindenben, de – teljesítette nővére elképzelését. Ennek módja az volt, hogy férje beleegyezésével rögtön a beköltözésüknél kialakítottak egy szobát az idős úrnak Hathalmon. Ezzel pedig elérték, hogy Jókai Mór bátyja ne szenvedjen hiányt azok jelenlétéből, akik szeretik. A kezdeti időkből azonban csak részlegesen volt negyedik lakója a háznak, mégpedig mozgékonyságának köszönhetően. Mivel könnyen viselte az utazás fáradalmait, gyakran váltogatta lakóhelyeit: hol az ekeli családi birtok, hol Komárom, hol Hathalom. Sőt Pápa is, hiszen Mari húga házvezetőnőt fogadva fenntartotta a Váli-házat, melynek eztán gyakran lett vendége a jószágos nagybáty,¹⁸⁵ főleg azokban az időszakokban, amikor vadászat zajlott Hathalmon. Annyira készséges volt ugyanis veje felé, hogy ilyenkor szobáját átengedte a vadásztársak számára.¹⁸⁶ Hathalmi hétköznapijain

---

¹⁸² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 84.

¹⁸³ Váli 1955. 365.

¹⁸⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 77.

¹⁸⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 84.

¹⁸⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 122.

ő is kivette részét a háztartás munkáiból. Főleg a szőlős- és gyümölcsös-kertben szeretett tevékenykedni.¹⁸⁷

A két idősebb családtag nagy örömmel élte meg a fiatalok közelségét. Ők azonban kevés reményt láttak arra, hogy idős korukban fiatalok hasonlóan pártjukat fogják. Nem lett igazuk. A történetben sajnálatos, hogy mindez két tragédia után valósulhatott csak meg. Etelka legfiatalabb testvérének, ifjabb Jókay Móricnak 1892. április 29-én született meg Miklós Móric névre keresztelt kisfia.¹⁸⁸ A boldog apa nem sokáig kísérhette figyelemmel növekedését, mert 1895 tavaszán egy sikertelen műtétet követően fiatalon meghalt.¹⁸⁹ Halála előtt családjával minden nyáron megfordult Hathalmon, így a nagyapának még kimozdulnia sem kellett, hogy az unoka növekedésének örvendhessen. Miklóska már egyéves korában is igen otthonosan mozgott a jó levegőjű pusztán. Nagy érdeklődést mutatott a háziállatok iránt, igaz a kutyáktól nagyon félt. Inkább a lovakban és birkákban lelte örömeit. Különösen szerette a gazda Nohát nevű szürke lovát. Ügyesen mondogatta az Eti néni és Lala bá szavakat,¹⁹⁰ de ekkor még senki nem sejtette, hogy későbbi nevelőszüleit szólítgatja. Pedig ez az idő tragikusan közel volt már. Anyja a szülés után sokat betegeskedett, gyakran utalták különböző fürdőkúrákra. Ezekre rendszerint őt is magával vitte, majd Ógyalla vagy Hathalom közbeiktatásával utaztak vissza a fővárosba.¹⁹¹ Hathalmon sok támogatást kapott Ihászéktól.¹⁹² Mégis hiába való volt a sok fürdő, a vidéki jó levegő és a rokonság szívből jövő őszinte segítsége. Özvegy Jókay Móricné 1898 februárjának elején követte urát a mennyei hazába,¹⁹³ s ezáltal a kis Miklós teljes árvaságra jutott. Apja még a balul sikerült műtét előtt megírta végrendeletét, melyben fiát két sógora, Hegedüs Sándor és Ihász Lajos gondjaira bízta. Mivel előbbi országos feladatköröket látott el, a gyakorlati gyámatyái tisztet Ihász Lajosra osztotta, akit – ahogy a szövegben olvasható – mindig igen szeretett és tisztelt. A temetés után összeült családi tanács a végrendelet figyelembe-

---

¹⁸⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 129.; Váli 1955. 448.

¹⁸⁸ Ihász Lajos a hír vétele után azonnal Budapestre utazott, s hazatérve igen elismerőleg nyilatkozott. Állítása szerint szebb és jobb kisgyereket még nem látott Móricék fiacskájánál. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 124.)

¹⁸⁹ Váli 1955. 384.

¹⁹⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 132.

¹⁹¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 148., 161., 164–166., 198.

¹⁹² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 189.

¹⁹³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 204.

vételével úgy határozott, hogy a kisfiú legjobb helyen valóban a gyermektelen Ihászéknál lesz Hathalmon. Ihász Lajos még a szülők bútorait is megtartotta gyámfia számára, ellent mondva az árvaszék tervének, mely árverezés útján készpénztartalékot akart képezni a gyermek javára. Jókay Miklós Móric 1898. február 10-én lett a hathalmi kúria lakója.¹⁹⁴

Környezete mindent elkövetett, hogy a lehető legteljesebben pótolja szüleit, hogy testi, lelki egészséges fejlődését előmozdítsa. Ihász Lajos nevelési elveinek megfelelően ez azonban nem azt jelentette, hogy minden kívánsága azonnal teljesült. A végrendeletében szereplő „a szegénységből kiemelkedve a jólétet megszokni kevesebb megrázkódtatással jár, mint jólétből szegénységbe süllyedni”¹⁹⁵ elv alapján korán megtanította számára becsülni a földi javak értékét, továbbá a felelősségérzetet az emberek iránt. Egy példa: hozzászoktatták, hogy a karácsonykor állított fenyő nem kizárólag a saját tulajdonát képezi, hanem meg kell azt osztania a pusztai cselédség gyermekeivel. Mi több, nagyapja 1902-ben bekövetkezett halála után már nem is állítottak karácsonyfát.¹⁹⁶ Ez a fajta neveltetés korán megtette a hatását, hiszen az alkalmazottaknak nem engedte meg az „úrfi” vagy „kis úr” megszólítást, mindenkinek csak Miklóská volt.¹⁹⁷ Életútja Ihász Lajosét idézi. Gyámapja szándéka az volt, hogy egyszer majd neki adja át a hathalmi gazdaságot. Később úgy is adta bérbe, hogy a bérlet letelte egybeessen a fiú tanulmányainak befejezésével,¹⁹⁸ amelyeket ennek megfelelően folytatott. Miklós iskoláit magántanulóként Hathalmon kezdte,¹⁹⁹ majd a Pápai Református Kollégiumban érettségizett, jogi doktorátust szerzett a Budapesti Tudományegyetemen, gazdasági tanulmányokat folytatott a Debreceni Gazdasági Akadémián és a hallei egyetemen. Az életbe kikerülve gyámapjához hasonlóan a közigazgatás, a mezőgazdaság és az egyház hármasság területén munkálkodott. 28 éves korától vármegyei közigazgatási bizottsági tag, majd tagja számos vármegyei és országos mezőgazdasági szervezetnek, gondnoka a Pápai Református

---

¹⁹⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 206–208.

¹⁹⁵ EŐ 1909. január 7. 14.

¹⁹⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 403.

¹⁹⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 416.

¹⁹⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 419.

¹⁹⁹ Házitanítója volt többek között az a Horváth Endre (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 379.), aki a „Nyelvészeti Füzetek” sorozatban 1906-ban megírta a „Bakonyalji Nyelvjárás” című monográfiát. Nem véletlen, hogy munkáját egykori hathalmi foglalkoztatójának ajánlotta.

Egyházmegyének. 1926-tól a nagyvázsonyi választókerület országgyűlési képviselője, 1939-től 1944-ig főrendiházi tag.²⁰⁰ Gyámapja végrendeletbeni kérése alapján nevét Jókay-Ihász Miklósrá változtatta.²⁰¹ Ihász Lajos biztosan büszke lett volna nevelt fiára, azonban csak gimnáziumi tanulmányait érthette meg.

Kapcsolata Jókai Mórral

Családi élete után külön kell kitérnünk Jókai Mórral való viszonyára, hiszen az életének egyik legizgalmasabb fejezetét képezte. Az író első találkozása az Ihászokkal nem személyes, hanem irodalmi találkozás volt, ahogy azt az elődökről szóló fejezetben már leírtuk.²⁰² Jókai először Ihász Lajos apját ismerte meg, hiszen ő volt az a kocsis, aki az 1869-es választások alkalmával a Balközép Párt pesti előljáróit – köztük Jókait – a győri kikötőből egy pápai kampánygyűlésre szállította.²⁰³ E fuvarra nyilván jó barátja, fia egykori nevelője, Váli professzor kérte fel, aki a Balközép helyi elnöke volt.²⁰⁴ Adomázós hajlamuk révén hamar kölcsönös rokonszenv bontakozott ki közöttük. (Ugyan Gulyás Pál írói álnév lexikona nem említi, mégis azt gyanítjuk, Ihász Imre az a hathalmi tudósító, aki „Kolompos” álnéven küldte bakonyaljai beszámolóit a Jókai fémjelezte Vasárnapi Újságnak.²⁰⁵) A kapcsolaterősítés egyik stációjaként említhetjük, amikor 1871-ben, az év elején Váli Mari közvetítésével kedves gesztust gyakorolt az író felé: egy füzér hathalmi verébbel egészítette ki a felesége által összeállított élelmiszercsomagot, tudván, hogy Jókainak kedvelt csemegéje a vékony szalonnaszletekbe göngyölve sütött veréb.²⁰⁶

Ihász Lajosra először Váli Mari hívta fel bátyja figyelmét, mégpedig ennek „kismacsájá”-val, Jókay Etelkával összefüggésben. Első találkozásuk is neki köszönhető 1870. augusztus 22-én, amire a már említett

---

²⁰⁰ OA 1940. 481–482.

²⁰¹ EÖ 1909. január 7. 13.

²⁰² Itt a „Magyar nemzet története regényes rajzokban” című művére gondolunk, hiszen ez még 1854-ben megjelent.

²⁰³ Váli 1955. 278.

²⁰⁴ Mikszáth 2011. 296.

²⁰⁵ Lásd: VU 1856. november 30. 423–424.; VU 1856. december 21. 447.; VU 1858. március 7. 119–120.; VU 1858. július 4. 323.

²⁰⁶ Váli 1955. 288.

Magyar Daláregyesület első országos dalünnepé adott lehetőséget.²⁰⁷ A szervezők ugyanis a pesti Vigadóban tartott záró díszhangversenyen zászlót szenteltettek, s Laborfalvi Rózát kérték fel zászlóanyának. Jókay Etelkának, mint koszorúslánynak nem lévén vőfélye, erre a szerepre Ihász Lajost álmolta meg Mari néjnje, méghezvázta sikerrel. A fővárosba érkezvén gyülekezőjüket Jókaiék Stáció utcai házánál tartották, ahol a házigazda és felesége igen szívesen fogadták az addig csak hírből ismert fiatalembert. Első beszélgetésük önkéntes katonai szolgálatának kálváriája körül forgott.²⁰⁸ Ettől fogva aztán Jókait még élénkebben kezdte foglalkoztatni az ifjú sorsa. 1871 januárjában, a Hathalomról érkező Váli Mari látogatásakor már mint közeli ismerősről kérdezősködött felőle.²⁰⁹ Nyár folyamán pedig, budai fürdőzésükről értesülve, svábhgyi uzsonnára hívta meg édesanyjával együtt.²¹⁰ S hogy harmadik ingatlanja se maradjon érintetlen Ihász Lajos lába nyomától, hát abban is vendégül látta. Ez már a lórintei „szabad ember” korszakban történt, tanulmányai befejeztével, a katonaidő letöltése után. Lórinte nem feküdt nagy távolságra Jókaiék nyaralóhelyéhez, Balatonfüredhez, ami biztosan elősegítette, hogy 1874 tavaszán ide utazott a felüdülést kereső házaspárhoz. Respektje nem lehetett rossz, hiszen a pihenés alatt megjelenő vendégekkel rendszerint házsártosan viselkedő Laborfalvi Róza most szívélyesnek mutatkozott. Sőt kiegészülve Marival és Etelkával, szóba jöttek következő látogatások. Ezek egyikéről indultak aztán az az évi Anna-bálra.²¹¹

Ihász Lajos a következő évben megházasodott, ám nagy megdöbbenést keltve az annyira pártolt kapcsolatra nem került fel a korona: nem állandó báli partnerét vette feleségül. A Perczel Erzsébettel létesített házassága idején nem ismert az íróval való kapcsolat ápolásának semmilyen formája. Váli Mari memoárja szerint az újabb találkozás csak tizennégy év múlva, válása előtt röviddel, egy szomorú apropóból történt: Váliné Jókay Eszter temetésén, Pápán. Neheztelés, hiányérzet egyikükön sem mutatkozott az elmulasztott évek miatt, aminek bizonyítéka, hogy a gyászszertartás után Jókai Ihász Lajosba karolva sétált vissza az Alsóvárosi temetőből a Váli-házhoz.²¹² Jókay Eszter kívánalmainak megfelelően

---

²⁰⁷ VU 1870. augusztus 28. 445.

²⁰⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 219.

²⁰⁹ Váli 1955. 289.

²¹⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 5. 16.

²¹¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 6. 105–106., 115.

²¹² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 77.

temetés után hamarosan esküvő következett, amelyen Jókai Mór Etelka húgának násznagya volt.²¹³ Ettől fogva Ihász Lajost az „öcsém” vagy „sógorom” megszólítással illette, míg Jókai „Móric bátyám” lett. Kezdetben csak magázódva, mígnem tizenegy év múltán pertuba kerültek.²¹⁴ Az esküvőn való szerepvállalás után Jókai egy Bécsben keltezett, rövid, de örömtől átítatott hangvételi levélben is kérte házasságukra Isten áldását,²¹⁵ majd 1890 pünkösdjén (május 25–26.) egy korábban megígért,²¹⁶ de elhalasztott látogatást pótolta Hathalmon.²¹⁷ Ezt követően még kétszer látogatta meg ezt a pusztát: 1899. november 22–24-én és 1900. szeptember 17-étől.²¹⁸ Utóbbi dátum nagyon szimbolikus, hiszen az első házassági évfordulóját követő napot jelentette.²¹⁹ A meghívás élt a lőrintei birtokra is,²²⁰ azonban erre már nem kerülhetett sor. Míg az első látogatás felhőtlen boldogságban zajlott, utóbbi kettőre rányomta bélyegét a második házassága körüli perpatvar. Tudniillik a 74 éves író 1899. szeptember 16-án²²¹ feleségül vette a szegény zsidó származású, 20 éves drámai színésznőt, Nagy (Grósz) Bellát.

A házasság megosztotta a rokonságot is. „Jókay Károly, Váli Mari, Ihászék, a família vidéken élő ága, amely puritánabb életstílusában megőrzött valamit a reformkori középbirtokosság és értelmiség hagyományából, nem botránkozott meg a zsidó vallású leánnyal kötött polgári há-

---

²¹³ PL 1889. július 7. 113.; Akv. P. 1889. o. n. – Etelka a násznagyságra 1889. június 24-én kelt levelében kérte fel Móric bátyját. (Györffy 2004. 227.)

²¹⁴ Először 1900-ban zárta le egy levelét a „Szeretve tisztelő öcséd” formulával. (OSZK Kézirattár V/253 10. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. december 22.)

²¹⁵ Györffy 2004. 228–229.; Idézi: Váli 1955. 368.

²¹⁶ Jókai még a házasságkötés évében megígérte a hathalmi látogatást, melyet 1889. december 1-jén keltezett levelében megromlott egészségére és az időjárásra hivatkozva mondott vissza. (Györffy 2004. 237–238.; Idézi: Váli 1955. 369.)

²¹⁷ Váli 1955. 371–372.

²¹⁸ Míg a pápai sajtó a második látogatást – igaz, két héttel korábbra – előre beharangozta (PU 1899. november 5. 4.), és rövid hírben számolt be megtörténtéről (PK 1899. november 26. 4.; PL 1899. november 26. 4.; PU 1899. november 26. 4.), addig a harmadik látogatás teljes diszkrécióban zajlott. Dátumát Váli Maritól tudjuk: Jókai a „...házasságuk első évfordulója utáni napon Hathalomra érkezett feleségével.” (Váli 1955. 421.)

²¹⁹ Váli 1955. 421.

²²⁰ Ihász Lajos egyik levelében kéri Móric bátyját, előbb nézze meg a lőrintei gyümölcsöskert talaját, csak azután rendeljen számára csemetéket. (OSZK Kézirattár V/253 10. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. december 22.)

²²¹ Váli 1955. 393.

zasságon. Nem így Hegedűsék! A Széll-kormány kereskedelmi minisztere »valóságos első titkos tanácsosságára« hivatkozva nem kockáztathatja állását Nagy Bella »akceptálásával«, felesége az »udvar előtti tekintélyét« félti és felháborodásában szennyes rágalommal illeti az új asszony születését²²² – körvonalazza a helyzetet Nagy Miklós irodalomtörténész. S hogy miként tudott Ihász Lajos ebben a szituációban ilyen magatartást tanúsítani? Minden bizonnyal nem fűtötték azok az ambíciók, melyek a rokonság más tagjait. Ezt maga fogalmazza meg egy alkalommal, kitapintva az egész ügy egyik legfontosabb alapmotívumát, mondván: örökség-hajhászásba ő nem elegendik.²²³ Ennek ellenére a házasság Ihász családon belüli megítélése Nagy Miklós megfogalmazásánál azért árnyaltabb. Nemek szerinti nézetkülönbségekről beszélhetünk: a család nőtagjai (különösen Váli Mari) a praktikus szempontokat tekintik. Meg tud-e majd felelni a fiatalasszony magasztos feladatának – s az első találkozás és néhány későbbi momentum kedvező benyomásai ellenére is mindvégig kritikusak. A férfiak viszont érzelmi szempontból közelítve jóval empatikusabbak. Ezeket az ambivalens érzéseiket jól kifejezi Váli Mari alábbi mondata, melyet első hathalmi látogatásukat megelőzően vetett papírra: „Bármenynyire fájt is lelkünknek Móric bátyánk végzetesnek mondható új házassága s Jókai Mórhoz oly kevésbé illő élettárs-választása, mégis a legönzetenlenebb rokoni szeretettel néztünk a fenti levélben jelzett látogatásnak ideje elé.”²²⁴ S hogy sikerült-e a fájdalmat elkendőzni, s „a legönzetenlenebb rokoni szeretet”-et kinyilvánítani? Ennek eldöntésére a legilletékesebb maga Nagy Bella, aki visszaemlékezésében megadja a választ: „Egy napon levelet kaptunk Ihász Lajoséktól meg Váli Maritól. (...) Mindhárman szeretettel hívtak bennünket. El is mentünk hozzájuk egy pár napra Hathalomra, ahol rokoni szeretettel fogadtak, aminek az uram is, én is nagyon örültünk.”²²⁵ Ihász Lajos a találkozásig valójában több levelében is hívta Jókaiékat Hathalomra.²²⁶ Az 1899. október 5-én kelteztben

---

²²² Nagy 1957. 94.

²²³ Ezt ifjabb Hegedüs Sándornak Váli Marihoz címzett azon levelére mondja, melyben a feladó reményét fejezi ki, hogy Jókai megváltoztatja döntését, visszatér hozzájuk, és 300000 forintos írói jogát rájuk fogja hagyni. (A levelet idézi: Láng 1976. 519.)

²²⁴ Váli 1955. 398.

²²⁵ Láng 1975. 366.

²²⁶ Váli Mari szerint az első meghívás házasságkötésük után pár nappal, egy Móric-napi köszöntőlevélben szerepelt. (Váli 1955. 393.) – Továbbá: OSZK Kézirattár V/253 19. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz é. n.

emellett kinyilvánította: ők nem ellenzik új életét, s ha Bella becsülettel gondját viseli, őszinte szeretettel fogadják.²²⁷ A válasz megvilágítja e gesztus jelentőségét, egyúttal látéletet ad Jókai akkori lelkiállapotára nézve: „Kedves Lajosom! / Szeretreméltó leveled valóságos jótétemény volt rám nézve, úgy jött az elénk, mint a sivatagba bujdosó elé a forrás vize. / Én iszonyú heteket éltem át a közelmúltban: a világ minden hírlapjából özönlött rám a gúny, csúfolkodás; minden szó, minden tekintet célzó fegyver volt ellenem. Olyan voltam, mint a hajtásba került medve. Az idegességtől nem tudtam már sem enni, sem aludni, csak a konyakot ittam folyvást, ami még jobban elrontott.”²²⁸

Az új feleség bemutatása összességében közmegelegedésre zajlott. Az Ihász Lajos által nyújtott segítő jobbot, vagyis a találkozás lehetőségét, a pár napnyi zavartalan nyugalmat már a visszaindulás pillanatában személyesen,²²⁹ és később levélben²³⁰ nem győzte megköszönni Jókai. Utóbb kedves emlékeket ébresztett benne. Súlyát a következőképpen fogalmazta meg: „Nem tagadhatom, hogy a rokonaim iránti vonzalom nálam is eleven, s ahogy engemet, nőmmel együtt Hathalmon az én mintaszerű előképem, Károly bátyám, az én kitűnő, derék sógorom, Ihász Lajos és neje, legszeretreméltóbb húgom, Etelka s a nők és jellemek legtökéletesebbike, Mari húgom, özv. Peti Józsefné, sőt a mi feledhetetlen Móri-cunk kedves fia, Miklóska fogadtak, az az én életem legkedvesebb emlékei közé tartozik.”²³¹ Mindezért Ihász Lajosnak és családjának súlyos árat kellett fizetnie. Hegedűsék ugyanis kezdettől fogva elleneztek ezt a találkozót,²³² s utána több évig tartó haraggal sújtották a vendéglátókat. Úgy értékelték, hogy a hathalmiak megbontották a rokonság házasság ellen formálódó egységét, ezzel hozzájárultak annak elismeréséhez, megszilár-

---

²²⁷ OSZK Kézirattár V/253 1. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1899. október 5.

²²⁸ Idézi: Váli 1955. 393–394.; Közli: F. Almási 2001. 247.; Balogh–Tóth 2001. 334–335. – A három megjelenés írásmódjában különbségek mutatkoznak. Magunk – mivel mai helyesírásunk szerint szerepel – Váli Mari művéből vettük idézetünket. (Váli nem idézi a kelteztést, amelyet a másik két közlésből tudunk: Nápoly, 1899. október 11.)

²²⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 274. – Ugyanilyen hálaérzettel telten indult haza harmadik látogatásáról is. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 329.)

²³⁰ Lásd: Váli 1955. 400.; OSZK Levelestár Jókai Mór–Ihász Lajoshoz 9. 1903. május 27.

²³¹ Jókai ezt a levelét 1900. február 15-én írta unokahúgának, Hegedűsné Jókay Jolán-nak. (Idézi: Váli 1955. 403.; Közli: F. Almási 2001. 103–107.)

²³² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 265.

dulásához, Jókai elveszejtéséhez.²³³ Noha Ihász Lajos a semlegességet szem előtt tartva mindkét félnek igyekezett kedvezni. Amikor megtudta például Hegedüs Sándor vállalhatatlan kikötését, hogy közelgő egyházkerületi felügyelői beiktatására csak Jókai számára, felesége mellőzésével küldjenek meghívót,²³⁴ tartva az ünnepen esetleg kialakuló kényelmetlenségektől, lebeszélte Móric bátyját erről az időpontról – tapintatosan az iktatáson való részvételről.²³⁵ Így érkezhettek meg egy héttel korábban Hathalomra, s „...e szép és boldog otthonában áldotta el szeretett Lajos öccsét Móric bátyánk, mert – úgymond – nem akar senkinek botránkozást szerezni, a beiktatási ünnepélyen való megjelenésével...”²³⁶ Ihász Lajos igyekezete mégis hasztalan maradt: Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter nem érkezett meg feleségével Pápára.²³⁷ Távolmaradását hivatalosan országgyűlési elfoglaltságaival indokolta,²³⁸ egy családtagok közötti beszélgetésből viszont kiderült, hogy Jókaiék hathalmi vendégül látásáért büntette így sógorát.²³⁹ A következő időszak a levelezések elmaradásával,²⁴⁰ rágalmozással,²⁴¹ a kapcsolatfelvétel elutasításával zajlott.²⁴² Nem

---

²³³ Hegedüsne Jókay Jolán szerint nagybátyja azért nem ment vissza hozzájuk, mert Ihászék elfogadták Grószékat. (PIM Kézirattár V. 2598 Hegedüs Sándorné–Ihász Lajosnak é. n. augusztus 13.) Ugyanezt a vádat hangoztatta az idősebbik Hegedüs fiú, Lóránt egy Váli Marival folytatott beszélgetésben. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 340.)

²³⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 265.

²³⁵ OSZK Kézirattár V/253 2. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1899. november 3. – Úgy látjuk, Ihász Lajos tartott a Hegedüs családtól, mert ezenkívül több megnyilvánulásával is nekik látszik kedvezni. Például – mint korábban utaltunk rá – egy családi beszélgetésben örökségelházaszásnak minősítette sógoráék magatartását, azonban Hegedüs Lóránt előtt mégsem vállalta fel ezt a véleményét. (PIM Kézirattár V. 2595 Ihász Lajos–Hegedüs Lórántnak 1899. december 31.) Egyik hazaútja előtt pedig korábbi, személyes ígérete ellenére nem búcsúzott el Jókaiéktól. Mulasztása mögött nem feledékenységet sejtünk, hanem Hegedüsne magatartását, aki miután megtudta, hogy előbb járt a Svábhegyen, mint náluk, megfeddte sógorát. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 333.; OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. november 30.) Ígérete megszegéséért Jókai Váli Marin keresztül, levélben vonta kérdőre. (Váli 1955. 426–427.)

²³⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 273.

²³⁷ Hegedüs az esemény főrendezőjének, dr. Kluge Endrének táviratozott távolmaradásáról. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 275.)

²³⁸ Lásd: Függelék B/4.

²³⁹ A beszélgetés Váli Mari és Hegedüs Lóránt között zajlott. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 277.)

²⁴⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 279.; Váli 1955. 401.

²⁴¹ Váli 1955. 401–402.

²⁴² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 333.

csoda, hogy amikor mindez Jókai tudomására jutott, megróttá Hegedüs Sándort, egyúttal kiállt Ihászék mellett: „...Jolán húgom a mi hathalmi szíves elfogadtatásunkért kitagadta a családjából a nővérét és Mari nagynénjét. S megszakított az Ihász családdal minden összeköttetést. Ez az, ami nekünk legjobban fáj, ami lelkünkre kétszeresen nehezedik.

Kedves Sándor öcsém! Ez így nem mehet tovább. Ennek a kínos helyzetnek valahogy véget kell vetni. (...) Adjatok alkalmat nekem arra, hogy megismertessem Veletek a nőmet. Bíráljátok meg asszonyi és férfiúi ítélő lélekkel jellemét, elveit, magaviseletét s igazságos ítéletek után határozatok el, méltó-e családukbán helyet foglalhatni? Amiről bizonyos vagyok, s akkor aztán ünnepeljük meg a családi béke Treuga Dei napját, együtt Ihászékkal, Marival, édesapátokkal, ahogy Istennek tetszeni fog.”²⁴³

Váli Mari szerint a békülést Jókai Hathalmon tervezte kivitelezni,²⁴⁴ ám szavai visszhang nélkül maradtak. Hegedüsék nem enyhültek, kerülték a fizikai kapcsolatot vele is és Ihászékkal is. Erről az időszakról írta Mikszáth: „Rokonai (a jó Ihászékat kivéve) át nem lépik a küszöbét, sem ő az övékét.”²⁴⁵ Bizonyára jól érzékelhető, hogy a látogatások a kapcsolat ápolásának nagy jelentőségű elemei voltak. Olyan eset, amikor „a küszöb átlépése” Jókai kifejezett sürgetésére történt, csak egy alkalommal fordult elő. Ekkor a tudomására jutott memorandum előkerítésének módját illetően kérte Lajos öccse és Mari húga segítségét.²⁴⁶ (Ezt az emlékiratot a házasságkötés körülményeiről, benne önnön magatartásukról Hegedüs Sándor készítette három példányban, helyzetük tisztázása, felelősségük elhárítása miatt.²⁴⁷) Máskor Ihász Lajos budapesti tartózkodásai idején tett látogatást Jókaiéknál,²⁴⁸ néha teljesen spontán módon, meghívás nélkül, ami jól kifejezi kapcsolatuk mélységét.²⁴⁹ S Ihász az író otthonában fennálló helyzetről meggyőződve, nem változtatott az új asszonyról

---

²⁴³ Közli: F. Almási 2001. 251.

²⁴⁴ Váli 1955. 416.

²⁴⁵ Mikszáth 2011. 397.

²⁴⁶ Váli 1955. 431–433.; Láng 1976. 512–513.

²⁴⁷ Láng 1976. 506.

²⁴⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 344.

²⁴⁹ Az alkalmoszerűséget jellemzi, hogy néha otthon sem érte Jókait. Ilyenkor utólag, levélben is kifejezte sajnálkozását. (OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mór-hoz 1900. november 30.)

kezdetől fogva vallott nézetein.²⁵⁰ Erről tanúskodik a következő idézet: „Móric bátyánk otthonáról most is igen kedvezően nyilatkozott Lajosunk. Jóleső rend uralkodott Jókai Mór nagyon elegáns lakásában... / Bella két nővérét és két kisöccsét is igen kedvkereső, alkalmazkodó teremtéseknek látta Ihász Lajos, s a fiúk szorgalmával is nagyon meg volt elégedve Jókai; így azt kellett előbbinek megállapítani, hogy nagy család gondja nehezedik bár Jókai Mór öreg vállaira, de legalább megvan neki az a meleg, barátságos otthona, amit mindig az élet fő boldogságának képzelt... S nem kell neki most az egyedüllét nehéz súlyát érezni, a munka terhe mellett”²⁵¹ – írta Váli Mari.

Fővárosi találkozásainál mindenképpen vissza kell még kanyarodnunk a házasságkötés előtti békés időszakhoz. Ihász Lajost főleg egyházi indokú budapesti útjaira néha felesége és Mari nénye is elkísérte, ennek köszönhetően volt alkalmuk „nagycsaládilag” találkozni. Ugyanis a szállásadó Hegedűsék nagy étkezéseket rendeztek, ahova meghívták Jókait, ifjabb Jókay Móricot, Fesztyéket.²⁵² Jókaihoz soha nem szállásolták be magukat öregségére és írói tevékenységére való tekintettel. Nyilvánosan 1901-től a főrendiház ülésein szoktak összefutni,²⁵³ hiszen Jókai akkor már negyedik éve koptatta az ülésterem padjait. Egyik ilyen találkozásukkor mondta öccsének a következő mondatot: »Úgy elmegyek, hogy többé híremet se hallják!«²⁵⁴ – utalva második házassága miatti meghurcolására. A mondat szimbolikus, annak tükrében, hogy a szóban forgó nizzai útjából hazatérve szerezte azt a meghűlést, mely életének végéhez vezetett...²⁵⁵

Korábban már idéztünk kettejük levelezéséből. Mivel a látogatások mellett ez volt a legegyszerűbb, legkönnyebb és leggyakoribb érintkezési formájuk, érdemes áttekintenünk főbb témaköreiket, a személyes és hétköznapi vonatkozásokat. A leveleket az Országos Széchényi Könyvtár őrzi.²⁵⁶ Legnagyobb részük kiadatlan, bár az elmúlt évtizedben néhány nyom-

---

²⁵⁰ Lásd: Váli 1955. 400.

²⁵¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 333–334.

²⁵² Váli 1955. 368–369., 378., 388–389.; DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 134. – Hegedűsék mellett néha ifjabb Jókay Móricék is vendégül látták a hathalmiakat. (Váli 1955. 376.; DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 122–124.)

²⁵³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 344.; Váli 1955. 452.

²⁵⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 422.

²⁵⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 422–423.

²⁵⁶ OSZK Kézirattár V/253 Ihász Lajos–Jókai Mórhoz; OSZK Kézirattár V/700 Jókai Mór–Ihász Lajoshoz; OSZK Levelestár Jókai Mór–Ihász Lajoshoz

tatásban is napvilágot látott,²⁵⁷ s a korábban megjelent Váli Mari-memoár is tartalmazza némelyiket.²⁵⁸ Az emlékirat kéziratban maradt részében ugyancsak fellelhetünk Ihász Lajosnak címzett darabokat.²⁵⁹ A gyűjtemény harmincegy tételből áll: az Ihász Lajos által írt levelek száma tizenkilenc, a hozzá címzetteké tizenkettő. Az 1899 és 1904 közötti időszakban szóród-
nak, kivéve Jókainak két 1889-ben írt levelét. Ebben az évben kötött ház-
ságot Jókay Etelka és Ihász Lajos, tehát joggal várhatnánk, hogy a rokoni
kapcsolattal járó szorosabb viszony a levelezés felélénkülését hozza. Ennek
hiánya semmiképpen sem elhidegülésre, inkább a gyűjtemény töredékes
voltára, elveszett vagy még lappangó darabokra utal.

Ihász Lajos leveleiben a következő témák szerepelnek:

- Önmaga és családja, rokonsága életének fejleményei (általános helyzet-
jelentés, betegség, haláleset, nyaralás): 11 levélben fordul elő
- Gazdálkodásának, gazdaságainak ügyei (adminisztráció, gyümölcsfák,
tűzeset, vadászat): 7
- Egyházi, világi hivatalaival kapcsolatos ügyek: 6
- Köszönetek (vendéglátásért, közbenjárásért, gratulációért): 6
- Köszöntések (magánéleti, naptári és egyházi ünnepek kapcsán): 5
- Jókai második házasságával kapcsolatos fejlemények: 4
- Meghívások látogatásra: 3
- Országos és világpolitika, hazai közállapotok: 2
- Kérés magánügyben: 2
- Lakóhely történései: 2
- Kérés közügyben: 1

Jókai leveleiben az alábbi témákkal találkozhatunk:

- Önmaga és családja, rokonsága életének fejleményei (általános helyzet-
jelentés, egészségi állapot, meghívás teljesítése): 6 levélben szerepel
- Jókívánságok, gratulációk (évfordulók, tanulmányok kapcsán): 6
- Köszönetek (köszöntésért, élelmiszerküldeményért, fogadtatásért): 4

---

²⁵⁷ Balogh–Tóth 2001. 334–337.; F. Almási 2001. 247., 254–256.; Győrffy 2004. 228–
229., 237–238.

²⁵⁸ Váli 1955. 368., 369., 393–394., 408., 431., 449–450.

²⁵⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 220–221., 403–404., 406.

- Második házasságával kapcsolatos fejlemények: 3
- Tanács az Ihász családnak: 1
- Kérés magánügyben: 1

A felsorolt témák némelyike érdemes arra, hogy bővebben foglalkozunk velük, illetőleg kiegészítsük a kapcsolat eddig még nem említett vonatkozásaival. Vegyük először a családi élet eseményeit, amelyekhez néha ajándékozás is társult. Ihász Lajos házasságkötése napján Jókaitól egy arany zsebirónt kapott.²⁶⁰ Olaszországi nászútjáról pedig egy átlátszó, teknőchéből készült szivartárcával,²⁶¹ az 1900-as párizsi világkiállításról egy szép, ónixból faragott íróasztali gyertyatartóval lepte meg.²⁶² Ha Ihász Lajos ajándékait vesszük sorra, ott kevés emléktárggyal találkozhatunk. Ő leginkább vadászcsomagokkal kedveskedett Móric bátyjának. A csomagokban főleg madarak, foglyok szerepeltek.²⁶³ Ebben az apja által megkezdett hagyományt folytatta. Előfordult, hogy budapesti látogatásain épp egy ilyen terítékből főzött ebéddel kínálták.²⁶⁴ A tárgyi emlékeket tekintve csupán egyetlen eszközt említhetünk. Ez egy távcső, egy francia (Bardou) lencsés teleszkóp, melyet állítólag apja régiségtárából adományozott az írónak még 1871-ben. Erről tudósító forrásaink szerint a berendezést ifjabb Jókay Móric találta Hathalmon egy mecsetszerű épületben.²⁶⁵ E két adalék számkra egyértelművé teszi, hogy forrásaink Váli Mari memoárjából merítették, ám ő a mecsetszerű épületben messzekiáltót, vagyis szócsövet, és nem messzelátót említ. Állításunkat a szöveggörnyezet kétségtelenül alátámasztja, hiszen Ihász Imre „...lekiáltottatott azon a gyerekekkel, a szülő körüli szántóföldeken dolgozó embereknek.”²⁶⁶ Ha tehát valóban Ihász Lajostól származik a ma a balatonfüredi Jókai villában kiállított teleszkóp,

²⁶⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 82.

²⁶¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 272. – Ezt a szivartárcát Ihász Lajos Jókai halála kapcsán, az 1904 júniusi komáromi gyászünnepély után Antal Gábor református püspöknek ajándékozta el.

²⁶² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 302.

²⁶³ Váli 1955. 409., 411.; OSZK Kézirattár V/700 3. Jókai Mór–Ihász Lajoshoz 1901. szeptember 5. – A küldeményért Jókai néha Mari húgán keresztül mondott köszönetet. (Váli 1955. 412.)

²⁶⁴ Váli 1955. 426.

²⁶⁵ Szekeres 1981. 169.; Bartha 2004. – Szekeres László feltételes módon fogalmazva apjának, Ihász Imrének tulajdonítja az ajándékozást, míg Bartha Lajos szerint Ihász Lajos volt az ajándékozó.

²⁶⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 94.

az semmiképpen sem a mecsetnek mondott szőlőhegyi filagóriából került hozzá. Mindenesetre az ajándékozással a magyar irodalomnak is jó szolgálatot tett, mert új gazdája több regényében bizonyíthatóan a teleszkóppal megfigyelt eseményeket dolgozott fel.²⁶⁷

A viszony legbizalmasabb oldalát jelentik Ihász Lajos Jókaihoz intézett kérései. Magánjellegű kérés két levélben szerepel.²⁶⁸ Mindkettő pénzügyekkel, konkrétan tűzkárbiztosítással kapcsolatos. Bennük arra kéri Móric bátyját, hasson oda, hogy a lehető legméltányosabban bírálják el bekövetkezett tüzeseteit, esetleg teljes kárát megtérítsék. E levelek egyikében újonnan emelt épületei magasabb értékére hivatkozva biztosítása kedvezőbb megújításához is szeretné Jókai támogatását bírni. Ehhez tudni kell, hogy Jókai több pénzügyi szervezetnek igazgatótanácsi tagja volt,²⁶⁹ többek között annak a cégcsoportnak is, amelynek illetékes üzletágánál Ihász Lajos ingatlanait biztosította. Közügyben ugyancsak kért segítséget Jókaitól.²⁷⁰ A pápa–bánhidai vasút megépítése elé gördült akadályok elhárítása érdekében fogott tollat. A kisbéri ménésbirtok ugyanis nem megfelelően állt az ügy mellé, ezért Darányi Ignác földművelésügyi miniszter meggyőzését kérte bátyjától, sőt Tisza Kálmántól. Mindkettőjüknek köszönetet mondott a vasút építési engedélyének kiadásáért. S hogy miért a közügy kategóriában említjük ezzel a különben birtokán átvezető, így annak értékét megnövelő, saját közlekedését javító vasúttal kapcsolatos kérését? Ezt ő maga fogalmazta meg levelében. A vasút megnyitásával a környékbeli falvak megkapnák az esélyt a felvirágzásra, összefonódva a Bakonyalján folyó kőszénkutatásokkal. A bánya új és jó keresetforrást biztosíthatna a lakosságnak, ezáltal csökkenne a kivándorlás és enyhülne a protestáns népesség nagy egyházi adóterhe. Jókai segítő szándékát bizonyára hatványozta Ihász Lajos házasságával kapcsolatos véleménye: minden kérését sikerrel teljesítette, ahogy az a későbbi köszönő sorokból kiderül.²⁷¹

---

²⁶⁷ Szekeres László a „Névtelen Vár”-at (Szekeres 1981. 170.), Bartha Lajos emellett „A lélekidomár”-t is megemlíti. (Bartha 2004.)

²⁶⁸ OSZK Kézirattár V/253 3. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1899. december 1.; OSZK Kézirattár V/253 6. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. július 17.

²⁶⁹ Lásd: Láng 1976. 515. 44. lábjegyzet

²⁷⁰ OSZK Kézirattár V/253 8. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. október 23.

²⁷¹ OSZK Kézirattár V/253 7. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. augusztus 5.; OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. november 30.

Kapcsolatuknak, beszélgetéseiknek legbiztosabb pontja volt Jókai mezőgazdaság iránti elkötelezettsége. Tudjuk, hogy svábhegyi és balatonfüredi birtokán kiváló virág- és gyümölcskertész erényeket csillogtatott.²⁷² Levelezésükben is szó esik gyümölcsfákról, melyeket fővárosi faiskolákból küldött Hathalomra.²⁷³ Jókai látogatásai alkalmával állandó, már-már szer-tartásos programot jelentett a gazdaság bejárása,²⁷⁴ melyeken meglepően praktikus tanácsokkal látta el a családot még a gyümölcszüret időpontjára nézve is.²⁷⁵ Tapintatosságára jó példa, hogy a későbronzkori temetkezési halmokra telepített szőlőt „steril” lábbeliben tekintette meg, nehogy esetleg a Svábhegyről származó filoxerával fertőzést okozzon. Az pedig már a vendéglátó gazda gondosságát jelzi, hogy egyik szemléjéről hazatértében búzavirágot ajándékozott volna unokahúgainak, de az útba eső rozstábla oly tiszta volt, hogy csak hosszas keresgélés után talált néhány szálát. Váli Mari leírja, hogy Móric bátyja kiválóan bánt a lovakkal is, ha kocsizni kellett.²⁷⁶ Lajos öccse ménésének egyedeit mindig különös figyelemben részesítette, és látogatásai után sem felejtette el dicsérni.²⁷⁷ Ihász Lajos, ha a mezőgazdaságot szóba hozta leveleiben, akkor annak korabeli válságáról, uradalmaira gyakorolt hatásáról kesergett, valamint helyzetet jelentett, és az éppen időszerű munkálatok állásáról tájékoztatott.²⁷⁸

Levelezésük néhány formai sajátosságát is érdemes bemutatni. Kezdjük mindjárt a megszólítással. Ihász Lajos a „Kedves jó Móric bátyám”, „Kedves Móric bátyám”, míg Jókai a „Kedves Lajosom”, „Kedves Lajos öcsém”, „Kedves jó Lajosom” megszólításokat alkalmazza. Elköszönésnél a „Szerető bátyád” formula a leggyakoribb. Ihász Lajos e tekintetben nagyon kreatív, leginkább a „szerető”, „tisztelő” melléknévi igeneveket váltogatva rendeli hozzá az „öcs” szóhoz. A befejező sorok tartal-

---

²⁷² Váli 1955. 408. – Egyik Váli Marihoz címzett levelében leírja, hogy a kertészkedés egészségének megőrzésében, jó hangulatának fenntartásában segíti. (Váli 1955. 407.)

²⁷³ A harmadik hathalmi látogatása alatt megígért facsemeték (Váli 1955. 422.) megérkezésére Ihász Lajos köszönő sorai alapján következtek. (OSZK Kézirattár V/253 8. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. október 23.; OSZK Kézirattár V/253 10. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. december 22.) Facsemetéssel kapcsolatban Jókai olykor Váli Marin keresztül is üzent Lajos öccsének. (Váli 1955. 430.)

²⁷⁴ Váli 1955. 372., 422.

²⁷⁵ Váli 1955. 422.

²⁷⁶ Váli 1955. 372.

²⁷⁷ Lásd: Váli 1955. 442.

²⁷⁸ OSZK Kézirattár V/253 11. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. február 3.; OSZK Kézirattár V/253 12. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. augusztus 29.

mát illetően utalhatunk arra, hogy a kezdetektől fogva üdvözli az ifjú feleséget, ami megint jóleső érzéssel tölthette el Jókait. Nyilván az ilyen apró figyelmességekbe kapaszkodva áhított családi békét Hathalmon, mely – fájdalmára – soha nem jött létre.

Ha teljes béke nem is, az Ihász és Hegedüs családok közötti civódás azért az öreg Jókay Károly halálával véget ért 1902 decemberében. A hírre hamarosan megjelentek Hathalmon, és viselkedésükön már nem érződött semmilyen ellenszenv.²⁷⁹ Büszkeségük mégsem engedte, hogy Jókainak megbocsássonak. Nem hívták meg Rózsika lányuk esküvőjére sem, pedig az író a menyasszony keresztapja volt.²⁸⁰ Bár nem keresték a kapcsolatot vele, sorsáért mégiscsak aggódtak. Így történhetett, hogy amikor 1904 tavaszán megbetegedett, Hegedüs Sándor értesítette a hathalmiakat. A családból Ihász Lajos utazott a nagy beteg ember látására,²⁸¹ s a negyedik nap után ő írta le a következő mondatot is az otthoniak tudósítására: „Móric bátyánk tegnap esti tíz óra után megszűnt élni.”²⁸²

Ihász Lajos Jókai kultuszának épüléséhez is hozzájárult. Ő biztatta Váli Marit emlékeinek megírására.²⁸³ Részt vett – sőt, első sorban ült – Jókai ötvenéves írói jubileumi ünnepségén a Vigadóban. Mikszáth így jellemezte ekkor: „A derék Ihász Lajos jó piros arca sugárzott a boldogságtól.”²⁸⁴ Pápán az értelmiségi réteg részben ehhez az évfordulóhoz közeledve, részben a pápai kötődéshez kapcsolódva, kulturális egyesületét, pontosabban körét Jókairól nevezte el. Az 1893. május 28-án tartott alakuló díszközgyűlésen Ihász Lajos ideiglenes alelnök lett, a novemberi tisztújításig felvállalva az indulásból fakadó sokféle nehézséget is.²⁸⁵ Leköszönése után mint alapító tagot tartották nyilván.²⁸⁶ Mindezek mellett előrelátóan szorgalmazta Jókai emléktárgyainak összegyűjtését. Miután a komáromi Jókay-ház tulajdonukba került, feleségével elhatározták egy Jókai-múzeum létrehozását.²⁸⁷ Az 1904. évi egyházkerületi gyűlésen elmondott megnyitó beszédében ekként búcsúztatta a rokonává lett író:

---

²⁷⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 400–401.

²⁸⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 417.

²⁸¹ Váli 1955. 453.

²⁸² Váli 1955. 454.

²⁸³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 107.

²⁸⁴ Mikszáth 2011. 373.

²⁸⁵ Huszár–Németh 1993. 8–10.

²⁸⁶ Huszár 1993. 81.

²⁸⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 178.; Váli 1955. 438.

„Szomorú kegyelettel emlékezem meg kiváló halottainkról, kik az Úr rendeletéből a közelmúltban költöztek boldogabb hazába. / Ezek között első helyen említtem a halhatatlan Jókait, a költőfejedelmet, kit a mindenható Isten kegyelme adott nekünk, mint egy német író több évvel ezelőtt megjegyezte.

Az ő igaz, hazaszeretettől megihletett fennkölt szelleme, magasröptű gazdag gondolatvilága, ragyogó, fényes, utánozhatlan tolla útján annyi kincset szórt imádásig szeretett nemzete közé, hogy évezredek múlva is bálványa leend a magyarnak, hisz őáltala ismertté lett az egész földkerekségen!

És ezen kincsnek az a sajátja van, hogy minél többfelé osztják, annál több lesz belőle, annál inkább ragyog. / Ő volt azon egyedüli ember, kinek csodás alkotásai már életében homlokára helyezték a halhatatlanság díszkoszorúját, és mi azt ott láttuk ragyogni, midőn közöttünk járt.

A nehéz napokban ő volt nemzetének vigasztalója, oktatója, vezető csillaga, lelkesítője, a csüggedéstől megmentője. Az ő prófétai szavai adtak a nemzetnek reményt, hitet – egy boldogabb jövőben.

Ellensége nem lehetett. Nagy szívébe mindenki belefért. Csak a kiválasztott nemzetnek ad a Mindenható ilyen embert, ki a teremtő erőnek oly nagy részét bírta »Isten kegyelméből«.

A nemzet gyászát méltóbban nem fejezhette ki iránta, mint azáltal, hogy őt halottjának nyilvánította, és így temettette el. Családomnak s nekem, kiket hozzá rokon kötelék fűzött, bánatunk mérhetetlen, mert benne családuink ékességét veszítettük el, és lehullott koronánkat siratjuk...²⁸⁸

A család ingatlanjai

Még csak néhány nyilvános megjelenésen volt túl Jókay Etelkával, amikor egy alkalommal az öreg Tarczy professzor állított be Váliékhoz. Beszélgetésük során minden tapintatot mellőzve az ifjú jogászhallgatóra és Etelkára fordította a szót. Formálódó kapcsolatukhoz Váli Marinak gratulált, neki tulajdonítva szerepet abban, amiért azt a „gazdag fiú”-t olyan ügyesen „megfogták”.²⁸⁹ A címzett ezen nagyon megsértődött, bennünk viszont felkeltette az érdeklődést: vajon miben állt ez a gazdagság?

---

²⁸⁸ DKjkv. 1904. 11–12.

²⁸⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 194.

Eötvös Károly „Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben” című munkában a Pápa melletti Iháspusztát nevezi az Ihász család ősi birtokának,²⁹⁰ ám erre a 19. századi történeti dokumentumokban semmilyen bizonyítékot nem találtunk. Eötvös helytelen lokalizálását nyilván az Ihász Lajos által előkelőbb közegben használt „ihászi” előnév okozta, ami esetünkben csupán a vezetéknevének megismételt „i”-képzős alakjaként, és nem a közeli helységre utaló jelzőként hangsúlyozta a család nemességét.

Korszakunkban az Ihász családnak Veszprém vármegye északi és délnyugati részén voltak birtokai. Előbbiek közigazgatásilag Gic és Nagydém, utóbbiak Csékút (ma Ajka-Padragkút) és Kolontár községek területére estek. Birtokközpontjukról azonban sorrendben hathalmi és lőrintei uradalomként emlegették őket. Az 1895-ös gazdacímtár szerint előbbi 2254, utóbbi 1702 holdra rúgott.²⁹¹ Ihászék tehát közel 4000 holdat birtokoltak, amivel a társadalmi hierarchiában a legfelső, nagybirtokos osztály alsóbb régiójába, a nem arisztokrata (hercegi, grófi, bárói címmel nem rendelkező) nemesi nagybirtokosok közé tartoztak.²⁹² 1908-ban egy

---

²⁹⁰ Eötvös 1896. 197.

²⁹¹ MKOMS 1897. 130–131., 136–137. – A lőrintei birtok esetében úgy tűnik, nem tudunk elszámolni 548 holddal, hiszen a két évvel korábbi gazdacímtárban a csékúti földdekkel együtt még 2250 hold összes birtokterület szerepel. (GC 1893. 816–817.)

²⁹² 1893-ban a Pápai Lapok című újság Baross Károly gazdacímtára alapján közzétette Veszprém vármegye nagybirtokosainak rangsorát, melyben Ihász Lajos a 27. helyet foglalta el 3938 holddal. (PL 1893. április 30. 86.) – Ennél előkelőbb helyet foglal el a birtokok éves jövedelme alapján felállított rangsorban, vagyis a legtöbb egyenes államadót fizető megyebizottsági tagok, a virilisták rangsorában. A Pápai Lapokban 1882-től találhatjuk meg ezeken a listákon, ahol még lőrintei birtokosként az 1885. évre a 33. helyen állt 2174 forint 51 krajcárral (PL 1884. december 21. 213.), majd az apja halála (1885) után megöröklött hathalmi birtokkal együtt már beküzdötte magát az első tíz birtokos közé. Neve mellett gyakran olvashatunk megjegyzést adója kétszeres beszámításáról. Ilyen bánásmódban részesültek – többek között – az oklevéllel rendelkező személyek, így Ihász Lajos is. (Gyáni–Kövér 2003. 98.) Mindezek fényében 1886-ban a 7. (PL 1885. december 20. 209.), 1891-ben a 8. 8919 forinttal (PL 1890. november 2. 176.), 1892-ben a 9. 8635 forint 34 krajcárral (PL 1891. november 8. 186.), 1893-ban a 8. 8949 forinttal (PL 1892. november 13. 185.), 1894-ben a 10. 8042 forint 84 krajcárral (PL 1893. november 5. 201.; PFU 1893. november 12. 3.), 1895-ben újra a 10. 7959 forint 20 krajcárral (PL 1894. október 28. 177.), 1896-ban a 9. 8136 forinttal (PL 1895. szeptember 29. 2.), 1897-ben ismét 9. 10135 forint 28 krajcárral (PL 1896. október 11. 4.), 1900-ban a Pápa környékiek közül a 2. 19752 forint 82 krajcárral (PL 1899. november 12. 5.), 1901-ben a Pápa környékiek közül az 1. 20145 korona 75 krajcárral (PL 1900. november 25. 2.), 1905-ben a teljes listán a 8. (PH 1904. november 19. 3.), 1906-ban a 6. 20108 korona 56 fillérrel (PL 1905. november 26. 5.), 1907-ben a 4. 27112 koronával. (PH 1906. szeptember 29. 3.)

Veszprém vármegye birtokviszonyait taglaló újságcikk uradalmaikat „dzsentry nagybirtok”-ként definiálja, és kilenc közül a második legtekintélyesebbnek mutatja ki. A teljes méret ekkor 4007 hold volt.²⁹³ Ihász Lajos maga is a dzsentry réteggel rokonszenvezett leginkább.²⁹⁴

Még szülőhelye, Hathalom sem tekinthető ősi, csupán apai birtoknak. Az őt leszármaztató Ihász-ág később Gyömöréről Felpécre költözött, majd itteni kirajzásának Nagydém lett a fő iránya. Ebben a faluban Ihász Lajos dédapja, Ihász Imre a Mária Terézia-féle úrbérrendezést megelőző ún. „kilenc kérdőpont”-os felmérésben még csak mint „árendátor” (bérlő) van említve 1768-ban.²⁹⁵ Fiai a 19. század első felében készült nemesi összeírásokban már „közbirtokos”-ok ugyanott.²⁹⁶ Közülük a már megismert Imre Sopronba költözött, a nagyapa, Sándor pedig ügyes gazdálkodásának köszönhetően fiait birtokra ültette Nagydém környékén. Hathalmon az összeírás 1846-ban említi először Ihászokat, nevezetesen Lajos és János nevű nagybátyjait, míg apja ekkor Pátkán (ma Sokorópátka) lakott.²⁹⁷ Mivel az 1848-as nemzetőr összeírásokban Ihász János Hat-

---

²⁹³ E második helyet azonban csak feltételesen osztotta ki a szerző, mivel a birtok nem egy darabban, hanem négy tagban és három járás területén, egymástól 40 km-re feküdt. Felhívta viszont a figyelmet arra, hogy Lőrinc vidékén kis területvesztéssel egy tömbbe tagosítható volna, ha Ihász Lajos eladná a hathalmi földeket, és megvásárolná a veszprémi püspök és Esterházy Ferenc Kolontár melletti, nagyüzemre alkalmatlan birtokait. (PL 1908. február 2. 2.)

²⁹⁴ Egy helyütt így nyilatkozott róla: „A közalkotás terén divatos lett a fényűzés, az egyes családok körébe is eljut. Ott minél inkább elharapózik... / Ezen körülménynek romboló hatását már több év óta sajnos észleljük »középnemes« birtokos osztályunk, az úgynevezett »gentry« körében. / Régi nemesi osztályunkból már alig találunk itt-ott egyeseket, kik meg tudják helyöket állani és a régi dicsőséget fenntartani. / Azon – a múltban nagy szolgálatokat tett – közbirtokos osztályunk, amelynek vállain épült fel a szabadság: amely önként mondott le régi előjogairól, midőn látta, hogy az a haza javára lesz, amely családi vagyonát nagylelkűen feláldozta – a haza oltárán... ma megtépett szárnyakkal, számban, anyagiakban megfogyva, csüggetegen az állami hivatalokba tódul és ott várja, reményli boldogulását, némelyik: régi fényének visszaállítását. / Kárpóttal akarja magát az államhivatalban eltöltött évek számáért, érdemei jutalmául elnyerendő ranggal: később pedig a ranghoz és szolgálati évek számához mért nagyobb nyugdíjjal. (...) Ez szomorú jelenség!” (DKjkv. 1904. 6–7.)

²⁹⁵ Lichtneckert 2007. 148.

²⁹⁶ VeML IV. 1. e. cc. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, nemességi iratok, nemesi összeírások, 1824. 4. 26. doboz, 1827. 17. 27. doboz

²⁹⁷ VeML IV. 1. e. cc. Veszprém vármegye nemesi közgyűlésének iratai, nemességi iratok, nemesi összeírások, 1846. 7. 33. doboz

halomnál van említve,²⁹⁸ ezért gyanítható, hogy a birtokcsere, melynek értelmében János és Lajos bátyja helyébe apja költözött Hathalomra, valamikor a szabadságharc leverése után zajlott le, közvetlenül a megszületése előtti időszakban.

Az Ajkához közeli Lőrintét az 1860-as évek elején még a hagyomány szerint az ősi Lörinte-nemből származó Bezerédy család²⁹⁹ egyik tagja, Bezerédy Ödön képviselte a vármegyegyülésben.³⁰⁰ Jóllehet rokonságot a Bezerédyk és Ihászok között nem sikerült kimutatnunk, egyes források szerint utóbbiak öröklés útján jutottak a lörintei gazdaság birtokába.³⁰¹ Ennél megbízhatóbbnak tekinthetjük a gyámunoka, Jókay Sándor visszaemlékezését, aki szerint a birtokot Ihász Lajos árverésen vette meg.³⁰² Payr Sándor többes számban fogalmazva, „Ihászok” birtokvásárlásáról ír.³⁰³ Pontos idejét nem tudjuk, másodlagos forrásokból csak az következtethető ki, hogy 1870-ig kellett lezajlania.³⁰⁴ A frissen végzett okleveles gazda ennek megfelelően 1873-tól saját birtokon kezdhette meg elméleti tudásának gyakorlatba ültetését.

A későbbiek során Lőrintéhez sikertelen házasságának kellemetlen emléke fűződött. A felejtés-terápia egyik módját láthatjuk abban, hogy új házasságát Hathalomra költözve kezdte meg. Hathalom örökébe apja 1885. évi halála után jutott, de négy évig nem gondolt helyváltoztatásra. Ez a döntés a válóper ideje alatt született meg benne, így a lörintei állatállományt és a felszerelést még ekkor Hathalomra szállította,³⁰⁵ a birtokot pedig bérbe adta egy Zala vármegyéből érkező tehetséges ifjú gazdának.³⁰⁶ A lörintei jószág csékúti szántóinak egy részét ugyancsak értékesítette, illetve bérbe adta.³⁰⁷

---

²⁹⁸ H. Szabó 1994. 144.

²⁹⁹ Domján 2007a. 47.

³⁰⁰ VeML IV. 302. Veszprém vármegye tisztségviselőinek jegyzékei 1859–1881.

³⁰¹ Kozma 1991. 73.

³⁰² Jókay Sándor visszaemlékezése Lőrintéről, 2010. szeptember 8. (<http://www.lorinte.org/pdf/visszaemlekezés.pdf>)

³⁰³ Payr 1931. 251.

³⁰⁴ A Kohen Testvérek cég ugyanis 1870. augusztus 15-én kötött szerződést az Ihász családdal, a csékúti földbirtok alatt húzódó széntelep kiaknázási jogáról. (Kozma 1991. 73.)

³⁰⁵ Maga egészen pontosan 1889. április 24-én költözött át Hathalomra. (PL 1889. április 28. 67.)

³⁰⁶ Váli 1955. 364.

³⁰⁷ MKOMS 1897. 130–131.

A haszonbérlet tizenkét évre szól, 1901-ben járt le. Ezt követően ismét saját kezelésbe vette a birtokot, majd családjával együtt visszaköltözött. Ehhez szükségesnek ítélte a kastély komfortosabbá tételét, melyet teljes egészében Váli Marira bízott. Ő volt az, aki 1901 tavaszától a mesetereket irányította, építtetett, bontatott, kárpitoztatott ízlése szerint.³⁰⁸ 1903 nyarának végére úgy átalakította az épületet, hogy abban semmi nem emlékeztetett a hajdani életre. Az árnyas park közepén álló kastély méret, korszerűség és kényelem tekintetében már megelőzte a hathalmi.³⁰⁹ Tágas termei alkalmasak voltak tanácskozások tartására, megközelítése a mellette futó budapest–szombathelyi vasúti fővonalon jóval egyszerűbbnek bizonyult. Mindezek az 1899 óta viselt számottevő egyházi tisztsége miatt voltak fontos szempontok.³¹⁰ Kezdetben úgy tervezték, hogy Hathalmon sem számolják fel teljesen háztartásukat. Erre utal például, hogy az 1903-ban megjelent egyházi névtár mindkét birtokát szerepelteti lakóhelyeként.³¹¹ A következő év tavaszán azonban mégiscsak új lakói lettek szülőhelye kúriájának. Ihász Lajos ugyanis „a gazda szeme hizlalja a jószágot” elvet vallotta, amit a jelentős távolság miatt nem tudott alkalmazni. Ezért ezúttal is a bérbeadás mellett döntött. Jelentkező akadt bőven, győztes viszont csak egy lehetett. Egy Pozsony vármegyei nagybérlő, Frankl Henrik nyerte el a bizalmát, mely a példás rendben tartott ürgédi bér gazdaságának megtekintése után alakult ki benne. A tizenégy évre szóló bérleti szerződést 1903 karácsonyának első napján írták alá Lőrintén. Az átadásra 1904. május 1-jén került sor.³¹²

A szerződést úgy alakították ki, hogy lejárta egybeessen Jókay-Ihász Miklós tanulmányainak befejezésével. Ihász Lajos ekkor adta volna át a gazdaságot gyámfiának, ő maga pedig minden terhétől megszabadulva, gondtalan idős éveket tervezett feleségével. De a Teremtő végül másként rendelkezett. Megkímélte attól, hogy meglássa hajdan virágzó gazdaságának hanyatlását, amit a bérlő nem tudott a csődtől megmenteni. Így emlékszik erre Tatay Sándor, aki több művében foglalkozik Hathalom

---

³⁰⁸ Váli 1955. 429., 447.

³⁰⁹ A lőrintei otthon 24 szobára oszlott, míg Hathalomnak csak 14 szobája volt. (<http://www.lorinte.org/pdf/visszaemlekezés.pdf>) Így előbbit megilletheti a kastély megnevezés, utóbbinak viszont csak a kúria dukál. (Lásd: Gyáni–Kövér 2003. 128.)

³¹⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 410.

³¹¹ N 1903. 134.

³¹² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 414–416.

sorsával.³¹³ Nagy feladat hárult hát a fiatal Jókay-Ihász Miklóstra, hogy örökségét visszanyerje.

A lőrintei birtok értékét nem kizárólag a mezőgazdaságilag hasznosítható területben kell keresnünk. Alatta húzódott a bakonyi széntelegy része, amely az ország ipari fejlődése miatt idővel nagy fontosságúvá lett. A fokozódó ásványkincs-igény kutatásra ösztönözte az illetékeseket, Ajka környékén 1865-ben indultak meg a feltárások. Talán éppen akkor, amikor Lőrinte Ihászék tulajdonába került. A mintavétel optimizmusra adott okot, ezért 1869-ben egy pesti társaság, a Kohen Testvérek megvásárolta a szénkiaknázási jogot a vidék tehető birtokosától, Puzdor Gyulától, majd bányatelepítésbe kezdett.³¹⁴ A vállalkozás hamar kinőtte a Puzdor-birtokot, újabb területeket kívánt művelésbe bevonni. 1870. augusztus 15-én az Ihász családdal is szerződést kötöttek, így övék lett a csékúti földjeik alatt elnyúló szénvagyon kitermelési joga is, amely 1050 holdnyi földterületet érintett.³¹⁵ Bányáikat néhány év múlva eladták, ám ez a kitermelés folyamatosságát nem érintette. Az értékesített szén után bécsi mázsánként terrágiumot, bérleti díjat fizettek a földtulajdonosoknak, továbbá vállalták terményeik iparvasúton történő ingyenes elszállítását.³¹⁶ Ihász Lajos lőrintei birtoka így nemcsak mezőgazdálkodás útján, de szempontjából passzív módon is termelt jövedelmet.

Jókay Etelkával kötött házassága révén még egy nevezetes ingatlannal került kapcsolatba. Ez volt az a komáromi épület, amely a fiatal Jókai Mór számára az otthon jelentette 1826 és 1841 között. A Jókay testvérek közötti birtokosztzkodás után tulajdonosa Jókay Károly lett, aki még életében Etelka lányára íratta. Ebben az elhatározásában nagy valószínűséggel a hálaérzet játszott szerepet, amiért idős éveit nála tölthette. A házzal járó ügyes-bajos dolgokból nemcsak Jókay Etelka, de férje is bőven kivette a részét. Magyarország ezredéves ünnepségei idején azonban tűz ütött ki benne, és leégett. A szerencsétlenség után Komárom városa utcaszélesítés miatt egy darabot kisajátított a telekből, így eredeti formájában nem lehetett már visszaépíteni. A család ezután megvételre ajánlotta a városnak, de a tárgyalások során érezhetővé vált, hogy inkább üzleti, mint kultuscélokra kívánná hasznosítani az ingatlant. Ez aztán be

---

³¹³ Tatay 1961. 17.; Tatay é. n. (1967) 17–18.; Tatay 1983. 60.; Tatay 1985. 230–231.

³¹⁴ Kozma 1991. 51.

³¹⁵ Kozma 1991. 73.

³¹⁶ Kozma 1991. 79.

is bizonyosodott, amikor Ihászék kikötését, miszerint a felépítendő új házból egy szakaszt engedjenek át a Jókai-val kapcsolatos „ereklyék” számára, nem tartotta vállalhatónak. Így az ingatlan továbbra is eredeti tulajdonosai kezén maradt, akik 1897-től egyemeletes bérház építésére fogtak a korábbi földszintes ház helyén. Alsó szintjét úgy alakították ki, hogy annak két szobája majdan Jókai-múzeum lehessen.³¹⁷ Ezt megelőzendő, az udvaron egy falba beépítették az egykori épület bejárati ajtaját, valamint azt az emléktáblát, melyet Jókay Károly állított³¹⁸ még 1881. augusztus 20-án nagy hírnévre szert tett testvérének.

Szabadidős tevékenységei

Ihász Lajos életének legaktívabb időszakára pontosan egybeesik az a korszak, amikor az újságokban megszorodtak a hírek olyan személyek elmeháborodásáról vagy öngyilkosságáról, akik több területen is dolgoztak, és a sokféle leterheltség végzetes helyzetbe sodorta őket. Tudta azt ő maga is, hogy a felelősségteljes feladatok hosszú távon, megfelelő színvonalon történő ellátásához ki kell szakadni a mindennapos taposómalomból, és a felhasznált energiát pótolni kell. Lakóhelyének nagyvárosoktól való távolsága és a társadalmi rétegének hozadékaként ismert családi hagyományok talán önmagukban is voltak némi védőháló köré. Utóbbi főképpen kétféle – ma úgy mondanánk – „rekreációs formá”-t kínált számára: fürdőzést és vadászatot.

Egyéb kikapcsolódási formákat is élvezhetett tisztségeihez fűződően. Az este bállal záródó vármegyei rendezvényeken a megye előkelő hölgyeit nem volt rest felkérni egy-egy fordulóra.³¹⁹ Az egyházi gyűlések, különösen a gyámintézet gyűlései is utazást jelentettek számára. Ezek szervezői, hasonlóan sok mai tanácskozás, konferencia rendezőihez, a hivatalos részek előtt vagy után szabadprogramot kínáltak a résztvevőknek. Példaként az 1890-ben Újvidéken megrendezett gyűlést emeljük ki, ahonnan városnéző kirándulást tettek Belgrádba. Az egyház akkori tekintélyére jellemző, hogy a pályaudvaron a város polgármestere a Rákóczi-indulóval fogadta a vendégeket, majd este a színházban Erkel operáját, a „Brankovics György”-

---

³¹⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 178.; Váli 1955. 438.

³¹⁸ Mácza 2002. 74.

³¹⁹ Például: DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 93.

öt adták tiszteletükre.³²⁰ Váli Mari szerint Ihász Lajos hasonló módon jutott el a Déli-Kárpátokban fekvő szinajai kolostorhoz és Bukarestbe.³²¹ Így vált az idők folyamán – ha nem is világlátott, de – Európa-látott emberré, hiszen bejárta ezt a kontinenst Londontól Belgrádig, Bukarestig.

Arra már tizenéves korából van adat, hogy a világhírű karlsbadi fürdőt látogatta. Ekkor még édesanyját kísérte a csehországi városba,³²² ahol az áldásos víz miatt megfordult az európai politikai, szellemi, művészeti élet színe-java. Úgy tűnik, később is évi rendszerességgel, majd egy hónapra igénybe vette a gyógyhely szolgáltatásait.³²³ Első házassága után ez már kifejezetten ajánlott volt számára. A családi válság és a válás anynyira próbára tette idegeit, hogy az szervi problémát, gyomorbajt okozott.³²⁴ A kellemes fürdőzés mellett erre igyekezett gyógyírt találni ivókúra útján. Mint „hazáját szerető honpolgár” természetesen magyar fürdőket is látogatott. A fővárosban járva leginkább a Császárfürdőt, ahol néha szobát is tartott fenn.³²⁵ A medencés fürdők mellett természetes vizeinket éppúgy kedvelte. Tanúja volt a napjainkra teljesen evidensnek számító balatoni fürdőélet „szárba szökkenésének”. 1900 nyarán Keszthelyről és Hévízről írta Jókainak, hogy meglátása szerint előbbi a fürdőzés szempontjából máris túlszárnyalta Füredet, amelyet ő drágának ítél. Adottságai elsőrangúak, hiányolja azonban Festetich gróf megfelelő szellemű hozzáállását, aki sokat tehetne a part „ázsiai állapotá”-nak felszámolásáért. Az említett helyek vetélytársaként Siófokot és Földvárt említi meg, ez bizonyítja, hogy a déli parton legalább olyan járatos volt, mint az északon.³²⁶

Az ősz beköszöntével aztán vadászpuskája vált legkedvesebb pajtásává. Igaz ugyan, hogy madárra nyaranta is szánt néhány töltenyt,³²⁷ de önmagát leginkább a nagyvad vadászként szerette definiálni.³²⁸ Ebbéli tevékenysége nem öncélú pusztítás volt, tisztelte is a vadat, sokat gyö-

---

³²⁰ Payr 1931. 142.

³²¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 107.

³²² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 4. 187.

³²³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 127.; DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 228., 237–238.

³²⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 105–106.

³²⁵ Váli 1955. 375.

³²⁶ OSZK Kézirattár V/253 6. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. július 17.; OSZK Kézirattár V/253 7. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. augusztus 5.

³²⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 117–118., 127., 149–150.

³²⁸ Váli 1955. 409.; DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 109. – Vadászszákmányként a tudósításokban azonban legnagyobb számban nyulak és foglyok szerepelnek.

nyörködött benne. Egy alkalommal például sétalovaglásból Lőrintére igyekezve tíz szarvasbikát pillantott meg. Huszonöt percen át sikerült követnie a csapatot, egészen a szomszédos birtokig.³²⁹ Szenvedélyének fokáról több jel árulkodik. Budapesti teendői és különösen főrendiházi tagsága idején a IV. kerületi Vadászkiért Szállodában foglalt szobát,³³⁰ egyik vadászatáról pedig szépirodalmi erényeket csillogtató írást jelentetett meg,³³¹ s végrendeletében puskája öröklésére külön is kitért.³³² Az általa szervezett vadászatok igazi ünnepei voltak a hathalmi³³³ és lőrintei³³⁴ kúriáknak. Ilyenkor összehívta vadászbarátait közléről s távolról. Kik is voltak ezek a vadászbarátok? „Szomszédos földbirtokosok: Szabadhegyi Kálmán Nagydémről, Mihályi Sándor ugyanonnét. A híres kúruc: Gelsei Bíró Vince Páltelekről (ki egyetlen fiának Kossuth Lajost kérve fel keresztapjául, igen nagyra volt ezzel a nevezetes komasággal! S fiát, a kis Vincét be is mutatta egyszer Collegno di Baracconében világhírű keresztapjának; kinek kertjéből egy pompás fajtájú őszi körtefáról ojtó ágakat hozva, később minden ismerősének kedveskedett egy-egy „Kossuth-körte” ojtvánnyal). Walla Gyula Pápateszérről, Walla Géza Nóráról (az egykori nagyhírű pesti női orvos fiai). A híres szolgagyőri Hunkárok: a nagy tekintélyű Sándor és fia, Dénes (most Veszprém megye főispánja), ki Ihász Lajosnak kortársa volt. Hunkár Dezső Bánkról (ma Bakonybánk – N. T.), Matkovich László Halipusztáról, Matkovich Zsigmond Kispécéről (ma Kajárpéc – N. T.), Jaross Sándor és Mocsáry Jenő Lesvárról (ma Tét-Lesvárpuszta – N. T.). Erdődi Károly körjegyző Romándról, Vaszary Ernő (a hercegprímás unokaöccse) Ravazdról...”³³⁵ Mire az itt felsorolt és a többi nem említett vendég visszahívásának eleget tett, bizony beletelt egy év, s beletelt sok száz kilométer utazásba.³³⁶

---

³²⁹ PL 1885. április 19. 63.

³³⁰ OA 1906. 47.

³³¹ VL 1892. január 5. 13. – Lásd: Függelék C/5.

³³² EŐ 1909. január 7. 13.

³³³ Hathalmi vadászatairól: PL 1894. december 2. 199.; PL 1896. november 29. 5.; PL 1897. december 5. 4.; PK 1898. december 4. 4.; PL 1898. december 11. 4.; PL 1901. január 6. 4.; PL 1901. december 15. 5.; PL 1901. december 22. 7.; PL 1902. november 23. 4.; PL 1903. december 13. 4.; PL 1905. január 1. 5.

³³⁴ Lőrintei vadászatairól: PL 1887. augusztus 14. 152.; PL 1887. november 27. 213.; 1904. november 27. (Domján 2007a. 132.)

³³⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 127–128.

³³⁶ A részvételével lezajlott Pápa környéki vadászatokról a sajtó is beszámolt. Egy 1885-ben Pápán megtartott vadászatnak valószínű hősé volt, hiszen egymaga 17 nyulat és egy

Persze nemcsak ilyen széles körű vadászatokat szervezett. Alkalmi vendégeit, rokonait soron kívül is utaztatta, ha úgy kívánták.³³⁷ A szenvedély ugyanis túlnőtte saját birtokait, ezért vadászterületet bérelt Bakonytamásiban, a katolikus Vallásalapítványtól a közeli Pátkán (ma Sokorópátka) és a Zirc közelében fekvő Porván.³³⁸ Ide nem volt rest a legnagyobb téli fagyokban kiutazni, vállalva a majd kétórányi odautat. Vadászatai visszhangra találtak a korabeli sajtóban. 1891/92. évi lőjegyzékét a szaklapból, a Vadászlapból ismerjük.³³⁹ A családi legendárium azt is megőrizte, hogy egy alkalommal maga Jókai rontotta el vadászszerencsését azzal, hogy szerencsét kívánt neki, holott vadászüdvöt kellett volna. Erről Váli Mari világosította fel nagybátyját, egyúttal vissza is vonatta vele a jókívánságnak ezt a formáját.³⁴⁰ Jókai jó szándékból elkövetett hibája azt eredményezte, hogy sem Pátkán, sem lőrintei birtokán két napig nem lőtt semmit. Zsákmányra pedig nagy szüksége lett volna a közelgő Lajos-nap miatt. Annak idején birtokának talán legszebb tízes bikáját sem ő, hanem gazdasági gyakornoka, Mayer Lajos ejtette el.³⁴¹ (Nyilván ő az a Váli Mari által M. L. monogrammal megjelölt gazdasági gyakornok, aki első feleségét is megszöktette...³⁴²)

A sikeres vadászat elengedhetetlen kellékei voltak a jó vadászkutyák: tacskók és agarak. Ezek sem hiányoztak Ihász Lajos gazdaságából, nevük is megőrződött: Berkes, Kóbi, Csárdás, Bajszos, Lebbencs, Ketyeró,³⁴³ Villám, Bársony, Mese, Mici, Fecske. Agarait nemcsak vadászattá, de alkalmanként versenyeztette is, mint a Kemenesaljai Agarászegye-

---

rókat lőtt. (PL 1885. december 25. 215.) Ezenkívül elmaradhatatlan volt a környékbeli nagyobb birtokosok által rendezett vadászatokról. Járt Szalatkay István vendégeként Pusztamiskén, az Esterházyak vendégeként Kolontáron (PL 1887. január 30. 19.), Nórápon (PL 1889. január 13. 6.), Ugodon (PL 1905. április 2. 5.), a veszprémi püspökség vendégeként Németbányán (PL 1897. július 11. 4.), Farkasgyepűn (PL 1905. július 23. 5.), és az arдай hegyekben. (PL 1906. január 14. 4.)

³³⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 149–150.

³³⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 109–110., 122.; DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 396.

³³⁹ „Egész éves lőjegyzékek a lefolyt idényből (...) Ihász Lajos csingeri, porvai, pátkai, hathalmi és bakonytamási vadászterületein: szarvasbika 7, szarvas-suta 5, őz 17, mezei nyúl 153, fogoly 50, fűrj 49, róka 4. Összesen 285 darab.” (VL 1892. február 25. 80.)

³⁴⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 311.

³⁴¹ PL 1886. július 18. 117.

³⁴² Váli 1955. 363.

³⁴³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 110.

sület Kemenesmihályfán tartott rendezvényein.³⁴⁴ A kölykök közül a Mici nevű vörös szuka 1889-ben első helyezéssel örvendeztette meg. Kutyaival kapcsolatban egy érdekes baleset híre is fennmaradt. Egy alkalommal, hogy egy borzlyukba benézhesen, felhúzott puskáját földre tette, de az egyik kutya lábával elsütötte, ami éppen a másikat találta el, pusztulását okozva.³⁴⁵ Az említett Lajos-napok a jókedvű mulatásról voltak nevezetesek, melyeken a gazda nem mérte szűkmarkúan asztalra való javait. Ilyenkor tisztelétét tette a környékbeli és a soproni rokonság, valamint a barátok, a vidék „intelligenciája”, a sajtó képviselői, a munkatársak, legyen szó vármegyéről, egyháziról, gazdasági életről.³⁴⁶ A „magyaros” vendéglátásnak köszönhetően nem egyszer előfordult, hogy a vendégek kényszerűségből megtoldták otlétüket, mivel lemaradtak a kiszemelt vonatról.³⁴⁷

Amikor éppen nem tartott házi rendezvényeket, Hathalmon a téli estéket a nagyebédlő asztalánál töltötte családjával, ahol, ahogy Váli Mari írja, „egy jóravaló kaszinónak is becsületére váló mennyiségű” napi- és hetilapok, egyházi, természettudományos, gazdasági lapok és folyóiratok olvasásával, átbeszélésével ütötték el az időt.³⁴⁸ Nem csak olvasója, de olykor munkatársa volt ezeknek a lapoknak. Különösen a mezőgazdasági és társ-szaklapoknak küldött be önszorgalomból írt tudósításokat, cikkeket, sokszor vitaindító célzattal. Írt kedvelt területe, a lótenyésztés aktuális problémáiról, rögtön felvázolva a lehetséges kiutakat. Megírta már említett vadászatát.³⁴⁹ Sokat gondolkodott a magyar sors felől, a korszak nehézségeit kiváltó okokról, a kilábalás lehetőségeiről. Írásra készítette a kivándorlás, a nemzetiségek mozgalmait, de értékelt, népszerűsített olyan újításokat is, mint a csekkel történő pénzáttalás.³⁵⁰ Hogy a beszámolási, tájékoztatói késztetését milyen széles spektrumon elégítette ki, mutatja a Földtani Közletemben fennmaradt tudósítása az 1901. évi bakonyaljai földrengésről.³⁵¹

---

³⁴⁴ PL 1888. április 1. 52–53; PL 1889. november 24. 202.; PL 1890. november 16. 185.

³⁴⁵ PL 1890. szeptember 7. 143.

³⁴⁶ A lórintei Lajos-napokról: PL 1883. szeptember 2. 143.; PL 1885. augusztus 30. 145.; PL 1886. augusztus 29. 141.; PL 1888. augusztus 26. 151. A hathalmi Lajos-napokról: PL 1890. augusztus 31. 141.

³⁴⁷ Bognár 1909. 7.

³⁴⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 92.

³⁴⁹ Lásd: Függelék C/5.

³⁵⁰ OA 1901. 45. – Cikkeit lásd: Függelék C/1–7.

³⁵¹ FK 1901. 157.

Ugyancsak szabadidejében végezte a családi relikviák, dokumentumok rendezését. Utóbbi sok nevezetességgel bővült azután, hogy hozzá került Ihász Dániel levelezésének és személyes iratanyagának egy része. Az adományozó, egyik ánya, Kossuth révén jutott ezekhez, majd ura halála után Ihász Lajosnak küldte át, egyúttal javaslatot tett sajtó alá rendezésére. Ihász Lajos végül Jókaival konzultálva a Nemzeti Múzeumnak adományozta a dokumentumokat.³⁵²

A kártyát nem szívlelte, néha sakkozott, vagy a családdal társasjátékokat játszott.³⁵³ Zenekedvelő emberként nagy öröme volt gyámfiának egyik hegedülni, zongorázni tudó házitanítójában, aki napi munkája végzetével zeneszóval szórakoztatta.³⁵⁴

---

³⁵² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 219.

³⁵³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 92.

³⁵⁴ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 413.

AZ EVANGÉLIKUS EGYHÁZBAN

A gyülekezeti felügyelő

Ajkán

Ihász Lajos 1873-tól az önálló életet választotta, és a család lórintei birtokára költözött. Vallásának gyakorlására a kőhajításnyira fekvő Ajkán nyílt lehetőség, így ennek a gyülekezetnek az életébe kapcsolódott be. Ez először csak az egyszerű egyháztag magatartását jelentette, aki azonban ha kell, nagylelkűen áll – korabeli szóval élve – „hitsorsosai” rendelkezésére. Ihász Lajos ennek megfelelően több száz holdja arányában segítette az itteni egyházközség életét. Először 1877-ben vétette magát észre, amikor az új tanítólak építéséhez 100 forint értékben ajánlott fel faanyagot.³⁵⁵ A mutatott mentalitás visszafordíthatatlanul abba az irányba sodorta, hogy idővel elvállaljon valamilyen tisztséget ebben a közösségben. Az iránta megmutató, egyre növekvő bizalomnak első megnyilatkozásaként a következő évben a gyülekezet két ízben is jelölte a Veszprémi Egyházmegye egyik világi törvényszéki ülnökének.³⁵⁶ 1882-ben aztán az idősödő Puzdor Gyula leköszönésével üresedés állt be a gyülekezeti felügyelői székben, „...kinek helyére egy, az egyházi élet terén szép reményekre jogosító buzgó fiatal úr választott, ki ugyan már előbb is részt vett egyházi közügyeinkben, s nemcsak szóbeli, hanem tettleges áldozatkészséget is tanúsított, most azonban mint gyülekezeti felügyelő örömmel üdvözlöttem körünkben. Ez Ihász Lajos földbirtokos úr”³⁵⁷ – írta az egyházmegyei közgyűlésről tudósító lap. Az idézetet csak annyival kell kiegészítenünk, hogy februárban, és egyhangúlag választották meg az akkor 32 éves Ihász Lajost.³⁵⁸

---

³⁵⁵ Pjkv. A. 1877. 52.

³⁵⁶ Pjkv. A. 1878. június 10. 51., 1878. október 12. 51. – A jelölés sikeres volt, hiszen az 1880-as névtárban szerepel a neve e hatfős testületben. (N 1880. 55.) Ebbéli szolgálatait huzamosabb ideig igénybe vette az egyházmegye, hiszen említi az 1885-ös (N 1885. 52.) és 1891-es névtár is. (N 1891. 67.)

³⁵⁷ PEIL 1882. június 4. 709.

³⁵⁸ Pjkv. A. 1882. február 7. 5–6. – Esküszövegét lásd: Függelék D/1.

S itt egy pillanatra meg kell állnunk, hogy a felügyelőség intézményéről, hazai történeti fejlődéséről szót ejtsünk. Kiinduló tételként ide iktathatjuk Révész Imre egyháztörténész nézetét, aki szerint a protestáns egyházalkotmány ősi alapja nem az epizkopalizmusban,³⁵⁹ hanem a földbirtokos nemesség területi jogában és pártfogásában keresendő.³⁶⁰ Hogy is kell mindezt érteni? Nos, a feudalizmus természete szerint a földesúr birtokának teljhatalmú gazdája volt, és sok esetben felhatalmazva érezte magát arra, hogy annak határain belül a világi ügyek mellett egyháziakba is beleszólják. Luther maga biztatja erre a világi hatalmasságokat az egyetemes papság elve alapján, hogy tekintsék szívügyüknek alattvalóik igére való helyes tanításának biztosítását. Amennyiben tehát a földesúr szimpatizált a reformációval, az „akié a föld, azé a vallás” elv alapján megengedte térítő prédikátorok működését, és az új szellemi áramlat, valamint annak minden résztvevője jogi, erkölcsi, anyagi patrónusaként lépett fel. Később, az intézményesülés időszakában e támogatás fejében – egyáltalán földesúri joga alapján – igényt tartott a szerveződő gyülekezetek ügyeinek – lelkészszel egyetértésben való – intézésére. Boleratzky Lóránd megállapítása szerint, ha névleg még nem is, de tényleg már ekkor felügyelői, kormányzói voltak a gyülekezetnek.³⁶¹ Az intézmény Magyarországon névleg kifejezve az 1707. évi rózsahegyzi zsinat óta áll fenn, noha ez a fórum még nem tette kötelezővé.³⁶² A nómenklatúrában sokáig élt a patrónus kifejezés is, s hosszú folyamat eredménye volt, míg végül a felügyelő hatásköre annyira letisztult, hogy teljesen maga mögött hagyhatta amazt. Utóbbi jelleg azonban mindig ott lappangott a választók szeme előtt, hiszen évszázadokon keresztül egyházi rendtartások sulykolták szükségességét. Még közvetlenül a második világháború előtt is egyes egyházi gondolkodók rosszállóan említik a magas vagyoni, rangbeli szempontok túlzott érvényesülését a választásoknál. Fontos, hogy az elhívás ne az egyház, hanem az elhívott számára jelentsen dicsőséget – szögezték le.³⁶³ Összességében tehát a felügyelő világi vezető, a lelkész egyenrangú társa a gyülekezet élén. A hangsúly az ún. „paritás”-on van, vagyis egyenlő számú világi és egyházi hivatalviselő részvételével épül fel a kormányzat.

³⁵⁹ Püspök vezetése alatt álló egyházszerkezet.

³⁶⁰ Lásd: Boleratzky é. n. (1942.) 19.

³⁶¹ Boleratzky é. n. (1942.) 19–20. – A városokban a tanács, a polgármester vagy a főbíró lett a gyülekezet felügyelője.

³⁶² Boleratzky é. n. (1942.) 24., 37.

³⁶³ Lásd: Boleratzky é. n. (1942.) 39–40.

Ihász Lajos tizenegy évig tartó ajkai felügyelőségéről a szűkszavú források miatt bajos mérleget vonni. Nem tudjuk például, hogy az istentiszteleteken milyen gyakran jelent meg. A presbitériumi üléseket mindenesetre ritkán látogatta, hiszen a jegyzőkönyvben mindössze hatszor szerepel a neve. Ha nagyon szükséges volt, levelezés útján érintkezett az előljárósággal. Mindebből inkább egy elfoglalt tanácsadó, mint tekintélyét állandó fizikai jelenlétével demonstráló vezető alakja látszik kibontakozni. Ennek ellenére nem vádolhatjuk közönyösséggel. Későbbi vallomásaiban mindig kifejezésre juttatta, hogy egyháza megmaradásáért, fenntartásáért vállal szerepet, s ennek eszközeit legelőször itt, Ajkán alkalmazta. Ő maga is adott, ezért elvárta, hogy a maguk módján mások is adjanak. Fegyelmet, szigorot követelt mindenkitől az áhított cél érdekében. Első intézkedései között szerepelt az egyházi adóval tartozó személyek szolgabíróssággal való megfenyegetése.³⁶⁴ Ezen a ponton ismételten tennünk kell egy kis kitérőt a protestáns gyülekezetek gazdasági viszonyainak megértéséhez. A protestáns egyházak elismerésében a 18. század utolsó két évtizedétől hozott rendelkezések (türelmi rendelet, 1790/91. évi XXVI. törvénycikk) 1848-ban értek csúcspontjukra a XX., vallásügyi törvénycikkkel, amely a bevett vallások esetében az „egyenlőség és viszonyosság” elve mellett kimondta azok egyházi és iskolai költségeinek állami finanszírozását. A törvény a protestánsok sok évszázados megkülönböztetésére tett volna pontot. Mégsem így történt, ugyanis végrehajtását a katolikus főpapság tiltakozása addig gáncsolta, amíg az ország figyelmét már a fegyveres honvédelem kötötte le. Zsilinszky Mihály egyháztörténész hatvan év múltán is a törvény végrehajthatlan állapotán kesereg.³⁶⁵ Ez pedig azt jelentette, hogy míg a katolikus egyház hatalmas birtokok jövedelméből tartotta fenn apparátusát, addig a protestáns gyülekezeteknek javarészt továbbra is híveik anyagi erejéből kellett ugyanazokat a funkciókat működtetni. Lám, itt van a történelmi magyarázata a tehetős, befolyásos személyek felügyelővé választásának. Bár az 1791. évi törvény lehetővé tette állami támogatás igénylését,³⁶⁶ a gyakorlat mást mutatott. Ha például belepillantunk az ajkai presbitérium szűk évszázaddal későbbi jegyzőkönyvébe, ismétlődő dilemmaként láthatjuk a gyülekezet által felvett kölcsönök visszafizetésének módját, az épületek javításához szükséges összegek előteremtését, a lelkész, tanító eltartásához elvárható hozzájárulás

---

³⁶⁴ Pjkv. A. 1883. február 18. 9.

³⁶⁵ Zsilinszky 1908. o. n.

³⁶⁶ Gyáni–Kövér 2003. 140.

hiányát, és összességében a hívek, közöttük még a presbiterek buzgóságának is alacsony szintjét. Az előljáróság nem tehetett egyebet, mint évről évre elveket, szabályokat alkotott az adóhátralékosok szankcionálására, és igyekezett bizonygatni azok szükséges voltát. Ebbe a méltó létért folytatott, sokszor hálátlan küzdelembe kapcsolódott be Ihász Lajos.

Bár ritkán mutatta magát, átérezte felelős szellemi vezető szerepét. Jó példa erre az 1888. évi tanítóválasztás. A procedúra elején beszédet tartott a gyülekezet előtt, melyben a helyes választáshoz kívánt támpontokat adni. Megfontoltságra intett, emlékeztetett a pártviszályok, súrlódások hátráltató hatására. Felhívta a figyelmet a felelősségre, hiszen egy jól képzett tanító megválasztásán több generáció megfelelő értelmi kibontakozása múlhat. Ajánlotta a nyilvános meghallgatást, mert így ki-ki meggyőződhet a tanítók felkészültségéről, és kizárhatók az egyéni érdekek, a rábeszélés, korteskedés. Záró mondatai így hangzottak: „A tanító egy gyülekezetben az egyik fő tényező. Szép feladat várakozik reá. A szülők legdrágább kincsüket adják kezeibe, hogy az a kincs a tanító által kezelve hozza meg idővel az óhajtott kamatot a szülői örömben. Tehát a hívek vigyázzanak, magukat a választásnál higgadtan és komolyan viselve, a nagy és nehéz feladatot Isten segítségével, ha lehetséges léssen, az óhajtott sikerrel oldják meg.”³⁶⁷

A magánéletében bekövetkezett változások eredményeképpen egy év múlva Bakonytamásiban lett gyülekezeti tag, felügyelői székét 1893-ig mégis megtartotta. Ekkor helyét Belák Lajos szolgabíró foglalta el.³⁶⁸ Az ajkai gyülekezet méltányolta az érte kifejtett munkáját, mely talán szemben állt a tagok pillanatnyi érdekével. Nem felejtették el őt elköltözése, sőt lemondása után sem. Ennek bizonyossága, hogy amikor valamilyen egyházigazgatási egység világi tisztségében üresedés állt be, mindjárt Ihász Lajost szerették volna pozícióba helyezni. 1890 novemberében ilyen volt a veszprémi egyházmegyei felügyelőválasztás.³⁶⁹ Talán el is fogadta volna a jelölést, ha ellenfelét nem idősebb Purgly Sándornak hívják, aki történetesen keresztapja volt.³⁷⁰ Az ajkaiak kívánalma kilenc év

---

³⁶⁷ Pjkv. A. 1888. május 21. 21–22.

³⁶⁸ Pjkv. A. 1893. október 22. 41.

³⁶⁹ Pjkv. A. 1890. november 2. 30.

³⁷⁰ Nem tudjuk, rajtuk kívül volt-e még más jelölt a posztra. A választást egyébként Purgly nyerte, hiszen az egy évvel későbbi országos zsinaton mint veszprémi egyházmegyei felügyelő van említve a delegáltak között. (Thébusz 1895. 47.)

múlva teljesült, hiszen az ő szavazatukkal is³⁷¹ győzedelmeskedett az egyházkerületi felügyelőválasztáson.

Az élet úgy hozta, hogy a 20. század elején családjával visszaköltözött Lórintére, tehát újra az ajkai gyülekezet tagjává vált. A presbitérium jegyzőkönyvileg üdvözölte, továbbá a „tisztelet, szeretet, öröm, ragaszkodás jeléül” előkelő templomi ülőhellyel, az oltár előtti zárt székkal tisztelte meg. Az erről szóló jegyzőkönyvi kivonatot a vezetőség személyesen vitte Lórintére.³⁷²

A későbbiekben immár közönséges gyülekezeti tagként, ugyanakkor egyházkerületi felügyelőként bizonyította, nem érdemtelen hitsorsosai megbecsülésére. 1904. évi felajánlásaival: oltári gyertyatartókkal, főleg pedig nevére tett 200 koronás (értékpapír) alapítványával méltó módon örökítette meg magát az Ajkai Evangélikus Gyülekezet történetében.³⁷³

Bakonytamásiban

A bakonytamási gyülekezet korabeli viszonyairól szükségtelen hosszabban írni, mert az nagy vonalakban megegyezett az ajkaiéval. Ha mégis volt valamilyen anyagi mozgástere, azt két tényezőnek köszönhető. Az egyik a pénzre váltható gabonakészletet őrző takarékmagtára, a másik éppen az Ihász család jelenléte, mely familia komoly mecénási tevékenységet fejtett ki. Csak két példa: 1843-ban az ő nagy összegű felajánlásukkal tudott az egyházközség orgonát vásárolni,³⁷⁴ 1857-ben a templom kibővítésekor 30000 téglát, több száz forintot, csillárt adományoztak, ezenkívül különféle szakmunkák elvégzésének költségeit is magukra vállalták.³⁷⁵ A család több tagja, így a nagybáty Ihász Lajos, később az apa, Ihász Imre felügyelői tiszteletet töltött be.

Utóbbinak 1885-ben bekövetkezett halálával a szék több évre üresen maradt. Erre a hiányosságra az agilis esperes-lelkész, Tatay Sámuel mutatott rá a presbitérium egyik, 1889. év eleji ülésén, egyúttal felszólította a gyülekezetet a poszt szabad választás útján történő azonnali betöltésére. Ekkor egyhangúlag Ihász Lajost választották felügyelővé,³⁷⁶ nyilván abban a re-

³⁷¹ Pjkv. A. 1899. szeptember 24. 46.

³⁷² Pjkv. A. 1904. március 6. 48–49.

³⁷³ Arkv. A. Az 1904. év bejegyzései.

³⁷⁴ Lásd a vásárlás történetéről szóló iratot az orgonaszekrényben.

³⁷⁵ Arkv. B. Az 1857. és 1858. év bejegyzései.

³⁷⁶ Pjkv. B. 1889. február 3. o. n.

ményben, hogy méltó folytatója lesz az elődei által megkezdett hagyománynak. Érdekesek ennek a választásnak a körülményei, hiszen távollétében, még lórintei lakosként helyezték belé bizalmukat. Lakóhelyét ugyanis április 24-én tette át Hathalomra,³⁷⁷ második házasságát pedig – mint láttuk – nyáron kötötte. Úgy tűnik tehát, hogy a tamási híveknek elég biztosítékul szolgált csak hírének venni átköltözésének. Mivel távol élő felügyelőt nem lett volna célszerű választani, mással nem magyarázhatjuk az eredményt. Ezt Tatay esperes még ki is hangsúlyozta a több mint egy évvel később, 1890. május 18-án tartott beiktatáson, mondván: a bakonytamási gyülekezet sokkal szerencsésebb környékbeli társainál, amelyekben arra alkalmas világi urak híján egyáltalán nincs felügyelő, vagy ha van is, messze lakik. De szerencsés azért is, mert szakavatott és ügybuzgó személyt választhatott. Ihász Lajos válaszában elmondta, hogy mint vallását, hazáját szerető egyháztagság és honpolgár, az egyházközség ügyeit mindig szíven fogja viselni, s magát annak hivatali körebe eső dolgokban felajánlja, és székét azonnal elfoglalja.³⁷⁸

A vezetőség aligha csatlakozott, amikor a család nemes hagyományainak folytatását várta tőle. Szép ajánlólevél volt ehhez az apja halála után egy évvel tett felajánlása, amelyben annak évi 9 forintos adományát évi 30 forintra egészítette ki.³⁷⁹ Immár önálló, felügyelői felajánlásait 1892-től követhetjük nyomon. A március 13-án tartott presbiteri ülésen bejelentette, hogy míg Bakonytamásiban e tisztséget betölti, évenként 20 forintot is befizet a gyülekezet pénztárába. Ugyanekkor a takarékmagtár gyarapításához egyszeri három hektoliter rozs és ugyancsak három hektoliter árpa adománnyal járult hozzá.³⁸⁰

Felügyelői aktivitása az ajkait idézi. Közel tíz év alatt összesen tizenegy ülésen vett részt, és főleg jogi, pénzügyi kérdésekben sietett a gyülekezet segítségére. Egy alkalommal például adóslevelek felülvizsgálatára, szükség esetén újak, szabályosak írására kérték fel.³⁸¹ (A gyülekezet vagyonának egy részét ugyanis meghatározott időre kiadta tagjainak használatára, ám a visszafizetéssel néha problémák adódtak.) Egy másik ügy, melyben hangját hallatta, a második tanterem kialakításának több éven át húzódó kálváriája volt, amiért egyházmegyei részről egyre komo-

---

³⁷⁷ PL 1889. április 28. 67.

³⁷⁸ Pjkv. B. 1890. május 18. o. n.

³⁷⁹ Pjkv. B. 1886. február 14. o. n.

³⁸⁰ Pjkv. B. 1892. március 13. o. n.

³⁸¹ Pjkv. B. 1892. február 7. o. n.

lyabb sürgetések érkeztek. A presbitérium 1897. március 17-i ülésén építkezés mellett tette le a garast, azonban a jegyzőkönyvben szereplő egyéb információk (helyhiány, anyagi nehézségek)³⁸² jelezték, hogy komoly akadályokkal kell számolni. Még egy év múltán sem került pont az ügy végére, amikor is elhatározták, hogy építés helyett a templom melletti lakóházat vásárolják meg és alakítják át. Ihász Lajos felajánlotta a vételár 10%-át, melyből 10 forintot rögtön be is fizetett.³⁸³ Az új iskolával kapcsolatban évi 100 forint további támogatást helyezett kilátásba, amennyiben tanítónőt fognak alkalmazni.³⁸⁴ (Ugyan a kőszegi leánynevelőt kicsivel később, 1899-ben avatták, de nyilvánvaló, hogy nagy előrelátással ennek az intézménynek a létjogosultságát kívánta egyértelművé tenni.)

A gyülekezetben végzett háttérmunkája után essék szó az ünnepi alkalmakon való részvételeiről! Ilyen kettő akadt felügyelősége idején. Az egyik a jó barát, Gyurácz Ferenc esperes egyházlátogatása 1895. szeptember 9-én, három hónappal püspökké választása előtt. Ekkor tett vállalást a Gyurácz által hiányolt Aranykönyv elkészíttetésére, a gyülekezet pedig elhatározta, hogy első lapján az ő nevét fogja megörökíteni.³⁸⁵ A könyv bemutatására a másik jeles ünnepen, a millennium tiszteletére tartott díszközgyűlésen került sor, melyet „1. Nagyságos Ihász Lajos egyházközségi felügyelő úr, mint világi elnök, aki a közgyűlésen nejevel, Nagyságos Jókay úrnővel díszmagyarban öltözve vett részt, – egy a magyar nemzet egész ezredéves történetét átölelő s a millenniumi emlékalbumban egész szövegében bejegyzett lelkes és hatásos beszédével nyitotta meg.”³⁸⁶ Ez az emlékalbum sajnos nem maradt fenn, beszédét mégis ismerjük, hiszen a Pápai Lapok leközzölte legközelebbi számában. Innen tudjuk, hogy mondanivalójában mély vallássosság vonul végig. Végző kicsengése, hogy a magyarság Kárpát-medencei ezer évét minduntalan a pusztulás határán élte, de a döntő pillanatban mindig a jó Isten végtelen kegyelmével találta szemben magát.³⁸⁷

A bakonytamási felügyelőséget ezt követően még bő három éven át viselte. Miután megválasztották egyházkerülete élére, megvált minden más elnöki pozíciójától. Lemondó levelét széles körű sajnálkozás köze-

---

³⁸² Pjkv. B. 1897. március 17. o. n.

³⁸³ Pjkv. B. 1898. február 23. o. n.

³⁸⁴ Pjkv. B. 1897. március 17. o. n.

³⁸⁵ Pjkv. B. 1895. szeptember 9. o. n.

³⁸⁶ Pjkv. B. 1896. május 10. o. n.

³⁸⁷ PL 1896. május 17. 5. – Lásd: Függelék A/3.

pette az 1900. január 21-én tartott közgyűlésen olvasta fel Tatay Lajos lelkész.³⁸⁸

A gyámintézeti világi elnök

Ha a gyámintézet szót meghalljuk, rögtön szerencsétlen sorsú árvákra gondolunk. Esetünkben az alapállapot, a rászorulókról való gondoskodás igénye fennáll, a támogatottak köre azonban nem azonos a szüleiket vesztett gyermekekével. Az evangélikus egyházban működő gyámintézet ugyanis nem egyes személyek támogatását tűzte zászlajára, hanem olyan egyházi területek, feladatok anyagi megsegítését, melyek az általánosabb, országos jelentőségű célokra létrejött közalapról nem finanszírozhatók. Hatáskörébe rendelték a szegény gyülekezetek, új egyházközségek, bel- és külmissziók, szórványok, egyházi, iskolai és emberbaráti szervezetek, mint leányiskolák, tanítóképzők, árvaházak, teológiai otthonok, diakonissza intézetek segélyezését.³⁸⁹ (Nem tévesztendő össze a lelkészek és tanítók „nyugdíjfolyósító”-jával, a Gyámoldával!) Magyarországon az evangélikusság központi gyámintézetét, a Magyarhoni Egyetemes Evangéliumi Egyházi Gyámintézetet Székács József hozta létre püspökké választásának évében, 1860-ban. A mintát a németországi Gusztáv Adolf Egylettől vette, amellyel a magyar szervezet kezdetektől fogva szoros kapcsolatban állt, és tőle anyagi támogatást is kapott. Az egyetemes gyámintézetnek alakultak egyházkerületi, -megyei, -községi szervezetei, a helyi igények által kijelölt célokkal. Igazgatása élén a többi egyházigazgatási egységhez hasonlóan egy lelkész és egy világi elnök állt.

A Dunántúli Egyházkerületi Gyámintézet Ihász Lajost 1890. augusztus 14-én Bonyhádon választotta világi elnökének az egy évvel korábban elhunyt Rupprecht Lajos helyébe.³⁹⁰ A választás előzményeit, a jelölés körülményeit nem ismerjük. Azt azonban elmondhatjuk, hogy mellette szólt az egyházi ügyek iránti nagy figyelmessége, érzékenysége. Először 24 éves korában vett részt egyházkerületi gyűlésen a Veszprémi

---

³⁸⁸ Pjkv. B. 1900. január 21. o. n.

³⁸⁹ Bognár 1910. 90.

³⁹⁰ PEIL 1890. augusztus 24. 1082. – Ihász Lajos első életrajzírója, Bognár Endre egy évvel korábban teszi megválasztását (Bognár 1909. 5.), azonban a gyűlésről szól tudósítás egyértelműen fogalmaz e tekintetben.

Egyházmegye delegáltjaként, ahonnan mindjárt a budapesti egyetemes gyűlésre is kiküldték.³⁹¹ Azóta kevés ilyen országos tanácskozás zajlott le részvétele nélkül. Aztán az Ajkán felügyelőként, Bakonytamásiban pedig egyszerű gyülekezeti tagként, érzelmi kötődésből viselt anyagi áldozatvállalásai³⁹² ugyancsak nyomhattak a latba. Nem beszélve az 1885-ben tett, nagy feltűnést keltő, 2000 forintos „alapítvány-csomag”-járól, melyből az egyházkerületi és -megyei gyámoldákat, a Luther Társaságot, a kerületi püspök főrendiházi költségeit, az országos árvaházat, valamint a soproni főiskolát kívánta támogatni.³⁹³ Végül, de nem utolsósorban létezett még egy fontos érv: a gyámintézet lelkészi elnöke ekkor barátja, a maga területén szintén nagyon tevékeny, nagy munkabírásu pápai lelkész, Gyurátz Ferenc volt.³⁹⁴

Későbbi pályája ismeretében leszögezhetjük: az elnöki pozíció jó felkészülésnek bizonyult az egyházkerületi felügyelőségre. Ekkor vált nyilvánvalóvá az is, milyen összecsiszoltan tud együttműködni Gyurátzcal, ami 1899-től sok idő és energia megtakarítással járt az egyházkerület számára. Először viselt olyan tisztséget, amelyből nem csupán néhány száz, de országrésznyi területen élő több ezer egyháztag iránt kellett felelősséget vállalnia, hitgyakorlási feltételeinek javításáért fáradoznia. Megérteni az igényeket, ismerni a lehetőségeket, a működési területet, és mindezek fényében ésszerűen, átgondoltan nyújtani támogatást. Ilyen kihívásokkal kellett ekkor szembenéznie. A kerületben elnöksége idején legnagyobb segítségre a Balaton-felvidéki gyülekezetek szorultak, melyek segítségével – a hálanyilatkozatok tükrében legalábbis – kiemelkedőt nyújtott. Erről a későbbiekben még részletesebben is lesz szó.

Utaltunk már rá, hogy ez az egyházi tisztség országrésznyi terület igazgatását bizta gondjaira. Munkája ezért nagy leterheltséggel járt, aminek tetemes hányadát – ismerve a korabeli menetidőket – az utazás tette ki. Eddig is sokat járt megyegyűlésekre Veszprémbe, egyházkerületi gyűlésekre Soprontól Bonyhádig, Győrtől Nagykanizsáig, egyetemes egyházi gyűlésekre Budapestre. Aztán ott voltak az ajkai gyülekezet, később a Zalai Egyházmegye ügyei, de az ezek érdekében felvállalt útjai kisebb

---

³⁹¹ DKjkv. 1874. o. n.

³⁹² A konkrétumokat lásd a jótékonyságát tárgyaló fejezetben.

³⁹³ PL 1885. május 10. 77.; PEIL 1885. május 24. 668.; EEI 1885. május 30. 174.; EEI 1886. május 1. 144.; PEIL 1886. május 2. 574.; 1886-ra teszi: Poszvék 1897. 132.

³⁹⁴ Payr 1931. 141.

lélegzetűeknek mondhatók az 1890 és 1899 között megtetteknél. A gyámintézeti elnökség kis túlzással „utazó nagykövet”-et csinált belőle. Tudniillik az országos szervezet, az egyetemes gyámintézet minden évben tartott vándorgyűléseket az ország különböző pontjain, melyekre, mint a szervezet dunántúli elnöke hivatalos volt. Először 1890-ben Újvidéken járt e minőségében, s rögtön be is jelentette, hogy évente 100 forinttal járul hozzá a szervezet támogatásához.³⁹⁵ A következő évben, 1891-ben a felvidéki Poprád- vagy Szepesfelkán,³⁹⁶ 1892-ben Nyíregyházán, 1893-ban Nagykanizsán,³⁹⁷ 1894-ben Orosházán, 1895-ben Pozsonyban, 1896-ban ismét Poprádfelkán,³⁹⁸ 1898-ban Sopronban, 1899-ben Szarvason,³⁹⁹ 1904-ben (már kerületi felügyelőként) Komáromban,⁴⁰⁰ 1905-ben Miskolcon⁴⁰¹ rendeztek ilyen összejöveteleket részvételével. Nem vonta ki magát a háttértevékenységekből sem. A szarvasi gyűlésre előmunkálatoikat folytató számvizsgáló bizottságnak például üléselnöke volt Budapesten.⁴⁰² Nem sokkal később ennél tartósabb kapcsolatba került ezzel a testülettel, hiszen Földváry Mihály Pest vármegyei alispán elhunytával megörökölte a bizottsági elnöki tisztet.⁴⁰³ (Ekkoriban lett alapító tagja a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak, amelynek éves vándorgyűlései újabb utazások sokaságát vetítették előre.⁴⁰⁴)

És ez még nem minden, mert a gyámintézeti munka azt is megkövetelte tőle, hogy működésének földrajzi kereteit Magyarország határain kívülre helyezze. Egy évtizedes elnöksége idején összesen két külföldi kiküldetés lehetősége nyílt meg előtte. Az első – később megghiúsuló – még 1892-ben, amikor a német Gusztáv Adolf Egylet vezetősége elhatá-

---

³⁹⁵ EEI 1890. október 25. 349.

³⁹⁶ A Pápai Lapok szerint Lőcsén. (PL 1891. augusztus 16. 136.)

³⁹⁷ Itt báró Radvánszky Béla távollétében ő elnökölt. A tanácskozást követő díszében az egyik felszólaló, Laukó Károly Ihász Lajosról, mint olyan Mózesről beszélt, „...ki az Áronokkal egyetértésben működik azon, hogy a nép között terjedjen az istenfélelem, a vallásosság.” (EEI 1893. október 21. 342.)

³⁹⁸ EEI 1896. október 15. 496.

³⁹⁹ Bognár 1909. 5. – Ezen a szarvasi közgyűlésen ismét a nagykanizsai forgatókönyv érvényesült: báró Radvánszky Béla feladatait Ihász vette át. (EEI 1899. szeptember 28. 479.)

⁴⁰⁰ PH 1904. október 1. 5.

⁴⁰¹ PH 1905. szeptember 16. 4.

⁴⁰² EEI 1899. április 20. 189.; PEIL 1899. április 23. 271.

⁴⁰³ PU 1899. december 3. 5.

⁴⁰⁴ EEI 1897. május 27. 246.; DPL 1897. május 30. 353.; PEIL 1897. május 30. 347.; PEIL 1897. június 20. 392.

rozta, hogy hetvenedik születésnapjára szobrot emeltet dr. Gustav Adolf Frickének, az egyesület központi választmányi elnökének. Ennek érdekében minden helyi egyesületben, így Magyarországon is gyűjtést szerveztek. A pénzt egy delegáció vitte volna Lipcsébe, melynek póttagjául Ihász Lajost is kijelölték.⁴⁰⁵ Végül azonban csak szűkebb körű ünneplésre került sor, a gyűjtés összege pedig postán jutott el az egyesülethez.⁴⁰⁶

A második, immár valós kiküldetést 1897 őszén teljesítette, amikor részt vett a Gusztáv Adolf Egyesület éves nagygyűlésén. A Berlinben tartott rendezvényen öt kontinens küldötteinek részvételével megemlékeztek a szervezet megalakulásának ötvenötödik évfordulójáról. Magyarországot rajta kívül a Dunántúli Gyámintézet egyházi elnöke, Lőw Fülöp lelkész képviselte. Ezt a nagy nyilvánosságot élvező gyűlést használta fel a magyar gyámintézet arra, hogy a munkájára egy ideje már árnyat vető sötét fellegtől megszabaduljon. Ihász Lajosnak ebben a törekvésében komoly szerep jutott. Későbbi, Országgyűlési Almanachban megjelent életrajza erről így fogalmaz: „Mint a Dunántúli Ág. Ev. Egyházkerületi Gyámintézet elnöke, részt vett a Gusztáv Adolf Egyesület berlini jubiláris nagygyűlésén, amelyen megcáfolta az erdélyi szászok amaz alaptalan vádját, hogy a hazai Evang. Gyámintézet a nemzetiségeket jótékonyaságából kizárja.”⁴⁰⁷

Mit is kell tudnunk erről az esetről? Először essék néhány szó az előzményekről! Az erdélyi szászok Magyarországgal kapcsolatos sérelmei az 1867. évi kiegyezéshez, az Osztrák–Magyar Monarchia létrejöttéhez vezethetők vissza. Az újonnan felállt államalakulat új közigazgatási struktúrát vezetett be, melybe nem illett bele a szászok nagyfokú önrendelkezésének sok évszázada fennálló bástyája, a Szász Univerzitás, és ennek földrajzi kiterjedése, a Királyföld vagy Szászföld. Ennek 1876-os megszüntetése, vármegyékbe való beolvasztása⁴⁰⁸ miatti tiltakozás szervezeti formába tömörítette a szászokat. Megalakult a Szász Néppárt, amely az új helyzetben legfőbb érdekérvényesítő szervük kívánt lenni. A következő évtized eseményei zömmel konfliktusokkal terheltek, míg végül a szászok, mérlegelve lehetőségeiket, alkalmazkodva a kialakult vi-

---

⁴⁰⁵ Ihász Lajos báró Radvánszky Béla főispán akadályoztatása esetén utazott volna Lipcsébe. (EEI 1892. október 1. 345.)

⁴⁰⁶ Bognár 1910. 103–104.

⁴⁰⁷ OA 1905. 46.

⁴⁰⁸ Szász 1986. 1643.

szonyokhoz, 1890-ben elfogadták a kiegyezést.⁴⁰⁹ Ellentételezésként a magyar kormány több gesztust gyakorolt irányukba, ám az új helyzet nem nyerte el egy – végül kisebbségben maradt – csoportjuk tetszését. Az alkalmazkodás-párti ún. „feketeszász”-okkal szemben az 1890-es évek elején zászlót bontott az ún. „zöldszász” radikális irány, amely nagy-német kontextusban gondolkodott. Sikerrel keresett kapcsolatot a Német Császársággal, egyre inkább mint anyaországra kezdett rá tekintetni.⁴¹⁰

A szász autonómia és egyház szorosan összefüggő fogalmak voltak, és az Erdélyi Országos Evangélikus Egyházra mint annak letéteményesére tekintettek.⁴¹¹ Ez a szemléletmód beszivárgott a német birodalmi közgondolkodásba, publicisztikába, így az evangélikus egyház sajtójába is, ahol hamarosan téma lett az erdélyi szászok ügye. Szimpátiával tekintettek erőfeszítéseikre, egyúttal elítélték a magyar kormány szerintük öngazgatásukat, identitásukat fenyegető lépéseit.⁴¹² A tájékoztatás módja roppant egyszerű volt: a szász sajtóban megjelent cikkeket betűről betűre átmásolva tárták olvasóik elé. A szempontunkból fontos eset éppen a millennium idején történt. Willibald Beyschlag hallei teológiaprofesszor cikket közölt egy olyan szász lapból, amely magyar vélemények szerint már évek óta gyűlöletes hangnemben írt az országról.⁴¹³ Tartalmát ugyan nem ismerjük, de ebben kellett szerepelnie annak az „alaptalan vád”-nak, mely Ihász Lajos berlini fellépését indokoltta. Ez már csak a professzor cikkhez fűzött megjegyzéséből is kiérezhető, melyben, értesülve a Magyarországi Evangélikus Egyháznak az államsegély felemelését kérő memorandumáról, egyúttal a Gusztáv Adolf Egylet Magyarországra folyósított addigi támogatásainak megvonását szorgalmazta.⁴¹⁴

Az ilyen és ehhez hasonló megnyilatkozások miatt a Gusztáv Adolf Egyletben úgy lett a magyar–szász viszony, és kedvezőtlen hangulat alakult ki a magyarokkal szemben.⁴¹⁵ Ennek oldása, legalábbis a magyar nézőpont megismertetése hárult tehát Ihász Lajosra a nagy figyelemmel kísért jubileumi ülésen. Azt, hogy mi hangzott el tőle, sajnos nem sikerült felkutatnunk. Rekonstruálni azonban tudjuk, hiszen beszédének

---

⁴⁰⁹ Szász 1986. 1645–1646.

⁴¹⁰ Szász 1986. 1646.

⁴¹¹ Szász 1986. 1643.

⁴¹² Szász 1986. 1644.

⁴¹³ Bognár 1910. 122.

⁴¹⁴ Bognár 1910. 122.; Brandt 2003. 21.

⁴¹⁵ Bognár 1910. 122.

zsinórmértéke nem lehetett más, mint az az „átirat”, melyet a magyar gyámintézet elnöksége adott ki 1897. március 17-én a támadásokra való válaszul.⁴¹⁶

A dokumentum lényegileg a következő gondolatokat tartalmazza. Előrebocsátja, hogy egy jószolgálati szervezetnek nem lenne feladata nyilatkozatháborúba bonyolódni, de amikor a rágalmak az egylet központi vezetőségének figyelmét is felkeltik, nincs más lehetőség. Nem tagadja, hogy az egyházban régóta vannak etnikai konfliktusok, ám visszautasítja a részrehajlás vádját, melynek legjobb cáfolata a gyámintézet bármikor nyilvánosságra hozható pénztárkönyve. Az ügy élet azzal próbálja elvenni, hogy egy rosszindulatú, szűk csoport akciójáról beszél, melynek a szászok között is csekély a támogatottsága. Önigazolásul pedig a Gusztáv Adolf Egylet korábbi gyűlésére utal, ahol előzetesen napirendi pont volt a magyar–szász probléma megtárgyalása, de végül a szervezők, miután alaposabban tájékozódtak a témában, levették a napirendről. Az átirat az érzelmi nyomásgyakorlás eszközével él akkor, amikor elismerően szól az egylet érdemeiről, és a magyar gyámintézet létrehozásához nyújtott mintáról. Beszél arról a szoros kapcsolatról, mely emezt hozzá fűzi, s melynek szilárdításáért a magyar fél sokat tett, és tesz is az elkövetkezendő időben. Kitér az evangélikus egyház Magyarországon kisebbségi létére. Sajnálatosnak tartja, hogy az ilyen megnyilatkozások miatt még kisebbségben sem lehet egységet elérni. Szintén az érzelmi nyomásgyakorlás eszközei között említhető az egyházban tapasztalt kedvezőtlen folyamatok szembeállítását a két ország kitűnő viszonyával.

Érveit természetesen tényanyaggal is alátámasztja. Rámutat az erdélyi szász egyház eltérő történeti fejlődéséből származó jóval kedvezőbb viszonyaira, és örömet fejez ki az iránt, hogy van legalább egyetlen országrész, ahol nem kell szűkölködni az evangélikusságnak. A magyar egyházhoz fűződő kapcsolatát történelmileg lazának mondja, annak ellenére, hogy Magyarország és Erdély a kiegyezés folyamán egyesült egymással. Ebből adódóan alaptalannak tartja a gyanút, miszerint a magyar egyház az erdélyi felett uralkodni akarna. Sőt, éppen az egyenlőség jegyében felhossa, hogy előbbi kísérletezik – sajnos eredménytelenül – a szászok képviselőinek zsinatra való meghívásával. A nagypolitikára utalva emlékeztet arra, hogy a szászok elfogadták a kiegyezést, betagozódtak a magyar politikai nemzetbe, képviselőik a magyar országgyűlés tagjai. S

---

⁴¹⁶ Bognár 1910. 121.

e döntésüket nyilván nem hozták volna meg, ha anyagi, nyelvi, egyházi érdekeiket nem látják biztosítottak. A magyar kormány mindezt bőkezűen méltányolja: évi 16000 forintos államsegélyben részesíti a szász evangélikus egyházat, miközben az ötször akkora népességű Magyarországi Evangélikus Egyház ugyanilyen jogcímen 24000 forintot kap. Éppen emiatt látja szükségesnek a Gusztáv Adolf Egylet támogatásának további folyósítását. Az átirat elmarasztalja a nagy tekintélyű Beyschlag professzort, amiért csupán egy bizonytalan kimenetelű törekvés miatt, mely az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtására irányul, a segélyezés megszüntetését veti fel. Bírálja azért is, mert állásfoglalásával a jótékony Gusztáv Adolf Egyletet politikával fertőzte meg, és a nemzetiségi agitáció terévé alacsonyította.⁴¹⁷ Nincs további információnk arról, vajon Ihász Lajos meg tudta-e fordítani a közhangulatot. Első életrajzírója mindössze személyére tér ki, és annyit jegyez meg, hogy „...egyenes, őszinte jellemével azonnal megnyerte magának a német hitsorsosok előkelőségének meleg rokonszenvét.”⁴¹⁸

Az egész gyámintézeti munka hiteltelenné vált volna, ha a gyakori tanácskozások közepette éppen a segélyezetteknek fordít háttal, tőlük vonja meg személyes jelenlétét. Hogy átérezte megbízatása súlyát, és figyelmét nemcsak az üléstermekre összpontosította, bizonyítja Lőw Fülöppel tartott nagy vizitációja. Ennek során 1898-ban és 1899-ben meglátogatták az összes segélyezett Zala és Veszprém megyei gyülekezetet, ily módon is tompítva a rászorulóknak az elhagyatottság érzését. Útjuk során Ihász Lajos nem először vonta teljesen hatása alá kollégáját. Ekkor írta le Bognár Endrének, lelkésztársának szóló levelében a következő mondatot: „Ihászunk áldott lelkű, istenes ember. Sok kellene nekünk e fajtából.”⁴¹⁹

Végül mindenképpen meg kell említenünk, hogy munkájával kapcsolatban nemcsak gyűléseken és a segélyezettek között járt. Emlékeiben bizonyára előkelő helyre került az a két kiküldetése, melyeket az 1890-es évek elején teljesített. 1892. február 25-én maga Ferenc József fogadta egy hatfős, püspökökből és gyámintézeti vezetőkből álló delegáció tagjaként. A budai várban lezajlott kihallgatást az egyház vezetői kezdeményezték, hogy megköszönjék a király nagylelkűségét, amiért katolikus létére 1000 forintos adományban részesítette a Gyurátz Ferenc által létre-

---

⁴¹⁷ Bognár 1910. 121. skk.

⁴¹⁸ Bognár 1909. 5.

⁴¹⁹ Bognár 1909. 5.; Payr 1931. 222–223.

hozott Leopoldiánum alapítványt.⁴²⁰ Egy évvel később, a király kőszegi időzése alkalmából egyházkerületi küldöttséggel járult annak színe elé.⁴²¹

A gyámintézeti elnöki posztot kilenc éven át töltötte be, attól az előző fejezetben ismertetett okok miatt vált meg 1899-ben.⁴²²

A Zalai Egyházmegye felügyelője

Az önmagukban álló új gyülekezetek idővel az azonosságtudat, önfenntartás és önvédelem hármasságának megfelelően egymás felé kezdtek gravitálni, vagyis magasabb egyházkormányzati szervbe: esperességbe, szeniorátusba, más néven egyházmegyébe szerveződtek. Ezek, valamint az őket egybefoglaló egyházkerületek kikristályosodása azonban a reformáció hazai megjelenésétől számítva több évtizedet követelt.⁴²³ Az egyházmegye eredete a 16–17. századi világi vármegyéhez nyúlik vissza, melynek gyűlésein az előzőekben már megismert patrónusok a hozzájuk tartozó egyházak életét közösen igyekeztek szabályozni. A rekatolizáció idején a vissza nem tért urak közül egy tekintélyesebbet kiválasztottak, aki az esperessel karöltve kormányozta az egyházmegyét.⁴²⁴ Másutt hatalom nélkül, de helyet kaptak lelkészi testületekben, „fraternitás”-okban is, ahol, mint „defensor”, „inspector” vagy „patronus”⁴²⁵ vannak említve.⁴²⁶ Mindez arra mutat, hogy az egyházmegyei felügyelői intézmény kezdeményei térben és időben eltérő tartalommal érték meg az 1791. évi pesti zsinatot, melytől fogva egységesen beszélhetünk létezéséről.⁴²⁷ Az egyházmegyei felügyelő tehát az esperes világi társa az egyházmegye élén.

---

⁴²⁰ Ezt az alapítványt a püspök 1876-ban hozta létre Habsburg II. Lipót emlékére a gyámintézet keretében. Alaptörvényét 1891-re, annak az országgyűlésnek a századik évfordulójára tervezte összegyűjteni, melyen a király tovább finomítva, a törvények sorába emelte elődje, II. József türelmi rendeletét. (Payr 1931. 132., 142.)

⁴²¹ Legalábbis kijelölték a küldöttség egyik tagjának. (PFU 1893. július 30. 4.) Erre alkalmat a Kőszeg vidékén zajló hadgyakorlat szolgáltatót, melyet Ferenc Józsefen kívül megtekintett II. Vilmos német császár és I. Albert szász király is.

⁴²² Gyjkv. 1909. 16.

⁴²³ Boleratzky é. n. (1942.) 18.

⁴²⁴ Boleratzky é. n. (1942.) 49.

⁴²⁵ A szavak jelentése sorrendben: ’védelmező’, ’felügyelő’, ’pártfogó’.

⁴²⁶ Boleratzky é. n. (1942.) 21.

⁴²⁷ Boleratzky é. n. (1942.) 31., 50.

Az 1891 és 1894 között Budapesten ülésező országos zsinat történetét feldolgozó munkában a Veszprém vármegyéért lelkesedő Ihász Lajossal mint zalai esperességi felügyelővel találkozhatunk.⁴²⁸ Ahogy egy korábbi fejezetben láttuk, 1890-ben a Veszprémi Egyházmegyében volt lehetőség ilyen székre, ám nyilván keresztapjára való tekintettel nem vállalta a megmérettetést. Tapintatosságának jutalma nem maradt el, a türelem hamarosan meghozta gyümölcsét. Tudniillik Nagy Pál szepezdi földbirtokos elhunytával 1891 augusztusától betöltetlenül állott a zalai felügyelői tisztség, melyre Ihász Lajost szemelték ki az illetékesek. S Ihász a bakonytamási gyülekezet és a Dunántúli Gyámintézet után rövid időn belül e harmadik megkeresésnek is engedett. A döntéssel mindenki jól járt: a zalaiak felelősségteljes, áldozatkész emberre tettek szert, Ihász Lajos pedig részt vehetett a történelmi jelentőségű törvényhozó egyházi gyűlésen. Beiktatására 1891. október 12-én került sor Kővágóörsön, ahol egyúttal átvehette zsinati megbízólevelét is.⁴²⁹

Ez a kis egyházmegye ekkoriban mindössze hat anya- és hat leánygyülekezetből állt, vezetősége azonban ügyes politikai érzékkel volt

---

⁴²⁸ Thébusz 1895. 48–49. – A zsinaton nem vitt központi szerepet. A hat ülészak közül csupán az első kettőn, 1891-ben és 1892-ben találkozunk nevével. 1891. december 6-án a Kálvin téri református templomban mint az evangélikus zsinat egyik küldötte, 36 társával részt vett a II. Lipót-féle 1790/91. évi XXVI. törvénycikk meghozatalának századik évfordulójára rendezett ünnepi istentiszteleten, amely törvény a protestánsok vallásszabadságáról rendelkezett. (Thébusz 1895. 59.; PEIL 1891. december 10. 1635–1636.; EEI 1891. december 12. 414.) A zsinat beválasztotta a hozzá magánszemélyektől, egyházi alkalmazottaktól, intézményektől érkező kérvényeket kezelő bizottságába. (Thébusz 1895. 127.; EEI 1891. december 12. 429.; PEIL 1891. december 17. 1690.) A második ülészakon, 1892 májusában javaslattelekkel kapcsolatban említik meg. Zömmel szövegezési észrevételekkel hozzászólt az alkotmányi, a pénzügyi és a tanügyi törvényjavaslathoz. (Thébusz 1895. 172., 261., 289., 297.; EEI 1892. május 14. 166.; EEI 1892. május 28. 196.) Az ekkor létrehozott, szegényebb egyházi testületeket és széles körű egyházi célokat támogató közalap számára 500 forintos alapítványt tett. (Thébusz 1895. 288.; EEI 1892. május 28. 200.; PEIL 1892. június 2. 378.) Az egész hónapra kiterjedő tanácskozások végén egy kis kikapcsolódásra is lehetősége nyílt: áldozócsütörtök ünnepét báró Podmaniczky Géza meghívására néhány társával Kiskartalon töltötte. (Thébusz 1895. 344–345.)

⁴²⁹ Az időpontra vonatkozóan felül kell bírálnunk Fenyves Ede állítását, miszerint 1890-ben került volna sor megválasztására. (Fenyves 1909. 10.) Nem történhetett ekkor, mivel Nagy Pál 1891. augusztus 4-én hunyt el, tehát csak ezt követően jöhetett szóba választás. A legegyszerűbben dönti el a kérdést az Evangélikus Egyház és Iskola című hetilap, amely 1891. október 24-i számában tudósít a beiktatásról. (EEI 1891. október 24. 360–362.) – Székfoglaló beszédét és esküszövegét lásd: Függelék A/2. illetve D/2.

megáldva, melyre a legjobb példa éppen Ihász Lajos megválasztása. Amikor őt óhajtották erre a szerepre, szemük előtt több szempont is lebegett. Az egyik ilyen a helyi kötődés volt. Ha a térképre tekintünk, ez első pillantásra meglepő lehet, hiszen a Hathalom és Zala vármegye közötti távolság tekintélyes. Tudni kell azonban, hogy Veszprém és Zala megyék 1946-os majd 1950-es közigazgatási átszervezését megelőzően Zala megye magában foglalta a mai Veszprém megye délnyugati részét nagyjából a Tüskevár–Mencshely–Balatonalmádi vonaltól délre, s ehhez illeszkedett az egyházmegye határa is. Ihász Lajos lőrintei évei alatt – Lőrinte ekkor majdhogynem megyehatáron feküdt – közismert ember volt Zalában. A másik tényező az egyházi ügyek iránti mély elkötelezettsége volt, a harmadik és talán a legfontosabb: vezető szerepe a Dunántúli Gyámintézetben. A Balaton-felvidékre csoportosuló zalai evangélikus gyülekezetek nagy szükségét szenvedtek ezekben az időkben, hiszen egy szörnyű veszedelem, az Amerikából behurcolt filoxéra, magyarul szőlőgyökértetű fenyegette tagjainak részben szőlőtermesztésre épülő megélhetését. Pusztítása félelmetes volt: 1895-ig az összes magyarországi szőlőterület kétharmadát megsemmisítette. A kötött talajú szőlőkultúra, mint amilyen a Balaton-felvidéki is, nem tudott ellenállni támadásának. Az ország gazdaságára gyakorolt romboló hatását tovább fokozta a századvégi általános agrárválság. A borvidékek szőlősgazdái, napszámosai földönfutókká váltak, majd a folyamat még súlyosabb, demográfiai következményekkel tetőzött az Amerikába vándorlásban.

Ihász Lajos most először veszélyhelyzetben is bizonyította felelősségérzetét és tenni akarását, amit békés körülmények között már korábban kinyilvánított. Tóth Gyula nagyvázsonyi lelkésszel, akkori zalai esperessel nyomban a helyszínre sietett, végigjárta az elkeseredett szótól zajos falvakat, előadásokat tartott, lelket öntött a csüggedőkbe.⁴³⁰ Hivatalába visszatérve nagyobb pénzüsszegeket csoportosított ide a Dunántúli Gyámintézettől, további segélyeket kért az egyetemes gyámintézettől, s természetesen maga is adakozott. Mezőgazdasági szakemberként jó kapcsolatot ápolt Darányi Ignác földművelésügyi miniszterrel, s ezen az úton előnyös államsegélyért tudott folyamodni a szőlőtelepek feltámasztásához.⁴³¹

---

⁴³⁰ Fenyves 1909. 10.

⁴³¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 128.

Amikor Gyurácz Ferenc püspököt 1896 júniusában a térségbe hozta,⁴³² még szorongató helyzettel szembesülhetett. Püspöki jelentésében elmarasztalta a lakosságot,⁴³³ amiért a gondtalanabb időszakban nem takarékoskodtak jobban, ugyanakkor a hívek bajban megmutatkozó buzgóságát biztatónak látta a kilábaláshoz.⁴³⁴ Amikor pislákolni kezdett a fény az alagút végén, Ihász Lajos ténykedéséről nem felejtettek el megemlékezni. Már az 1895-ös egyházmegyei gyűlés ebédjén, mint az esperesség újjáalkotóját köszöntötték fel.⁴³⁵ Szemléletesek azok a mondatok, melyek a veszedelemben érintett szentantalfai gyülekezet Aranykönyvében olvashatók: „1) A gyülekezet jötevői között a legőszintébb hálával először is Nagyságos Ihász Lajos urat, a Zalai Egyházmegye felügyelőjét és gyámintézeti elnök urat kell felemlítenünk, aki rövid 5 esztendő időközben 1891-ben, 1893-ban s 1894-ben 50-50 frttal, összesen 150 frttal segítette gyülekezetünket.

Méltán nevezhetjük gyülekeztünk második alapítójának. Nagyrészt az ő magas pártfogásának köszöni egyházunk azon hathatós támogatást is, amelyben a gyámintézet egyházunkat részesítette.”⁴³⁶ E sorok bejegyzése után, de még ebben az évben újabb 50 forintos adománnyal örvendeztette meg az ottaniakat.⁴³⁷ Nem csoda hát, hogy amikor 1897-ben letelt hatéves ciklusa, s állását az egyházmegye rendelkezésére bocsátotta, egyöntetűen bírták maradásra a gyűlés résztvevői.⁴³⁸

---

⁴³² Payr 1931. 202–203. – A vizitáció állomásait és programját részletesen leírja: PEIL 1896. június 28. 412. – Az Evangélikus Egyház és Iskola című hetilap tudósítója a látogatással kapcsolatban így jellemezte Ihász Lajost: „...kinek édes gyermeke az egyház, gyermekek hiányában. Nemcsak százakat áldoz évenként az egyház oltárára, hanem idejét, fáradságát is áldozatul hozza, ha a hivatal szólítja!” (EEI 1896. július 9. 311.)

⁴³³ Gyurácz püspök számon kérő mondatai mögött korábbi személyes sérelmei is meghúzódhattak. Kővágóörsi káplán-tanító korában ugyanis ritkán tartott a gyülekezeti előjárósággal a pincék látogatására, ami miatt ezek kevés figyelemben részesítették. Például telente tűzifájáról is alig gondoskodtak. (Payr 1931. 88. skk.) Köszönöm lektoromnak, Németh Szabolcsnak, hogy erre a momentumra felhívta a figyelmemet.

⁴³⁴ DKjkv. 1896. 43.

⁴³⁵ EEI 1895. július 20. 234.

⁴³⁶ Arkv. Sz. Az 1896. év bejegyzései.

⁴³⁷ Fenyves 1909. 71–72.

⁴³⁸ EEI 1897. július 1. 311. – Érdekes, hogy a választás tényéről csak az egy évvel későbbi lapok tudósítanak. (EEI 1898. július 7. 332.) A szavazatszámoló bizottság jegyzőkönyvét az egyházmegye 1898. július 5-én Kővágóörsön tartott gyűlésén ismertették. (EEI 1898. július 14. 342.)

Erőfeszítéseinek híre túlnőtt a helyi kereteken, még az uralkodóhoz is eljutott. Legalábbis több sajtóorgánium úgy tudta, hogy a Ferenc József-rend lovagkeresztjét a Balaton-felvidék talpra állításában játszott szerepéért kapta meg⁴³⁹ 1898. augusztus 18-án.⁴⁴⁰ A kitüntetést állítólag Darányi Ignác földművelésügyi miniszter adta át Pápán,⁴⁴¹ azonban erre semmilyen további utalást nem találtunk. Az biztos, hogy e révén egy nagyon előkelő kör tagja lett, mert jogot nyert az udvari ünnepeken való részvételre.⁴⁴² Ezt „udvarkéesség”-nek (Hoffähigkeit) nevezték, és birtoklói a nemesség első vonalához tartozónak érezhették magukat. Az udvari etikett szerint a kitüntetett egy éven belül köteles volt audiencián megjelenni a király előtt.⁴⁴³ Ihász Lajosra hamar sor került, ugyanis forrásaink október végén tesznek említést e látogatásáról.⁴⁴⁴

A biztonságos megélhetéshez szükséges anyagiak előteremtéséért nemcsak a gyülekezetek szintjén gondolkodott és cselekedett. 1897-ben zalai felügyelőként jegyzett egy olyan javaslatot, mely a protestáns (református, evangélikus, unitárius) lelkészek fizetését volt hivatott rendezni, kapcsolódva a kormány által tervezett ilyen programhoz. Ekkoriban a lelkészi pálya népszerűsége hanyatlást mutatott, amit a teológushallgatók csökkenő száma jelzett egyértelműen. A magas adóterhek miatt egyre több hívő fordított hátat az egyháznak, vált felekezetenkívülivé, vagy keresztelkedett át kevesebb anyagi hozzájárulást követelő egyházba. Mindezek mellett Ihász Lajos a rendezés érvei között – talán, hogy az állam figyelmét felhívja, érdekeltté tegye a megoldásban – még a magyar nemzetállam kiépítését is felhozta. Hiszen – mint a javaslat mondja – egy rossz anyagi viszonyokkal terhelt lelkész könnyen a nemzetiségi izgatók eszközévé válhat, míg egy rendezett körülmények között szolgáló, államnak hálás éppen hogy segíthet a nagy cél elérésében. Terve szerint az

---

⁴³⁹ EEI 1899. november 30. 578.; PU 1899. december 3. 6.

⁴⁴⁰ OA 1905. 47. – Ezt a dátumot tekintjük hivatalosnak, bár a korabeli Magyar Közlönyként funkcionáló Hivatalos Lap csak 1898. augusztus 25-i számában közli. (OH 1898. augusztus 25. 6.) A Minisztertanács július 27-i ülésének 17. pontja volt Ihász Lajos hathalmi földbirtokos kitüntetése. (<http://arcanum.hu/mol/lpext.dll/MT/63d/65b?fn=document-frame.htm>)

⁴⁴¹ PL 1898. október 16. 4.

⁴⁴² Áldássy 1894. 119.

⁴⁴³ Gyáni–Kövért 2003. 101.

⁴⁴⁴ PL 1898. október 30. 3. – 1892, 1893 és 1898 után legközelebb 1901 tavaszán volt újra alkalma találkozni a királlyal. Valószínűleg a főrendiházi meghívót köszönte meg ekkor. (PL 1901. május 5. 4.)

egyházi, gyülekezeti földeket bérbe adták, s az ebből származó díjak egy központi protestáns pénztárba folynának be. Ide jutna még a protestáns felekezetűek állami adójának 5%-a ún. „kultúradó” címen. Ez a stóla⁴⁴⁵ kivételével minden egyházi terhet kiváltana, jelentősen könnyítve a hívek helyzetén. Ha az így befolyó összeg kevésnek mutatkozna, a hiányt államsegély útján kellene pótolni. A pénztár felett az egyházak és a kormány delegáltjaiból álló bizottság őrködne, s utalná a lelkészek fizetését negyedévenként előre.⁴⁴⁶ Ihász Lajos ezt a tervét egy egyházmegyei gyűlésen nyújtotta be Czuppon Sándor esperessel.⁴⁴⁷ Tudunk róla, hogy eljuttott az egyházkerületi gyűlés elé is. Arról, hogy az egyetemes gyűlés tárgyalta, és a kormány elé került volna, már nem szólnak a források. A zalai felügyelőségről 1900-ban mondott le, helyét keresztapjának fia, dr. Purgly Sándor országgyűlési képviselő vette át.⁴⁴⁸ Ám ezt követően sem felejtette el támogatni a nagy megpróbáltatást kiálló itteni gyülekezeteket.⁴⁴⁹

Az egyházkerületi felügyelőválasztás

A harmadik kormányzati szintnek, az egyházmegyéket összefogó egyházkerületnek felügyelője létezését sokáig csak a kerületi gyűléseknek köszönhette, hiszen az itteni elnökösködésen kívül teendője alig volt.⁴⁵⁰ Létrejöttéhez előképül szolgálhatott, hogy különösen az 1670-es évektől a protestánsok nagy üldöztetés alatt álltak, s a folyamat természetes reakciójaként keresték befolyásos földesurak pártfogását, akiknek országgyűlési követi, vármegyei, országos hivatalnoki állása révén reméltek felszabadulást. Nevezettek a panaszok meghallgatására gyakran tartottak gyűléseket, melyek rendszeressé váltak, és utóbb, mint egyházkerületi gyűlés

---

⁴⁴⁵ A lelkész keresztelés, esketés és temetés utáni járandósága.

⁴⁴⁶ EEI 1897. augusztus 5. 367–369.; DPL 1897. szeptember 26. 607–611.

⁴⁴⁷ EEI 1897. július 1. 311.

⁴⁴⁸ Ahogy megválasztásánál, úgy most ismét felül kell bírálni Fenyves Ede adatát, amely szerint a lemondás 1901-ben történt (Fenyves 1909. 11.), hiszen a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1900-ban megjelenő lapszámaiban tesz rá utalást. (PEIL 1900. június 10. 363.; PEIL 1900. július 1. 413.)

⁴⁴⁹ Például halála előtt egy évvel a kisdörgicsei gyülekezetnek 20 koronát adományozott. (DKjkv. 1907. 81.)

⁴⁵⁰ Boleratzky é. n. (1942.) 32., 56.

működtek.⁴⁵¹ (Ide kívánczok, hogy a 17. század eleji zsinatokat is a patrónus hívta össze, bennük ő elnökölt.⁴⁵² A fejlődés újabb fokozatát jelentette az 1707. évi rózsahégyi zsinat, melynek levezetésénél az egyházi és világi elem paritásban állt.⁴⁵³) Az egyházkerületi felügyelői szék hivatalosan III. Károly 1734-ben kiadott rendeletének köszönhetőe létrejöttét, amelyben az evangélikus egyházkerületek számát a korábbi ötről négyre szállította le. Az intézkedés nyomán az egyházi döntéshozók a következő évben Pesten gyűltek össze, és határozatba adták, hogy a kerületi szuperrintendensek⁴⁵⁴ mellé védelmi célokból felügyelők is választassanak.⁴⁵⁵ Ettől fogva tehát az egyházkerületi felügyelő a püspök világi társa az egyházkerület élén.

Ihász Lajos kerületi felügyelővé választásának különös előzményei voltak. 1899 júniusában együtt fürdőzött Karlsbadban elődjével, Radó Kálmán korábbi vasi főispánnal, aki július 1-jén, a délutáni órákban szívbénulás következtében meghalt.⁴⁵⁶ Ez a sajnálatos esemény annyira megrendítette, hogy feleségével együtt hazautaztak még a kúra letelte előtt. A gyász hír gyorsabb volt, mint hazatértük. Útban Hathalomra, a győri vasútállomáson ismerősök már mint az egyházkerület új felügyelőjét köszöntötték, s híre általánosan elterjedt.⁴⁵⁷ Nem volt ez mégsem olyan egyértelmű. Ihász Lajost ugyanis nem fűtötte túlzott becsvágy. Radó halálhíre után többen személyesen keresték fel Hathalmon, hogy támogatásukról biztosítsák. A jelöltséget mégis vonakodva vállalta: „Én szónok nem vagyok” – hajtogatta szerényen. De hisz nem is ezt nézik, akik az egyház stabilitását, rendjét óhajtják – győzködték barátai, akik végül is sikerrel jártak.⁴⁵⁸ A jelöléstől a választás napjáig eltelt időszak-

---

⁴⁵¹ Boleratzky é. n. (1942.) 23.

⁴⁵² Boleratzky é. n. (1942.) 21.

⁴⁵³ Boleratzky é. n. (1942.) 23.

⁴⁵⁴ A szó jelentése 'felvigyázó', a 18–19. században a püspököt jelölte a hazai protestáns egyházakban.

⁴⁵⁵ N 1903. 1.

⁴⁵⁶ Payr 1931. 218. – Ihász és Radó alighanem jó barátságban voltak, amiről székfoglaló beszédében is említést tett. (DKjkv. 1899b. 14.) Gyakran tett irányába tiszteletteljes gesztusokat. Káldy Gyula egyházkerületi felügyelővé választásán rá mondott pohárköszöntőt (PL 1883. augusztus 12. 131.), főispánkodásának tízéves évfordulóján üdvözlő levél küldését javasolta a Veszprémi és Zalai Egyházmegyéknek stb. (EEI 1892. július 16. 251–252.)

⁴⁵⁷ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 240–241.

⁴⁵⁸ Payr 1931. 221–222.

ban sem változtatott már-már szenvtelennek nevezhető magatartásán, amit – győzelmét igazán szívében viselő – sógornője aggályosnak tartott. Váli Mari szerint a következő párbeszéd zajlott le közöttük: „Még majd azt hitetik el híveiddel az ellenfelek, hogy nem is vállalnád el a felügyelőséget, ha többségben lennének is; azért bánsz velük olyan nemtörődöm módon” – vetette szemére Jókay Jolán. „Magam tartását »nemtörődömség«-nek csak a rosszakarat minősítheti; az ellen küzdeni pedig semmi kedvem. (...) Hitfeleim bizalmának is csak úgy lehet értéke előttem, ha őszintén és önkénytelenül nyilatkozik az meg!”⁴⁵⁹ – hangzott a válasz, melyből valóban egy megalkuvást nem tűrő, rendíthetetlen jellem képe rajzolódik ki előttünk.

Mint minden választási kampány, a későbbiek folyamán ez is olyan mederbe terelődött, melyben Ihász Lajos viselkedése tág lehetőséget biztosított a sógornője által felvázoltak beteljesítésére. Egyik ellenfele röpirat megjelentetésétől sem riadt vissza, melyben híveit az említett indokkal próbálta a támogatástól eltántorítani.⁴⁶⁰

Az előjelek ennek ellenére Ihász Lajos győzelmét jósolták, hiszen a kerület véleményformáló férfijai mind az öt vetélytársban (dr. Győry Elek budapesti ügyvéd, volt egyetemes főjegyző, országgyűlési képviselő, báró Solymossy Ödön, dr. Károlyi Antal Vas vármegye alispánja, dr. Schreiner Károly ügyvéd, a Soproni Felső Egyházmegye volt felügyelője, báró Podmaniczky Géza⁴⁶¹) akkor mindjárt, vagy a későbbiekben találtak hibát: így Schreiner utóbb hibát vétett egy végrendelet készítésénél, Győry Elek politikai szerepvállalása miatt osztotta meg a közvéleményt. Az egyházkerület tagjai közül a kormánypárti szimpatizánsok óztkodtak megválasztásától, mondván: „Elég nekünk egy Prónay!” – utalva báró Prónay Dezsőre, az egyház egyetemes felügyelőjére, aki kurucos ellenzéki fellépésével nem kedvezett az evangélikusság testületen belüli megítélésének. Báró Podmaniczky Géza – ahogy Győry is – egyházkerületen kívüli volt. Ilyen érvekkel szemben a szabadelvű kormányokkal szimpatizáló, szolgálatkészségét munka és anyagi áldozatok terén az egyházigazgatás szinte valamennyi fokozatán bizonyító Ihász Lajos sokaknak megfelelt. A felügyelőválasztás 1899 októberében zajlott, majd a szavazatszámláló bizottság november 1-jén ült össze Pápán. Már a szavazócédulák meg-

---

⁴⁵⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 243–244.

⁴⁶⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 263.

⁴⁶¹ A jelöltekről a legteljesebb listát közli: EEI 1899. szeptember 7. 441.

számlálása közben kiderült, hogy hasztalan volt minden áskálódás. Háromszázkilenc érvényes szavazatból százhetvenhat esett Ihász Lajosra, míg legnagyobb vetélytársa, dr. Schreiner Károly csak hatvanhét szavazatot kapott. Ihász Lajos negyvenhárom szavazattal kapott többet, mint a másik négy jelölt együttesen.⁴⁶²

Győzelmében alighanem az erőskezű Gyurácz Ferenc püspök is részt vállalt. Hiszen együttműködési készségük jelesre vizsgázott a Dunántúli Gyámintézet élén, azt minden megrázkódtatás nélkül át lehetett emelni egyházkerületi viszonyokra. A választás napján ezt írta naplójába: „Pápai gyűl. közgyűlés egyházker. felügyelőre szavazás tárgyában. Gyülekezetünk Ihász Lajos úrra, a zalai egyh. megye felügyelőjére s ker. gyámintézeti elnökre szavazott. Szónoki képessége nem kelt ugyan közfigyelmet: de egyháziassága, a közügyekben részvétele, áldozatkészsége elismerést érdemel.”⁴⁶³ Nem kizárólag munkakapcsolatban voltak, de – mint korábban utaltunk rá – mély barátság fűzte őket össze. Gyurácz gyakran tett látogatást Hathalmon vagy Lőrintén, Lajos-nap nem múlhatott el részvétele nélkül.⁴⁶⁴ Első találkozásukra elvileg már 1865-ben sor kerülhetett, amikor Ihász hatodikos gimnazista, Gyurácz végzős teológus volt Sopronban.⁴⁶⁵ 1874-ben a bonyhádi kerületi gyűlésen mindketten a Veszprémi Egyházmegye küldötteiként jelentek meg.⁴⁶⁶ Gyurácz egy év múlva a Dunántúli Gyámintézet egyházi elnöke lett, Ihász – mint láttuk – világi részről 1889-ben csatlakozott hozzá, felbecsülhetetlen segítséget nyújtva számára. Payr Sándor egyháztörténész Ihász Lajos egyházi szerepvállalását döntően Gyurácznak tulajdonítja, amikor így fogalmaz: „Hogy Ihász az egyházi célokért ennyire lelkesedett, hogy az egyház magasztos hivatását megértette és magasra értékelte, abban nem csekély ré-

---

⁴⁶² Payr 1931. 222.; DKjkv. 1899b. 7.; PL 1899. november 5. 3.; PK 1899. november 5. 5.; PU 1899. november 5. 4.; DPL 1899. november 5. 723–724.; PEIL 1899. november 12. 733. – Báró Podmaniczky Géza végül nem jelöltette magát.

⁴⁶³ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók II. 1899. október 22.

⁴⁶⁴ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. augusztus 25., 1903. augusztus 24.

⁴⁶⁵ T 1866. 7., 21.

⁴⁶⁶ DKjkv. 1874. o. n. – A Veszprémi Egyházmegye gyűléseit később is, még zalai felügyelő korában is látogatta, köszönhetően a bakonytamási gyülekezeti felügyelőségnek. (PFU 1893. május 21. 6.; PL 1897. július 4. 5.)

sze volt a bizalmas jó barát, Gyurácz Ferencnek. Ihász Gyuráczban látta az evang. magyar lelkipásztor eszméjének megtestesülését.⁴⁶⁷ Payr elgondolásának helyességét alátámasztják azok a mondatok, melyeket tízéves püspöki jubileuma alkalmából mondott. A hosszabb terjedelmű méltatásból ebben a fejezetben csak egy rövidebb részletet van módunk kiemelni: „...a meghaladott fényes pálya útjain számos jelzőoszlopra akadunk, melyeknek mindegyike az ő alkotását mutatja. (...) Arany jó szíve, amely szegénynek, boldognak, szűkölködőnek, szerencsétlennek, kétségbeesettnek nyitva áll, folytonos áldás és vigasz forrása. Gyámolít, vigasztal minden hozzá folyamodót, lelki sebeire balzsamot önt... És ez nemes lelkének jólesik, mert megtette a maga elé tűzött kötelességet.”⁴⁶⁸ Ihász a szavak mellett tettekben is bizonyította őszinte barátságát. Amikor Gyurácz felesége meghalt, a magára maradt püspököt Lőrintére hívta vigasztalódni. Erről így fogalmaz naplójában: „Tegnapelőtt (1906. július 25. – N. T.) Lőrintére mentem Ihász Lajos egyházkerületi felügyelő úr látogatására. A nemes részvét, melyet ő és kedves családja súlyos veszteségem felett tanúsítottak, enyhítőleg hat a szívemen vérző sebre.”⁴⁶⁹ Az ezután következő egyházkerületi gyűlésen Ihász bővebben is méltatta a püspökné asszony érdemeit.⁴⁷⁰

Kanyarodjunk most vissza a választási procedúrához! A bizottság 1899. november 29-ére, szerdára tűzte ki a beiktatás napját. Az esemény súlyát, egyszersmind az egyház akkori tekintélyét mutatja, hogy a helyszínel szolgáló püspöki székhely, Pápa városa nemzetiszín lobogókba öltözött erre az alkalomra. A korabeli közlekedési viszonyok ismeretében a jeles vendégek többsége már előző nap megérkezett. Este kifejezetten számukra szervezett hangverseny segítette az idő múlását meggyorsítani.

A jeles napot az időjárás sem rontotta el: folytatódott az a verőfényes ősz, amely a hónap utoljáját jellemezte.⁴⁷¹ A ceremónia délelőtt kilenc órakor kezdődött az evangélikus templomban.⁴⁷² A „hivatalból” jelenlévő

---

⁴⁶⁷ Payr 1931. 251. – Szerepet vállalt Győrben megtartott püspöki beiktatásán is: tagja volt annak a küldöttségnek, amely az ünnepre elhívta Gyuráczot 1895. december 10-én. (EEI 1895. december 14. 400.)

⁴⁶⁸ DKjkv. 1905. 5–6.

⁴⁶⁹ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. július 27.

⁴⁷⁰ DKjkv. 1906. 10.

⁴⁷¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 275.

⁴⁷² Az ünnepet leírja: PL 1899. december 3. 2. skk.; PK 1899. december 3. 2–4.; PU 1899. december 3. 4–6.; DPL 1899. december 3. 789–790.; PEIL 1899. december 3. 782.

dunántúli egyházmegyék küldöttségei mellett egyházi részről a kerület oktatási intézményei, a társkerületek püspökei és előjárói, az egyetemes tisztségviselők, a Dunántúli Református Egyházkerület és a Pápai Római Katolikus Egyházközség, világi részről Veszprém vármegye és Pápa város képviseltette magát. Jelen volt öt országgyűlési képviselő és a város lakossága is szép számmal. Az ünnepi istentisztelet a „Jövel Szentlélek Úristen” kezdetű énekkel indult, majd Horváth Sámuel téti lelkész, egyházkerületi főjegyző mondott imát, melyet a helyi énekkar szolgálata követett.⁴⁷³

A közgyűlést Gyurácz püspök nyitotta meg, majd Barcza Géza Győr megyei felügyelő, ideiglenes kerületi elnök felolvasta a választási jegyzőkönyvet. Ezután a püspök tizenkét tagú küldöttséget menesztett a megválasztott kerületi felügyelőért. Ihász Lajos díszmagyarjában, a közönség zúgó éljenzése közepette lépett a templomba, nagy ünnepélyességgel. Esküje⁴⁷⁴ letétele után az egyházfő mondott üdvözlő beszédet, melyben a következőképpen méltatta elnöktársát: „Méltóságod jól ismeri egyházunknak köteleességet s jogot együtt osztó elvét. S mint a Krisztus jó vitéze, híven követte mindig az egyháznak tette hívó szavát. Munkaterről jön, hol mint gyülekezeti, majd egyházmegyei felügyelőben, egyházkerületi gyámintézeti elnökben, nemes buzgalmáról, lankadatlan tevékenységéről s áldozatkészségéről közügyeink lelkes bajnokát tanulta ismerni és tisztelni benne az élet. (...) Méltóságod eddigi működése, élő hite biztos alapja azon reményünknek, hogy mint hű vezér mindig a hivatás tudatával fog jelen lenni egyházunk hajójának fedélzetén, példával buzdít másokat is arra, hogy köteleességüket megtegyék”⁴⁷⁵ – mondta.

A püspök beszéde után Barcza Géza kapott szót, majd a beiktatott felügyelő következett. Ihász Lajos hálatelt szívvel tartotta meg székfoglaló beszédét,⁴⁷⁶ átérezve azt a felelősséget, melyet 163 anya- és ki tudja hány leánygyülekezet, több mint 220000 lélek helyezett vállaira. Ígéretet tett arra, hogy a jó Isten kegyelméből nyert tehetségével, minden odaadásával igyekszik egyházát szolgálni. Munkájával kapcsolatban olyan jel-szavakat említett meg, mint az igazság, méltányosság, szeretet, tapintat.

---

⁴⁷³ DKjkv. 1899b. 3. skk.

⁴⁷⁴ Szövegét lásd: Függelék D/3.

⁴⁷⁵ DKjkv. 1899b. 8–9.

⁴⁷⁶ A beszéd szövegét a jegyzőkönyv mellett közli: EEI 1899. december 7. 589. skk. – Lásd: Függelék A/4.

Követendő például elődeit hozta fel. Elmondta, hogy majdani működése egyik alappillérenek a takarékossgot fogja tekinteni, mert a túlzott terhek a hívek elfordulását, a felekezetenkívüliséget hozzák magukkal, melyre a frissen megalkotott ún. „egyházpolitikai törvények” (1894/95 – kötelező polgári házasság bevezetése, állami anyakönyvezés, izraelita vallás recepciója, katolikus vallás autonómiája, vallás szabad gyakorlása) jogi alapot is teremtenek. A másik sarkalatos pontnak az egyház művelődési, oktatási színvonal-emelésének kell lennie, hiszen a hosszú távú boldogulásnak ez a záloga. Itt legnagyobb hangsúllyal a nőnevelés kérdéséről beszélt. „Úgy a családi életben, valamint a társadalmi érintkezésben – főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés! – a nőnek döntő szerep jutott. Mert a gyermek első nevelése tőle függ, s azt mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy a gyermekszobában felvett szokások, az ott látott példa, egész életünk folyamán feledhetetlenül megmarad emlékezetünkben.⁴⁷⁷ (...) Teljes lelkemből meg tudom érteni és mérlegelni azon nagy hatalom horderejét, melyet a Gondviselés az anyák kezeibe adott a gyermek első nevelésével; – tehát annál fontosabb és életbe vágóbb érdekünknek tartom, hogy a nők – kiknek kezeiben ilyen óriási segédeszköz van – minél gondosabban, minél inkább hitükhöz való hűségben legyenek nevelve, mert csak így számíthat egyházunk teljes felvirágozásra. (...) »Csak protestáns szellemben nevelt anya nevelhet jó protestánsokat.«⁴⁷⁸

Mondataival egyértelművé tette az az év őszén megnyílt kőszegi leánynevelő intézet hivatását, mely nem más, mint az egyház jövőjének biztosítása.

Szólt még a többi keresztény felekezettel és az állammal kialakítandó viszonyáról. Előbbiekkel békés egyetértésre kíván majd törekedni, utóbbi kapcsán pedig kerülete méltó képviselőjét, és az egyházi érdekek államiakkal való összhangját szeretné elérni.⁴⁷⁹ Beszéde végén a püspökhöz fordult és szintén a hajózásból vett képpel élt: „Végül szeretett Főpásztorom, hozzád fordulok! Hozzád, kihez régi tisztelettel, régi barátsággal s igaz szeretettel ragaszkodom. / Légy bölcsességeddel, bő tapasztalataiddal támogatóm a magamra vállalt nagy feladatokban. / Kérlek,

---

⁴⁷⁷ DKjkv. 1899b. 16.

⁴⁷⁸ DKjkv. 1899b. 17.

⁴⁷⁹ PK 1899. december 3. 3.

légy segítőtársam! S akkor – kipróbált erődre támaszkodva – biztató reménnyel merem sajkámat útnak indítani...⁴⁸⁰

A nagy tetszéssel fogadott beszédet követően a díszvendégek az öröm hangján köszöntötték Ihász Lajost. Többen felhívták a figyelmét néhány megkerülhetetlen kérdésre, melyekkel majd szembesülnie kell munkája során, mások inkább érdemeit sorolták. Laszkáry Gyula dunán-inneni felügyelő az egyházkerületek nevében szólt. Utalt arra, hogy a Dunántúli Egyházkerület bástya, erős tartóoszlop, mivel legmagyarabb kerülete a hazai evangélikusságnak, ahol „...a közigazgatás rendes menetét nem bénítják meg olyan nemzetiségi izgatások, melyek az egyházat köpnyegnek használják más célok utolérésére...⁴⁸¹ Ihász Lajostól kitűzött céljai eléréséhez eddigi buzgóságának, áldozatkészségének, türelmének és kitartásának megőrzését kérte. Az egyetemes gyámintézet nevében Baltik Frigyes dunán-inneni püspök köszöntötte. „Méltóságod különben is annak a nagy elvnek barátja, hogy ahol tett kell, ott a szavak némuljanak el, s helyettük a tettek beszéljenek. (...) Méltóságod »saját vásznával« kötözte be szegényeink fájó sebeit⁴⁸² – mondta, és elképzeltetlennek tartotta, hogy a gyámintézet a továbbiakban nélkülözze jelenlétét. Antal Gábor dunántúli református püspök a közös vonásokra hívta fel a figyelmet: „A mi pápai reformált főiskolánknak ily igaz öröm jutott osztályrészül, mert Méltóságodat is, abban a korban, amidőn Méltóságod még – a most már a közélet terén áldásosan gyümölcsöző szellemi és erkölcsi tehetségei kiművelésén fáradozott, ez a mi mindnyájunk által hön szeretett szellemi édesanyánk egy ideig szeretett és kedves növendékei, fiai közé számíthatta. Csak fokozza igaz örömünket a tapasztalat, hogy Méltóságod az igaz testvéri szeretetet a két protestáns egyház között eddig is önzetlenül és részrehajlás nélkül ápolni, főiskolánk irányában érzett háláját kimutatni mindig törekedett.⁴⁸³ Mészáros Károly polgármester a város üdvözlétével jött: „Fogadja Méltóságod ezen üdvözlétünket tőlünk szívesen –, fogadja ezt szívesen annál is inkább, mert üdvözlétünkben Méltóságod iránt mindenkor táplált legmelegebb rokonszenv és határtalan tiszteletnek nyilvánítása foglaltatik.

---

⁴⁸⁰ DKjkv. 1899b. 18–19.

⁴⁸¹ DKjkv. 1899b. 20.

⁴⁸² DKjkv. 1899b. 21.

⁴⁸³ DKjkv. 1899b. 21–22.

Tudja az egész város közönsége, hogy Méltóságod meleg érdeklődéssel viseltetett városunk közügyei iránt, épp azért a tiszteletnek és becsülésnek nyilvánítása céljából jelentünk meg itten, hogy üdvözljük azt a magas rangú férfiút, aki már régóta kivívta Pápa város közönségének osztatlan tiszteletét, szeretetét és közmegebecsülését.”⁴⁸⁴

A megemlített személyeken kívül köszöntötte még⁴⁸⁵ báró Prónay Dezső egyetemes felügyelő az egyetemes egyház, Kolossváry József alispán Veszprém vármegye, Sült József közjegyző a Pápai Római Katolikus Egyházközség, Kund Sámuel répcelaki esperes a kerület lelkészi kara, Poszvék Sándor liceumi igazgató pedig a fő- és középiskolák nevében. Táviratban köszöntött többek között Darányi Ignác földművelésügyi és Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter, Zsilinszky Mihály államtitkár és Jókai Mór. Tizenegy órakor a közgyűlés más témákkal folytatódott, annak végeztével Ihász Lajos a lelkészlakon még vagy tizennégy küldöttség jókívánságait hallgatta meg.⁴⁸⁶ Egy órától az új felügyelő a Fő téri Arany Griff Szállóban kétszázharminc főt (mások szerint háromszázötvenet,⁴⁸⁷ megint mások szerint kétszázhetvenet⁴⁸⁸) vendégelt meg ebéddel saját költségén.⁴⁸⁹ Az étlapon (lábjegyzetben közölve) alighanem mindenki találhatott kedvére valót.⁴⁹⁰ A Mikszáth Kálmán által is megörökített ház⁴⁹¹ helyi igényekhez méretezett bálterme szűknek bizonyult, így a szomszédos étteremrészét ugyancsak az ünneplők rendelkezésére kellett bocsátani. A jó hangulatú összejövetel – felvonultatva az ilyenkor szokásos forgatókönyvi elemek teljes skáláját – alkonyattájt ért véget.⁴⁹²

---

⁴⁸⁴ DKjkv. 1899b. 23–24.

⁴⁸⁵ Sántha Károly evangélikus lelkész, költő verset írt hozzá beiktatása alkalmából. Lásd: Függelék D/4.

⁴⁸⁶ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók II. 1899. november 29.

⁴⁸⁷ PL 1899. december 3. 5.

⁴⁸⁸ PK 1899. december 3. 3.

⁴⁸⁹ Payr 1931. 223.

⁴⁹⁰ Étlap: Julienne leves consomméval; Fogas, lúdmájpástétommal és aszpikkal; tartármártás; vesepecsenye körözve; vad, citromszeletekkel; szárnyaspecsenye; krémeslepény; kompót; fagyalt; aprósütemény; giardinetto; feketekávé; pezsgő; borok (hathalmi és pátkai rizling). (PK 1899. december 3. 3.)

⁴⁹¹ „A Noszty fiú esete Tóth Marival” című regényében említi több alkalommal a helyet.

⁴⁹² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 277.

Az egyházkerületi felügyelő

Amikor Ihász Lajos elfoglalta felügyelői székét, több kihívással kellett szembenéznie, mivel egyháza a gyengülés jeleit mutatta. Gyurácz püspök naplójában minden év végén közölt egy országos léptékű általános helyzetjelentést, így első kézből olvashatunk a kiváltó okokról.⁴⁹³ A századfordulón gazdasági válságról számolt be, amivel összefüggésben kitapintható volt az egyházfenntartó lakosság elszegényedése. Másfelől romboló hatásúnak bizonyult a világ „kinyílása”, az anyagelvűség, a kor-szellemmel összefüggő csökkenése a vallásos érzületnek. Eróziója széles körben megmutatkozott: a szórványgyülekezetek további morzsolódását éppúgy magával hozta, mint az evangélikus értelmiség elfordulását egyházától. E réteg másik magatartási formája az erősödő katolicizmus felé fordulás volt. Gyakorlattá vált, hogyha világi érdekeik, a hivatásukban való előrelépés úgy kívánta, inkább miséket látogattak, csakhogy felette-seiknek megfeleljenek.

A katolikus egyház „elszívó” hatása nemcsak a tehetősebbek között érvényesült. A korabeli kifejezéssel „ultramontán”-nak nevezett vakbuzgó irányzata minden társadalmi rétegben erősen hatott. Ehhez felhasználta történelmi fejlődésének adottságait: elsősorban anyagi erejét, mely végső soron az uralkodóház főkegyúri pártfogásának volt köszönhető. Több ezer holdas nagybirtokai, alapítványai segítségével könnyedén elő tudta állítani egyházi életének külső és belső, fizikai és szellemi építőelemeit. Azokat az építőelemeket, melyekről a protestánsok csak álmodhattak, vagy emberfelettien nagy erőfeszítésbe tellett létrehozásuk. A kor-szellembe jól beleillő fényes templomok, pompás szertartások, valamint – egyebek mellett – az ingyenes oktatás, kényszerűségből sok szerényebb anyagi helyzetű protestáns embert állított a katolicizmus oldalára. De a néptömegek elszívása már a születéskor megkezdődött. Napirenden voltak az elkeresztelések, a reverzálisok követelése. Azaz vegyes házasságot a plébánosok csak abban az esetben áldottak meg, ha a szülők nyilatkoztak a születendő gyermekek katolikus vallásáról. Ezen a helyzeten némileg enyhített a protestáns egyházak által is támogatott egyházpolitikai törvények (köztük a kötelező polgári házasság) hatályba lépése, de a helyzet mégsem alakult megnyugtatóan.

---

⁴⁹³ A főszevegben alább olvasható információk innen származnak. (EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók II–IV. passim)

Korábban már tárgyaltuk, hogy a protestáns egyházaknak – mivel hasonló uralkodói pártfogást nem remélhettek – intézményeiket saját híveik anyagi buzgóságából kellett fenntartani. A protestáns népesség lankadó növekedése azt vonta maga után, hogy a fenntartást évről évre kevesebb személynak kellett viselni, ami az áldozatok növekedését, egyszersmind kiábrándulást vont maga után. A többször emlegetett korszellemmel karöltve járt a szekták, valamint a valláson kívüliek számának megszorodása – a protestánsok kárára. Az 1848. évi XX. törvénycikk kimondta ugyan az egyházak közötti viszonyosságot és a közművelődési költségeik állam által való finanszírozását – vagyis levette volna a terhet a protestáns egyházak válláról –, de a jogszabályt nem sikerült hatályba léptetni. Maradt hát az 1790/91. évi XXVI. törvénycikkben biztosított évenkénti államsegély lehetősége, valamint a lelkészek fizetésének bizonyos összegig való kiegészítésére megalkották az ún. „kongrua-törvény”-t (1898. évi XIV. törvénycikk).

Ilyen közállapotok mellett kellett Ihász Lajosnak pályáját megkezdnie. Nagy lelkesedéssel vetette magát a munkába, az egyházi élet minden területét élénkíteni akarta. Programja bizonyíték arra, hogy ismerte az evangélikusság fent említett korlátait, és igyekezett is megoldásokat találni. Realista módon minden tervezett intézkedése mögött az anyagi viszonyok javítása húzódott meg. Mindenekelőtt a mentalitásbeli hiányosságokra igyekezett rámutatni. Felszólította a lelkészeket, tanítókat, az egyes gyülekezeti tisztségviselőket a lelkiismeretesebb munkára. Ha ugyanis a gyülekezeti tagok látják, hogy adományaik olyan helyre kerülnek, ahonnan valóban szolgálják önmaguk és utódaik boldogulását, nagyobb lesz a bizalmuk, nagyobb anyagi áldozatot fognak hozni egyházukért, s ez a szemléletmód gyülekezetenként összeadódva az egyház anyagi stabilitását fogja magával hozni.⁴⁹⁴ Ennek bekövetkeztéig szigorú takarékosagra szólított fel. „Inkább óhajtok egy rendezett, jó vagyoni viszonyok közt levő, a maga kevesebb és egyszerűbb intézeteit fenntartani képes egyházkerületet, mint az áldozatokban kimerült, fényes és sok palotában elhelyezett intézettel dicsekvő, de azok fenntartásáról csak *aggodalommal* és *megerőltetéssel* gondoskodni tudó szuperintendenciát, amely híveit túlságos áldozatkészség kívánatával ostromolja, és emiatt az elébb hitbuzgó hívekből hitközönyös egyháztagok lesznek”⁴⁹⁵ – vallotta.

---

⁴⁹⁴ DKjkv. 1900. 6.

⁴⁹⁵ DKjkv. 1904. 6.

Égetően szükségesnek tartotta az evangélikus családok terheinek csökkentését. Ezt bizonyos világi és egyházi kiadások összevonásával látta megoldhatónak. Gyülekezeti tűz- és jégkárbiztosító szövetkezetek szervezését javasolta, elérve, hogy a tagok ne hivatásos biztosítóval szerződjenek. Így megszabadulnának egy világi kiadástól, s az egyházi adó mértéke is alászállítható lenne. Hiszen a tiszta nyereség negyed részét egyház- és iskolafenntartási célokra, negyed részét a tisztségviselők – kezdetben lelkes, tanító – munkájának honorálására, negyed részét alaptőke képzésére, negyed részét pedig a leendő károsultakra lehetne fordítani.⁴⁹⁶

Hogy a későbbiekben az egyházfenntartás terhe jobban eloszolják, elodázhatalannak nevezte a lélekszám növelését. Megnyitóbeszédeiben visszatérő motívum a népességcsökkenés.⁴⁹⁷ (1880 és 1905 között több mint 30000 fővel gyarapodott a Dunántúli Egyházkerület, és ez első ránézésre örvendetesnek mondható. Ha azonban a dinamikát tekintjük rövidebb szakaszokon belül, már megállják a helyüket Ihasz Lajosnak a fogyasztásra tett utalásai. Természetesen ezen nem abszolút számokban kifejezett csökkenést kell értenünk, hanem a növekedés ütemének lassulását. Ha megbízhatóak a névtárakban közzétett statisztikai adatok, igazán szemléletes az 1880–1885 és az 1900–1905 közötti időszak. Előbbiben ugyanis még 10658 fővel, utóbbiban viszont már csak 894 fővel gyarapodott a kerület lélekszáma!⁴⁹⁸) A feladatot a társadalom alapsejtjének tartott család szemléletének megváltoztatásával kívánta kezdeni. Módját pedig a nők, a leendő anyák vallásos, egyházhű nevelésében látta, hiszen a nő „...azt a kört, melyet az isteni gondviselés rendeletéből elfoglal: átalakítja, megnyeri a maga gondolatmenetének...”⁴⁹⁹ Emiatt volt kiemelten fontos a felügyelői székfoglalójában is hangsúlyosan említett kőszegi leánynevelő fenntartása és fejlesztése. „Mert – méltóztassék elhinni – a hitbuzgó, vallásukat igazán szerető, és ahhoz elválhatatlanul ragaszkodó evangélikus anyákon nyugszik a mi egyházunk boldogulása, mondhatnám: ellenálló képessége, fentmaradása.”⁵⁰⁰ Miért is fontos ez? Mert a gazdasági helyzet romlásával a protestáns családok is az olcsóbb katoli-

---

⁴⁹⁶ DKjkv. 1906. 8–9.

⁴⁹⁷ Lásd: DKjkv. 1900. 5.; DKjkv. 1901. 6.; DKjkv. 1903. 7–8.

⁴⁹⁸ Számításaimat az alábbi adatok alapján végeztem. 1880: 204066 fő (N 1880. o. n.), 1885: 214724 fő (N 1885. 174.), 1900: 236934 fő (N 1903. 363.), 1905: 237828 fő. (PL 1905. július 16. 2.)

⁴⁹⁹ DKjkv. 1901. 6.

⁵⁰⁰ DKjkv. 1901. 7.

kus zárdákba íratják lányukat, akik aztán a későbbiekben katolikussá válnak, és katolikussá nevelik majdani családjukat is. Belülről porlik szét a protestantizmus – vallotta.⁵⁰¹ Megoldásként a katolikus oktatás eme intézményének evangélikus viszonyokra való átültetését tartotta célravezetőnek. „Vagyis: a zárdai nőnevelés hatását protestáns szellemű jó leányneveléssel kell ellensúlyoznunk, melyeknek hiánya lett szülőoka a fentebb érintett súlyos bajoknak.

A Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület e felfogásnak hódolva, óhajtja a protestáns szellemű nőnevelés érdekében nagy reményekre jogosító *kőszegi* leánynevelő-intézetünknek – bármilyen áldozatok árán is – mielőbbi kiegészítését, hogy az eléggé nem hangoztatható nőnevelés fontosságát elismerve, evangélikus családainknak lehetővé tegye leánygyermeküket minél kisebb áldozatok árán, protestáns szellemben és intézetben kiképeztetni.⁵⁰²

Az ügy iránti elkötelezettségét mutatja, hogy első felügyelői adományának felét, 1000 koronát 1900-ban a leánynevelőre kívánta fordítani.⁵⁰³ Szimbolikusnak tekinthető, hogy első vizitációs útja is Kőszegre vezetett 1900. június 11-én.⁵⁰⁴ Székfoglaló beszédének megfelelően mandátuma alatt sokat tett ennek az intézetnek a fejlesztéséért. Mindenekelőtt a tanulók rendelkezésére álló udvar méretét kellett növelni. Ennek érdekében 1901. március 19-én 20000 koronáért megvásárolták a szomszédos telket.⁵⁰⁵ Az egyházkerületi közgyűlés szenvedélyes viták után még ebben az évben rábólintott ún. „felsőbb leányiskolá”-vá történő fejlesztéséhez. Ennek első lépcsőfoka az ötödik osztály beindítása és az ehhez szükséges tanítónő megválasztása volt.⁵⁰⁶ Egy év múlva beindult a hatodik osztály, újabb két tanítónő felvételével.⁵⁰⁷ A fejlesztés itt azonban megtorpant. Az 1903-ban tartott egyházkerületi gyűlésen úgy határoztak, hogy az iskolát

---

⁵⁰¹ DKjkv. 1901. 6.

⁵⁰² DKjkv. 1901. 7.

⁵⁰³ DKjkv. 1899b. 19.

⁵⁰⁴ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók II. 1900. június 11–12.

⁵⁰⁵ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1901. március 19.; Payr 1931. 231.

⁵⁰⁶ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1901. július 31.

⁵⁰⁷ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. július 15. – A tantestületben kezdetben nagy volt a fluktuáció. Az eltávozott tanítónők pótlása sokszor nehéz, de nem megoldhatatlan feladatnak bizonyult. (EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. szeptember 2., 1903. július 14.)

nem alakítják polgári leányiskolává, és tanítónőképző intézettel való kiegészítése is elmarad.⁵⁰⁸

Ihász Lajos a diákok eltartásához is hozzájárult. Az 1902/03. tanévben például 100 mázsa krumplit adományozott az intézmény konyhájára.⁵⁰⁹ A leánynevelő – egyáltalán a nőnevelés – létjogosultságát már annak megnyitása előtt hangoztatta, hiszen – láthattuk – 1897-ben a bakonytamási második iskolateremhez tanítónő felvételét javasolta.⁵¹⁰

Térjünk most vissza demográfiai tárgyú fejtegetéseihez! A lélekszám növekedésének gátja további két, anyagi indítékokra visszavezethető jelenség, az evangélikusságnál is gyökeret eresztő egyke és a kivándorlás voltak.

Az egyke – korabeli kifejezéssel: „egy gyermekrendszer” – okát a birtok túlzott felaprózódásától való félelemben látták. Ezt felismerve a népesedéspolitikával foglalkozó szakemberek hozzáfogtak egy új örökösödési törvénytervezet megalkotásához. Azonban kizárólag törvényi úton megszüntetni a problémát lehetetlenség lett volna. Ihász Lajos szerint kell hozzá egyebek mellett a fentebb említett megfelelő szellemű nőnevelés. De addig is, amíg egy ilyen nemzedék felnő, az ellene indított harcot a lelkészek hatáskörébe utalta. Nekik kell ráeszméltetni a szülőket arra, hogy a gyermek nem átok, hanem áldás. „A mi érdekünk azt kívánja, hogy minden protestáns anya büszke legyen arra, hogy ő minél több honpolgárral örvendeztesse meg társadalmunkat, hazánkat és egyházunkat”⁵¹¹ – mondta.

Ahogy az egykét kizárólag törvényi úton, úgy a kivándorlást pusztán az egyház eszközeivel nem érezte megakaszthatónak. Itt a jelenség megfelelő mederbe terelésére kívánt hangsúlyt fektetni. Ismét a lelkészet szólította meg: az ő feladatuk a kivándorolni szándékozók felvilágosítása vállalkozásuk kétes eredményéről. Ha a kivándorlás mellett dönt-

---

⁵⁰⁸ PEIL 1903. augusztus 2. 490. – A felsőbb leányiskolákba a lányok a hatosztályos elemi népiskola negyedik osztályának elvégzése után, tehát tízéves korban jelentkezhetek, majd a hatodik osztály befejezésével, 16 éves korban kerültek ki onnan. A – Kőszegen végül meghiúsuló – tanítónőképző intézet négy évfolyamot jelentett, oly módon, hogy első két évfolyamát a felsőbb leányiskola utolsó két, tehát ötödik–hatodik osztálya képezte. A jelentkezők 18 éves korukban jutottak képesítéshez. (Lásd: Gyáni–Kövér 2003. 174. 16. ábra)

⁵⁰⁹ DKjkv. 1903. 10. Püspöki jelentés.

⁵¹⁰ Pjkv. B. 1897. március 17. o. n.

⁵¹¹ DKjkv. 1903. 7.

nek, nekik kell emlékeztetniük a haza és egyház iránti hűségre. Kéri a lelkeseket, gyülekezetükben vezessenek kimutatást a kivándoroltak személyes és egzisztenciális adatairól, hogy idővel pontos mérleget vonhassanak a folyamat hatásairól.⁵¹² A kivándorlási könyvet hasznos segítségnek tartotta más oldalról is, mégpedig a kapcsolattartás oldaláról. Így baj esetén sem marad magára, segítség nélkül a kivándorolt, és a segítségnyújtót, az otthont a későbbiekben is megtartja emlékezetében. Ez a gyülekezeteknek meg fog térülni, különösen akkor, ha a kivándoroltak időközben – vagy eleve – jó körülmények közé kerültek. „Nekünk, külföldnek azon részét, hova híveink elszakadtak, mintegy külmisszióknak kell tekintenünk, amelynek gondozása reánk váró feladat. Akármilyen alakban teljesítsük is ezen gondozást”⁵¹³ – vallotta. Ennél az ügynél sem mulasztotta el meghozni a maga áldozatát: a kivándorlási jegyzék íveit saját költségén nyomtatták ki, s küldték el a Dunántúl gyülekezeteinek.⁵¹⁴

Az egyháztagok számának növeléséhez a korabeli társadalomban még látott tartalékokat, méghozzá az ekkoriban éppen sztrájkok révén hangját hallató ipari munkásságban. Megszólításukat nemcsak az egyház, de az állam oldaláról éppúgy hasznosnak tartotta, hiszen – mint fogalmazott – a vallás eszközeivel nyugtatni, elégedetté tenni lehet az elégedetlenkedőket. „Ezáltal a mi egyházunk egy – tömegénél fogva is – hatalmas megelégedett elemmel szaporodnék, melynek segélyével – neveltetésének tökéletesbítése útján nyert intelligenciája alapján – jobban felvirágoznék és gazdagodhatnék.

Az így fölvilágosított és nemesebb, nyíltabb gondolkodásra szoktatott elemet könnyebben távol tarthatnánk a munkások keresményének megdézsmálásából urizáló, lelketlen bujtogatóktól; mert az elégedett ember vallásosabb, mint az elégedetlen; viszont a vallásos ember sorsával rendszeren elégedettebb, mint a vallástalan.”⁵¹⁵

Az ilyen módon, anyagiakban és lélekszámban megerősített egyház fennmaradásának, gyarapodásának zálogát az oktatásban látta. Felügyelősége idején nyílt meg a bonyhádi algimnázium új épülete,⁵¹⁶ s nyilván az e terület iránti elkötelezettségétől is kaphattak bátorítást az ottani-

---

⁵¹² DKjkv. 1903. 9.

⁵¹³ DKjkv. 1902. 7.

⁵¹⁴ PEIL 1903. augusztus 2. 491.; PEIL 1905. július 16. 458.

⁵¹⁵ DKjkv. 1906. 6.

⁵¹⁶ DKjkv. 1906. 6–7.

ak, hogy ekkoriban kezdeményezték főgimnáziummá alakulásukat.⁵¹⁷ Ebbéli nézeteit röviden így fogalmazta meg: „Mert azt mindnyájan tudjuk, hogy bennünket csak a szellemi élet fokozott tevékenysége, karöltve hithűséggel, buzgósággal, áldozatkészséggel tarthat fenn.”⁵¹⁸ Az iskolák feladatát haza- és egyházhű polgárok nevelésében jelölte meg. Ennek érdekében oktatási koncepciója nem állt meg a nőnevelésnél. Hozzászólt a tanítóképzéshez, az elemi iskolai oktatáshoz. Rendelkezett rálátással a témára, hiszen hosszú időn keresztül tagja volt az egyházkerület különböző fokú, és a Veszprémi Egyházmegye népiskolai bizottságainak.⁵¹⁹ Kívánta, hogy a tanítók ne csak oktatóik, hanem nevelőik is legyenek diákjaiknak. Neveljenek beléjük takarékoságot, kötelességérzetet, igénytelenséget, megelégedettséget.⁵²⁰ A magyar nyelv és irodalom, történelem, egyháztörténet hangsúlyosabb megjelenése mellett mindenütt a célszerűséget akarta előtérbe helyezni, amit több gyakorlat és kevesebb elmélet révén óhajtott elérni. Hiszen a fő cél, hogy a tanulók felnőve az életben boldogulni tudjanak, amihez szükségtelen a magasabb elméleti tudás ismerete.⁵²¹ Ezzel egybefonódva fontosnak tartotta, hogy mindenki a képességeinek megfelelő irányban és szintig képezze magát. Bizonyos – főleg szellemi – területeken munkaerő-többlet, tehát munkanélküliség mutatkozott. Erre jegyezte meg, hogy egy jól kitanult, egzisztenciával rendelkező iparos nagyobb hasznára lehet egyháznak, mint egy munkanélküli, irodai végzettségű dolgozó.⁵²²

---

⁵¹⁷ PEIL 1906. szeptember 2. 574.; EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. szeptember 4.

⁵¹⁸ DKjkv. 1903. 6.

⁵¹⁹ Lásd: N 1880. 55.; N 1885. 35–36., 52–53.; N 1891. 46., 67. – Kerületi felügyelőként helyet kapott a teológiai akadémiai nagybizottságban is. (EEI 1900. november 15. 558.; N 1903. 7.) – 1900-ban részt vett a Somlyóvidéki Tanítóegyesület tavaszi értekezletén Pápán. (EEI 1900. május 3. 209.) 1905-ben díszelnöke volt az egyházkerületi tanítók nagygyűlésének. (PH 1905. március 18. 5.) Egy évvel korábban pedig az Országos Református Tanáregyesület pápai közgyűlését tisztelte meg jelenlétével. (DPL 1904. május 29. 375.; PEIL 1904. június 5. 361.)

⁵²⁰ DKjkv. 1904. 8.

⁵²¹ DKjkv. 1902. 8. – A gyakorlatiasság már korábban is vesszőparipája volt. Az 1891-es egyházkerületi gyűlésen a soproni liceumra vonatkozólag felszólalt a görög nyelv más tanórával való kiváltása mellett, mert kevés gyakorlati hasznát látta. (PL 1891. augusztus 16. Melléklet)

⁵²² DKjkv. 1904. 8–10.

Programja után essék most szó a gyakorlati felügyelőről! Ha rangsorolni kellene, milyen jellegű munkával telt életének a beiktatásától be-
tegeskedéséig telő időszak, első helyre a különféle gyűléseken, bizottsá-
gokban való részvételét helyezhetnénk. Felügyelői pályáját is ezzel nyi-
totta 1900. január 4-én, amikor az ún. „Geresdi Egyezség”-et⁵²³ felülvizs-
gáló evangélikus-református vegyesbizottság ült össze Pápán.⁵²⁴ Legfon-
tosabbaknak mégis az évente megtartott egyházkerületi gyűléseket kell
tartanunk, melyeken a világi elnöki tisztet töltötte be 1900-tól 1906-ig
bezárólag. E gyűlések a kitűzöttet megelőző napon előértekezlettel kez-
dődték,⁵²⁵ majd másnap istentisztelettel nyíltak meg. Az egyházi rész
befejeztével megnyitóbeszédet mondott, ezt követően hozzáláttak az ép-
pen aktuális ügyek tárgyalásához. Felolvastak miniszteri leiratokat, egy-
házi és hatósági átiratokról szóló jelentéseket. Meghallgatták a tisztségvi-
selők – köztük a püspök – éves jelentését, s ha kellett, tisztújítást tartottak.
Nagy hangsúllyal jelentek meg oktatási kérdések: az állami és egyházi
oktatás harmonizációja, a kerületben működő teológia, tanítóképző, fő- és
alгимnáziumok, leánynevelő felmerült problémái. Legalább ugyanekkora
hangsúllyal említhetjük a pénzügyi kérdéseket: a küzdelmet az 1848. évi
XX. törvénycikk hatályba léptetéséért; olyan dilemmákat, mint az állam-
segély elfogadása, és ezzel kapcsolatban állami befolyás beengedése egy-
házi területekre; lelkészek, tanítók fizetésének, nyugdíjának rendezése,
állami alkalmazottakéval való megfeleltetése.⁵²⁶ Az egyházkerületi gyűlé-
sek mellett látogatta a kerületi törvényszéki üléseket,⁵²⁷ az egyetemes

---

⁵²³ Ez az egyezmény még 1834-ben született, és az evangélikus-református vegyes la-
kosságú településeken a kölcsönösség elve mellett az egyházi szolgálatot szabályozta.
(Zoványi 1977. 428. nyomán)

⁵²⁴ DPL 1900. január 7. 13–14.; EEI 1900. január 18. 29.; PEIL 1900. január 21. 46.; PL
1900. január 21. 5.

⁵²⁵ Rendszerint ekkor tartották a lelkészegyesületi gyűlést is, melynek – Gyurátz kérésére
– 1900-ban választották tiszteletbeli tagjává. (EEI 1900. november 8. 549–550.) Ezeken
hozzászólt például a papi süveg kérdéséhez (EEI 1902. augusztus 21. 434.), valamint az
evangélikus liturgia egységesítése mellett is állást foglalt. (EEI 1903. augusztus 6. 379–
381.)

⁵²⁶ PEIL 1900. augusztus 19. 522–523.; PL 1903. július 19. 3.; PK 1903. július 19. 5.;
PEIL 1903. augusztus 2. 489–491.; PH 1904. július 23. 2–3.; DPL 1904. július 24. 517.;
PH 1905. július 15. 4.; PK 1905. július 16. 4–5.; PL 1905. július 16. 2.; PEIL 1905. júli-
us 23. 472–473.; PH 1906. szeptember 15. 5.; PEIL 1906. szeptember 16. 600–602.;
DPL 1906. szeptember 23. 661–662.

⁵²⁷ Például: PH 1906. március 17. 5.

gyűléseket Budapesten,⁵²⁸ külön az egyházkerületek elnökségeinek értekezleteit,⁵²⁹ a két protestáns egyházat érintő ügyekben összehívott gyűléseket,⁵³⁰ az ún. „Baldácsy-bizottság”⁵³¹ üléseit, az évente többször megtartott főiskolai nagybizottsági üléseket Sopronban.⁵³² Ugyanitt több alkalommal vizsgabizottsági elnök a tanítóképzőben.⁵³³

Munkájában most is hangsúllyal jelentkeznek a vizitációk. Ezek iskolavizitációkat (Felsőlövő,⁵³⁴ Kőszeg, Sopron,⁵³⁵ Bonyhád⁵³⁶), illetve gyülekezeti vizitációkat jelentettek. Közülük a soproni és pápai sajtóban visszhangra talált első soproni látogatása,⁵³⁷ mivel e gyülekezet annak idején a helyi illetőségű Schreiner Károly felügyelőjelöltre szavazott. Nevezetes még élete utolsó vizitációja a Győri Egyházmegyében, 1907 májusában. Itt ugyanis, tudomást szerezve, hogy a győrújfalui gyülekezetből még senki nem vándorolt ki Amerikába, a hűség jutalmául minden családnak adományozott egy példányt Gyurátz püspök „Lelki vezér” című könyvéből.⁵³⁸ Kissé könnyedebb vizekre evezve, amikor tudott, elutazott a Protestáns Irodalmi Társaság vándorgyűléseire: Pápára, Debrecenbe, Pozsonyba, Miskolcra, Sopronba.⁵³⁹

---

⁵²⁸ Az 1900. november 7-én tartott egyetemes gyűlésen például a héttagú, kérelmeket eldöntő bizottság elnökévé választották meg Gyurátz püspökkel egyetemben. (PEIL 1900. november 11. 714.) 1904-ben hozzászólt egy újabb zsinat összehívásáról szóló vitához. (EEI 1904. november 17. 556.)

⁵²⁹ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1907. augusztus 7. – Ennél a dátumnál neve éppen a távol maradtak között szerepel.

⁵³⁰ PEIL 1903. január 25. 60.; EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. június 19. – Ebbe a bizottságba már beválasztották 1900-ban (EEI 1900. november 15. 558.) 1901-ben (PEIL 1901. november 24. 744.) és 1902-ben is. (PEIL 1902. október 12. 658.)

⁵³¹ A katolikus báró Baldácsy Antal végrendeletében nyolcezer holdnyi birtokot hagyott az evangélikus, református, unitárius egyházakra. A birtokot és jövedelmeit a három felekezet küldötteiből álló közös bizottság felügyelte. (EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1904. április 28.; IV. 1906. április 26., 1907. április 10.)

⁵³² EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1905. június 21.

⁵³³ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1903. június 23., 1904. június 22.

⁵³⁴ EEI 1900. június 21. 298–299.

⁵³⁵ PEIL 1900. június 24. 398.; EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1905. június 20.

⁵³⁶ PEIL 1904. június 26. 414.; EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1904. május 31–június 1.

⁵³⁷ PL 1900. június 24. 4.

⁵³⁸ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1907. május 6.

⁵³⁹ PL 1897. május 23. 2.; DPL 1897. május 23. 325.; PEIL 1897. május 30. 346.; PEIL 1899. október 29. 691.; PEIL 1900. november 11. 712.; PEIL 1901. november 3. 701.;

Hivatala több ünnepségen való részvételre szólította el. Beszédet mondott a bonyhádi algimnázium alapításának századik évfordulójára rendezett megemlékezésen.⁵⁴⁰ Nem hanyagolta, jelenlétével öntött lelket a kisebb gyülekezetekbe. Jelen volt például a bakonybányai iskola⁵⁴¹ és a cséki templom avatásán.⁵⁴² Nem feledkezett meg a társfelekezet ünnepeiről sem. 1904-ben a dunántúli kerületből küldöttséget vezetett a Kálvin térre, Baksay Sándor dunamelléki református püspök beiktatására.⁵⁴³ Amikor három évvel később gróf Tisza István elfoglalta főgondnoki székét a Dunántúli Református Egyházkerületben,⁵⁴⁴ nemcsak hogy ő köszöntötte a társkerület részéről,⁵⁴⁵ de ő is szállította fogatán a pápai vasútállomásra a belvárosba.⁵⁴⁶

Az ünnepek elmúltával, a hétköznapiakon az egyházkerület hivatali adminisztrációjában igyekezett lépést tartani a világ fejlődésével. Ő vezette be a készpénzhasználat kiváltására az átutalást, posta-takarékpénztári csekk-könyv formájában.⁵⁴⁷

Lelkületére jellemző, hogy házatól sem tartotta távol egyháza ügyeit. Előfordult, hogy nem maga utazott, hanem Hathalomra, Lőrintére hívta kollégáit: püspököt, egyházkerületi főjegyzőt, aljegyzőt. Ilyenkor egyeztettek például az egyházkerületi előértekezleteken képviselendő álláspontjukat, vagy éppen jegyzőkönyvet hitelesítettek. 1901. július 22-én hathalmi otthonában vitatták meg az egyházmegyéék indítványát egy 100000 koronás államsegély tárgyában az 1848. évi XX. törvénycikkre való hivatkozással.⁵⁴⁸ 1902 tavaszán egy más témájú egyeztetésre olyan

---

PEIL 1905. október 8. 645. – A vándorgyűlések mellett előfordult, hogy a társaság budapesti választmányi ülésén is megjelent, csupán önszorgalomból, mint érdeklődő. (PEIL 1904. január 31. 69.) De a Protestáns Irodalmi Társaság küldöttségének tagjaként üdvözölte a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokának beiktatott sógorát, Hegedüs Sándort is. (DPL 1902. szeptember 21. 662.)

⁵⁴⁰ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. szeptember 4.; PEIL 1906. szeptember 16. 604.

⁵⁴¹ PL 1902. február 9. 4.; EEI 1902. február 13. 78.

⁵⁴² Tilhof 2009. 120.

⁵⁴³ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1904. március 20.

⁵⁴⁴ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1907. április 30.

⁵⁴⁵ Lásd: Függelék A/6.

⁵⁴⁶ PH 1907. május 4. 2.; DPL 1907. május 5. 316.

⁵⁴⁷ Erről egyik Jókaihoz írott levelében olvashatunk. (OSZK Kézirattár V/253 11. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. február 3.)

⁵⁴⁸ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1901. július 22.

vendégek kaptak meghívót, mint Zelenka Pál tiszai egyházkerületi püspök, Zsilinszky Mihály államtitkár, bányai egyházkerületi felügyelő és Gyurácz Ferenc dunántúli püspök.⁵⁴⁹ A tárgyalópartnerek természetesen a tőle megszokott magyaros vendéglátásban részesültek.

Hat- vagy nyolcszemközt nemcsak otthonában képviselte egyházkerülete érdekeit. Gyurácz püspökkel több alkalommal járt a Vallás- és Közoktatásügyi, valamint a Földművelésügyi Minisztérium tisztviselőinél: államtitkárnál, miniszternél.⁵⁵⁰ Ezen a ponton meg kell említenünk, hogy 1904. március 26-án és 1906. április 26-án tag volt egy egyetemes egyházi küldöttségben, mely az első Tisza István-kormány miniszterelnökénél, továbbá Berzeviczy Albert vallás- és közoktatási miniszternél,⁵⁵¹ majd a második Wekerle-kormány kultuszminiszterénél, gróf Apponyi Albertnél tett üdvözlő látogatást. A cél mindkét esetben az 1848. évi XX. törvénycikk ügyének napirenden tartása volt, előbbiekénél – tekintettel a református köztűzésre⁵⁵² – szívélyesebb hangulatban, utóbbinál arra apellálva, hogy a miniszter olyan pártból jön, amely a negyvennyolcas törvényeket vallja.⁵⁵³

Az említett két minisztériumban lezajlott tárgyalások jellemzően az oktatás területét érintették. Ha kellett, a bakonycsérnyei iskola bővítési gondjait éppúgy előterjesztették, mint a soproni tanítóképző kérelmét, ami után évi 3000 koronás fenntartási segély ígéretével távozhattak.⁵⁵⁴ 1904-ben a város által az intézetnek adományozott négy hold föld kertté nyilvánítását intézték a Földművelésügyi Minisztériumban.⁵⁵⁵ 1906-ban komoly összegű államsegély-kérelmet nyújtottak be a soproni és felsőlövői főgimnáziumok, valamint a bonyhádi algimnázium számára.⁵⁵⁶

---

⁵⁴⁹ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. május 14. – Zsilinszky utóbb ugyanezzel a felállással viszonozta a vendéglátást. (EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. április 26.)

⁵⁵⁰ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. március 20., 1904. április 28.

⁵⁵¹ EEI 1904. március 31. 149–150.

⁵⁵² Tisza Kálmán 1867-től, fia, István 1907-től viselte a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoki tisztét.

⁵⁵³ PEIL 1906. május 6. 299.

⁵⁵⁴ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1902. március 20.

⁵⁵⁵ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók III. 1904. április 28.

⁵⁵⁶ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1906. május 9.

MECÉNÁSI, JÓTÉKONYSÁGI MŰKÖDÉSE

Az előző fejezetekben láthattuk, hogy Ihász Lajostól nem állt távol a jószívű adakozás. A következőkben – jobban megvilágítva emberi nagyságát, figyelmének sokrétűségét – éves bontásban felsoroljuk jótékonykodásait. Összesítve szerepelnek itt a már közölt, a további fejezetekben közlendő, és a zsúfoltság elkerülése végett sehol sem szereplő adatok. Az évenként eltérő hosszúságú listák láttán azt gondoljuk, nem végeztünk maradéktalan munkát; végtére ennyit sikerült összegyűjtenünk, főleg a pápai sajtóra támaszkodva. Nem teljes a lajstrom azért sem, mert – néhány kivételtől eltekintve – a mennyiségileg és pénzürtékben kifejezhető szíveségeit szerepeltetjük benne. Ihász Lajos méltatói ugyanakkor többször szólnak közelebbről meg nem nevezett titkos gesztusairól,⁵⁵⁷ ebből pedig azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a nemes szívek diktálta cselekedetek meglehetősen, nem minden esetben ragadhatók meg a világ valóságát kifejező mértékegységekkel. Az alábbiakban olvasható összegek nagyságának megértéséhez segítséget nyújthat, ha tudjuk, hogy Pápa város gabonaaár-jegyzőkönyveiben az 1890-es években egy mázsa burgonya ára 1 forint 40 krajcár és 2 forint 40 krajcár között mozgott.⁵⁵⁸ További megjegyzést kell tennünk a szerepeltetett pénznemekkel kapcsolatban. 1900-ban a forintot véglegesen felváltotta a korona. 1 korona fél forintot ért.⁵⁵⁹ A jótékonyági lajstrom mindezek fényében a következőképpen fest:

1868

– a pápai kollégium természetrajzi műtárának 1 darab kövült fát adományozott⁵⁶⁰

1877

– az ajkai tanítólakás építéséhez 100 forint értékben faanyagot adományozott⁵⁶¹

---

⁵⁵⁷ EEI 1900. november 22. 574.; Bognár 1909. 6.

⁵⁵⁸ Például: PL 1896. november 8. 6.; PL 1899. július 2. 6.

⁵⁵⁹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k%E2%80%93magyar_korona

⁵⁶⁰ É 1868. 40.

- a Pápai Ismeretterjesztő Egylet által a török sebesültek javára tartott felolvasáson 1 forint 60 krajcárt adományozott⁵⁶²
- a Pápa Városi Jótékony Nőegylet „kóstoló”-ján 80 krajcárt adományozott⁵⁶³

1880

- egy lelkészözvegy támogatására létrehozott alapítvány alaptőkéjét 100 forinttal növelte meg⁵⁶⁴

1881

- a pápai színházi tombolasorsoláshoz 100 darab sorsjegyet vásárolt⁵⁶⁵
- a pápa–keszthelyi vasút előmunkálati költségeiből visszajáró 10%-ot (5 forint) a pápai színházi alapnak ajándékozta⁵⁶⁶

1882

- lőrintei birtokán hatosztályos népiskolát alapított⁵⁶⁷

1883

- a pápai Vöröskereszt bálján a belépődíjon felül fizetett még 6 forint 40 krajcárt⁵⁶⁸
- a devecseri Vöröskereszt által a győri árvízkarosultak javára rendezett bálon felülfizetett 3 forintot⁵⁶⁹
- a lelkészek családjainak megsegítésére indított egyházmegyei gyűjtésen 100 forintot adományozott⁵⁷⁰

1884

- a bonyhádi algimnázium ötödik tanári állásának megszervezéséhez 4 forintot gyűjtött össze⁵⁷¹

---

⁵⁶¹ Pjkv. A. 1877. 52.

⁵⁶² PL 1877. február 3. 19.

⁵⁶³ PL 1877. június 24. 102.

⁵⁶⁴ PEIL 1880. június 20. 814.

⁵⁶⁵ PL 1881. július 31. 135.

⁵⁶⁶ PL 1881. november 27. 203.

⁵⁶⁷ Szinnyeı 1903. 683.

⁵⁶⁸ PL 1883. február 11. 23.

⁵⁶⁹ PL 1883. február 11. 23.

⁵⁷⁰ EEI 1883. december 8. 306.; PEIL 1883. december 16. 1633.

- az ajkai tanítólakás kerítésoszlopainak felállításához 2 öl követ ajánlott fel⁵⁷²
- a Vöröskereszt devecseri fiókjának jótékony bálján felülfizetett 2 forint 50 krajcárt⁵⁷³
- a pápai Vöröskereszt bálján felülfizetett 5 forintot⁵⁷⁴
- a pápai evangélikus templom építésére 10 forintot adományozott⁵⁷⁵

1885

- a vanyolai tűzkárosultak számára 25 forintot adományozott⁵⁷⁶
- a bakonypölöskei tűzkárosultak számára 25 forintot adományozott⁵⁷⁷
- elhunyt édesapja emlékére 2000 forintos alapítványt tett az alábbi felosztásban:
  - a Dunántúli Egyházkerület Gyámoldájának 400 forint
  - az egyházkerület püspökének főrendiházi költségei fedezésére 600 forint
  - a soproni főiskola javára 100 forint
  - a Veszprémi Egyházmegyei Gyámolda javára 300 forint
  - az Országos Protestáns Árvaház javára 500 forint
  - a Luther Társaság javára 100 forint⁵⁷⁸
  - a vanyolai tűzkárosultaknak a helyszínen 10 forintot adományozott⁵⁷⁹
  - az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek 500 forintot adományozott⁵⁸⁰

1886

- utólagosan jegyet váltott a Pápa Városi Jótékony Nőegylet felolvasóestjére, 2 forint értékben⁵⁸¹
- a pápai Vöröskereszt bálján felülfizetett 4 forintot⁵⁸²

---

⁵⁷¹ EEI 1884. január 12. 14.

⁵⁷² Pjkv. A. 1884. február 17. 13.

⁵⁷³ PL 1884. február 24. 31.

⁵⁷⁴ PL 1884. március 2. 33.

⁵⁷⁵ PL 1884. november 9. 187.

⁵⁷⁶ PL 1885. március 22. 47.

⁵⁷⁷ PL 1885. március 22. 47.

⁵⁷⁸ PL 1885. május 10. 77.; PEIL 1885. május 24. 668.; EEI 1885. május 30. 174.; EEI 1886. május 1. 144.; PEIL 1886. május 2. 574.; 1886-ra teszi: Poszvék 1897. 132.

⁵⁷⁹ PL 1885. november 1. 181.

⁵⁸⁰ PL 1885. december 20. 209.; PEIL 1886. május 2. 574.

⁵⁸¹ PL 1886. február 21. 31.

- 16 forint befizetésével alapító tagja lett a Pápa-vidéki Közművelődési Egyletnek⁵⁸³
- a pápai korcsolya-bálon felülfizetett 4 forintot⁵⁸⁴
- saját nevére alapítványt tett a pápai földműves iskola támogatására⁵⁸⁵
- a Devecser-vidéki Gazdakör nyári táncmulatságán felülfizetett 6 forintot⁵⁸⁶
- a nagydémi katolikus templom építésére 10 forintot adományozott⁵⁸⁷

1886–1908

- a bakonytamási gyülekezet jövedelmeinek gyarapítására 21 forinttal egészítette ki boldogult apja évi 9 forintos adományát⁵⁸⁸

1887

- a Jászberényben szerencsétlenül járt magyar honvédhuszárok segélyezésére rendezett táncvigalmon felülfizetett 5 forintot⁵⁸⁹

1889

- az ihászi ütközet (pápai honvédszobor) emlékművének felállítására 10 forintot adományozott⁵⁹⁰
- a bakonyszentlászlói tűzkárosultak segélyezésére 20 forintot adományozott⁵⁹¹
- a pápai honvédszobor tervrajzából készült képeslapból 4 darabot vásárolt⁵⁹²
- a csóti tűzkárosultak javára 20 forintot adományozott⁵⁹³
- a kemenesaljai lóverseny győztesének egy három és háromnegyed éves kancát ajánlott fel⁵⁹⁴

---

⁵⁸² PL 1886. február 21. 31.

⁵⁸³ PL 1886. február 21. 31.

⁵⁸⁴ PL 1886. március 7. 39.

⁵⁸⁵ PL 1886. március 28. 50–51.

⁵⁸⁶ PL 1886. július 4. 106.

⁵⁸⁷ PL 1886. augusztus 15. 132.

⁵⁸⁸ Pjkv. B. 1886. február 14. o. n.

⁵⁸⁹ PL 1887. július 31. 144.

⁵⁹⁰ PL 1889. április 7. 54.

⁵⁹¹ PL 1889. június 23. 103.

⁵⁹² PL 1889. október 13. 169.

⁵⁹³ PL 1889. október 27. 187.

⁵⁹⁴ PL 1889. november 24. 202.

1890

– a pápai kaszinói táncestélyen felülfizetett 2 forintot⁵⁹⁵

1890–1897

– gyámintézeti elnöki első mandátuma idején évi 100 forintot adományozott a segélyszervezetnek⁵⁹⁶

1891

– a Pápai Városi Jótékony Nőegylet „kóstolója”-ra 6 üveg bort küldött⁵⁹⁷

– az egyetemes gyámintézeten keresztül 50 forintot szerzett a szentantalfai gyülekezetnek⁵⁹⁸

1892

– a bakonytamási gyülekezeti magtár gyarapításához egyszeri három hektoliter rozs és három hektoliter árpa adománnyal járult⁵⁹⁹

– 65 forintos zsinati képviselői napidíját a nagyvázsonyi gyülekezetnek adományozta⁶⁰⁰

– az evangélikus közalap számára 500 forintos alapítványt tett⁶⁰¹

1892–1899

– bakonytamási felügyelősége idején évi 20 forintot adományozott a gyülekezetnek⁶⁰²

1893

– a Pápai Református Főiskola részére 500 forintos alapítványt tett⁶⁰³

– az Országos Protestáns Árvaház javára rendezett táncmulatságon felülfizetett 5 forintot⁶⁰⁴

– a veszprémi gyülekezetnek 50 forintot adományozott⁶⁰⁵

---

⁵⁹⁵ PL 1890. november 23. 189.

⁵⁹⁶ EEI 1890. október 25. 349.; PL 1899. november 5. 3.

⁵⁹⁷ PL 1891. szeptember 20. 159.

⁵⁹⁸ Fenyves 1909. 71.

⁵⁹⁹ Pjkv. B. 1892. március 13. o. n.

⁶⁰⁰ EEI 1892. március 19. 95.; PEIL 1892. március 24. 207.

⁶⁰¹ Thébusz 1895. 288.; EEI 1892. május 28. 200.; PEIL 1892. június 2. 378.

⁶⁰² Pjkv. B. 1892. március 13. o. n.

⁶⁰³ PL 1893. március 12. 46.; DPL 1893. április 23. 303.

⁶⁰⁴ PEIL 1893. március 9. 159.

- a pápai Jókai Kör javára rendezett hangversenyen felülfizetett 10 forintot⁶⁰⁶
- a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának adományozta Ihász Dániel őrnagyi, alezredesi, ezredesi kinevezését – utóbbin Kossuth saját kezű írása⁶⁰⁷
- az egyetemes gyámintézeten keresztül 50 forintot szerzett a szentantalfai gyülekezetnek⁶⁰⁸

1894

- az egyetemes gyámintézeten keresztül 50 forintot szerzett a szentantalfai gyülekezetnek⁶⁰⁹
- az egyetemes gyámintézeten keresztül 100 forintot adományozott⁶¹⁰

1895

- a bakonytamási–hathalmi határt jelölő sarokréti árok kitisztogatási költségeit – amelynek felét az érdekelt tamási földbirtokosoknak kötelessége viselni – teljes egészében kifizette a munkásoknak, és a gazdák feléje fennálló tartozását a bakonytamási evangélikus iskola javára ajánlotta fel⁶¹¹
- a lovászpatai olvasókör bálján 3 forintot adományozott⁶¹²
- a szabadkai evangélikus missziói templom és paplak felépítésére 10 forintot adományozott⁶¹³
- a legjobb adakozók neveit nyilvántartó Aranykönyvet adományozott a bakonytamási gyülekezetnek⁶¹⁴
- a somlószőlői tűzkárosultak figyelmét felhívta a Józsv Egyesületre, amelytől 600 forintot nyertek bajaik enyhítésére⁶¹⁵

---

⁶⁰⁵ EEI 1893. június 3. 178.

⁶⁰⁶ PL 1893. június 11. 115.

⁶⁰⁷ MK 1894. 72.

⁶⁰⁸ Fenyves 1909. 71.

⁶⁰⁹ Fenyves 1909. 71.

⁶¹⁰ PEIL 1895. január 10. 29.

⁶¹¹ Pjkv. B. 1895. január 20. o. n.

⁶¹² PL 1895. február 10. 6.

⁶¹³ EEI 1895. február 23. 68.; PEIL 1895. március 14. 176.

⁶¹⁴ Pjkv. B. 1895. szeptember 9. o. n.

⁶¹⁵ EEI 1895. november 16. 371.

1896

- a kőszegi leánynevelő felépítésére 500 forintot adományozott⁶¹⁶
- a millennium alkalmából hazánk történelme tárgykörben meghirdetett nyertes pályamunkák jutalmául a soproni főtanodai ifjúság részére 1 darab 20 frankos és 1 darab 20 koronás aranyat adományozott⁶¹⁷
- a millennium emlékére egyik birtokán (valószínűleg Hathalmon) pusztai iskolát alapított⁶¹⁸
- a millennium tiszteletére bőséges vendéglátással vigasságot rendezett hathalmi cselédei számára⁶¹⁹
- a pápai Jókai Kör műkedvelői előadásán felülfizetett 5 forintot⁶²⁰
- a kisdörgicsei gyülekezet számára Aranykönyvet adományozott⁶²¹
- az egyetemes gyámintézeten keresztül 50 forintot szerzett a szentantalfai gyülekezetnek⁶²²
- 100 forint befizetésével alapító örökös tagja lett az árvákat gondozó Nagypénteki Református Társaságnak⁶²³
- az ezredév alkalmából megírandó, közelebbről meg nem nevezett pályaműre 10 forintot adományozott⁶²⁴

1897

- rendes évi 100 forintos gyámintézeti adományából 50 forint a szentantalfai gyülekezetnek jutott
- ugyanitt egyházlátogatási emléklapokra 5 forintot adományozott⁶²⁵
- adománya másik 50 forintját az öcsi gyülekezet kapta⁶²⁶
- a lovászpatonai olvasóköri bálján felülfizetett 5 forintot⁶²⁷
- a pápai Jókai Körnek 5 forintot adományozott⁶²⁸
- a kőszegi leánynevelő felépítéséhez 500 forintot adományozott⁶²⁹

---

⁶¹⁶ Payr 1931. 205.

⁶¹⁷ DKjkv. 1896. 40.

⁶¹⁸ V 1896. május 30. 3.

⁶¹⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 172–173.

⁶²⁰ PL 1896. május 17. 7.

⁶²¹ Fenyves 1909. 27.

⁶²² Fenyves 1909. 71.

⁶²³ PEIL 1896. június 7. 365.

⁶²⁴ EEI 1896. november 19. 556.

⁶²⁵ DKjkv. 1897. 68.

⁶²⁶ DKjkv. 1897. 69.

⁶²⁷ PL 1897. február 21. 6.

⁶²⁸ PL 1897. április 4. 4.

1898

- a pápai evangélikus népiskola múzeumának adományozta Kossuth Lajosnak 1860-ban saját kezűleg szedett, sok tengeri növényből álló gyűjteményét⁶³⁰
- a Bakonytamási Evangélikus Gyülekezet iskolájának második tanteremmel való bővítéséhez 90 forintot ajánlott fel, amelyből 10-et azonnal letett⁶³¹
- a Pápai Református Énekegylet táncestélyén felülfizetett 1 forint 20 krajcárt⁶³²
- díj gyanánt egy mezőgazdasági gépet ajánlott fel az első pápai tenyészmarha-kiállítás egyik helyezettjének⁶³³
- Erzsébet királyné budapesti szobrára 75 forintot adományozott⁶³⁴
- a gyámintézet részére 75 forintot adományozott⁶³⁵
- bekapcsolódott a Darányi Ignác földművelésügyi miniszter kezdeményezte országos emlékfá ültető mozgalomba, a tragikusan elhunyt Erzsébet királyné emlékére; hathalmi és lórintei birtokán 500 darab tölgy- és 500 darab fenyőfából ligeteket létesített, és „Erzsébet királyné emlékfái” feliratú táblákkal jelölte meg⁶³⁶

1898–1899

- gyámintézeti elnöki második mandátuma idején évi 150 forintot adományozott a segélyszervezetnek⁶³⁷

1899

- a tűzkárosult Mihályházai Evangélikus Gyülekezet iskolájának felépítésére 50 forintot adományozott⁶³⁸

---

⁶²⁹ PL 1897. augusztus 29. 3.

⁶³⁰ Payr 1931. 215.

⁶³¹ Pjkv. B. 1898. február 23. o. n. – Az egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve szerint 100 forintot adományozott erre a célra. (DKjkv. 1898. 63.)

⁶³² PL 1898. március 6. 5.

⁶³³ PK 1898. május 29. 3.; PL 1898. május 29. 3.

⁶³⁴ H. Szabó 2003. 47. – Hivatkozott irodalmunkban 150 korona szerepel. A főszövegben szereplő összeget az egységesség kedvéért magunk váltottuk át forintra. A kétféle pénznem egyidejű előfordulására magyarázatul szolgáljon, hogy a korona ugyan 1900-ban vált kötelezővé, de már 1892-től létezett.

⁶³⁵ Bognár 1910. 134. – Lásd az előző jegyzet magyarázatát.

⁶³⁶ H. Szabó 2003. 61., 104.

⁶³⁷ PL 1899. november 5. 3.

- a pápai Petőfi- és Jókai-szobor felállításáért rendezett műkedvelői előadáson 50 forintot adományozott⁶³⁹
- a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának ajándékozta Kossuth Lajos Ihász Dánielhez írt 53 darab levelét⁶⁴⁰
- az egyetemes gyámintézeten keresztül 100 forintot szerzett a kővágóörsi templomtorony renoválására⁶⁴¹
- ugyaninnen 50 forintot juttatott a zánkai templom javítására⁶⁴²
- a tátralomnici protestáns templom építésére nyitott gyűjtőívén 27 forintot gyűjtött össze⁶⁴³
- a Dunántúli Gyámintézetnek szóló évi rendes 150 forintos adományából 50-50 forint a kapolcsi és keszthelyi gyülekezetnek jutott, 25-25 forint pedig a templomépítési alapba és hitoktatók költségére⁶⁴⁴
- egyházkerületi felügyelői beiktatása után 230 főt vendéglelt meg ebéddel a pápai Griff-szállóban⁶⁴⁵

1900

- a lovászpatonai iskolások táncvigalmára 10 koronát adományozott⁶⁴⁶
- a bakonytamási második tanterem építésére 100 koronát adományozott⁶⁴⁷
- a gyámintézetnek soron kívül 1000 koronát adományozott⁶⁴⁸
- rendes évi gyámintézeti adományának felét, 100 koronát (50 forintot) a kapolcsi gyülekezet kapta meg⁶⁴⁹
- az új pápai református templom építésére 1000 koronát adományozott⁶⁵⁰
- az országos jegyzői árvaház-alap javára rendezett lovászpatonai táncstélyen felülfizetett 5 koronát⁶⁵¹

---

⁶³⁸ PL 1899. január 22. 5.; PU 1899. január 22. 5.

⁶³⁹ PL 1899. március 5. 4.

⁶⁴⁰ MK 1900. 125.

⁶⁴¹ DKjkv. 1899a. 62.

⁶⁴² DKjkv. 1899a. 63.

⁶⁴³ DKjkv. 1899a. 69.

⁶⁴⁴ DKjkv. 1899a. 121., 129.

⁶⁴⁵ Payr 1931. 223. – Jókay Etelka a beiktatás emlékére 400 koronát adományozott az evangélikus lelkészözvegyek segélyezésére.

⁶⁴⁶ PL 1900. február 11. 7.

⁶⁴⁷ DKjkv. 1900. XLII. Püspöki jelentés.

⁶⁴⁸ DKjkv. 1900. 76.

⁶⁴⁹ DKjkv. 1900. XLVI. Püspöki jelentés.

⁶⁵⁰ PL 1900. november 18. 4.; DPL 1900. december 2. 800.

- a Pápai Polgári Kör által tartott bálon felülfizetett 20 koronát⁶⁵²
- a Pápai Evangélikus Nőegylet részére 40 koronát adományozott⁶⁵³
- a pápai izraelita menház alapja javára rendezett táncestélyen felülfizetett 10 koronát⁶⁵⁴
- egy lovászpatonai jótékonyági műkedvelői előadáson 10 koronát adományozott⁶⁵⁵
- a Pápai Református Nőegylet szegény gyermekek felruházásért rendezett táncmulatságán felülfizetett 18 koronát⁶⁵⁶
- a Pápai Evangélikus Nőegylet szegény gyermekek számára állított karácsonyfájához 5 koronát adományozott⁶⁵⁷

1900–1908

- egyházkerületi felügyelővé választása alkalmából és mandátuma idejére évi 2000 koronát adományozott az egyházkerületnek⁶⁵⁸ (Első, 1900. évi adományának felét a gyámintézetnek, felét a kőszegi leánynevelő Erzsébet-alapjának juttatta.⁶⁵⁹)

1901

- az ajkai gyülekezetnek 10 koronát adományozott⁶⁶⁰
- a pápai gyülekezetnek 20 koronát adományozott⁶⁶¹
- a fejlesztés érdekében Gyurácz püspökkel közösen 20000 koronáért megvásárolta a kőszegi leánynevelő melletti házat⁶⁶²
- a nagyváradi új evangélikus templom építésére 10 koronát adományozott⁶⁶³
- a pápai kertészeti kiállításon a kisgazdák jutalmazására felülfizetett 8 koronát⁶⁶⁴

---

⁶⁵¹ PL 1900. február 11. 8.

⁶⁵² PL 1900. február 18. 6.

⁶⁵³ PL 1900. augusztus 5. 5.

⁶⁵⁴ PL 1900. augusztus 26. 5.; PK 1900. augusztus 26. 5.

⁶⁵⁵ PL 1900. szeptember 2. 5.

⁶⁵⁶ PL 1900. szeptember 30. 5.; DPL 1900. szeptember 30. 655.

⁶⁵⁷ PL 1900. december 30. 5.

⁶⁵⁸ DKjkv. 1899b. 19.

⁶⁵⁹ Payr 1931. 223. – Felajánló levelét lásd: Függelék B/3.

⁶⁶⁰ DKjkv. 1901. 52.

⁶⁶¹ DKjkv. 1901. 55.

⁶⁶² Payr 1931. 231.

⁶⁶³ EEI 1901. június 20. 313.

1902

- a pápai református főgimnáziumi tanulók tornavizsgáján jutalmul 20 koronát adományozott⁶⁶⁵
- 200 korona befizetésével alapító tagja lett a Veszprémvármegyei Múzeum Egyletnek⁶⁶⁶

1902–1903

- a kőszegi leánynevelőnek 100 mázsa burgonyát adományozott⁶⁶⁷

1903

- a Pápai Református Főiskola Ifjúsági Képzőtársulatának március 15-i ünnepélyén felülfizetett 10 koronát⁶⁶⁸
- a pápai Rákóczi-ünnepélyre 20 koronát adományozott⁶⁶⁹
- a pápai főgimnáziumi tornaversenyen a győztesek jutalmazására 20 koronát adományozott⁶⁷⁰

1904

- 2 darab réz gyertyatartót ajándékozott az ajkai gyülekezetnek⁶⁷¹
- értékpapírban 200 koronás alapítványt tett az ajkai gyülekezet számára⁶⁷²

1905

- a pápai főiskolai ifjúság március 15-i emlékünnepén felülfizetett 10 koronát⁶⁷³
- a Pápai Református Énekegyelet táncmultságán felülfizetett 10 koronát⁶⁷⁴

---

⁶⁶⁴ PK 1901. szeptember 22. 3.

⁶⁶⁵ DPL 1902. június 22. 444.

⁶⁶⁶ Hungler 1986. 542.

⁶⁶⁷ DKjkv. 1903. 10. Püspöki jelentés.

⁶⁶⁸ DPL 1903. március 22. 195.

⁶⁶⁹ PK 1903. június 21. 5.

⁶⁷⁰ PL 1903. június 28. 5.; DPL 1903. június 21. 410.

⁶⁷¹ Arkv. A. Az 1904. év bejegyzései.

⁶⁷² Pjkv. A. 1905. december 3. 50.

⁶⁷³ PL 1905. március 19. 4.; PH 1905. április 15. 5.

⁶⁷⁴ PH 1905. szeptember 16. 5.; DPL 1905. szeptember 24. 679.

1906

- a pápai főiskolai ifjúság képzőtársulatának március 15-i ünnepélyén felülfizetett 5 koronát⁶⁷⁵
- a Pápai Református Főiskola köztartásának (konyhájának) egy 80 kilós szarvast adományozott⁶⁷⁶
- a Pápai Evangélikus Gyülekezet karácsonyfájára 10 koronát adományozott⁶⁷⁷
- a kisdörgicsei gyülekezet harmóniumvásárlásához 20 koronát adományozott⁶⁷⁸

1907

- a Jókai Kör műkedvelői színelőadásán felülfizetett 40 koronát⁶⁷⁹
- a pápai főiskolai ifjúsági képzőtársulat március 15-i táncmulatságán felülfizetett 10 koronát⁶⁸⁰
- a Pápai Református Leányegylet hangversenyén felülfizetett 6 koronát⁶⁸¹
- a kisdörgicsei gyülekezetnek 20 koronát adományozott⁶⁸²
- egyházlátogatás alkalmával hazaszeretetük és magyar önéretük jutalmául 45 darab Gyurátz-féle imakönyvet („Lelki Vezér”) adományozott a gyülekezetet alkotó minden családnak Győrújfaluban, ahonnan még senki nem vándorolt ki Amerikába⁶⁸³
- a Karsay-alapba 125 koronát adományozott⁶⁸⁴

1908

- a Pápai Kör budapesti bálján felülfizetett 5 koronát⁶⁸⁵
- 20 korona befizetésével alapító tagja lett a Veszprémmegyei Közművelődési Egyesületnek⁶⁸⁶

---

⁶⁷⁵ PH 1906. április 7. 5.; DPL 1906. április 8. 241.

⁶⁷⁶ DPL 1906. november 25. 832.

⁶⁷⁷ PH 1906. december 29. 5.

⁶⁷⁸ Fenyves 1909. 27.

⁶⁷⁹ PH 1907. január 26. 4.

⁶⁸⁰ PH 1907. április 6. 5.

⁶⁸¹ PH 1907. május 4. 6.; DPL 1907. május 12. 345.

⁶⁸² DKjkv. 1907. 81.

⁶⁸³ Payr 1931. 242.; EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1907. május 6.

⁶⁸⁴ EOL Dunántúli Kerület pápai gyülekezeti naplók IV. 1907. szeptember 29.

⁶⁸⁵ PH 1908. március 7. 5.

⁶⁸⁶ PH 1908. november 28. 4.

A MEZŐGAZDASÁG VILÁGÁBAN

Gazdálkodásának főbb jellemzői

Az előzőekben látott sokféle jótékonyág anyagi alapját természetesen a család vagyona tette lehetővé, melyet mezőgazdasági termeléssel alapoztak meg elődei. Nagyon ügyesen teheték mindezt, hogy még Ihász Lajosnak is volt miből jótékonykodnia. Azért írjuk ezt, mert az ő szájából már több a panasz, mint az elégedettség. Ez persze nem is csoda, hiszen pontosan abban az évtizedben, amelyben az önálló gazdálkodás útjára lépett, szaggatott ütemű, majd az 1880-as évek legelejétől pusztító méretű agrárválság nehezedett az országra.⁶⁸⁷ Ennek kezdő gazdaként való átélése meghatározta teljes későbbi „gazdálkodásfilozófiá”-ját, aminek alapmotívuma a mezőgazdaság inkább nemzeti, családi szimbólumként, mint nyereséget termelő ágazatként történő felfogása.⁶⁸⁸ Például 1901-ben írta Jókainak, hogy a bérlet felmondása után átvett lőrintei birtok újbóli felszerelése beletelik 80000 koronába, amit már nem mindenki vállalna fel, csak – ahogy fogalmaz – „a magam forma szenvedélyes gazdaságrendező”.⁶⁸⁹

Maradjunk is Lőrinténél, bár 1873-tól 1889-ig tartó első itteni időszakáról kevés információnk van. A legkorábbi mezőgazdasági összeírások, gazdacímtárak mind abból a korból valók, amikor már bérbe adta ezt a birtokát. Lőrintei tartózkodásához az 1893-ban megjelent gazdacímtár áll időben a legközelebb, és mivel nem valószínű, hogy a bérlő ez idő alatt nagyobb változtatásokat eszközölt volna, ebből megtudhatunk valamiképp legalább a művelési ágak megoszlásáról. Eszerint tehát a jószágterülete 2250 hold. Ebből szántó 952 hold, kert 10 hold, rét 152 hold, legelő 74 hold, erdő 1008 hold, szőlő 5 hold, használhatatlan terület 49 hold.⁶⁹⁰ Második korszakából, 1903 és 1908 között megint csak nincs statisztika. Most a halála után három évvel kiadott összeírás lehet segítsé-

---

⁶⁸⁷ Sándor 1958. 9.

⁶⁸⁸ Lásd a végrendeletében foglaltakat. (EÖ 1909. január 7. 14.)

⁶⁸⁹ OSZK Kézirattár V/253 11. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. február 3.

⁶⁹⁰ GC 1893. 816–817.

günkre. 1911-ben az összterület 2264 hold. Ebből szántó 981 hold, kert 10 hold, rét 139 hold, legelő 74 hold, erdő 1012 hold, használhatatlan terület 48 hold. Újdonság, hogy közlik a birtok kataszteri tiszta jövedelmét is, ez 11094 korona.⁶⁹¹ Láthatjuk, hogy 20 év alatt minimális, 14 holdas területgyarapodás következett be. Szembetűnő a szántóterület növekedése, részben a rét rovására, ami közvetve esetleg az állatállomány kismértékű csappanását jelentheti. Korábban 5 holdra terjedő szőlőjét nyilván a filoxéra pusztította ki.

1891 ősztől 1892 tavaszáig tudósításokat küldött a Köztelek című lapnak hathalmi uradalma állapotáról. Ezek a helyzetjelentések a leghitelesebb források itteni munkájára nézve. Bepillantást engednek egy „szenvédélyes gazdaság-rendező” gondolkodásmódjába, sikereibe, nehézségeibe. A tudósítások elolvashatók könyvünk függelékében,⁶⁹² az alábbiakban ezeket kiegészítendő térnénk ki gazdálkodásának néhány vonatkozására.

Hathalmi birtokát személyes jelenlétével 1889-től 1903-ig irányította.⁶⁹³ Az 1895. évi mezőgazdasági összeíráshoz készült gazdacímtár szerint összterülete 2254 hold volt. Ebből szántó 1116 hold, kert 6 hold, rét 157 hold, szőlő 4 hold, legelő 275 hold, erdő 634 hold, nádas 2 hold, földadó alá nem eső terület 60 hold.⁶⁹⁴ 65 cselédet foglalkoztatott, akiknek munkáját 1 komplett cséplőgép (lokomobil, járgány, cséplőszeletrény), 6 vetőgép, 5 rosta, 79 eke, 2 triór (szemosztályozó), 4 szecs kavágó 31 borona, 12 henger és 58 igásszekér könnyítette. Összevetve, gazdasága felszereltebb volt, mint a gici, szomszédos Jankovich-Bésán és pannonhalmi apátság uradalmak.

Szántója legnagyobb területét kenyérgabonák foglalták el: elsősorban rozs, másodsorban búza.⁶⁹⁵ A belőlük származó feleslegét vagy helyben, vagy a gyömörei vasútállomáson, esetleg a győri piacon értéke-

---

⁶⁹¹ GC 1911. 847., 849. – Kataszteri tiszta jövedelem alatt nem tényleges, hanem eszmei értéket kell érteni. Megbecsléséhez tekintetbe vették a föld minőségét, a piacoktól való távolságot stb. (Gyáni–Kövér 2003. 88.)

⁶⁹² Lásd: Függelék C/4.

⁶⁹³ Gazdaságának kormányzásában szívesen fogadott el segítséget. Egyik évben például a vetésforgó tervezetét a Pénzügyminisztériumnál dolgozó sógorával, ifjabb Jókay Móriccral és a Kereskedelmi Minisztérium államtitkárával, Schmidt Józseffel közösen alkotta meg. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 99.)

⁶⁹⁴ MKOMS 1897. 136–137.

⁶⁹⁵ K 1891. október 3. 8.

sította.⁶⁹⁶ A vetésterület fennmaradó részén termesztett növényeit takarmánnyként hasznosította. Volt ezek között gabona: sorrendben árpa, a lovak, borjúk számára fontos zab, valamint köles; és kimondottan takarmánynövény: mint a lóhere, bíborhere, lucerna, mohar, baltacim, csicsóka. Ugyancsak a takarmányozásban hasznosultak a legelők, a tarlók, valamint a réteken kaszált széna és sarjuszéna.⁶⁹⁷ Az ipari növények közül már megjelent uradalmában a repce. A belőle sajtolt pogácsával hizlalta ökreit. Ilyen célra alkalmazta még a kukoricát (szárát a rideg gulyával etette ősszel), burgonyát, a bevermelt csalamádét, zabosbükkönyt, babot, valamint a gabonaörlésnél keletkező korpát, részben a répát, árpát és a megismert szalastakarmányokat.⁶⁹⁸

A további művelési ágak között érdemes megemlíteni szőlőjét, melynek érdekessége, hogy még apja telepítette nagyjából születése idején a későbronzkori temetkezési halmokra.⁶⁹⁹ Szőlőfajtái közül a rizling ismert.⁷⁰⁰ Erdejéből a környéken általánosan elterjedt akácról van hír. E szapora fajtát a tüzelő magas ára miatt fontos tényezőnek tartotta, bár sokat küzdött az állományt támadó pajzstetűvel.⁷⁰¹ Az akáchoz kapcsolódva megjegyezhetjük, hogy a család édességszükségletét méheséből elégítette ki.⁷⁰² Míg főborásza és szőlősgazdája apósa volt egészen haláláig,⁷⁰³ a konyhakert, virágoskert és gyümölcsös sorsa felett a család nőtagjai gyakoroltak hatalmat.⁷⁰⁴

Mezőgazdasági termelőtevékenységét, ennek „gyümölcsseit” nem zárta el a szakma és a nagyközönség szeme elől. Legnagyobb sikerét az 1900-ban megrendezett párizsi világkiállításon aratta, amikor a „Kenyértermények – Növényi tápláló anyagok” alcsoportban kiállított nyolcféle termékéért aranyéremmel jutalmazták meg.⁷⁰⁵ Egy büszke hazafinak természetesen az sem volt kisebb siker, amikor az ezredéves kiállításon

---

⁶⁹⁶ K 1891. október 24. 6.

⁶⁹⁷ K 1891. október 3. 7–8.

⁶⁹⁸ Sztankovics 1898. 1116.

⁶⁹⁹ Ebenhöch 1875. 265.

⁷⁰⁰ PK 1899. december 3. 3.

⁷⁰¹ K 1891. december 5. 7.

⁷⁰² K 1891. november 7. 6.

⁷⁰³ Váli 1955. 448.

⁷⁰⁴ Váli 1955. 422.

⁷⁰⁵ Miklós 1903. 205.; PL 1900. szeptember 23. 5. – Érdekesség, hogy az aranyérmet csak 1903 februárjában vehette kézhez a kereskedelmi miniszter közvetítésével. (PL 1903. február 15. 4.)

„jó termelésért” elismerő oklevelet kapott.⁷⁰⁶ Terményeiért a legelső díjat egyébként az 1884. évi devecseri magkiállításon kapta, mégpedig egy ezüst oklevelet.⁷⁰⁷

A mezőgazdaság olyan terület, ahol a nagy hivatástudattal végzett lelkiismeretes előkészítő munka nem von maga után feltétlenül sikert. Hiába minden gondosság, mert a természeti környezet szeszélyei szempillantás alatt derékba törhetik a szép reményeket. Az elemekkel Ihász Lajosnak is gyakran meggyűlt a baja. Egy héttel második házasságkötése előtt, 1889. június 23-án villám csapott hathalmi újmajori pajtájába, melyben 34 szekérnyi bíborhere és borsós takarmány égett porrá. 2400 forintos kára keletkezett.⁷⁰⁸ 1899-ben, az egyházkerületi felügyelői beiktatását követő napon cselédei gondatlanságból felgyújtották ötven öles pajtáját.⁷⁰⁹ Egy évvel később felsőrépási majorjában pusztított tűz, ugyancsak gondatlanság miatt.⁷¹⁰ Sokat szenvedett a szélsőséges időjárástól. 1901 augusztusában Jókainak írt levelében kesergett, hogy a tavasziakból 3000 kereszt hiánya van. Bár őszi termése jó, de szalmája és takarmánya kevés, így az állatok téli, megfelelő kalóriaértékű étrendjének összeállítása komoly feladat elé állítja.⁷¹¹ 1907 május végén jégeső pusztított lőrintei uradalmában. A dió nagyságú jég teljesen elverte a gyönyörűnek ígérkező termést és minden veteményét. 76–80000 koronás kárral számolt.⁷¹² Ilyen megvilágításban talán még jobban tudjuk értékelni a terményeinek odaítélt díjakat.

Annak ellenére, hogy a növénytermesztés területén szerzett nemzetközi elismerést, szívéhez leginkább közel álló területnek mégis az állattenyésztést tartotta. Juhászata volt a legnagyobb, az említett gazdacím-tár szerint 2024 egyedét számlált. Egy időben az alacsony gyapjúárak,⁷¹³ valamint az állatok kényessége⁷¹⁴ miatt fel akarta számolni a tenyészetet, végül mégis a folytatás mellett döntött. A juhászatot létszámban – korabe-

---

⁷⁰⁶ V 1896. november 21. 2.; PL 1896. november 22. 4.

⁷⁰⁷ PL 1884. október 5. 165.

⁷⁰⁸ PL 1889. június 29. 107.

⁷⁰⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 277–278.; A Somlyóvidéki Hírlap nyomán: Domján 2007a. 132.

⁷¹⁰ PL 1900. július 8. 5.

⁷¹¹ OSZK Kézirattár V/253 12. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. augusztus 29.

⁷¹² PH 1907. június 1. 5.

⁷¹³ K 1892. január 27. 122.

⁷¹⁴ 1891-ben 800 anyát üzetett, kétszázon felül volt a meddők száma. A 478 bárányból nyolcvanhármat mesterségesen kellett szoptatni. (K 1892. május 4. 686.)

li szóval élve – „sertészet”-e követte 425 „taggal”.⁷¹⁵ Csak ezután következett gulyája és ménese, ám értékben, presztízisben e kettő meghaladta az előzőeket. Tartásukat egyenesen hazafias kötelességnek fogta fel, ahogy végrendeletében igen szemléletesen megfogalmazta: „Óhajom az, hogy amennyiben a változó viszonyok folytán a jövedelmezőség csorbítása nélkül lehetséges, tartassanak fenn az általam annyira kedvelt állattenyésztési ágak, úm. lótenyésztés és szarvasmarha-tenyésztés. Ezek ápolása magyar nemzeti tulajdon, melyhez életemben – sokszor talán káromra –, mindig hű voltam.”⁷¹⁶

A szarvasmarhák közül a magyar szürke mellett vöröstarka nyugati fajtájú gulyával is kísérletezett. Előbbit az 1810–1820-as években, nagyapja idejében alapították a környéken vásárolt tehenekből. 1850 körül apja vérfrissítést végzett kisjenői eredetű, de Marcaltőről származó, valamint mezőhegyesi tenyészanyaggal.⁷¹⁷ (A millenáris kiállítás katalógusa ezt a momentumot említi alapításként.⁷¹⁸) Ezen forrásunk szerint a létszám két tenyészbikából, 25 tehénből és 78 növendékből, összesen 105 marhából állt. Az ugyanebből az időből származó gazdacímtárban viszont fajtamegjelölés nélkül 265 marha szerepel Hathalomnál.⁷¹⁹ A fennmaradó 160 darabot a nyugati fajta gulya létszámának kell tekintenünk. Ebből az is kitűnik, hogy a vöröstarkákkal már komolyabban számolt, főleg a tejtermelésben. A magyar szürkéket – mely állományt a Köztelek is bemutatta⁷²⁰ – elsősorban a gazdaság igaerejének biztosítása érdekében tartotta fenn, de szerepet játszott benne a hízómarha-értékesítés, a háztartás tej-szükségletének kielégítése, valamint tejértékesítés is. A fejés reggel és este zajlott, kiválónak mondható, napi öt–tíz literes hozammal. A tenyésztésben a legnagyobb figyelmet természetesen az utódok létrehozásának szentelte. Örökítésre csak a legkiválóbb állatokat fogta be, a nem megfelelő tulajdonjegyekkel rendelkezőket kiselejtezte. Tartva a rokontenyésztéstől, minden negyedik évben új bikákat vásárolt. A teheneket – bár a tenyészerettség már korábban bekövetkezik – elővigyázatosságból csak hároméves korban hágatta. Egy bikához 40–50 tehenet rendelt, és így is

---

⁷¹⁵ MKOMS 1897. 136–137. – Egy adatot sikerült találnunk disznói díjazásáról is. Az 1884-es devecseri állatkiállításon ezüst díszoklevelet kaptak. (PL 1884. október 5. 165.)

⁷¹⁶ EÖ 1909. január 7. 14.

⁷¹⁷ Sztankovics 1898. 1115.

⁷¹⁸ OK 1896. 24.

⁷¹⁹ MKOMS 1897. 136–137.

⁷²⁰ Sztankovics 1898. 1115–1116.

90%-os vemhededési, és 87%-os borjazási arányt ért el. (Eredményét a mai mezőgazdák is példaként hozzák fel a magyar szürke erényei között.⁷²¹) Az általában februártól májusig megszülető borjakat három és fél hónapig hagyta szopni, ezt követően külön hűvös istállóban tartotta, naponta kefével, vakaróval ápoltatta. Az első évben bőségesen ellátta őket takarmánnyal, mert – tapasztalata szerint – ezután a későbbi gyengébb tartást sem sínylik annyira meg. A takarmányozás mellett, hogy a mindig bizonytalan kimenetelű tél után ne tavasszal kelljen azt „tanulniuk”, már születésük évében kiengedte őket legelni. A legeltetés hónapja hagyományosan a szeptember volt, mivel nem akarta kitenni őket a legyek zaklatásainak.

A felnőtt állatok tartásánál két fő elvként a természetközelséget és – egyben – a gondos odafigyelést határozta meg. Igás ökreit május végétől szeptember végéig szabad ég alatt tartotta, nyári jászol mellett. Fejősteheneit június 15-től szeptember 15-ig éjjelente az istálló melletti karámban, rideg gulyáját és borjas teheneit három oldalról zárt fészemben helyezte el. Telente istállóba kötötte állatait, csak februártól engedte ki őket pár órára a kifutóba. A legeltetési időszak májustól novemberig tartott.

A fentiekben leírt kezelés mellett állatai egészségi állapotát a cikkíró teljesen kielégítőnek találta. Külön is kiemelte ökreinek hosszú munkabíró képességét, megtudván, hogy a gazdaságban még tizenhat éves példányok is dolgoznak. Ihász Lajos létszámon felüli marháit felhizlalta és értékesítette. Az üszöket hároméves korban fogta hízóra, a folyamat háromtól hat hónapig tartott. Hízott marháit főleg bécsi kereskedők vásárolták. Ezenkívül értékesített teheneket, valamint bikákat községeknek, gazdasági egyesületeknek.⁷²²

Most sem meglepő, hogy az állatkiállításokon és vásárokon jó eredménnyel szerepeltek az általa tenyésztett marhák. Legkorábbi sikereit még első lőrintei időszakából ismerjük. Az 1883. és 1884. évi devecseri rendezvényeken egy tiszta fajtájú (magyar szürke) bikája 3. helyezést, egy másik arany díszoklevelet, egy üszője bronz, egy harmadik, kevert fajtájú marhája ezüst díszoklevelet nyert.⁷²³ Az ezredéves kiállításon hathalmi gulyáját kiállítási éremmel jutalmazták.⁷²⁴ (Itt hat magyar szürke állatot

---

⁷²¹ Nagy 2007. 22.

⁷²² Sztankovics 1898. 1115–1116.

⁷²³ PL 1883. május 6. 72.; PL 1884. október 5. 165.

⁷²⁴ PL 1896. november 22. 4.

állított ki, melyeket név szerint is ismerjük: Zsófi, Zsandár, Hajas, Bárány tehének és Balog, Freiter ökrök.⁷²⁵) Az első pápai tenyészmарha-kiállításon hathalmi vöröstarka nyugati fajta tenyészete arany oklevelet kapott.⁷²⁶

Főleg reprezentatív célokat szolgáló lovai hasonló elismerésekben részesültek. Még fiatal gazda volt, de lórintei ménésének egyedeivel már szép sikereket ért el. A devecseri lókiállításokon 1878-ban és 1882-ben is kancáinak első, arany jutalomdíjat ítéltek. S itt adódott egy momentum, mely tiszta jellemének megismeréséhez jó adalék: a jutalmakról önként lemondott, mivel a bírálóbizottság tagja volt a vármegye hatósága illetve a Devecser-vidéki Gazdakör részéről. Mindössze egy díszoklevelet fogadott el.⁷²⁷ Pápán 1904-ben egy lipicai ménért 120 korona jutalmat kapott.⁷²⁸ A Jókai által több ízben megcsodált és dicsért hathalmi ménését⁷²⁹ (1895-ben 134 állatot számlált⁷³⁰) Ihász Lajos egészen pontosan vadász- és háttaslovak kitenyésztéséért tartotta fenn. Igáslovakat is nevelt, s ha valamilyen egyházi vagy világi főméltóság, közéleti személy járt Pápán, a vasútállomásról szinte kivétel nélkül az ő fogatán hajtattott a városba.⁷³¹ Állományát 1890 pünkösdjén az Európa-szerzte ismert lovászati szakíró, gróf Wrangel is szemügyre vette, majd leírta négy év múlva Stuttgartban megjelent „Ungarns Pferde zucht in Wort und Bild” című könyvében.⁷³² Tőle tudjuk, hogy a törzs huszonkét, részben saját nevelésű, illetve gróf Esterházy Móric pápai ménéséből és egy bálványosi ménésből származó kancából állt. Érdekesség, hogy tartott egy Angliából importált vadászkancát is. E többirányú eredet miatt 1890 körül egyöntetű, minőségi tenyészállományról még nem lehetett beszélni. Ám mégis egyre jobb eredményeket ért el velük, ami egyfelől a szakszerű, modern tartási körülményeket dicséri. Másfelől a tenyésztésben is nagyon gondosan járt el, és a megjelölt célok érdekében sok csődörrel fedeztetett. A könyv tíz fe-

---

⁷²⁵ OK 1896. 23–24.

⁷²⁶ PK 1898. május 29. 3.; PL 1898. május 29. 3.

⁷²⁷ PL 1878. augusztus 11. 132.; PL 1882. szeptember 17. 157.

⁷²⁸ PH 1904. szeptember 10. 5.

⁷²⁹ Például: Váli 1955. 442.

⁷³⁰ MKOMS 1897. 136–137.

⁷³¹ Ő szállította például Antal Gábor református püspököt és Darányi Ignác földművelésügyi minisztert előbbi beiktatására (PK 1896. szeptember 13. 4.); a beszédet mondó Eötvös Károlyt a pápai Rákóczi-ünnepre (PK 1903. június 7. 4.); gróf Tisza Istvánt, amikor beiktatták a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokának. (PH 1907. május 4. 2.)

⁷³² Wrangel 1894. 57.

dezőmén nevét sorolja fel, közülük némelyek csak bérleményként éltek ménésében.⁷³³ A világra jött csikók egyéves korban a legjobb minőségű szénát kapták, és hetente ötven liter zabot. A két-háromévesek nyáron legelőn tartózkodtak, télen szénával és pelyvával etették őket, kiegészítve némi abraktakarmánnyal (zab, búza vagy rozs, répa). Ménésbe állításuk hároméves és kilenc hónapos korban történt. Egy ménes tizenkét lóból állt. A csikóknak csak egy részét tartotta meg. Másik részüket nagyjából 250–350 forintért értékesítette a katonai méntelepnek,⁷³⁴ illetve istállóból vagy a győri vásárban adott túl rajtuk 350–600 forintos áron. Ezekre a tavaszi vásárokra előkészítendő, a három és fél éves csikókat még a tél folyamán a hámos lovak közé állította, és kezdte kocsiba tanítani.⁷³⁵

Ahogy terményeit az időjárás és egyéb csapások, úgy állatait a betegségek sújtották. Részben persze ez is az időjárásra volt visszavezethető. A környék választott csikói 1891 őszén keh-bántalmakban szenvedtek, mely a torokmirigyeknél nagy daganatot idézett elő. Ihász Lajos ménésének több tagjánál fennállt a fulladás veszélye, ezért légszűrőrendelt el, sikerrel.⁷³⁶ Bárániai szerencsétlenebbül jártak, náluk az elhullás is jelentős volt. A kiváltó okok között tüdő- és gyomorférgesség, szőrférgesség,⁷³⁷ májmételey, vérhas, nyálfolyás⁷³⁸ szerepelt. Egy évvel korábban, 1900 decemberében kondáját tizedelte sertésvész.⁷³⁹

Gondjai ellenére, munkálkodását figyelemmel kísérő kortársai mind nagy elismeréssel szóltak gazdálkodásáról. Itt visszautalhatunk akár

---

⁷³³ Első lórintei korszakából van adat arra, hogy a székesfehérvári Magyar Királyi Állami Ménteleptől bérelt Bakony II. telivérrel bérfedeztetést is vállalt. (PL 1886. március 14. 43.)

⁷³⁴ 1891. október 8-án a győmörei vasútállomáson három és fél éves csikóiért fejenként 350 forintot fizetett a katonai méntelep. (K 1891. november 7. 6.)

⁷³⁵ K 1891. december 5. 7. – 1889-es Hathalomra költözése előtt lórintei ménésének kiárusítandó egyedeire egészen magas rangú érdeklődők jelentkeztek. Egyik, Bakony II. telivértől származó ménjét például egy Tanfy nevű minisztériumi osztálytanácsos vásárolta meg 250 forintért. (PL 1889. április 28. 67.) – Itt minden bizonnyal Tanfi Gusztáv-ról van szó, aki az 1878-as párizsi gazdasági kiállításról szóló, „Az állattenyésztés” (Budapest, 1879.) című könyvben a lovakról szóló fejezetet írta. (Ezt az adatot lektoromnak, Szócs Tibornak köszönöm.)

⁷³⁶ K 1891. október 24. 6.

⁷³⁷ K 1891. október 3. 7–8.

⁷³⁸ K 1892. május 4. 686.

⁷³⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 342A.

Jókai búzavirágszedő „akció”-jára is.⁷⁴⁰ Eredményei bekerültek Országgyűlési Almanachbeli életrajzaiba, kiemelve, hogy mindkét birtokát mintagazdasággá, (azaz a jövedelmezőség szempontjából más gazdaságok számára mintául szolgáló gazdasággá) fejlesztette.⁷⁴¹ Uradalmait nemcsak szakmaiságukban, de küllemükben is imponálóknak találták. Hathalomról írta első életrajzírója: „Ez utóbbinál szebb gazdaság majd alig van Bakony felső részén. Hathalom olyan szép, hogy csak egy Balaton kellene hozzá a híres Bakonyaljában, s ez lenne a világ legszebb tájképe, mert minden más megvan itt, ami egy vidék fenséges szépségét emelheti.”⁷⁴²

A mezőgazdasági szakember

Ihász Lajos igazi közösségi ember, jó hazafi lévén, természetesen úgy kívánta, hogy azok a termelési elvek és gyakorlatok, az a szakmai tudás, amellyel mintagazdaságokat hozott létre, és amely számára díjakat és kitüntetések hozott, szélesebb körben is elterjedjenek, a magyar vidék felvirágozásáért. Ennek érdekében több területen szállt síkra. Tájékoztatt a szaksajtóban, amikor közzétette terméseredményeit,⁷⁴³ népszerűsített új gépeket,⁷⁴⁴ leírta az időjárás hatásait állataira és növényeire, megosztotta termelési tapasztalatait, meglátásait, javaslatait, szűkebb pátriája mezőgazdasági életének pillanatnyi helyzetét.⁷⁴⁵ Különösen a lótenyésztés aktuális kérdéseivel foglalkozott terjedelmesebben.⁷⁴⁶

A tájékoztatás mellett a szövetkezést⁷⁴⁷ legalább olyan fontosnak tartotta, mondván: tömegesen könnyebb eredményeket elérni, mint egyénileg. Szorgalmazta gazdálkodókat tömörítő szervezetek létrehozását, melyek az érdekvédelem és érdekérvényesítés körén túl még korszerű

---

⁷⁴⁰ Váli 1955. 372.

⁷⁴¹ OA 1901. 45.; OA 1905. 46.; OA 1906. 47.

⁷⁴² Bognár 1909. 4.

⁷⁴³ PL 1891. augusztus 23. 141.

⁷⁴⁴ Vagy éppen mezőgazdasági gépbemutatóra hívta fel a gazdatársak figyelmét. (PL 1890. szeptember 28. 157.)

⁷⁴⁵ Lásd: Függelék C/4.

⁷⁴⁶ Lásd: Függelék C/6–7.

⁷⁴⁷ Pártfogolta a gazdasági szövetkezeti eszmét. Például amikor 1901. május 26-án megalakult a bakonytamási tejszövetkezet, a bevitt 71 tehénből 40 volt Ihász tulajdona. (PL 1901. június 2. 5.)

ismereteket is terjesztenek. A gondolat valójában nem tőle származott, erre nézve már korábban voltak sikertelen kezdeményezések. A Veszprém-vármegyei Gazdasági Egyesület például 1860-ban alakult, de egy évtized után érdektelenségbe fulladt, majd az 1870-es évek közepén feloszlott.⁷⁴⁸ Első ismert újságcikkében éppen erről, a kudarc okairól és az újraalakulás lehetőségeiről értekezett. A közöny egyik okát a közlekedési nehézségekben látta, hiszen a veszprémi gyűlésekre járni akár öt óra útba is telhetett a távolabb élő gazdáknak. „A részvétlenségen csekély nézetem szerint csakis úgy lehet segíteni, ha a gazdasági egyletet úgy alakítjuk, hogy az mindenkinek könnyen hozzáférhető legyen. Röviden: teremtsünk a vidéken gazdasági köröket csekély tagdíjjal. Ezek szerves összefüggésben legyenek a központi gazdasági egyesülettel, és saját megválasztott tisztviselőik által érintkezhessenek a központi egylettel. Támogassa, buzdítsa azután őket a központi egyesület ereje szerint”⁷⁴⁹ – írta. De nemcsak írt, ennek szellemében cselekedett is. Bábáskodott mind a „központi egylet”, mind a „vidéki” gazdasági körök megalakulásánál, újraalakulásánál.

A központi egylet, vagyis a Vármegyei Gazdasági Egyesület felélesztésére 1882 májusában végre sor kerülhetett.⁷⁵⁰ Az idők folyamán volt benne igazgatósági tag,⁷⁵¹ választmányi tag,⁷⁵² különféle kiállítások, mezőgazdasági versenyek előkészítő bizottsági tagja.⁷⁵³ Interpellált,⁷⁵⁴

---

⁷⁴⁸ Szilassy 1896. 605.

⁷⁴⁹ GL 1878. 305. – Lásd: Függelék C/1.

⁷⁵⁰ Szilassy 1896. 606.

⁷⁵¹ PL 1900. július 22. 4.

⁷⁵² GEÉ 1905. 130. – Forrásunk szerint Ihász Imre 200 koronás alaptőkével alapító tagja volt az egyesületnek, és a tőle származó jogot fia gyakorolta. (GEÉ 1905. 133.)

⁷⁵³ Előkészítő javaslati bizottsági tagnak választották az 1883 augusztusára tervezett pápai vagy devecseri hármaseke versenyhez (PL 1883. március 8. 37.), rendezőbizottsági tagnak az újonnan megnyíló vármegyei háza ünnepségeihez kapcsolódó tenyészállat- és terménykiállításához (PL 1887. május 15. 77.), a Pápai járás szervezőbizottsági tagjának az országos millenáris kiállítás Veszprém vármegyei gazdasági kiállításához (PL 1893. március 12. 45.), rendezőbizottsági igazgató-választmányi tagnak a 1904-es veszprémi gazdasági és ipari kiállításához. (U 1904. 10.)

⁷⁵⁴ Az 1884. október 4-én Devecserben megtartott választmányi ülésen interpellált az egyesület munkájáról tájékoztató kiadványok hiányosságainak ügyében. (PL 1884. október 12. 170.) Az 1890. október 5-én megtartott közgyűlésen az iránt érdeklődött, vajon az egyesület tart-e raktáron olyan műtrágyákat, mint Thomas-salak és kékkő? (PL 1890. október 19. 168.)

hozzászólt,⁷⁵⁵ javaslatot tett,⁷⁵⁶ levezető elnök volt tisztújításnál.⁷⁵⁷ Két javaslatát részletesebben is ismerjük. Mindkettőt az 1890. október 5-i közgyűlésen tette. Az egyikben az egyesületet sürgette a cselédek felmondási és beszegődési idejének meghatározásáról alkotott megyei szabályrendelet mihamarabbi életbe léptetése és kihirdetése miatt. A másik, nagy egyetértés mellett elfogadott javaslata arra példa, hogy nemzetpolitikai ügyek napirenden tartásáért minden fórumon kardoskodott, legyen az egyházkerületi közgyűlés vagy gazdasági egyesületi közgyűlés. Konkrétan a kivándorlásról van szó, amely a vármegye területén a 19. század utolsó évtizedében még mindig nagyobb méreteket öltött. Emiatt indítványozta, hogy az egyesület küldjön ki egy bizottságot ennek tanulmányozására, írjon fel a vármegyéhez a kivándorlást lehetetlenné tevő intézkedések érdekében, továbbá a Dunántúli Közművelődési Egyesület figyelmét is hívják fel erre a problémára.⁷⁵⁸

Az egyesület keretein belül módot talált az önképzésre is. Itt megemlíthetjük, hogy 1890 őszén háromfős küldöttség tagjaként önköltségen vett részt a bécsi nemzetközi mezőgazdasági kiállításon és gazdakongresszuson.⁷⁵⁹ Eredetileg itt állították volna ki a vármegye mezőgazdasági termékeit, azonban a terv a gazdák elégtelen hozzáállása miatt megbukott.⁷⁶⁰ Kongresszusokról – lévén tagja az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek (OMGE) –, belföldön sem maradt el. Legalábbis első életrajzírója írja, hogy „...gazdasági ügyekben összehívott országos ankétoknak ő is tagja lesz, hol véleményére nagy súlyt helyeznek.”⁷⁶¹

Világlátottságát, felkészültségét, szakértelmét a gyakorlatban ép-pügy kamatoztatta, mint elméletben, a már említett egyesületi üléseken vagy ankétokon. Két éve volt tagja a vármegyei közgyűlés tenyészmenek

---

⁷⁵⁵ Az 1901. szeptember 10-én megtartott rendkívüli közgyűlésen az egyesület vagyonát képező ingatlanok értékesítésének kérdéséhez szólt hozzá. (PK 1901. szeptember 15. 5.)

⁷⁵⁶ Az 1886. decemberi rendes közgyűlés az ő javaslatára választotta meg Kemenes Ferenc apát-kanonokot első alelnökül. (PL 1886. december 12. 204.) Az 1888. május 6-án tartott rendes közgyűlésen hozzászólt a nem kielégítő állapotú községi faiskolák új főfelügyeleti szervének kijelöléséről zajló tanácskozáshoz. (PL 1888. május 13. 79.)

⁷⁵⁷ Az egyesület 1893. december 3-án tartott tisztújításán. (PFU 1893. december 10. 5.; PL 1893. december 10. 224.)

⁷⁵⁸ PL 1890. október 19. 169.

⁷⁵⁹ PL 1890. október 19. 168.

⁷⁶⁰ PL 1891. május 31. 88.

⁷⁶¹ Bognár 1909. 5.

megvizsgálására alakított választmányának,⁷⁶² amikor egy hasonló szervezet keretében kiküldték a Devecseri járásba. Ennek a küldöttségnek kellett kiválasztania azokat a méneket, amelyek katonai mozgósítás esetén tenyésztési célok miatt megmenekültek volna a rekvirálástól.⁷⁶³ Ezenkívül bírálóbizottságok tagjául jelölték több lókiállítás alkalmával, így Pápán 1885. szeptember 9-én,⁷⁶⁴ 1898. szeptember 9-én,⁷⁶⁵ 1901. szeptember 10-én,⁷⁶⁶ Devecserben 1878. augusztus 5-én,⁷⁶⁷ 1882. szeptember 8-án,⁷⁶⁸ 1891. szeptember 8-án,⁷⁶⁹ Veszprémben 1888. szeptember 21-én.⁷⁷⁰ Szarvasmarha-kiállításokon való döntnökségéről kevesebb adat van, ugyanakkor az első ilyen pápai rendezvényen mindjárt elnöknek jelölték ki 1898. május 24-én.⁷⁷¹ Ekkor díjat is feljárnított a helyezést elérték részére.⁷⁷² A másik marhakiállítást, melyen bírálónak kérték fel, szintén Pápán tartották 1905. október 29-én.⁷⁷³

A „vidéki” körökben való igen aktív ténykedése két hónappal megelőzte a vármegyei egyesület megalakulását. 1882. március 4-én lőrintei birtokára hívott hat tekintélyesebb környékbeli gazdát, ahol megbeszéltek egy felhívást a Devecser környéki illetékesekhez egy gazdakör alakítása tárgyában.⁷⁷⁴ A felhívást siker koronázta, hiszen a Devecserben megtartott alakuló ülésre 1882. március 26-án még a szomszédos Zala vármegyéből is jöttek érdeklődők. Ezen az ülésen egyéves időtartamra megválasztották a kör tisztikarát, élén Ihász Lajossal, aki elnök lett.⁷⁷⁵ Az ő regnálása alatt alkották meg az alapszabályt, egyáltalán a szervezeti kereteket. Az adminisztratív teendők közül lényegesként emelhető ki a Vármegyei Gazdasági Egyesülethez való csatlakozási eljárás elindítása,⁷⁷⁶

---

⁷⁶² PL 1881. június 12. 106.

⁷⁶³ PL 1883. január 28. 14.

⁷⁶⁴ PL 1885. szeptember 13. 153.

⁷⁶⁵ PL 1898. szeptember 11. 5.; PK 1898. szeptember 11. 5.

⁷⁶⁶ PL 1901. szeptember 15. 5.

⁷⁶⁷ PL 1878. augusztus 11. 132.

⁷⁶⁸ PL 1882. szeptember 17. 157.

⁷⁶⁹ PL 1891. szeptember 20. 159.

⁷⁷⁰ PL 1888. augusztus 19. 147.

⁷⁷¹ PL 1898. április 17. 3.

⁷⁷² PL 1898. május 29. 3.; PK 1898. május 29. 3–4.

⁷⁷³ PL 1905. november 5. 3.

⁷⁷⁴ PL 1882. március 25. 56.

⁷⁷⁵ PL 1882. április 2. 60.

⁷⁷⁶ PL 1883. április 22. 65.

mely 1884. január 1-jén fejeződött be, a kívánt eredménnyel.⁷⁷⁷ Ihász Lajos jól végezhette a dolgát, hiszen egy év után, 1883. május 10-én a tisztújító közgyűlésen megerősítették elnöki pozíciójában.⁷⁷⁸ A kör működésének korai szakaszáról annyi tudható még, hogy lépéseket tett a vármege közigazgatási bizottságánál a községi faiskolák felélesztése érdekében, vizsgálta a falusi tüzesetek megszorodása és a magas biztosítási összegek közötti összefüggést.⁷⁷⁹ Érdekvédő funkcióját gyakorolta akkor, amikor 1884-ben csatlakozott a pápai gazdakör által fogalmazott petícióhoz, ellenezve a községekre méltánytalan terheket róó új adókvivetést.⁷⁸⁰

A kör egyik fontos küldetésének tekintette kiállítások szervezését. Az első ilyet, egy gazdasági gépkiállítást és ekeversenyt 1882. július 6-án tartották Devecserben.⁷⁸¹ Ihász Lajos ebben a felemelkedés egyik eszközét látta, mégpedig azért, hogy a kiállított termények, gépek, állatok növelhetik a gazdáknak a versenyszellemet, ami több, jobb munkát vonhat maga után. Ebben a szellemben szerveztek állatkiállítást 1883. április 29-én,⁷⁸² majd 1884. szeptember 28–29-én. Utóbbit már kibővítették méhészeti, kertészeti és magkiállítással, hogy az értékes mellékkereseti lehetőségekre is felhívják a figyelmet. A kiállításon Ihász Lajos mint kör elnök tartott megnyitóbeszédet. „S ha ezen kiállításból csak egy kiscigány is, amennyiben helyes tenyészelveket tesz sajátjává, különösen jobban ügyel a tenyészanyag kiválasztásra, akkor a Devecser vidéki gazdakör kitűzött célját részben megoldottnak tekintheti”⁷⁸³ – mondta. Az állattenyésztést a több lábbon állás miatt is fontosnak tartotta. Látott esélyt versenyképességre az olcsó gabonát termelő országokkal, de csak abban az esetben, ha több takarmányt természetnek, növelik az állatállomány szá-

---

⁷⁷⁷ PL 1883. május 13. 77.

⁷⁷⁸ Munkálkodása azonban nem volt mentes személyi ellentétektől. A kör titkárával rövid nyilatkozatháborúba keveredett. Reé Jenő azzal vádolta meg, hogy befolyásolja a Pápai Lapok tudósítóját, aki történetesen saját házitanítója. (PL 1883. április 29. 69.) Ezt mind Ihász, mind tanítója visszautasította. (PL 1883. május 6. 73.) Hogy Reé a személyi ellentét miatt nem vállalta a továbbiakban a titkári posztot, csak feltételezzük. Később lecsillapodtak a kedélyek, és a kör több kérdésben is Reé javaslatát fogadta el, illetve delegálta országos gyűlésekre. (PL 1883. május 13. 77.)

⁷⁷⁹ PL 1882. november 19. 194–195.

⁷⁸⁰ PL 1884. március 9. 48.

⁷⁸¹ PL 1882. július 9. 116.

⁷⁸² PL 1883. május 6. 72.

⁷⁸³ PL 1884. október 5. 166. – Lásd: Függelék A/1.

mát, több trágyát nyernek, s az intenzív trágyázás nyomán javuló termés-eredményeket produkálnak.

Forrásaink nem szólnak a Devecser-vidéki Gazdakör további sorsáról, vele kapcsolatban Ihász Lajos szerepéről. Annyit tudunk csak, hogy a későbbiekben problémák léphettek fel, amely megszűnéshez vezetett. Aztán újra igény mutatkozott működésére, hiszen 1907 májusában ismét megalakult, s az alakuló ülésen Ihász Lajos tiszteletbeli elnöki címet kapott.⁷⁸⁴

Noha a Pápai Járási Gazdakör 1888 novemberében felkiáltással egyhangúlag alelnökül választotta,⁷⁸⁵ Pápa környékének felvirágoztatásáért inkább a Vármegyei Gazdasági Egyesület keretein belül dolgozott. Feladat akadt bőven. A város gazdasága korszakunkban már nem tudta produkálni azt a fejlődési ívet, amely korábban jellemző volt rá. Hozzájárult ehhez, hogy a kiegyezés után létrehozott közös vámterület miatt a fejlettebb, gépesítettebb osztrák és cseh könnyűipar termékeivel az egykor oly híres helyi kézműipar nem tudta felvenni a versenyt. Tovább rontotta a helyzetet, hogy a város megközelíthetősége sem volt éppen a legjobb. A rajta áthaladó, ma Celldömölk–Győr viszonylatú vasúti fővonal 1871-re elkészült ugyan, de ekkor még a Székesfehérvár–Grác fővonal szárnyvonalaként tartották számon. A vasútnak köszönhetően néhány korszerű gyár (dohánygyár, textilgyár) felépült ugyan, de az iparosodás üteme messze elmaradt azoktól a városoktól, amelyek hasonlóan kedvező természetföldrajzi helyzetük mellett vasúti csomópontokká is tudtak válni.⁷⁸⁶ A város gazdasági állapota természetesen kihatott az alapanyagot, nyersanyagot beszállító mezőgazdasági jellegű vidék helyzetére is. Ez önmagában is elég gondot okozott, s ehhez járult alacsony gabonaáraival a már többször említett század végi agrárválság. A vidékről jelentős volt a kivándorlás, ami gazdasági kilábalást talán kínált a lakosságnak, ám nemzetpolitikai megoldást az országnak semmiképpen sem. Ebben az aggaszó

---

⁷⁸⁴ PH 1907. május 11. 4.

⁷⁸⁵ PL 1888. november 18. 201. – Részt vett az alapszabály-tervezet kidolgozásában, tagja lett mind a négy szakosztálynak (földművelés-erdészeti, állattenyésztési, kertészeti-borászat-méhészeti-selymészeti, ipar és gépészeti). (PL 1889. január 13. 6.) – Ebben a körben csak nagyon lassan indult meg a munka. Még 1890 februárjában sem történt semmi érdemleges, ahogy azt az egyik választmányi tag nehezményezte nyílt levelében. (PH 1890. február 2. 3.) Utóbb kiderült, hogy a késlekedés oka a hitelesítetlen alapszabály, melynek minisztériumtól való visszaérkezési ideje bizonytalan. (PH 1890. február 9. 4.)

⁷⁸⁶ Pölöskei 1994. 369–371.

szituációban a Vármegyei Gazdasági Egyesület is a kiütlehetőségeket kereste. Így jutott el addig, hogy pártfogoljon olyan kezdeményezéseket, amelyek a gabonatermeléssel szemben alternatívát nyújthattak a gazdálkodók számára. Ilyen alternatíva volt a cukorrépa-termesztés fellendítése egy Pápán megnyitandó cukorgyár által. A cukorrépa termesztését többszörösen hasznosnak ítélték. Egyrészt kifizetődőbbnek értékelték a gabonánál, holdanként 40–60 forint tiszta haszonnal számoltak. Másrészt mint az intenzív gazdálkodás körébe tartozó növényről, úgy gondolkodtak, hogy a sok kapálás kora tavasztól késő őszig sok munkáskezet fog igényelni. E munkaerő-szükséglet javíthat a megélhetési viszonyokon, miáltal csökkenhet a munkanélküliség és a kivándorlás. Nem mellékesen a kapálás a gabonatermesztés számára is javítja a földet, ha a következő évben azt vetnének a helyébe. A répaesedék pedig a marhahízalásban játszhat szerepet. A gyár felépítésének gondolata nyilvánosan 1893 végén jelent meg az egyesület közgyűlésén. Ugyanekkor egy szervezőbizottság is alakult, melynek tagja lett Ihász Lajos is.⁷⁸⁷ Feladata a gazdák megnyerése, a szükséges pénz előteremtése, valamint a gyárépítő vállalkozó megbízása volt. A pápai sajtó rögtön a kezdeményezés mellé állt, azonban egyes orgánusok megkésettnek ítélték, megemlítve, hogy az ácsi gyár már működik, Zalaegerszeg is tervez létesíteni, a sárvári pedig máris biztosította magának a termőterületet Jánosháza, Devecser és Kiscell (ma Celldömölk) vidékéről, jelentősen rontva Pápa esélyein.⁷⁸⁸ Az ügyben még ebben az évben, majd 1894 januárjában több gyűlés zajlott Pápán, melyeken a levezető elnök mindig Ihász Lajos volt. Az egybegyűlték életképesnek tartották a gondolatot, és aláírási íveket küldtek ki a termőterület biztosításához. Egyik alkalommal az építő vállalkozó képviselője is megjelent, azonban az üzem a korábban megálmodott keményítőgyár sorsára jutott: soha nem épült fel, mivel nem sikerült biztosítani a működéshez szükséges 4000 holdas vetésterületet.⁷⁸⁹

A megghiúsult cukorgyári tervek után röviddel ott találjuk a kenderbevéltási és kikészítési telep létesítését szorgalmazók között. Érdekeség, hogy az illetékesek ezzel összefüggésben nemcsak a gabona, de a

---

⁷⁸⁷ PL 1893. december 10. 224.; PK 1893. december 10. o. n.

⁷⁸⁸ PFU 1893. december 17. 4.

⁷⁸⁹ További tudósítások a cukorgyár ügyéről: PL 1893. december 31. 245.; PFU 1893. december 31. 4.; PL 1894. január 7. 2.; PFU 1894. január 7. 3–4.; PL 1894. február 4. 19.; PFU 1894. február 4. 2.

cukorrépa-termelés válságáról (túltermelés) is beszéltek, nyilván ekképpen próbálták élet venni az egy évvel korábbi kudarcnak. A holdankénti tiszta jövedelmet most 34–45 forintra saccolták azzal a kiegészítéssel, hogy a Bakonyalján a hűvösebb klíma miatt a lentermesztés volna megfelelőbb. A telep ötszáz hold termőterületre tartott igényt, melyből az első gyűlésen mindjárt aláírtak kétszázat. A fennmaradó részre ezúttal sem sikerült találni vállalkozó szellemű környékbeli gazdákat, így ez a terv is kútba esett.⁷⁹⁰

Meglehet, hogy korábbi, hasonló élmények hatására vállalt szerepet a pápai földműves iskola létrehozásában, ahol megindulhatott a vármegye földműves rétegének oktatása.⁷⁹¹ Könnyen elképzelhető ez, hiszen az iskolaalapítás indokai között a merev, helytelen gazdálkodási elvek felszámolása szerepelt, a válság, a gazdák évenként fogyatkozó jövedelmei, valamint a filoxéra keltette nehézségek leküzdése mellett.⁷⁹² Egy ilyen oktatási intézmény szükségességére először ifjabb Esterházy Móric gróf, főispán, a Vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke mutatott rá, egyúttal biztatta a megyebeli nagyobb birtokosokat, tehetősebb községeket, álljanak az ügy mellé.⁷⁹³ A felhívás hatására Ihász Lajos is aktivizálta magát: 1886 tavaszán alapítványt tett, amellyel egy tanulónak biztosított feltételeket.⁷⁹⁴ Az áldozathozatal mellett tagja lett a gazdasági egyesület iskolaalapításért kiküldött bizottságának,⁷⁹⁵ valamint annak a nyolctagú küldöttségnek, mely sikerrel járt el a földművelésügyi miniszternél a megvalósítás érdekében.⁷⁹⁶ A megalakulás után figyelemmel kísérte működését, alkalmanként részt vett a végzős diákok záróvizsgáján.⁷⁹⁷

---

⁷⁹⁰ PL 1895. február 3. 2.; PK 1895. február 3. 5.

⁷⁹¹ A kétéves képzési idejű földműves iskolákba 16 éves kortól lehetett bekerülni. Leginkább a kettő-négy középszintű osztályt kijártak jelentkeztek ide, de nem kizárólagosan. (Gyáni–Kövér 2003. 174.)

⁷⁹² PL 1887. augusztus 28. 160.

⁷⁹³ PL 1886. január 10. 6.; PL 1886. január 17. 9.

⁷⁹⁴ PL 1886. március 28. 50–51.

⁷⁹⁵ PL 1888. június 10. 101.

⁷⁹⁶ PL 1887. július 24. 140. – A miniszter fogadta a küldöttséget, és ígéretet tett az iskola 1888. évi engedélyezésére. (PL 1887. augusztus 28. 160.)

⁷⁹⁷ PL 1895. augusztus 25. 5.; PK 1898. július 31. 5.; PK 1902. július 6. 5.

A „földesuraság”

Hiába minden szaktudás, ha azt a gyakorlatba nem sikerül átültetni. Vagyis ha nem sikerül olyan munkatársakat találni, akik annak meghosszabbított karjaiként átveszik a gazda mindenre kiterjedő gondosságát. A jó eredmények háttérében tehát mindenképpen ott áll a gazdasági alkalmazottakhoz fűződő viszony.

Milyen uraság is volt Ihász Lajos? Ebben a kissé anakronisztikus című fejezetben a cselédjeivel való kapcsolatáról közlünk adatokat. A sok dicséret miatt a kép idillinek tűnhet majd, ugyanakkor a negédes szavak mögött mégiscsak tendenciát kell látnunk.

Mindenekelőtt arról essék szó, hogy ő maga miként vette ki részét a gyakorlatból. Sokrétú hivatali elfoglaltságai általában korlátozták, ha azonban tudott időt szakítani, valósággal együtt élt munkásaival. Korán kelt, s a gazdaság körbejárása nélkül nem kezdődhetett meg egyetlen napja sem.⁷⁹⁸ Nyáron, ha folyt a „takarulás” (aratás), reggeltől estig kint tartózkodott a gabonahordókkal, helyben szervezte munkájukat. Az ebédet a családtagok kocsival vitték utána, és valamelyik gabonaasztag vagy szénapajta árnyékában költötte el a cselédekkel együtt.⁷⁹⁹

Ám nemcsak a munkában fejezte ki megbecsülését emberei iránt. Ha ünnep volt, megadta a lehetőséget a méltó ünneplésre. Az 1896. évi millenáris ünnepségek idején cselédjeit, azok gyermekeit felutaztatta a városligeti kiállításra,⁸⁰⁰ majd otthon, Hathalmon is vigasságot rendezett, hiszen az otthon maradottakat sem akarta megfosztani az élményektől: „Hogy e nevezetes évfordulót hosszú időn át megemlegesse a hathalmi puszta lakosságának apraja-nagyja: »hétországra szóló« népünnepélyt rendeztettek Ihász Lajosék, nagy örömet okozva különösen a gyerekeseknek azáltal, hogy a Pápáról kihozatott mézesbábos sátorában – általunk írt és köztük kiosztott utalványokkal – kedvük szerint vásárolhatták a mézesbáb huszárokat, babákat, kardokat, kosarakat, tükördarabokkal és versekkel díszített virágos szíveket, pusztit és »márcot«.

Az ünnepély különben hazafias költemény elszavalásával (a fiatal lovászegény adta azt elő) kezdődött, s a szomszédos Bakonytamási község ifjú evang. lelkészének: Tatay Lajosnak szép alkalmi beszédével

---

⁷⁹⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 132.

⁷⁹⁹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 88.

⁸⁰⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 172.

kezdődött egy vasárnapi nap délelőttjén, mikorra az Újmajor, Páltelek, Alsó-, Felsőrepás és Kővölgy majorok alkalmazottainak nagy része zászlók alatt bevonult Hathalomra (csak az öregebbje maradt otthon, mindenre felügyelni; akik számára azután úgy lett elküldve az uraság által ajándékozott birkából készült ízletes gulyáshúsból őket is megillető porció és fejenként egy-egy fonott kalács és egy-egy üveg bor).

Fiatal leányoknak magunk is segítettünk Etelkémmelel fényes pitykés, zsinóros pruszlikokat és patyolat ingvállat készíteni, amiket e népünnepélyen viseljenek, néhányan máig is ereklyeként tartogatják e csinos ruhadarabokat (még özvegyasszony fejjel is...). Legényeknek, leányoknak természetesen abban lett ez alkalommal legnagyobb örömük, hogy az előbbiektől felállított »levelesszín« alatt hajnalig járhatták a táncot, jó cigányzene mellett.⁸⁰¹

Az országos ünnepek mellett nem feledkezett el a helyi közösség évfordulóiról sem. Hathalmon 1900. augusztus 11-én,⁸⁰² Lőrintén 1906. június 24-én⁸⁰³ tartott nagyszabású „cselédünnep”-eket, melyek alkalmával több évtizede szolgálatában álló dolgozóit tüntette ki. „...érdekessé s a rendes sablontól elütővé tette a Hathalmon lefolyt ünnepet az a régi jó magyar világra emlékeztető bensőséges, szeretettel teljes viszony, mely ott urat és szolgát egybekapcsol. A hathalmi földesúr – ki különben messze földön ismert kitűnő gazda is – nemcsak ura, de atyja is cselédeknek...” – írta a Pápai Lapok című újság.⁸⁰⁴

Mindkét helyen a földművelésügyi miniszter által aláírt okleveleket, pénzjutalmakat adott át. Az események súlyának nyomatékosítására vármegyei (főispán, alispán), városi tisztviselőket (főszolgabíró, szolgabíró), értelmiségieket, szomszédos birtokosokat hívott, és bevonta őket az ünnepség lebonyolításába. Hathalmon az egybegyűjtött cselédség előtt Fenyvessy Ferenc, Veszprém vármegye főispánja tartott ünnepi beszédet, mielőtt az említett okleveleket átnyújtotta volna. Ezt követően a vendégeket és az ünnepeltek, valamint családtagjaikat a házigazda kiadós ebéddel, a pusztánépét pedig délutántól bálon látta vendégül.⁸⁰⁵ A hűség jutalmának ilyen

⁸⁰¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 172–173. – A Pápai Lapok előzetesen 200 résztvevőt említ. (PL 1896. május 10. 5.) Az ünnepről az újság beszámolót is közölt. (PL 1896. május 31. 6.)

⁸⁰² PK 1900. augusztus 12. 5.; PL 1900. augusztus 19. 3.

⁸⁰³ Domján 2007a. 132–133.; PH 1906. június 23. 4.

⁸⁰⁴ PL 1900. augusztus 19. 3.

⁸⁰⁵ PK 1900. augusztus 12. 5.; PL 1900. augusztus 19. 3.; Váli 1955. 411.

kifejezése a fiatalabb generációk számára okulásként sem volt haszontalan, másrészt a biztos és a bizonytalan közti különbség kihangsúlyozására jó fegyvernek bizonyult a kivándorlás elleni küzdelemben.

A munka és ünneplés mellett gondot fordított a cselédek művelődésére. A lőrintei gyermekek számára 1882-ben a korábbi ajkai gyülekezeti tanító megfogadásával hatosztályos pusztai iskolát alapított.⁸⁰⁶ Hatalmon iskoláról konkrétumokat nem tudunk. Azt azonban elmondhatjuk, hogy a Veszprém című lap helymegjelölés nélkül hírül adta Ihász Lajos pusztai iskola alapítási szándékát a millennium tiszteletére.⁸⁰⁷ Mivel Lőrintén 1896-ban bérlő gazdálkodott, ezért talán Hatalom lett volna a helyszín. Ám több nyomot nem sikerült felkutatnunk, valószínűleg dugába dőlt a terv. Az olvasási igényt a felnőtt korosztály körében sajtótermékek (például Képes Néplap, Világ-Krónika) előfizetésével próbálta fenntartani.⁸⁰⁸

A család nőtagjai a maguk területén támogatták a ház urának törekvéseit. Jókay Etelka Váli Marival kézimunkázni tanította a cselédfeleségeket, lányokat. Menyasszonyi kelengyét készítettek, főköttőcskéket, réklitket horgoltak a pusztai újszülöttek számára.⁸⁰⁹ Ezenfelül minden év karácsonyára a nyolc évnél fiatalabb cselédgyerekeknek meleg öltözéket varrtak, továbbá minden tízedik évét be nem töltött gyermeket almával, dióval, fűgével, süteményekkel, mézesbábbal leptek meg.⁸¹⁰ Sokatmondó, hogy ez a szokás az öreg Jókay Károly halála után is fennmaradt, mikortól többé már nem állítottak karácsonyfát Jókay Miklóskának.⁸¹¹

A fentiekben bemutatott összképet megismerve írta a Pápai Lapok: „Keresni kell párját annak a jólétnek, amiben a hathalmi pusztai cselédsége – mintegy 70–80 család – él, s amelyre hűségessé munkássággal

---

⁸⁰⁶ Az iskolaalapítás ténye olvasható a tanító életrajzában (Szinnyei 1903. 683.) – 1884-ben „iskola-alapot” hozott létre, melyen keresztül iskolája külső támogatáshoz juthatott (PL 1884. február 10. 23.), de a fenntartó továbbra is Ihász Lajos maradt. (PL 1889. április 7. 53.)

⁸⁰⁷ V 1896. május 30. 3.

⁸⁰⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 93.

⁸⁰⁹ Váli 1955. 422–423.

⁸¹⁰ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 90. – 1900 karácsonyán ez 33 darabot jelentett. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 342.) – A cselédgyerekek karácsonyi megajándékozásáról már első felesége idejéből, Lőrintéről is van adat, itt ez 50–60 főt érintett. (PL 1882. december 31. 221.)

⁸¹¹ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 403.

iparkodnak magukat érdemessé tenni.”⁸¹² Ihász Lajosnak ez a jó híre nem maradt meg regionális keretek között. A népszerű Vasárnapi Újság egyházkerületi felügyelővé választása kapcsán közölt méltatást, melyben a vonatkozó részek így hangzanak: „Öröm látni (...) azt a bánásmódot, mellyel úgy ő maga, valamint felesége, született Jókai (! – N. T.) Etelka (a nagy költő unokahúga) gazdasági alkalmazottjaik és azok családjai iránt viseltetnek. Példányképül lehetne felállítani a hathalmi cselédlakásokat.”⁸¹³

---

⁸¹² PL 1900. augusztus 19. 3.

⁸¹³ VU 1899. december 3. 821.

A VÁRMEGYEI ÉS AZ ORSZÁGOS POLITIKÁBAN

A megyebizottsági tag

Ihász Lajos Veszprém vármegye életében betöltött szerepének pontosabb megismerését sajnálatosan gátolja az a tény, hogy a megyei levéltár polgári kori anyagának jelentős része megsemmisült a második világháború alatt. Ha mégis erre akarunk vállalkozni, direkt források alig állnak rendelkezésünkre. Működésére, aktivitására jobbra újsághírekből, tudósításokból tudunk címszavakban következtetni.

De mit jelentett, hogyan működött a vármegye abban az időszakban, amelyben Ihász Lajos politikai szerepet vállalt?

A dualizmus létrejöttével a törvényhozó, végrehajtó szerv értelemben vett vármegye társadalmában érdemleges változás nem következett be. Az a korábban regnáló réteg maradt vezető szerepben, amelyhez az Ihász család is tartozott. Ha erejében némi csökkenés idővel be is következett, ez még mindig nem volt elég ahhoz, hogy mellette más rétegek szert tudjanak tenni politikai státusra.

Nagyobb változás a közigazgatási hierarchiában betöltött szerepében állt be, mivel az igazságszolgáltatást elkülönítették tőle. Ez a korábbi autonómiának a megtépázását jelentette, a továbbiakban kizárólag közigazgatási jelleggel működött. Felette a központi kormányzati szervek, alatta a községek helyezkedtek el.⁸¹⁴

Ihász Lajos vármegyei szerepvállalásának kezdetén annak hatáskörét az 1870. évi XLII. törvénycikk határozta meg. A hatalmat a törvényhatósági bizottság kezébe adta, az meghatározott időközönként (tavasszal és ősszel mindenképpen) közgyűléseket tartott. Összetétele felelő részben a legtöbb állami egyenes adót fizető vármegyei lakosokból (virilisták), felerészben a választójogú polgárok képviselőiből és hivatalból a

---

⁸¹⁴ Hudi 1995. 46.

fontosabb vármegyei tisztviseleőkől állt.⁸¹⁵ Veszprém vármegye közgyűlésének létszáma ezekben az években meghaladta a 400 tagot.⁸¹⁶

Az 1873-tól önálló gazdálkodásba kezdett Ihász Lajos először választás útján lett tagja a törvényhatósági bizottságnak. 1874 őszén mérette meg magát,⁸¹⁷ amikor már betöltötte 24. életévét. Hallgatólagosan itt húzódnak a tagság alsó életkori határa, noha ez csak a törvény 1886. évi módosításában szerepel.⁸¹⁸ A képviselőjelölt több helyen is indulhatott, így érthető, hogy a Hathalom melletti Nagydém választókerületének lett egyik képviselője, bár lőrintei lakos volt.⁸¹⁹ A választások háromévenként voltak, a mandátum hat évre szólt. Ennek magyarázata az, hogy az első három év letelte után a képviselők fele sorshúzás útján elvesztette tagságát, helyettük új tagokat választottak. A következő választásokon az előzőleg bennmaradt fél tagság lépett ki, akiknek ekkor telt le a hatéves mandátumuk. Az ily módon kilépőket később újra lehetett választani.⁸²⁰

Ihász Lajosnak gazdálkodása fellendülésével, mint virilistának, időkorlát nélkül, „alanyi jogon” járt a tagság. A vármegyei igazoló választmány 1901. évre kiadott névjegyzéke szerint a Pápai járásból ő adózta a legtöbbet, 20145 korona 72 krajcárt.⁸²¹

A törvényhatósági bizottsági tagság lehetővé tette a szűkebb irányításban (állandó választmány,⁸²² központi választmány⁸²³), valamint a különféle szakbizottságokban való részvételét.⁸²⁴ Előfordult, hogy elnöke

---

⁸¹⁵ MT 1869–1871. évi törvénycikkek 1896. 212–213.

⁸¹⁶ Hudi 1995. 48.

⁸¹⁷ VeML IV. 401. a. 90. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1874. november 2.; PL 1874. október 24. 247–248.; PL 1874. december 6. 297.

⁸¹⁸ MT 1884–1886. évi törvénycikkek 1897. 382.

⁸¹⁹ VeML IV. 401. a. 90. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1874. november 2. 523.

⁸²⁰ MT 1869–1871. évi törvénycikkek 1896. 214.

⁸²¹ PL 1900. november 25. 2.

⁸²² Ez az előbb három-, utóbb ötéves mandátumú testület a vármegyei közgyűléseken napirendre kerülő ügyek előkészítését végezte egyebek mellett. Beválasztották 1887-től (PL 1886. december 12. 204.), 1890-től (PL 1889. december 22. 217.), majd 1893-tól is. (PK 1893. január 15. o. n.)

⁸²³ A harmincfős központi választmányba négy alkalommal választották be. (PL 1886. december 12. 204.; PL 1889. december 8. 211.; PL 1895. december 8. 2.; PL 1898. december 11. 4.; PK 1898. december 11. 3.)

⁸²⁴ Tag lett például a politikamentes, lokálpatrióta célokért létrejött „Megyei Kör” végrehajtó bizottságában a Devecseri járásból (PL 1881. március 9. 44.), a Győr–Zirc vasútvonal megépítéséért létrehozott tárgyalóbizottságban (PL 1882. szeptember 10. 152.), a megyék háztartásáról szóló 1883. évi XV. törvény cikk végrehajtását előkészítő bizott-

lett ezeknek a bizottságoknak.⁸²⁵ Ha csak az 1895. év végi tisztújítást nézzük, ekkor mindjárt négy bizottságba választották be: az állandó választmányba, a magánpénztárakra felügyelő választmányba, a honvédségélyező egyesület ellenőrző bizottságba, de a szívügyének tekintett lótenyésztésért is volt lehetősége cselekedni, mint lótenyésztési bizottsági tagnak.⁸²⁶ Az 1876. évi VI. törvénycikk hozta létre a vármegyei igazgatást specializáltabban szervező (adóztatás, közmunka, köz- és vasútfelügyelet, posta-

---

ságban a Devecseri járásból (PL 1883. május 6. 71.), az Ányos Pál számára méltó emléket létrehozó bizottságban (PL 1884. december 14. 211.), az Országos Erkölcsmesítő Egyesület vármegyei főkegyeletét megalakító bizottságban (PL 1886. december 19. 206.), az új vármegyei felavatási ünnepét előkészítő bizottságban (PL 1887. október 30. 195.), az új vármegyei építési összegét előteremtő bizottságban (PL 1887. november 20. 207.), a tenyészállatokat vizsgáló bizottságban a Pápai járásból (PL 1888. december 9. 212.), a vármegyei dísztermében elhelyezendő Deák- és Széchenyi-festmény leleplezési ünnepét előkészítő bizottságban (PL 1889. október 13. 167.), útfelügyelő választmányban a Pápai járásban (PL 1889. december 22. 218.), lótenyésztési bizottságban, bikákat és kanokat vizsgáló bizottságban a Pápai járásban (PL 1889. december 22. 218.), a Rába-szabályozási bizottságban (PL 1890. november 16. 183.; PL 1891. augusztus 9. 132.), a vármegyei népnevelési bizottságban (PL 1890. november 30. 193.), a tét-gyömörei út Veszprém vármegyei folytatása hatósági úttá fejlesztésének lehetőségeit vizsgáló bizottságban (PL 1890. december 7. 195.; PL 1891. május 31. 89.), az Esterházy Móríc tízéves főispánkodásának megünneplését rendező bizottságban (PL 1894. december 9. 202.), a vármegyei mezőgazdasági bizottságban (PL 1894. december 9. 202.), a pápa-csonnai vasút földkiszajátítási bizottságban (PL 1898. június 5. 5.), szavazatszám-láló-bizottságban a Pápai járás főszolgabíró-választásánál (PK 1899. május 7. 3.), jelölőbizottságban a törvényhatósági bizottság tisztújításánál (PK 1901. december 22. 2.) és a devecseri főszolgabírói állás betöltésénél. (PK 1902. május 11. 5.)

⁸²⁵ Elnök lett például loavató bizottságban a Devecseri járásban (PL 1883. június 10. 92.; PL 1886. március 7. 38.; PL 1887. február 13. 61.; PL 1887. december 11. 219.; PL 1888. december 9. 212.) és a Pápai járásban (PL 1901. december 15. 4.; PH 1905. december 16. 2.), a vármegyei választásokon a padragi választókerületben (PL 1883. szeptember 8. 146.), Devecserben (PL 1886. december 12. 204.), Bakonyszücsön (PL 1889. november 10. 195.), a pápateszéri választókerületben (PL 1892. december 18. 206.; PL 1895. október 13. 5.), a községi számadások vizsgálatáért összehívott képviselőtestületi közgyűlésen Devecserben (PL 1886. október 10. 164.), Veszprémvarsányban (PL 1889. december 22. 218.), újoncok sorozóbizottságban a Devecseri járásban (PL 1887. december 11. 219.; PL 1888. december 9. 212.; PH 1889. május 5. o. n.), adókető bizottságban a pápai királyi adóhivatal illetékességi területén (PL 1890. június 8. 92.), vármegyei közgyűlési szavazatszám-láló-bizottságban székházépítési pótagó szavazásnál (PL 1903. október 18. 2.), a központi választmány tagjainak megválasztásánál a vármegyei közgyűlésben. (PL 1904. december 18. 3.)

⁸²⁶ VeML IV. 401. a. 112. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1895–1896. 23., 25., 32., 34.; PL 1895. december 29. 4.

felügyelet, árvízvédelem, népoktatás stb.) közigazgatási bizottságot, amelyben szintén módja volt tevékenykedni.⁸²⁷ Itt a mandátum két évre szólt, s a tíz választott megyebizottsági tag fele az első év végén lépett ki. Jól mutatja a vármegyegyűlések akkori, elkényelmesedett légkörét, hogy a kilépő tagok némelyikét – bár a törvény nem így rendelkezett⁸²⁸ – rögtön a mandátumuk lejártakor újra beválasztották. Ihász Lajossal ez hatszor fordult elő.⁸²⁹

Két esetben részletekbe menően tudjuk nyomon követni bizottsági taggá választását. Az egyik mindjárt élete első megyegyűlésén történt 1875 áprilisában, az 1875. évi VII. törvénycikk végrehajtásával kapcsolatban. A törvény célja a földbirtok arányos megadóztatása volt egy általános földkataszter elkészítése nyomán. Ennek érdekében a pénzügyminiszter az országot becselőkerületekre, azokat lehetőleg egyenlő becselőjárásokra osztotta. Minden becselőjárásban meg kellett állapítani egy tiszta jövedelmi fokozatot, ennek százalékos aránya volt a földadó kulcsa. Amennyiben a helyi sajátosságok miatt egyetlen tiszta jövedelmi fokozat igazságtalan adózáshoz vezetett volna, úgy a törvény szerint a becselőjárást további öt aljárásra bontva, egyenként kellett tiszta jövedelmi fokozatot megállapítani.⁸³⁰ Veszprém vármegye viszonyai indokoltá tették az aprólékosabb eljárást. A tényleges munkát járasonként a törvényhatósági bizottság által választott tagokból álló földadó-bizottság végezte. Az aljárások bizottsága három rendes tagból szerveződött a nagy-, a közép- és kisbirtok képviselőjére; minden tag mellé rendelték egy póttagot is.⁸³¹ Ihász Lajos a nagybirtok képviselőjében lett Puzdor Gyula póttagja a deveceri becselőjárás 5. aljárásához tartozó Öcs, Padrag, Halimba, Csékút, Pusztamiske, Ajka, Tósok, Berénd, Bódé, Kolontár és Lőrinte településeken.⁸³²

---

⁸²⁷ OA 1905. 46–47.; OA 1906. 47.

⁸²⁸ Lásd: MT 1875–1876. évi törvénycikkek 1896. 321.

⁸²⁹ PL 1888. december 9. 212.; PL 1890. december 7. 195.; PL 1894. december 9. 202.; PL 1896. december 13. 2.; PK 1896. december 13. 2.; PL 1900. december 9. 6.; PH 1904. december 17. 3.; PL 1904. december 18. 3. – A híradások szerint mindössze egy alkalommal maradt alul a beválasztásnál. (PH 1906. december 15. 4.; PK 1906. december 16. 4.)

⁸³⁰ MT 1875–1876. évi törvénycikkek 1896. 15.

⁸³¹ MT 1875–1876. évi törvénycikkek 1896. 18.

⁸³² VeML IV. 401. a. 91. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1875. május 4. 50.; PL 1875. május 8. 169.

A második taggá választása egy hónappal később zajlott. Előzménye az 1874. évi XXV. törvénycikk volt, az országos statisztika ügyének szervezéséről. Az ország közállapotának, közérdekű viszonyainak nyilvántartása érdekében minden törvényhatósági bizottságnak állandó statisztikai bizottmányt kellett létrehoznia, hogy az gyűjtse, bírálja, állítsa össze a megyebeli statisztikai anyagot.⁸³³ Veszprém vármegye e bizottmány tagjait a megyei egyházi rendből, ügyvédi karból, a közoktatás, a kereskedelem, az ipar és gazdaság köréből állította ki. Az utóbbi területről érkező két tag: Nagy Károly veszprémi káptalani jószágfelügyelő és Herbszt János nyugalmazott pápai uradalmi intéző közül Herbszt agg korára való tekintettel alig fél év múlva lemondott, s helyére a törvényhatósági bizottság Ihász Lajost választotta meg 1875. május 21-én.⁸³⁴

A bizottsági munkán kívüli, több mint harmincéves vármegyei pályájáról, arról, hogy szavazataival miként alakította a testület döntéshozatalát, vagy éppen milyen kérdésekben fogalmazta meg véleményét, csupán mozaikokat villanthatunk fel. Az 1886. június 7-én kezdődő gyűlésen a többséggel ő is megszavazta, hogy az új megyeház építési munkáinak finanszírozására a vármegye az egyenes államadók után 2%-os pótdót vessen ki a községekre, egyletekre, vállalatokra és más adófizetésre kötelezettekre.⁸³⁵ Letette a voksát az egyházpolitikai kérdések törvényhozási úton történő, szabadelvű kezelése mellett. Ez az országos horderejű ügy az állandó választmány indítványára került a vármegye elé, miután föliratot szövegezett meg a képviselőházhoz a mihamarabbi döntést sürgetve.⁸³⁶ Természetesen olyan is előfordult, amikor véleményével, szavazatával alulmaradt. A kisebbséggel szavazott a Gönyű–Győr–Zirc–Veszprém vasútvonal anyagi támogatása ellen, mert a Pápát érintő vonalak pártolását (Bánhida–Kisbér–Pápa, Pápa–Zirc) fontosabbnak érezte.⁸³⁷ Nemcsak lokálpatriotizmusból, személyes indokok is szerepet játszhattak ebben. Hathalmi otthonához közel jelölték ki a bánhidai nyomvonalát, így saját közlekedésének javulását is remélte általa.⁸³⁸ Az építéssel kapcsolatban viszont akadályok merültek fel. Bánhida környékére katonai löteret

---

⁸³³ MT 1872–1874. évi törvénycikkek 1896. 286–287.

⁸³⁴ VeML IV. 401. a. 91. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1875. május 21. 139.

⁸³⁵ PL 1886. június 20. 98.

⁸³⁶ PL 1893. május 7. 91.; PFU 1893. május 7. 3.

⁸³⁷ PL 1890. október 12. 164.

⁸³⁸ Ugyanígy, és sikerrel szorgalmazta a Lőrinte környéki utak helyi érdekű utakká nyilvánítását. (PH 1905. június 24. 2.; PH 1905. július 1. 3.)

terveztek, ami komolyan veszélyeztette a vasút létrejöttét. Ekkor egy társával indítványt tett, hogy a vármegye írjon fel a kormánynak, továbbá küldöttség keresse meg a honvédelmi, valamint a kereskedelmi minisztert a lőtér áthelyezésének tárgyában. Javaslatát a közgyűlés elfogadta,⁸³⁹ s a kereskedelmi miniszterhez menesztett deputációnak maga is tagja lett.⁸⁴⁰ A lőtér-ügy megoldódása után a kispéri ménesbirtok tanúsított kedvezőtlen magatartást. Ekkor Ihász Lajos már kevésbé hivatalos csatornákat keresett. Mint említettük, megkérte Jókait, és rajta keresztül Tisza Kálmánt, tárgyaljanak Darányi Ignác földművelésügyi miniszterrel, aki hatással tud lenni a kispériekre. A kereskedelmi miniszter végül kiadta az építési engedélyt, a közbenjárásért Ihász levélben mondott köszönetet Jókainak.⁸⁴¹ Kezdetektől fogva figyelemmel kísérte az építési munkálato-
kat. 1898. július 2-án részt vett a közigazgatási bejáráson, amikor kijelölték a „szerviz utakat”, átjárókat, állomásokat.⁸⁴² Gic–Hathalom állomást a két puszta határán, a kúriáktól nagyjából egyenlő távolságra jelölték ki, köszönhetően annak, hogy a gici földbirtokos, Jankovich-Bésán József rossz szemmel nézte volna a személyforgalom megnövekedését otthona környékén. Döntése Ihász Lajosnak kedvezett, hiszen a közeli állomás a már említett előnyökön túl birtokának értékét is növelte. 1902 szeptemberében végre megnyílt a vasút, bekapcsolva a vármegye északkeleti részét a közösségi közlekedésbe. Ajándékképpen állomása környékének barátságosabbá tételét vállalta fel: apósával együtt gyümölcsfacsemetéket telepített.⁸⁴³ Az avatás várva várt napjáról a Pápai Lapok című újság így számolt be: „A díszesen dekorált állomásépületnél fényes hölgy és férfi közönség foglalt helyet, és a miniszteri titkárt Ihász Lajos nagybirtokos, főrendiházi tag, mint Gic község bírása üdvözölte meleg szavakban. Itt várták a vonatot a pápaiak is, élükön Mészáros Károly polgármesterrel, Belák Lajos főszolgabíróval és Sült József kir. tanácsos, kir. közjegyzővel. Baráth Zoltán törvényszéki bírósági sikerült fényképfelvételeket csinált a fogadtatásról.”⁸⁴⁴ Azt már Váli Mari visszaemlékezéséből tehetjük hozzá,

---

⁸³⁹ PL 1898. október 9. 2–3.

⁸⁴⁰ PK 1899. január 1. 4.

⁸⁴¹ OSZK Kézirattár V/253 8. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. október 23. – Darányi meggyőzéséért következő levelében mondott köszönetet. (OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. november 30.)

⁸⁴² PL 1898. július 3. 4.

⁸⁴³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 225–227.

⁸⁴⁴ PL 1902. szeptember 14. 2.

hogy az ünnepély után Ihász jó magyarosan meg is vendégelte a közönséget, s csak ezután indult tovább a feldíszített szerelvény Pápara.⁸⁴⁵

A vasút megépítéséért benyújtott indítványa mellett indítványozta a postatakarékpénztári csekk-könyv és befizetési lap általános elterjesztését a vármegyei adminisztrációban. Ezzel a megoldással a készpénzes fizetést lehetett kiváltani, s vele számos korábbi hibalehetőséget, visszaélést, mint például a sikkasztást, a pénz őrzésének, szállításának gondját kiiktatni. Keserűen jegyzi meg Jókaihoz írott egyik levelében, hogy amikor felvetette a dolgot, sokan kivitelezhetetlennek tartották, miután azonban a pénzügyminiszter dicséretben részesítette érte, és bevezetése óta kiválóan működik, csak a vármegyét éri elismerés, az ötletgazdáról hajlamosak elfeledkezni.⁸⁴⁶

Több alkalommal hozzászólt a tűzkárok ügyéhez, mert nemegyszer maga is kárvallott volt. Indítványozta a gyufa árának felemelését, hogy a szülők ne adják gyermekeiknek, mint játékszert. A kénese gyufa betiltását, a biztonságosabb, tasakjával gyújtható változat monopolizálását szorgalmazta. Erőfeszítései nyomán a vármegye lépéseket tett a kötelező állami tűzkárbiztosítás bevezetése érdekében, Ihász javaslatát pedig felterjesztette a minisztériumnak.⁸⁴⁷

Nem vonta ki magát a viták alól sem, melyek során mindig higadtan és megfontoltan érvelt. A vármegyei tisztviselők fizetésének felemelése körüli nézetkülönbség folyamán az állandó választmány véleményét osztotta, miszerint az emelés a nyugdíjalap terhére történjék. Ennek a megoldásnak amúgy is ideiglenes jelleget jósolt, hiszen úgy számított, hogy a közigazgatás államosítása (a vármegyei alkalmazottak kinevezésének és bérezésének állami hatáskörbe vonása) a nemzetiségi vidékek mozgalmainak letörése végett a kormányzat rövid távú érdekei közé tartozik.⁸⁴⁸

Véleményt mondott a Vármegyei Gazdasági Egyesület által a szegődményes cselédek lakásviszonyainak javítására alkotott szabályrendelet-tervezetről, amikor az a megyegyűlés elé került. Megjegyezte, hogy a tárgyhoz még további tanulmányok volnának szükségesek, amelyek alapján a birtokosokat kategóriákba kellene sorolni. Az egymást követő kate-

---

⁸⁴⁵ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 395.

⁸⁴⁶ OSZK Kézirattár V/253 11. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. február 3.

⁸⁴⁷ PL 1898. október 9. 2.; PK 1898. október 9. 3.; PL 1900. július 8. 5.

⁸⁴⁸ PK 1901. december 8. 5.

góriákban fokozatosan növekvő türelmi idővel számolva lenne célszerű kialakítani a korszerű lakásokat.⁸⁴⁹

Tárgyilagos tudott maradni akkor is, ha barátairól, kollégáiról derültek ki kétes ügyletek. Így a korrekt, szabályszerű eljárás mellett voksolt Kolossváry József főispán állítólagos sikkasztási ügyében, amikor vizsgálóbizottság kiküldését kérte.⁸⁵⁰

A megyebizottsági tagság elnyerésével a szakbizottsági munka mellett vármegyén belül és kívül egyaránt több adminisztratív⁸⁵¹ és protokolláris⁸⁵² kiküldetésben vehetett részt. Utóbbiak értékét az nagytja fel, hogy pár fős küldöttség tagjaként képviselhette a több száz főből álló közgyűlést. Ilyen keretek között járulhatott Rudolf trónörökös⁸⁵³ és Simor János bíboros hercegprímás elé,⁸⁵⁴ gratulálni előbbinek házasságkötéséhez, utóbbi pappá szentelésének ötvenedik évfordulójához. Így találkozhatott legelőször a királlyal a Kiszér környéki hadgyakorlaton.⁸⁵⁵ Így hajthatott fejet 1898. október 22-én a budavári Mátyás-templomban újra-

---

⁸⁴⁹ PK 1905. október 15. 3.; PL 1905. október 15. 3.

⁸⁵⁰ A vádak szerint a főispán még alispán korában nem számolt el utazási előlegekkel stb. (PL 1904. december 18. 3.)

⁸⁵¹ Vármegyén belül küldöttség tagja volt az országgyűlési választásra jogosultak névjegyzékének összeállításakor a somlóvásárhelyi kerület alsó részében (PL 1878. június 9. 95.; PL 1882. május 28. 93.; PL 1883. május 13. 76.), a nagyvázsonyi kerület felső részében. (PL 1886. május 9. 53.) Azonkívül így tárgyalhatott a kormánnyal bizonyos vármegyei ingatlanok ügyében. (PL 1883. szeptember 8. 146.)

⁸⁵² Vármegyén belül tagja volt annak a küldöttségnek, mely a frissen kinevezett Esterházy Móric (PL 1885. június 7. 94.), Fenyvessy Ferenc (PL 1898. június 19. 2.) és Kolossváry József (PL 1904. január 17. 2.) főispánt hívta meg a beiktatására; amely a beiktatott Hornig Károly megyéspüspököt üdvözölte. (PL 1888. augusztus 12. 143.) Vármegyén kívül ilyen módon volt jelen a Dunántúli Közművelődési Egyesület alakuló ülésén (PL 1890. november 2. 177.), ily módon is Jókai 50 éves írói jubileumán (PL 1893. december 10. 224.), az új Komárom vármegyei főispán beiktatásán (PL 1894. október 7. 165.) és főispánkodásának tízéves jubileumán (PH 1904. október 15. 4.), a pannonthalmi ezredéves-ünnepen (PK 1896. augusztus 9. 5.; PL 1896. augusztus 16. 4.; PL 1896. augusztus 30. 5.), a pápai Jókai Kör ezredéves-ünnepén (PL 1896. szeptember 13. 2.), az új győri püspök beiktatásán. (PL 1902. március 30. 4.)

⁸⁵³ PL 1881. március 9. 43.

⁸⁵⁴ PL 1886. október 10. 163.

⁸⁵⁵ PL 1889. szeptember 8. 147. – Ilyen alkalomból nemcsak a királlyal, hanem a magyar honvédség főparancsnokával, József főherceggel is volt szerencséje találkozni. 1888. szeptember 9-én gróf Esterházy Ferenc mint a település földesura és Noszlopy Viktor főszolgabíró mellett ő fogadta a devecséri vasútállomáson a környékbeli hadgyakorlat megtekintésére érkező előkelőséget. (PL 1888. szeptember 16. 163.)

temetésre felravatalozott III. Béla király és felesége koporsójánál.⁸⁵⁶ Minden kiküldetése közül a legpompásabbak az 1896. évi millenniumi ünnepeken való részvételei voltak. Elsőként a megnyitó a budapesti Városligetben, május 2-án.⁸⁵⁷ „Ihász Lajos, mint a Veszprém vármegyei küldöttség egyik tagja vett részt a kiállítás ünnepélyes megnyitásának napján; mely küldöttség számára kijelölt hely a királyi sátor közvetlen közelében lévén, jól láthatta Lajosunk a nagy szeretettel üdvözölt királyi párt... Azaz csak a királyt láthatta jól, mert a súlyos gyásszal telt szívű fejedelmi anya, áldott lelkű, jó királynénk, az egész ünnepség alatt nagy fekete legyezője mögé rejtette arcát, hogy az örvendező nemzet képviselője ne láthassa azon a bánat könnyeinek árját, midőn minden örömyilvánulás, minden dicsőség csak az ádáz sors által elpusztított, feledhetetlen fia miatti bánatát fokozhatta – írta Váli Mari.⁸⁵⁸

Bő hónap múlva másodszor utazott Budapestre, hogy június 8-án lovagoljon a millenniumi díszmenetben. Ez a nemzet hódolatát közvetítette a király felé, akit 29 évvel korábban ezen a napon koronáztak meg. A díszmenetben egyházi és világi főméltóságok, vármegyék, szabad királyi városok, városok képviselői vettek részt, történelmi öltözetben és fegyverzetben. A sikeres megvalósítás érdekében előzőleg a belügyminiszter leiratot küldött a vármegyéknek, amit Veszprém vármegye közönsége (közgyűlése) március 14-i ülésén tárgyalt. Gróf Esterházy Móric főispán háromtagú szervezőbizottságot állított fel, melybe felkérés útján báró Fiáth Pál és Fischer Károly mellett Ihász Lajos került be.⁸⁵⁹ A főispán nyilván olyan tagokra akarta bízni a szervezést, akikről feltételezte, hogy átérzik az ügy jelentőségét, és akiknek hazafias érzéseiről már korábban is meggyőződhetett. A közgyűlés határozatában annak a reményének adott hangot, hogy „...az örömmünnepnek fontosságát minden hazafiúi szív átérzi, s így ősi vármegyénk a f. évi június hó 8-án tartandó magasztos ünnepen szereplő bandériumban régi hírnevének méltóan képviselve leend.”⁸⁶⁰

Szűk három hónap állt a bizottság rendelkezésére, hogy a vármegye méltó képviselőjét megszervezze. Eredetileg harmincnégy megyebizottsági tagot kértek fel a részvételre, végül az ügy teljes közönybe ful-

---

⁸⁵⁶ OH 1898. október 20. 5.; PL 1898. október 23. 4.; PK 1898. október 23. 5.

⁸⁵⁷ PL 1896. április 26. 4.

⁸⁵⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 168.

⁸⁵⁹ Molnár 1997. 42.; PK 1896. március 22. 5.; PL 1896. április 5. 5.

⁸⁶⁰ VeML IV. 401. a. 112. Megyebizottsági jegyzőkönyv 1895–1896. 1896. március 14. 41.

ladt, beteljesíttetlenül hagyva a közgyűlés határozatában szereplő fennkölt gondolatokat. A három szervező tagon kívül még egy személy, Kenessey Zoltán küngösi földbirtokos vállalta a díszruha elkészíttetésének költségét, miközben a nagy történelmi családok (Nádasdy, Festetich, Esterházy, Zichy) Veszprém vármegyében érdekelt tagjai teljesen érdektelennek mutatkoztak.

A díszes forgatagban végül nem kellett szégyenkeznie földijeit távolmaradása miatt: könnyen beolvadtak az összesen 1200 főt számláló tömegbe. A menet a Vérmezőn gyülekezett, majd a várpalotához indult, ahol zászlóikat meghajtva elvonultak a királyi pár előtt. Ezt követően magukhoz vették a Mátyás-templomban háromnapos közszemlére bocsátott koronázási ékszereket, és a Bécsi-kapu–Margit híd útvonalon a még épülő új országházhoz vonultak.⁸⁶¹ Váli Mari így írt erről: „A honvédelmi minisztérium budai palotája éppen akkor volt készülöben, s e nagyszabású épület egyik földszinti szobájának ablakait szerezte meg Hegedüs Sándor, felesége, kis leánya, Móricunk özvegye és fiacskája, valamint Etelkém részére, hogy onnét kényelmesen nézhessék a párját ritkítóan pompás lovas menetet!... E gyönyörűnél gyönyörűbb díszmagyar öltözékekkel ékeskedő délceg magyar lovas sereget. Ragyogóan felszerszámozott paripákon, melyek mindegyikét egy-egy – a megye színébe öltözött – csatlós vezette; aranytól és drágakövektől csillogó, hosszú pórázon.

Gyönyörű enyhe nyári idő kedvezett úgy a Szent Korona Mátyás-templomba történt átszállításának, valamint a párját ritkító nagyszerűségű díszfelvonulásnak is, ami az úrlovasokra nézve nagy szerencsének volt mondható, mert reggeli nyolc órától délután három óráig kellett nyeregben ülniük, eddig ugyancsak meggyötörhette volna őket akár a nap erős heve, akár csak egy futó zápor is.

Az úrlovasok közt volt Feszty Árpád is, Komárom vármegye bandériumában. A díszlovasság e csapata, csupa párducbőrös kacagányos dalia volt!... És valóban igen festői csoportot képezett, mely a többi, sok szép jelmez között is igen érvényesült, mint később megjelent fénykép-felvételekből láthattam.

Etelkém jó urának is feltűnően jól állt a fehér, arannyal beszótt brokátból készült atillára boruló, dús arany zsinórzattal ellátott, sötétkék bársony mente és a kócsagforgós kalpag. Csaknem földig érő ezüstsín farkú fehér paripáján, egyike volt a legszemrevalóbb lovasoknak. Plútó, pompás

---

⁸⁶¹ Molnár 1997. 41.

vörösbársony nyeregtakarójával (melynek sarkaiba Etelkém hímezte bele domború kivitelű arany és színes selyemhímzéssel, a nemesi levélről négy-szeresen nagyobbított alakban általam odafestett családi címert).

Ihász Lajos délceg levente alakját is csak fényképen láthattam később, mikor Erdélyi fényképész által lefotografáltatta magát, Plútóján ülve, a nemes állat vezetőjét Fáncsi István tartotta, Rákóczi korabeli jelmezt viselve. Az almaszín zöld plüssből és fehér posztóból készült öltözék, és a vállig lehulló fekete, fürtös paróka nagyon előnyösen festett a hű emberünk alakján.⁸⁶²

Budapesti kiküldetései mellett természetesen – ha tehetete – a vármegyében tartott megemlékezésekről sem maradt el. Hivatalból jelent meg a vármegyei díszközgyűlésen május 11-én, delegáltként szeptember 6-án a pápai honvédszobor leleplezésén,⁸⁶³ ahol módja volt az ihászi csatában elesett távoli rokona, Ihász János⁸⁶⁴ emlékét is felidézni.

A különféle bizottságokban, küldöttségekben teljesített szolgálata révén idővel csakugyan „számottevő vármegyei alak” vált belőle, ahogy méltatói jellemezni szokták. Ennek érzékletes példája, hogy a közgyűlés többször benne látta meg azt a szónokot, akivel újdonsült hivatalviselőket köszöntött. Ő köszöntötte például Véghely Dezső alispánt a királyi tanácsosi cím elnyerésekor,⁸⁶⁵ továbbá Kolossváry József főispánt, beiktatása alkalmából.⁸⁶⁶

Világ- és politikai nézete – A főrendiházi tagság elnyerése

Ihász Lajos a vármegyei politika mellett természetesen a nagypolitika iránt is élénk érdeklődést mutatott. Ez már a család társadalmi rangjából, az 1848 előtti nemesi hagyományokból is következett. Politikai eszmélése a kiegyezés korára esett. Azok az emberek, akikre felnézett, ekkor a Balközép Párt hívei voltak. Így apja, pápai szállásadója, Váli Ferenc professzor,⁸⁶⁷ Jókai Mór,⁸⁶⁸ első feleségének hozzátartozói, köztük

⁸⁶² DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 170–172.

⁸⁶³ Molnár 1997. 53–54.

⁸⁶⁴ Ez az Ihász János természetesen nem azonos ilyen nevű nagybátyjával.

⁸⁶⁵ PL 1885. szeptember 13. 152.

⁸⁶⁶ PH 1904. január 16. 3.; PL 1904. január 17. 2. – Lásd: Függelék A/5.

⁸⁶⁷ Mikszáth 2011. 296.

⁸⁶⁸ Mikszáth 2011. 272.

Perczel Mór tábornok⁸⁶⁹ stb. A Balközepet nem a mai politikai zsargon szerinti baloldali pártként kell értenünk. Az az 1861-es országgyűlés Határozati Pártjának egyes tagjaiból verbuválódott Tisza Kálmán vezetésével. Addigra azonban sokat elhagyott annak negyvenkilences, teljes függetlenséget követelő politikájából. Már nem támadta a monarchia létét, de nagyobb önállóságot szánt benne Magyarországnak. A jómódú birtokos és középpolgári rétegek érdekeit képviselte. 1869-ben még ellenzékbe szorult, a kormánypártot ekkor a Felirati Pártból szerveződő Deák Párt adta.⁸⁷⁰ Néhány év múlva aztán külpolitikai, belpolitikai, valamint gazdasági folyamatok egyidejű hatására közeledés indult, és kölcsönös kompromisszumok után 1875 márciusában bekövetkezett a két párt egyesülése. Az új formáció neve Szabadelvű Párt lett, októbertől a miniszterelnöki posztot Tisza Kálmán töltötte be.⁸⁷¹

Ihász Lajost ismerősei – tudatában lévén emberi minőségének – több alkalommal győzködték komolyabb politikai szerepvállalásra. Jelöltként fel is merült a neve a Hathalmot magába foglaló ugodi választókerületben,⁸⁷² ám saját elhatározásából mégsem lépte át az országgyűlés kapuját. Ennek is megvan a története. Amikor ügyeit intézve a fővárosban járt, látogatta a régi, a Sándor utcai képviselőház üléseit. Egy alkalommal tanúja volt az ún. „véderővita” egyik epizódjának, melyben az ellenzék éles hangú támadást intézett a miniszterelnök, Tisza Kálmán ellen. Ez annyira kiábrándította, hogy megfogadta: soha nem lesz képviselő.⁸⁷³ A képviselőháznak nem is lett tagja soha.

Ihász Lajos nem váltott pártot az egyesülés miatt, hanem az egykori Balközép fősodrával a kormánypárt, a Szabadelvű Párt híve lett. (De nem feledte a balközepes gyökérzetet sem: például amikor 1887-ben megnyílt az új veszprémi vármegyeház, az ülésteremben szimbolikusan a balközépen választott magának helyet.⁸⁷⁴) Tisza Kálmán kedvelt politikusai közé tartozott. Amikor meghalt, így méltatta: „Folyó év március 23-án meghalt Tisza Kálmán, ki Magyarországnak tizenöt éven át miniszterelnöke és hosszú időközön keresztül, majdnem 34 évig, egyháza dunántúli kerületének főgondnoka volt. Mindkét állásában halhatatlan érdemeket

---

⁸⁶⁹ Szinnyei 1905. 748.

⁸⁷⁰ Csorba 2000. 198–199.

⁸⁷¹ Csorba 2000. 202.

⁸⁷² PL 1878. január 13. 7.

⁸⁷³ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 7. 70–71.

⁸⁷⁴ PL 1887. december 11. 219.

szerzett. Mindig a közjónak élt, minden téren áldásosan működött.”⁸⁷⁵ Ugyanilyen rokonszenvvel fordult fia, Tisza István és első kormánya felé. Benne egyebek mellett reményt látott az evangélikusság számára létfontosságú 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtására.⁸⁷⁶ Később nagyon sajnálkozott a protestánsokkal jóindulatú kormány megbuktatásán, különösen amiatt, hogy a buktatók között hitrokonok is voltak.⁸⁷⁷ A vármegyei közgyűlés állandó választmányának tagjaként részt vett az új, általuk alkotmányellenesnek tartott Fejérváry-kormány elleni indítvány kidolgozásában,⁸⁷⁸ később tagja lett a negyventagú alkotmányvédő bizottságnak, amely a kormány esetleg törvényellenes rendeleteivel szemben volt hivatalos lépéseket tenni.⁸⁷⁹

Ihász Lajos magát hazaszerető, liberális-szabadelvű embernek vallotta. Világnézetében hazaszeretete és büszke evangélikussága sajátosan összefonódott. A vallás szinte kijelölte politikai hovatartozását, mert mint vallotta, a protestánsok a szabadelvű irányt képviselik, a szabad gondolkodást hirdetik, és nem akadályozzák az egyéni önálló fejlődést. Korában – „a rohanva haladás és fejlődés korszakában” – békés haladást csak ez, a gondolatszabadságot, de azért a meglévő államrendet is tisztelő, és neki engedelmeskedő irány érhet el – hangsúlyozta.⁸⁸⁰

Érdeemes idéznünk hasonló gondolatait: „...a hazaszeretet a vallásos érzülettel ikertestvérek, egymással igen jól megférnek, sőt egymás kiegészítő részét képezik. Továbbá, hogy mindenki előbb születik magyarnak, azután lesz valamelyik egyháznak tagjává, s ennél fogva e két fogalmat egymással szembeállítani sohasem szabad. Felvilágosult ember nem is teszi, csak aki egyik vagy másik irányban elfogult. E két fogalom összhangba hozatala egyik legszebb kincse az emberi elmének.”⁸⁸¹

„A protestáns vallás minden országban kedvez a nemzeti fejlődésnek, s azon országokban terjedt el leghamarább, melyek a nemzeti erők fejlődésének fontosságát fel tudták ismerni. Protestáns államokban az

---

⁸⁷⁵ DKjkv. 1902. 9.

⁸⁷⁶ DKjkv. 1904. 5.

⁸⁷⁷ DKjkv. 1905. 5.

⁸⁷⁸ PH 1905. július 1. 2.

⁸⁷⁹ PL 1905. október 15. 2–3.

⁸⁸⁰ DKjkv. 1901. 5–6.

⁸⁸¹ DKjkv. 1906. 7.

egyház története a nemzet történetével mindig szoros kapcsolatban van. Egyik a másikat emeli, kiegészíti.”⁸⁸²

„Imádott hazánk közszabadságát, mellyel a protestáns szabadság össze van forrva, mint történetünk mutatja, nemegyszer csak a protestánsokba nevelt, apáról fiúra szállt szabadságszeretet, a szabad intézmények iránti rajongás mentette meg.

Többször volt olyan hosszabb ideig tartó korszak, midőn a nemzeti élet mesterségesen előidézett nehéz álomba merült. És már-már sikerült Magyarország közszabadsága, a nemzet nyelve ellen titkon, orvul támadóknak céljukat megvalósítani, mígnem a protestánsok ébersége mindent meghiúsított. / Azok önkormányzati jogán hajótörést szenvedett a reakció sötét terve”⁸⁸³

Ihász Lajos maga ugyan nem lépett fel képviselőként, pátriájában a szabadelvű képviselőjelölteket azonban támogatta, és segítette választási kampányukat.⁸⁸⁴ A millennium évéből fennmaradt egy Hegedüs Sándorhoz intézett levéltöredék, amiben közli, hogy az ugodai választási „kampánystáb” részére sikerült szomszédjától, Jankovich-Bésán József gróftól 1000 forintot gyűjtenie.⁸⁸⁵ Megfogalmazásából arra lehet következtetni, hogy közelebbi kapcsolatban állt Bánffy Dezső miniszterelnökkel is. Hegedüs Sándor kereskedelmi minisztersége idején (1899–1902), ennek lakásán olykor maga is vendég volt azokon a „diplomáciai ebéd”-eken, melyeken a kor mérvadó politikusai (mint Széll Kálmán miniszterelnök) megjelentek. Így találkozott kedvencével, a korszak legokosabb emberének tartott Szilágyi Dezső igazságügy-miniszterrel, akit valószínűleg az evangélikusságot közelről érintő egyházpolitikai törvények megalkotásáért becsült olyan nagyra.⁸⁸⁶ Azt már Jókaihoz írott leveleiből tudjuk, hogy

---

⁸⁸² DKjkv. 1905. 5.

⁸⁸³ DKjkv. 1903. 6.

⁸⁸⁴ Például: PL 1896. október 25. 3.; PK 1896. október 25. 5.

⁸⁸⁵ PIM Kézirattár V. 2597/1 Ihász Lajos–Hegedüs Sándornak 1896. május 23.

⁸⁸⁶ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 221. – A vármegye keretei között ő is támogatta ezen törvények mielőbbi megszületését. (PL 1893. május 7. 91.; PFU 1893. május 7. 3.) – Nem sokkal meghozataluk után viszont sajnálkozott, hogy a protestánsok által is támogatott törvények nem várt, kedvezőtlen állapotokat teremtettek az evangélikusoknál. (DKjkv. 1900. 5.)

bejáratos volt Darányi Ignác földművelésügyi miniszterhez,⁸⁸⁷ s magáról Tisza Kálmánról is a személyes ismeretség hangján ír.⁸⁸⁸

1901-től aztán tagja lett az országgyűlés felsőházának, a főrendiháznak. A tagságot 1899-től viselt egyházkerületi felügyelői hivatalának köszönhette. Ugyanis az 1885. évi VII. törvénycikk lehetővé tette a protestáns egyházi méltóságok főrendiházi tagságát. Vonatkozott ez a három legidősebb püspökre és az egyetemes felügyelő mellett a két legidősebb kerületi felügyelőre.⁸⁸⁹ Ihász Lajos maga írta Jókainak, hogy az egyetemes gyűléseken felügyelőtársai kihasználják, mivel ő a legfiatalabb közöttük.⁸⁹⁰ Miként lehetett tagja mégis a főrendiháznak? Erről ismerünk egy pletykát, és tudjuk az igazságot is. A Jókai második házassága miatti viszály idején Hegedüs né Jókay Jolán azt vágta sógora fejéhez, hogy amikor felmerült a neve főrendként, a minisztertanácsban többen azt kérdezték: mi érdeme van rá? S ekkor sógora, Hegedüs Sándor talált rá érdemet...⁸⁹¹ Hegedüs né valójában alaptalanul akart lelkiismeret-furdalást ébreszteni Ihász Lajosban, hiszen taggá hívása⁸⁹² minden kapcsolati tőkét nélkülözve, teljesen szabályszerűen zajlott. A főrendiház két kerületi felügyelői helyét ekkoriban a dunáninenni és erdélyi felügyelő töltötte be, viszont utóbbi elhalálozott. A megüresedett székre Ihász Lajos előtt ketten pályázhattak volna életkoruk alapján. Ők azonban mandátumot birtokoltak a képviselőházban, ezért nem válhattak főrenddé. Ily módon nyerte el közülük a tagságot a legfiatalabb egyházkerületi felügyelő, vagyis Ihász Lajos.⁸⁹³

Főrendiházi munkájáról kevés adatunk van. A Főrendiházi Naplókban csak háromszor fordul elő neve: amikor felvették⁸⁹⁴ és amikor törölték⁸⁹⁵ a névjegyzékből, valamint egy szavazás kapcsán, de itt is a távol maradók között sorolták fel.⁸⁹⁶

---

⁸⁸⁷ OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. november 30. – Darányi később lőrintei otthonában is meglátogatta Ihászt. (PL 1904. október 2. 5.)

⁸⁸⁸ OSZK Kézirattár V/253 8. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. október 23.

⁸⁸⁹ MT 1884–1886. évi törvénycikkek 1897. 190.

⁸⁹⁰ OSZK Kézirattár V/253 9. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1900. november 30.

⁸⁹¹ PIM Kézirattár V. 2598 Hegedüs Sándorné–Ihász Lajosnak é. n. augusztus 13.

⁸⁹² Az erről szóló királyi kézirat szövegét lásd: Függelék B/6.

⁸⁹³ FI 1896. XXII. kötet 960. szám 44–45. – Lásd: Függelék B/5., B/7.

⁸⁹⁴ FN 1896. V. kötet 1900. április 30–1901. szeptember 3. 133.

⁸⁹⁵ FN 1906. III. kötet 1908. április 29–1910. március 21. 70.

⁸⁹⁶ FN 1901. II. kötet 1902. október 8–1904. április 25. 63.

A Tisztelt Házon kívül gyakorta fogalmazta meg véleményét kórának politikai eseményeiről. Különösen az egyházkerületi gyűléseket megnyitó beszédeiben találhatunk ezekre szép példákat. Többször szót emelt a tisztességes munkavégzést hátráltató jelenségek ellen. A parlamentben ilyen volt a törvényhozási munkát ellehetetlenítő obstrukció. Mint a szabadelvű kormányok híve, nagyon kárhóztatta ezen „közállapottainkra káros, lehangoló” eljárás miatt az ellenzékét.⁸⁹⁷

A parlamenten kívül, a gazdasági életben az akkoriban divatba jövő munkabeszüntetések aggasztották. (Országos hatású volt például az 1904 tavaszi vasutassztrájk.⁸⁹⁸) Ezt a problémát saját osztályának szemszögéből nézte. Kétélű fegyvernek tartotta, mert szerinte elbizonytalanítja a nagytokéceket, akik pénzüket inkább a kevesebb hasznot hozó, de megbízhatóbb bankoknak adják, mintsem a bizonytalanba befektessenek. A sztrájkolók tehát voltaképpen gyengítik a gazdaságot, ezáltal saját és családjuk megélhetését veszélyeztetik. Érdekegyeztetést, kötelező legalacsonyabb bérösszeg megállapítását, a humanizmus követelményeinek betartását, majd a sztrájk törvényi tiltását látta jónak.⁸⁹⁹

Évente megtartott beszédeiben visszatérő motívum a magyar nemzetállam kialakításának elodázhatatlansága. Olyan Magyarországot álmódott, melyben a nemzet térben kitölti határait. Ihász Lajos a kérdéskört az egyetemes gyűlésekről vehette át, melyeken főleg a Dunáninnen Egyházkerületből való kollégáitól sokat hallhatott a szlovákok mozgolódásairól és követeléseiről. Ezeket ő már csírájában el akarta tiporni: „Miért nem magyarosítjuk meg oktatásügyünket az egész vonalon? / Miért nem változtatjuk meg nemzetiségi törvényeinket a magyar nemzeti állam kiépítése érdekében? / Hisz ehhez jogunk van!”⁹⁰⁰ – tartotta. Ezek a mondatok egyértelművé teszik, hogy leginkább a „kemény kéz” politikáját alkalmazta volna az ilyen törekvések letörésére, kulturális asszimilációval kívánta megszüntetni a problémát.

A magyar nemzetállam létrehozásának útjában a nemzetiségi kérdés mellett több belső akadályt is látott. Így a közönyt, a közérdekek szem elől tévesztését, valamint a széthúzást, ami még a társadalomban erkölcsi

---

⁸⁹⁷ OSZK Kézirattár V/253 18. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1904. február 23.; DKjkv. 1904. 5.

⁸⁹⁸ DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 420. skk.

⁸⁹⁹ DKjkv. 1906. 5–6.

⁹⁰⁰ DKjkv. 1903. 6.

mondanivalóval jelenlévő protestáns és katolikus egyházak között is megvan: „Egyáltalán áldatlan állapotnak, sőt nemzetünk lételére nagyon veszélyesnek tartom a vallásfelekezetek közti egyenetlenkedést, amely emellett még a magyar nemzeti állam kiépítését is lehetetlenné teszi. Erre pedig nekünk, ha magyarok akarunk maradni, okvetlen szükségünk van. (...) Egy felekezeti érdekek előtérbe tolása által is meggyengített ország, állami kötelezettségeinek sem képes megfelelni, hanem a benne élő nemzetiségek, vallások szerint, szétbomlik. Az ilyen érdekkörökre szaggatott ország önmagát fenntartani nem tudja, és a környező nagy népcsoportok által elnyeletik.”⁹⁰¹

Továbbá gazdasági és demográfiai kárai mellett ebből a szempontból is károsnak mondta a kivándorlást, amely a visszatérőkre – legyenek azok magyarok vagy nemzetiségiek – kedvezőtlenül hat. A magyar: „Elveszti lángoló hazaszeretetét, mely többé nem hevíti, csak mérsékelten melegíti. Az ilyen langy melegség pedig még nagyot sohasem alkotott!

A hazaérkezett kivándorló többé nem lelkesül kiolthatatlanul nagy célokért, nemzeti ábrándért: független, hatalmas magyar hazáért... Hanem megelégszik egy jól táplált, rendben tartott, nemzetközi kegyből élő Magyarországgal.

Az ilyen lelki változás akkor még kisebb baj volna, ha viszont a kivándorló – de később hazaköltöző – tótok és más nemzetiségbeliek nem rakodnának meg pánszláv, pángermán, pánromán és többféle, Magyarországot szétrobbantani akaró eszmékkal... És nem álmodnának folyton képzeletüknek megfelelő államalakulásokról Magyarország roncsain. (...) Az idegenből hazautazott nemzetiségbelieket már többé nem lehet szép szóval, iskolával megmagyarosítani, hanem csak úgy, ha megértetjük velük, hogy Magyarországon csak magyar nyelven kell keresni és lehet kapni igazságot; szóval: a magyar állammal való érintkezésben mindenütt kizárólag a magyar nyelvet, az állam nyelvét kell használniok.

Csak úgy részesülhetnek honpolgári jogokban és védelemben, ha nyelvben, szívben, lélekben jó magyar hazafiakká válnak, és akkor őket a magyarok testvérként keblökre fogadják, *másként nem*.

Az elmondottak megszívlelése, követése a nemzetiségek legnagyobb érdeke, s ha nem volnának bujtogatók, egyes izgatók közöttük, kik a saját anyagi hasznukért és politikai hiúságukért, dicsőségért, politikai

---

⁹⁰¹ DKjkv. 1900. 5–6.

vértanú szerepre vágyásért a népet félrevezetik: a nemzetiségek régen belátták volna azt, melyik irány reájuk nézve a helyes út a boldogulásra: a jó viszony ápolása, a testvéri egyetértés megalkotása-e a magyarokkal, vagy a torzsalkodás velük?...

Mert Magyarország, amelyet őseink vérrel szereztek meg, a magyaroké. / Itt vezérlő, uralkodó elem csak a magyar lehet. Államot csak a magyar faj alkothat. / Egész súllyal kell a Magyarország egységét megbontani törekvőkkel szemben a magyar állam tekintélyét éreztetni. És nem kell örökösen a külföld tetszését keresni. / Tegye azt a magyar államhatalom, amit szükségesnek, jónak lát a magyar nemzeti állam kiépítésére. Sohase jusson eszébe azon kérdés felvetése: mit szól hozzá a külföld? / Lám Poroszország a lengyel kérdésben nem kérdez senkit, hanem egyenesen tör célja felé.

Mondjanak bár bennünket barbároknak, mi mégis csak azt tegyük, ami Magyarországra üdvös, hasznos. Ettől az iránytól el ne térjünk. A törvényeket mindig a viszonyokhoz mérten, népünk természetének, sajátosságainak megfelelőleg kell hozni.

Ne elméleti igazságokat keressünk, vagy képzeleti jogokat vegyünk figyelembe, hanem csak azt: mi az állam érdeke?⁹⁰² Ezek az utópisztikus gondolatok a vezető szabadelvű politikusok közül Bánffy Dezsőnél jelennek meg. Nem véletlen, hogy amikor környezetében kritikát hallott róla, megvédte, mondván: neki még a hibája is magyar.⁹⁰³

Ihász Lajos, amint egyházkerületi felügyelőként, úgy hazafiként is bizonyította, hogy életében vallott nézeteit nem pusztán szóvirágnak szánta. Erről végrendelete tanúskodik, amelyben birtokai jövedelmének egy részét a nemzetiségi vidéken működő tanítók, valamint a magyar nyelv tanulásában jó eredményeket elérő nemzetiségi diákok támogatására rendelte fordítani.⁹⁰⁴

---

⁹⁰² DKjkv. 1902. 5–6.

⁹⁰³ OSZK Kézirattár V/253 11. Ihász Lajos–Jókai Mórhoz 1901. február 3.

⁹⁰⁴ EŐ 1909. január 7. 13.

UTOLSÓ ÉVEI

Végrendelete

Talán meglepő, hogy utolsó éveinek bemutatását rögtön végrendeletével kezdjük. Ugyanis testamentumát bölcs előrelátásból még 1903-ban, ereje teljében papírra vetette. Megkoronázva jótevénytudásban gazdag életét, ebben olyan feltételeket szabott örökösének, amelyekkel el kívánta érni, hogy szellemisége halála után is életben maradjon, és életelvéi ne szálljanak sírba testével. Hithűség, hazafiság, emberbaráti beállítottság, családközpontúság. Ezek azok a gyűjtőfogalmak, amelyek az irat olvasása után eszünkbe juthatnak. Ilyen gondolatok járhattak az érintettek fejében is, amikor 1908 decemberének derekán felbontották azt a pápai járásbírószékhelyen.⁹⁰⁵

A hozzátartozók öröklési jogának fenntartása mellett két nagyszabású szándéka volt. Egyikért az evangélikus egyház, másikért Pápa város tartozhat köszönettel, még ha utóbbi esetében a szándék megvalósítását a történelem vihara el is söpörte. Igaz, az előbbi sem hosszú ideig vehette hasznát.

A végrendelet tartalmának közlésekor több pontatlanságot követett el a pápai sajtó, első életrajzírója, Bognár Endre, valamint Payr Sándor egyháztörténész is. Így a köztudatban helytelen adatok gyökeresedtek meg. A legfontosabb ilyen az evangélikus egyházra hagyott „közel háromezer holdas birtok”⁹⁰⁶ „toposza”, amely valójában csak 2264 hold az 1911-es kimutatás szerint.⁹⁰⁷ Idézzük hát a végrendelet szövegét:

---

⁹⁰⁵ PH 1908. december 19. 4.; PK 1908. december 20. 5.; PL 1908. december 20. 4.; Domján 2007a. 133.

⁹⁰⁶ Ezt először Bognár Endre írta le gyámintézet-történetében (Bognár 1910. 194.), majd így említi Payr Sándor is Gyurátz Ferenc életrajzában. (Payr 1931. 251.) A Pápai Hírlap a végrendelet 1939-es életbe lépésével kapcsolatosan szól róla hasonlóan. (PH 1939. szeptember 16. 1.) A másik tévedési pont a pápai lelencház ügye. A Pápai Közlöny két számában foglalkozott vele, de sem az első tudósításban szereplő 20000, sem a másodszorra kiegészítésül közölt 400000 koronás alaptőke nem felelt meg a valóságnak. (PK 1908. december 20. 5.; PK 1908. december 27. 5.)

⁹⁰⁷ GC 1911. 847., 849.

„Végakaratom. Miután senki sem tudja, valjon mit határozott róla az örök hatalmú Isten – és ez így van legjobban – mai napon ép eszem birtokában, hála a jó Istennek, minden szellemi és testi bajtól menten, szabad akaratból magam és hozzátartozóim megnyugtatására, vagyonomról következőleg rendelkezem, úm.:

Halálom után összes vagyonom leltározassék, bírósági kiküldött és az érdekeltek közbenjöttével, melynek kezelését az alább megnevezett örökösök felügyelete mellett Dr. Kluge Endre pápai lakos, kerületi ügyész, ez idő szerinti jogtanácsosomra bízom, kit ezért örököseim hat-ezer koronával tartoznak díjazni; felerészben Hathalom örököse, felerészben Lőrinte örököse, pénzváltás esetén ezen összegnek megfelelő értékkel kárpótolni. – Ezenkívül Kluge Endre barátom, Lőrintén természetben lakást, fűtést, világítást és négyes fogat tartást kap, amely jószágigazgatói rangjának megfelel. – Dr. Kluge Endre a fentebb említett díjazáson felül öt percentet (százalékot – N. T.) jogosult felszámítani az általa kezelt birtokok mindegyikének beadott tiszta jövedelme után, örököseim terhére, kik azt minden kifogás nélkül tartoznak kielégíteni.

Örököseim következők: Házasságomból netán származó gyermekeim, kik egész vagyonomat öröklik, mely azonban csak akkor nyílik meg részökre, ha Kedves feleségemet, egyetlen jó Etelkámát az Úr jónak látja magához hívni. Életében Ő a teljes haszonélvező. 2. Etelkám halála után, ha gyermekeim nem maradtak, a teljes haszonélvezet özvegy Peti Józsefné született Váli Mária Kedves nénémre száll, kinek azonban szintén nem szabad a birtokot megterhelni. És csak az ő halála után nyílik meg az öröklés az alább leírt módon.

I. Lőrintét a rajta található gazdasági felszereléssel, a hozzá tartozó pusztákkal, csékúti erdei birtokkal, kőszénnel, szóval mindazzal, ami az én tulajdonom volt, öröklő a Dunántúli Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület, kivéve a szobabútorokat és vadászfegyvereimet, melyek Jókay Miklós Móric gyámfiámé lesznek, ki ha magának nem akarja megtartani vadászfegyvereimet, adja azokat emlékül azon vadásztársaimnak, kik rendszeresen velem szoktak vadászni. Az Ágostai Hitv. Ev. Egyházkerület, mint örökös a következő terheket tartozik viselni, úm.: a) a birtokaimon fennlevő jelzálogos, vagy más módon biztosított tartozások felét. b) Dr. Kluge Endre jószágigazgatónak az örökségre eső részét. c) Homokbödögén lakozó özvegy Lampert Györgyné született Ihász Zsuzsánna Piroska leányának, míg él, évi kétszáz koronát, évnegyedenként előre, egyenlő részletekben kezeihez minden költség felszámítása nélkül fizet,

d) a birtokon halálomkor alkalmazásban levő gazdatiszt és cselédségnek egy évi bérét. Ez lesz az ő részökre ajándékom. e) tartozik egy Pápán, Ihász Lajos alapítványa címén létesítendő lelenházra⁹⁰⁸ jövedelmének 10 = tíz százalékát beszállítani az illetékes városi pénztárba évenként mindaddig, míg ezen összeg a hathalmi örökös által beszállított kamat kamataival együtt kettőszázezer koronára nem száll. – Ezen lelenházba valláskülönbség nélkül következő sorrendben, minden szegény sorsú felveendő, ha ilyen nem jelentkeznék, a vagyonosabb osztályból is, titoktartás fenntartása mellett, elsősorban az ág. hitv. evangélikusok, azután ev. ref. vallású testvérek, ezek után jönnek a többi vallásfelekezetűek, a jelentkezők sorrendje szerint. Ezen sorrend megtartására és a lelenház kezelésére tartozik felügyelni az időközi pápai ág. hitv. evangélikus lelkész és az egyházkerületi püspök, továbbá a pápai ev. ref. lelkész. f) tartozik továbbá az öröklő egyházkerület tiszta jövedelmének 30 százalékát a kerület területén létező, vagy keletkező leányiskoláknak – elemi iskola kivételével – adni. g) köteles tiszta jövedelmének 20 százalékát kiváló tehetségű, szegény sorsú, magyar érzelmű, szorgalmas papnövendékeknek juttatni, hogy könnyebben elvégezhesék tanulói pályájukat. A segélyre csak azok számíthatnak, kiket a tanári kar ajánl, akik közül az iskolai nagybizottság választ, és akiknek választását az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyta. Más eljárásnak csak rendkívüli körülmények között van helye. h) tíz százalékát szegény, szorgalmas, kiváló tehetségű, magyar érzelmű, néptanítói pályára készülő ifjaknak, hasonló módon, mint az előző pontban van, kiosztani. i) a jövedelemnek 10 százaléka kerületi gyámintézeti célokra fordítandó. k) 10 százalék pedig, mely az egyház egyetemes pénztárába szállítandó, olyan magyar érzelmű, és a magyarosítás terén érdemeket szerzett, nemzetiségi vidéken lakó, evangélikus tanítók jutalmazására fordítandó felerészben, kiket az illetékes egyházkerület, az állami tanfelü-

---

⁹⁰⁸ Ihász Lajos különös érzékenységet tanúsított az árvák iránt. Alapító tagja volt a Nagypénteki Református Társaságnak, amely Budaörsön tartott fenn árvaotthont. Apja emlékére tett „alapítvány-csomag”-jában szintén megjelenik ez a terület. Ehhez kapcsolódóan saját gondolatait is tudjuk idézni: „Alólírott Ihász Lajos évek óta s valóban szívrepeső örömmel tapasztalom azon megható eredményt, mit az orsz. prot. árvaház működése évről-évre felmutat; ez reám, ki általában az árvák, de kiváltképpen hitsorsosaink árváinak sorsa iránt meleg érdeklődéssel és őszinte részvétellel viseltetem, buzdítólag hat, és hogy az árvák érdekében a prot. árvaháznak ezen sikeres működését csak némiképpen is előmozdítani a szeretet oltárára csekély áldozatomat letegyem, az orsz. protest. árvaház részére 500 ftt alapítványt teszek.” (PEIL 1886. május 30. 703.)

gyelő, és az illetékes közigazgatási tisztviselő ajánlanak; felerészben pedig olyan növendékeknek osztandó ki, kik a magyar nyelvten és történetben legnagyobb haladást tettek, és akik reményt nyújtanak arra, hogy jó hazafiakká váljanak, és a magyar nemzeti állam kiépítési eszméjének nem ellenségei. A kiosztás egyedül az egyetemes közgyűlés hatáskörébe tartozik. l) a birtoknak utolsó 10% jövedelme pedig a Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerületnek szabad rendelkezésére marad, és hova fordításáról mindig a közgyűlés intézkedik. m) Értékpapírjaimat, melyek bankokban, Magyar Jelzálog Hitelbank, részint M. Kir. Állami Postatakarékpénztárban vagy másutt helyeztetek el, vagy legközelebbi időben letéetni szándékoltnak, ami irataimból ki fog tűnni, szintén a Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület örökli. Azok kamatait tartozik gyengébb javadalmazású, vagy önhibájok nélkül szerencsétlen sorsba jutott lelkészek, esetleg özvegyeik, családjuk felsegélyezésére, nagyobb családdal bíró, arra érdemes lelkészeknek, végül belmisszióban működő, és fontos feladatokkal arányban nem álló javadalmazásban részesülő lelkészek gyámolítására fordítani. A hova fordítás és az arány megállapításában mindig az egyházkerületi közgyűlés intézkedik.

II. Jókay Miklós Móric gyámfiám örökli Hathalom és hozzá tartozó pusztáimat, minden felszereléssel együtt, következő feltételek mellett, úm. a) ha az Ihász nevet felveszi, pl. Jókay Ihász Miklós.⁹⁰⁹ b) míg protestáns vallású marad. c) ha az öröklött a jelenlegin felül bekebelezett adósságot nem csinál. Erre joga és kötelessége felügyelni a Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerületnek, mint utóörökösnek. d) a birtokot eladni nem szabad, e) azon egyházközségekben, melyhez Hathalom és a hozzá tartozó puszták be vannak osztva, tartozik az ág. hitv. ev. egyházterheket viselni. f) a birtok soha meg nem osztható, hanem egy darabban marad és Ihász Jókay, vagy Jókay Ihász Miklós halála után, apjuk nevét viselő gyermekére száll, míg nevöket és protestáns vallásukat – ev. ref. vagy ág. hitv. evangélikus – megtartják. Leánygyermekükre csak az esetben száll, ha ők ág. hitv. evangélikusokká lesznek, és ilyen vallású férjet választanak, ki egyúttal a Jókay Ihász nevet felvette. Így ezen feltételek mellett folytatódik az öröklés, míg a Jókay Ihász család ki nem hal. g) Jókay Ihász Miklós valamint jogutóda tartozik a jelenlegi hathalmi temetőt és a családi sírboltot, hol feledhetetlen szüleim, nagyanyám nyugosznak, továbbá ahova feleségemmel együtt akarunk mi is temetkezni, kegyelettel, folyton nemcsak jó

---

⁹⁰⁹ Hathalmi birtokszomszédja, Jankovich-Bésán József ugyanilyen feltétel mellett örökölte a gici pusztát báró Bésán Jánostól. (DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 225.)

karban, de csinosan fenntartani, továbbá oda, ha életünkben mi nem építhetnénk, halálunk után halotti csarnokot emeltetni. h) ha Jókay Ihász Miklós a végzet által úgy sújtatnék, hogy megfeledkezve magáról, a becsület útjáról letérne, vagy könnyelmű, pazarló életet folytatna, azonnal megnyílnék az Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület öröklési joga, és birtokába lépne az örökségnek. Jókay Ihász Miklósnak azonban az esetben tartoznék élete fogytáig hatezer korona évi járadékot fizetni, negyedévenkénti előleges részletekben. Ez esetben már utódai nem lehetnek örökösök. i) Jókay Ihász Miklós tartozik 1-ször a jelzálogos terhek felét viselni. 2-szor Dr. Kluge Endrét díjazni a végrendeletben megemlített módon és mennyiségben. 3-szor tartozik az első és 2-ik pontban körülírt terhek levonása után fennmaradó tiszta jövedelem 10, (azaz – N. T.) tíz százalékát Pápára, a városi pénztárba beszolgáltatni, ott egy létesítendő lelencház javára, mely Ihász Lajos alapítvány címen fog kezeltetni, mindaddig, míg az a lőrintei évi járulékkal, és annak kamat kamataival együtt kettőszázezer koronára nem szaporodik. Ezen lelencház, az általam a fennebbi pontban meghatározott nevet köteles viselni, és arra a városi hatóság, közgyűlés és a mindenkori pápai ág. hitv. ev. és ev. ref. lelkész, valamint az ev. püspök ügyel fel. Ezen lelencházba valláskülönbség nélkül minden szegény sorsú felveendő, következő sorrendben úm. a) ágostai hitvallású ev. b) ev. ref. vallású, és ha ilyenekből nem telnék ki: vehetők fel a többi vallásfelekezettűek is. Sőt, ha még rendelkezésre álló hely maradna fenn, jobb módúak is, titoktartás kötelezettsége mellett felveendők, a jelentkezés sorrendjében. Ha a kikötött feltételek bármelyikét nem teljesítené Jókay Ihász Miklós vagy annak jogutóda, az örökséget elveszíti, és megnyílik az Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület örökösödési joga ugyanazon kötelezettségekkel együtt, melyekkel Jókay Ihász Miklós bírta. Végül tartozik Jókay Ihász Miklós a Homokbödögén ez idő szerint lakozó özv. Lampert Györgyné sz. Ihász Zsuzsánna Piroska leányának, míg él, évnegyedenkénti részletekben évi kettőszáz koronát kezeihez szolgáltatni, előlegesen számítva.

III. Vegyes intézkedések: Óhajom az, hogy amennyiben a változó viszonyok folytán a jövedelmezőség csorbítása nélkül lehetséges, tartasanak fenn az általam annyira kedvelt állattenyésztési ágak, úm. lótenyésztés és szarvasmarha-tenyésztés. Ezek ápolása magyar nemzeti tulajdon, melyhez életemben – sokszor talán káromra – mindig hű voltam. A pápai lelencházra hagyott összegek után származó kamatok fele elmúlásom napjától számított tíz év múlva fordítható a kitűzött célra; a másik fele mindaddig a tőkéhez csatolandó, és azzal együtt gyümölcsöztetendő

földbirtokban vagy biztos papírban, melyet az állam is elfogad biztosítékul, míg a tőke és tőkésített kamat, kamataival együtt kettőszázezer koronára nem emelkedik, azután pedig a tőke egész kamata a kitűzött célra fordítható. Azonban örököseim terhére a lelencházra való befizetés csak akként és addig számítható, míg az ő általuk befizetett összegek és azok kamat kamatai egészben együtt a 200000 koronát el nem érik. Vagyis a már tíz év múlva kezdődő, és a lencek ellátására fordított fele kamat az ő kárukra nem vonható le az általuk már befizetett összegből és kamataiból, mert ők az általuk befizetett tőke és annak egész kamatát, tekintet nélkül a lelencház által elhasznált összegekre, teljes nagyságban jogosultak javukra számítani, hogy így előbb leróvhassák a lelencház iránti kötelezettségöket. Óhajom az, hogyha Pápára lelencház építése határozatik el, annak felépítésénél mellőztessék minden fényűzés, mert ez az alapja a szegény sorsúak elégedetlenségének. Megszokják azt, és mikor az életben ezt nélkülözni kénytelenek, boldogtalannak érzik magukat. Ebből azután komoly szerencsétlenségek származnak. Neveltessék mindenki arányban, leendő anyagi jólétéhez képest, hogy az élet küzdelmeinek eléggé ellent tudjon állani, és ne bukják el a legelső akadálnál. – A jobb sorsot mindig meg lehet szokni, de a jó után a rosszat igen nehéz eltűrni. Ha Hathalomra nézve is megnyílik az Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület öröklési joga, akkor Hathalom jövedelmeit éppen úgy tartozik az általam a lőrintei örökségre kikötött célokra és arányban fordítani. Kelt Hathalom, 1903. év március 30. Ihász Lajos s. k.”⁹¹⁰

Ihász Lajos tehát nem maradt hűtlen életútja során képviselt nézeteihez. Mindegyik egyházkerületi gyűlést megnyitó beszédében találhatunk legalább egy mondatot, egy gondolatsort, amely hozzárendelhető a végrendelet valamelyik pontjához. Beszédeiből ismerjük borúlátását az evangélikus egyház finanszírozásával kapcsolatban, melyben az egyházpusztulás víziója is feldereng. A kizárólag híveire támaszkodó egyház a hitbuzgóság lankadása vagy a lélekszám csökkenése esetén elesik fenntartó forrásaitól, aminek következtében egyre kevésbé tudja ellátni szolgáltatásait. Ennek elkerüléséhez égetően fontos a lélekszám megtartása, főleg pedig a buzgóság növelése, ami a jövő nemzedékek jó iskolákban és megfelelő szellemben történő nevelésével érhető csak el. Világos tehát az a szándék, mellyel a birtok jövedelmének hetven százalékát kívánta különféle oktatási célokra felhasználni. Felügyelői székfoglalója ismeretében

---

⁹¹⁰ Közli: EŐ 1909. január 7. 12–14.

nagy következetességre vall, hogy ebből a legnagyobb hányadot, harminc százalékot a kőszegi leánynevelőnek ítélte.

Nehéz volna cáfolni, hogy Ihász Lajos elhatározásában nem játszott szerepet egy katolikus báró, Baldácsy Antal 1876/77-ben elkészített végakarata, amely szerint a református, evangélikus és unitárius egyházakra hagyott nyolcezer holdnyi földbirtokot. Ezt a nagy kegyet a protestánsok a Pápai Református Jogakadémia egykori professzorának, a későbbi pénzügyminiszternek, Kerkapoly Károlynak köszönhették, mert az ő megismerése és csodálata vezette a bárót erre az elhatározásra.⁹¹¹ Ihász Lajos jól ismerte a történetet, mivel tagja volt annak a közös bizottságnak, ami a birtok kezelését irányította. Az 1906. évi bonyhádi egyházkerületi gyűlés megnyitóbeszédében utalást tett erre: „Br. Baldácsy fenséges példája útmutatásul szolgál nekünk arra, miként kell cselekednünk, hogy nevünk folyton áldással legyen emlegetve és halhatatlanná téve az utókor előtt.

Lélekemelő gondolat és boldogító tudat: mások szegénységén segíthetni, és nemes törekvéseik kivételéhez anyagi támogatással hozzájárulhatni.”⁹¹² Hallgatóságának ekkor még nem volt tudomása arról, hogy a példakövetésben magát állította első helyre. Ha figyelembe vesszük, hogy ez volt az utolsó ilyen megnyitóbeszéde, az idézett rész utóbbi mondatát akár szellemi végrendeletének is tekinthetjük.

Élete alkonya

Egészségének romlása 1903 után kezdődhetett, hiszen végrendeletét még a „minden szellemi és testi bajtól menten”⁹¹³ formulával vezette be. Egyik nekrológja szerint 1906-ban, a bonyhádi egyházkerületi gyűlésről hazatérve kezdett komolyabban betegeskedni, de feladatait ekkor még el tudta látni.⁹¹⁴ Egy másik pápai újsághír ugyancsak a bonyhádi kerületi gyűlést említi betegeskedésének kezdőpontjaként. E szerint az itt átélt rekkenő hőség nagyon kimerítette, annyira, hogy a szeptember 10-én lezajlott veszprémi közigazgatási bizottsági ülésen szinte végzetessé váló rosszullet fogta el. Ekkor még azonban nem szervi bajt, hanem napszúrást

---

⁹¹¹ Váli 1955. 200.

⁹¹² DKjkv. 1906. 7.

⁹¹³ EÖ 1909. január 7. 12.

⁹¹⁴ PH 1908. december 12. 2.

emlegettek, amit a gondos ápolás hatására sikerült leküzdenie.⁹¹⁵ November 29-én Gyurácz püspök két szolgatársával meglátogatta Lőrintén, és örült, hogy egészségesnek látta viszont. A Teremtő rendelkezéséből azonban innentől kezdve rövid időszakokon belüli megbetegedés és felgyógyulás váltakozásában telt az élete. Mindig az aktuális szakasztól függött, el tudja-e látni feladatát. Utolsó, komolyabb nyilvános megjelenése 1907 tavaszán volt Pápán, amikor gróf Tisza Istvánt beiktatták a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoki székébe.⁹¹⁶ Ugyanebben az évben még elkísérte a püspököt közeli egyházlátogatásaira, a celldömölki egyházkerületi gyűlésen viszont már nem tudott részt venni. Az 1908. év nyarára összpontosuló egyházi elfoglaltságai mindegyikét lemondta, noha szeptemberben pápai barátai már újra egészségesnek ítélték. Még Gyurácz püspök is, aki július 15-én járt nála Lőrintén, ezt írta naplójába: „A felügyelő úr egészsége visszatérőben van; még csak lábideggyengeségről panaszkodik. Mindnyájan óhajtjuk a jószívű, egyházát hön szerető derék felügyelő erejének mielőbbi teljes helyreállítását. Júl. 16-án délelőtt a felügyelő úrral ajkai erdejébe rándultunk ki...”⁹¹⁷

A betegségével vívott kétéves harc a tél beálltával örölte fel véglegesen erejét. A közeli Devecserben megjelenő Somlyóvidéki Hírlap november 8-i számában tudósított súlyos megbetegedéséről, egyúttal eloszlatta azt a környékben szárnyra kapott hírt, mely szerint meghalt volna. A november 29-i számban megjelentek alapján állapota változatlan volt, néha azonban egészen jól érezte magát. Állítólag ekkor már lemondását fontolgatta egyházkerületi felügyelői hivataláról.⁹¹⁸ December 5-én egyik orvosa értesítette Gyurácz püspököt, hogy a beteg állapota reménytelenre fordult, és egyre súlyosbodik. A család az egyházfő közbenjárásával egy ápoló diakonisszát kért Pozsonyból Lőrintére, aki feladatát már nem kezdhette meg... Ihász Lajos másnap, 1908. december 6-án hajnali öt órakor bevégezte áldásos földi pályáját és örökre lehunyta szemeit.⁹¹⁹ Betegségének neméről a források mindvégig hallgattak. Az ajkai gyülekezet anyakönyvéből tudjuk, hogy szív- és vesebaj okozták halálát.⁹²⁰

---

⁹¹⁵ PH 1906. szeptember 22. 4.

⁹¹⁶ PH 1907. május 4. 2–3.; PK 1907. május 5. 1.

⁹¹⁷ Idézi: Payr 1931. 249.

⁹¹⁸ Domján 2007a. 133.

⁹¹⁹ Idézi: Payr 1931. 250.

⁹²⁰ Akv. A. 1908. 295.

Halálhíre, temetése, emlékezete

Szívének két kedves helyszíne volt: Hathalom, ahol gyermekkorát töltötte, és Lőrinte, ahol önállóan kezdett gazdálkodni. E két birtokához mindvégig ragaszkodott, az ésszerűség diktálta bérbeadáson túl végleg megválni egyiktől sem akart. Életének kezdő- és végpontját a Teremtő is szépen megosztotta közöttük. Ezt a „keretet” a gyászoló család sem kívánta megbontani, ezért szokatlan módon a temetési szertartást két napon és két helyszínen rendezték meg.

Lőrintén december 8-án tizennégy órakor Tamaska Lajos ajkai lelkész, valamint a közeli falvak tanítóiból alakult énekkar közreműködésével Gyurátz püspök 2Tim 4,7 alapján⁹²¹ („Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam”) tartott megindító gyászbeszédet. Szilárd jellemére vall, hogy lázas betegen is kötelességének tekintette a szolgálatot: „A feledhetetlen jó barát temetésére, ha csak mozdulni tudok, el kell mennem”⁹²² – írta naplójába.

A kettős gyászszertartás révén ki-ki eldönthette, melyik helyszín felel meg jobban számára. Voltak, akik mindkét helyre elutaztak. Különösen sokatmondó, hogy így tettek a református egyház pápai illetőségű vezetői, püspökökkel, intézményi tisztségviselőkkel. De például Dél-Dunántúl evangélikussága nevében a Tolnai Egyházmegye felügyelője és a bonyhádi gimnázium vezetősége csak a közelebb eső Lőrintén róttá le kegyeletét. A soproni oktatási intézmények (teológia, tanítóképző, gimnázium) küldöttsége mellett ugyancsak itt hajtott fejet az egyházkerületek közül kettő. A Bányai és a Tiszai képviselőletében a volt vallás- és közoktatásügyi államtitkár, a jeles egyháztörténész Zsilinszky Mihály mint felügyelő, illetve Geduly Henrik lelkész, főjegyző Nyíregyházáról. Világi részről csak a vármegyei tisztelőket: Koller Sándor alispánt, és számos bizottsági tag közül Reé Jenőt nevesíti a tudósítás.⁹²³

Ihász Lajos akarata szerint felmenői mellett kívánt nyugodni, ezért a koporsót még aznap Hathalomra szállították.

Másnap, 1908. december 9-én, szerdán került végső nyughelyére, a puszta határában még 1869-ben, anyai nagyanyja halálakor megnyitott családi sírboltba. Pápáról délelőtt mintegy százötven fővel különvonatot

---

⁹²¹ PH 1908. december 12. 2.

⁹²² Payr 1931. 250.

⁹²³ PH 1908. december 12. 2.

indítottak a szertartás résztvevői és a családtagok számára. Ritkán temettek embert ekkora részvét mellett Veszprém vármegyében. Körülbelül hatvan fogat szállította a gyászolókat a gic–hathalmi vasútállomásra a kúria udvarára.⁹²⁴ A ravatalnál az özvegyet és gyámfiát a soproni Artner, és a budapesti Hegedüs családok tagjai vették körül. A szertartást az előző napi forгатókönyvet megismételve a környékbeli evangélikus tanítókból álló énekkar indította meg, majd a Győri Egyházmegye esperese, Horváth Sámuel mondott szívbe markoló gyászbeszédet. A Pápai Református Főiskolai Énekkar szolgálata után a koporsót szállító négyes fogatú gyászkocsi több száz főre duzzadt tömeg előtt indult meg. Ebből nagy küldöttséggel vette ki részét az eddig még nem említett pápai evangélikus és református gyülekezet, ezek nőegyletei, a pápai sajtó, valamint több egyesület. Barátokon, ismerősökön, tisztelőkön, a kerületi lelkészi kar tagjain kívül a környékbeli lakosság sem feledte el megadni a végső tisztességet a nemes lelkű méltóságos úrnak. A kriptához érve Bognár Endre, a közeli Lovászpataona lelkésze mondott egyszerűségében megkapó rövid fohászt, ami után a bakonytamási egyházközség nevében Tatay Lajos lelkész búcsúzott el egykori gyülekezeti elnöktársától. Míg a koporsót elhelyezték szülei mellé, a pápai teológusok éneke hangzott.⁹²⁵

Halála vasárnapra esett. A helyi és az országos lapok megjelenési gyakoriságuknak megfelelően legfrissebb számukban közölték a gyászhírt. Elsőként, mindjárt a hathalmi temetés napján az OMGE hivatalos közlönye, a hetente többször megjelenő Köztelek.⁹²⁶ A hetilapok közül a Pápai Hírlap követte, mely december 12-i számának címlapján hosszabb lélegzetű nekrológ mellett adta a család és az egyházkerület gyászjelentését, valamint beszámolt a temetésről.⁹²⁷ December 13-i számaikban a Pápai Lapok és a Pápai Közlöny ugyan nem címlapon, de apróbb különbségekkel ugyanezt írták.⁹²⁸ A Somlyóvidéki Hírlap a család által kiadott gyászjelentést tette közzé,⁹²⁹ míg a Vasárnapi Újság „Halálozások” rovatában az elhunyt – talán tekintettel a Jókai-rokonságra – szokatlanul hosszú nekrológot kapott.⁹³⁰ Egyházi vonalon a Dunántúli Református Egy-

---

⁹²⁴ PK 1908. december 13. 4.

⁹²⁵ PH 1908. december 12. 2.

⁹²⁶ K 1908. december 9. 2662.

⁹²⁷ PH 1908. december 12. 1–2.

⁹²⁸ PL 1908. december 13. 2–3.; PK 1908. december 13. 3–4.

⁹²⁹ Domján 2007a. 133.

⁹³⁰ VU 1908. december 13. 1020.

házkerület hivatalos közlönye, a Dunántúli Protestáns Lap címlapon közölt nekrológot, belíven rövid tudósítást a temetésről, valamint a család gyászjelentését.⁹³¹ A Budapesten megjelenő Protestáns Egyházi és Iskolai Lap csak amolyan mínuszos hírként tudatta a halálesetet és a temetést.⁹³² Azok a szervezetek, amelyeknek rendes vagy pártoló tagja volt, legközelebbi gyűléseiken emlékeztek meg Ihász Lajos elhunytáról. Érdekes azonban, hogy Veszprém vármegye közgyűlésén nem találtunk erre utalást. Természetesen elképzelhető, hogy a számunkra forrásul szolgáló sajtó követett el mulasztást. E szervezetek közül a sort a Veszprém-vármegyei Gazdasági Egyesület nyitotta meg, amely december 16-i évi rendes közgyűlésén jegyzőkönyvben örökítette meg érdemeit, és részvétet nyilvánított a családnak.⁹³³ A Dunántúli Közművelődési Egyesület egy nappal később tartott évzáró ülésén Széll Kálmán elnök búcsúztatta el a néhai választmányi tagot.⁹³⁴ Az országgyűlés főrendiházában gróf Dessewffy Aurél házelnök a soron következő december 21-i ülésnapon többek között Wekerle Sándor, Darányi Ignác és Apponyi Albert jelenlétében jelentette be társuk halálhírét: „Fájdalommal jelentem a méltóságos főrendeknek, hogy Ihász Lajos, a Dunántúli Ágostai Evangélikus Egyházkerület felügyelője, és ezen méltóságánál fogva a főrendiháznak 1901 óta tagja, folyó hó 6-án elhunyt.

A boldogult nemcsak egyházának buzgó szolgálatával, hanem a közügyekben, főként a vármegyei közigazgatási élet terén folytatott élénk tevékenységével, tekintélyes birtokainak mintagazdaságokká való fejlesztésével, valamint kulturális és egyházi célok előmozdítása érdekében tanúsított nagylelkű áldozatkészségével is méltóvá tette nevét arra, hogy életében köztisztelet és elismerés környezze, halála után pedig kegyeletes emlékezés örökítse meg. Elhunytáról későn értesülvén, nem voltam abban a helyzetben, hogy a főrendek nevében koszorút helyezhettem volna ravatalára, de meg vagyok győződve, hogy a méltóságos főrendek helyesléssel fogadják azt az indítványomat, hogy kegyeletünk adóját emlékének jegyzőkönyvünkben való megörökítésével mi is lerójuk elhunyt tagtársunk irányában. Ha méltóztatnak hozzájárulni, (*Helyeslés.*) ehhez képest mon-

---

⁹³¹ DPL 1908. december 13. 861., 870–871.

⁹³² PEIL 1908. december 13. 801.

⁹³³ PK 1908. december 20. 5.; PH 1908. december 26. 4.

⁹³⁴ PH 1908. december 19. 4.

dom ki a határozatot.”⁹³⁵ Az indítvány elfogadása után az igazoló bizottság javaslatára még az ülésnap folyamán törölték nevét a főrendek jegyzékéből.⁹³⁶ Pápa város közgyűlésében Mészáros Károly polgármester parentálta el 1909. január 18-án, majd jegyzőkönyvileg megörökítették emlékét, nem feledve az árvaház megalapításának szándékát. Ugyanekkor az özvegynek és az egyházkerületnek részvétáviratot küldtek.⁹³⁷

Egyházi részről az első ilyen megnyilvánulás nem is evangélikus, hanem református szervezethez kapcsolódik. A Pápai Református Egyházmegye december 29-én tartott rendkívüli közgyűlésén emlékezett meg „kegyeletesen” a főrendiházi tagról és egyházkerületi felügyelőről.⁹³⁸

Az evangélikus egyház már életében is nagy becsben tartotta, s ez végrendeletének nyilvánosságra hozatala után csak tovább erősödött. Bognár Endre azt állítja, hogy a „fejedelmi hagyaték” csak az egyetemes gyámintézet 1909. szeptember 26-i kassai közgyűlésén került be az evangélikus köztudatba.⁹³⁹ Valójában korábban is volt erre lehetőség: a pápai sajtó már két héttel halála után hírül adta,⁹⁴⁰ az országos terjesztésű Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1909. január 3-i számában foglalkozott vele,⁹⁴¹ a Nyíregyházán megjelenő Evangélikus Órálló című hetilap pedig a teljes végrendeletet leközzölte 1909. január 7-én.⁹⁴²

A Dunántúl legbefolyásosabb gyülekezete, a megválasztásakor el-lene szavazó soproni, december 17-i egyháztanácsi ülésén még nem ismerhette a végrendeletet. Sajtóból legalábbis nem. Ennek ellenére szép gesztussal zárta le a beiktatása óta különösen nagy gonddal ápoltt kapcsolatot. Az egyházközség nevében már korábban távirat útján kifejezték részvétüket Jókay Etelkának, melyhez az elhunytat méltató szöveget is csatoltak. Az ülésen pedig jegyzőkönyvben megörökített felállással adóztak emlékének.⁹⁴³ A soproniak Ihász Lajos iránti hálájának háttéréről szépen fogalmaz a gyülekezet 20. századi történetét feldolgozó Hanzmann

---

⁹³⁵ FN 1906. III. kötet 1908. április 29–1910. márczius 21. 69.

⁹³⁶ FN 1906. III. kötet 1908. április 29–1910. márczius 21. 70.

⁹³⁷ PH 1909. január 23. 3.; PK 1909. január 24. 2.

⁹³⁸ DPL 1909. január 3. 11. – A Nagypénteki Református Társaság, melynek alapító tagja volt, április 16-án emlékezett rá. (DPL 1909. május 16. 334.)

⁹³⁹ Bognár 1910. 194.

⁹⁴⁰ PH 1908. december 19. 4.; PK 1908. december 20. 5.; PL 1908. december 20. 4.

⁹⁴¹ PEIL 1909. január 3. 12.

⁹⁴² EŐ 1909. január 7. 12–14.

⁹⁴³ SEL A konvent és egyháztanács 1908. évi üléseinek jegyzőkönyv-másolatai 140/b.

Károly: „Azzal, hogy alapítványa tiszta jövedelmének 20%-át lelkésznevelésre, 10%-át pedig tanítóképzésre rendelte, az egyházkerület soproni két szakintézetéhez kötötte, kiérdemelte külön is egész Sopron hálás köszönetét.”⁹⁴⁴

Az ajkai gyülekezet, amelynek tizenegy évig volt felügyelője, az 1909. január 24-én tartott presbitériumi közgyűlésen emlékezett meg róla jegyzőkönyvileg, illetve Tamaska Lajos lelkész méltatásával: „Boldogult nagy férfiú egész életében, életének hű munkásságával mutatta meg, hogy nemcsak családjának, hazájának, hanem egyházának is hű fia volt, ki lelkének egész erejével nagy támasza volt egyházunknak.

De nemcsak hű támasz, nagy vezér volt a Boldogult, hanem nagy jóltevő is, mert lőrintei nagy birtokát egyházkerületünkre hagyta s ezáltal a nagy adomány által segíteni akart egyházkerületünk nagy terhein.”⁹⁴⁵ A bakonytamási presbitériumi jegyzőkönyvben nem találtunk utalást elhunytával kapcsolatban.

Noha a szomszédos kerületek (Dunáninneri, Bányai⁹⁴⁶) ugyancsak kifejezték együttérzésüket, igazán méltó főhajtás a dunántúliaktól volt leginkább elvárható. Erre 1909. március 17-én sor is került Pápán, amikor az egyházi törvények értelmében a kerület felügyelőválasztást elrendelő rendkívüli közgyűlést tartott.⁹⁴⁷ Az alkalom keretében Ihász Lajos-emlékünnepelet rendeztek, melyen gyakran utaltak páratlan erényeire. Gyurátz Ferenc még gyászéneket is szerzett emlékére.⁹⁴⁸ A közgyűlés a szokványosnak mondható jegyzőkönyvi megörökítésen túl további három kegyeleti gesztusról határozott ügyében. Elrendelte életrajzának megíratását⁹⁴⁹ és az emlékünnepelet anyagának önálló füzetben való megjelentetés-

---

⁹⁴⁴ Hanzmann 2000. 30.

⁹⁴⁵ Pjkv. A. 1909. január 24.

⁹⁴⁶ A Dunáninneri Egyházkerület 1909. augusztus 26-án kezdődő éves közgyűlésén elhatározták, hogy részvétüket jegyzőkönyvben örökítik meg, és erről az özvegyet is értesítik. (DPL 1909. augusztus 29. 606.) A Bányai Egyházkerület évi rendes közgyűlésén 1909. szeptember 8-án Zsilinszky Mihály felügyelő a megnyitóbeszédben említette Ihász elhunytát. (PEIL 1909. szeptember 19. 597.)

⁹⁴⁷ PH 1909. március 20. 2–3.; PK 1909. március 21. 5.; DPL 1909. március 21. 196–197.; PEIL 1909. március 28. 203.

⁹⁴⁸ Lásd: Függelék D/5.

⁹⁴⁹ Bognár 1910. 186. – Bognár Endre lovászpatonai lelkész, egyházkerületi aljegyző írta meg.

sét, Herz Dávid pápai rajztanár-festőművésszel pedig megfestette arcképét, amit később a kőszegi leánynevelő dísztermében helyeztek el.⁹⁵⁰

Az egyetemes gyámintézet két korabeli kiadványa is méltóan emlékezett meg az egykori munkatársról. Az 1909. évi közgyűlési jegyzőkönyv a műfajának megfelelő stílusban,⁹⁵¹ a szervezet történetét bemutató második kötet pedig antikizáló, szónokias formában méltatta Ihász Lajos elévülhetetlen érdemeit. Végül idézzük Bognár Endre pátosszal telített mondatait: „Ihász Lajosnak az emlékezet géniusza gyújt világot. Nemcsak! A legszebb emlék, mit maga készített magának, azzal a nagy örökséggel, mivel a Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerületet holta után megajándékozta.

Ha epitáfiumot keresnénk számára, a legszebb lenne, ha odaírjuk neve elé azt az egyetlen szót, mit a Római Köztársaság utolsó nagy vezérének, Pompeiusnak szabadosa Philippos kormos fával arra a kőre írt, mellyel ura megcsönkített, megégetett testének Afrika forró homokjába eltemetett porrészeit eltakarta. És e szó: »Magnus«.⁹⁵² Azaz: „nagy”.

---

⁹⁵⁰ Payr 1931. 251–252.

⁹⁵¹ Gyjkv. 1909. 16–17.

⁹⁵² Bognár 1910. 44.

EPILÓGUS

A végrendelet – és az élet alakulása – szerint Jókay Etelka maradt a két Ihász-birtok haszonélvezője egészen haláláig, ami 1939. július 17-én következett be. Ihász Lajos akaratából ekkor kapcsolódott bele az öröklési folyamatba a lőrintei birtokkal a Dunántúli Egyházkerület és a hathalmi birtokkal Jókay-Ihász Miklós Móric.

Az egyházkerület 1939 szeptemberében jutott hozzá örökségéhez,⁹⁵³ de két év múlva bérbe adta egy budapesti vállalkozónak. A második világháború végéig több bérlő váltotta egymást.⁹⁵⁴ Az egyházkerület a háborút követő politikai változások miatt nem sokáig élvezhette a birtokból származó, Ihász Lajos által megálmodott anyagi hasznot. Az 1945. évi földosztás során ugyanis a birtokot felosztották negyven család között.⁹⁵⁵ A kastélyból iskola és szolgálati lakások, később, a kollektivizálás idején állami gazdasági iroda, konyha lett.⁹⁵⁶ 1983-ban lebontották az ajkai hőerőmű és a timföldgyár salaktározóinak bővítése miatt.⁹⁵⁷

Pápán az árvaház az Ihász Lajos halálától számított tizedik évben, 1918-ban nem valósulhatott meg, mivel az öröklés sorrendje annak nem kedvezett. Pápa város képviselőtestülete azonban 1917. szeptember 3-i közgyűlésén a végrendelet alapján készített alapítólevelet tudomásul vette, majd egy-egy példányt az egyházkerület és az örökösök rendelkezésére bocsátott.⁹⁵⁸ A tőke képzése Jókay Etelka halála után indulhatott csak meg.⁹⁵⁹ Erről a pápai sajtóban az utolsó nyom 1944-ből való,⁹⁶⁰ ezt követően elhallgatnak a források. Valószínűleg ez a terv is a bekövetkező politikai változások áldozata lett.

A végrendeletben szereplő hathalmi „halotti csarnok” röviddel Ihász Lajos halála után felépült, hiszen Váli Mari említést tesz róla 1910

---

⁹⁵³ Domján 2007a. 114.

⁹⁵⁴ Domján 2007b. 10.

⁹⁵⁵ Domján 2007a. 118.

⁹⁵⁶ Domján 2007a. 114.

⁹⁵⁷ Domján 2007a. passim

⁹⁵⁸ PK 1917. szeptember 9. 2.

⁹⁵⁹ PH 1939. szeptember 16. 1.

⁹⁶⁰ PH 1944. január 22. 2.

körül befejezett memoárjában.⁹⁶¹ Tatay Sándor két munkájában is ír a tájból kiemelkedő szép épületről. A „Meglepetéseim könyvé”-ben e sorokat olvashatjuk: „Jókai (! – N. T) Etelka templomot építtetett az ura sírja fölé. Jó magasan a Sokoró oldalába épült ez a templom, és látni lehetett a mi határunknak majd minden pontjáról. Ablakain tündökölt a kelő nap. Ha zivatar közelgett, elsötétült az a domboldal. Mire megérkezett, már olyan lett, mint az éjszaka. De a sírra épült templom fehérlett, mint a fagyos hold. Utolsónak tűnt el a zápor szalagjai mögött. És elsőnek tekintett szét a tájon, ha a veszedelem elmúlt.”⁹⁶² Fájdalmas még leírni is, hogy ez a kegyeleti célokat szolgáló kis épület, ami ékessége volt Hathalom-pusztának, valamikor a hatvanas évek elején áldozatául esett a mezőgazdaság „szocialista átalakításá”-nak. Jó volna megtudni az akkori döntéshozóktól, elbontása miként szolgálta a „népgazdasági érdek”-et... Miután a sírbolt fedél nélkül maradt, felvetette a gaz, oldalát cserjék gyökerei túrták. Ihász Lajos rendelése a szó szoros értelmében pusztába kiáltott szó maradt. Ez az állapot egészen a rendszerváltozásig fennállt, amikor is a szomszédos Nagydém honismereti körének lelkes tagjai vették gondozásukba. 1993-ban végakarátának megfelelően ide temették Jókay-Ihász Miklós egyik fiát, az amerikai asztronautáknak táplálékot kikísérletező Jókay Lajos élelmiszervegyészt. 2008-ban a Jókay Család Alapítványa felújította a síremléket. Állagának megóvására és környezetének rendben tartására napjainkban a közigazgatásilag illetékes bakonytamási önkormányzat ügyel.

---

⁹⁶¹ Lásd: DREK 0.1407 Váli Mari naplói 8. 419. – Sírfeliratát lásd: Függelék D/6.

⁹⁶² Tatay 1983. 61.

IRODALOMJEGYZÉK

- ALMÁSI Éva, F. (sajtó alá r.): „...örültek házába akartatok záratni”. *Jókai Mór kiadatlan levelei és Feszty Árpádné Jókai Róza visszaemlékezései*. Enciklopédia. Budapest, 2001.
- ÁLDÁSSY Antal: Ferenc József-rend. In *A Pallas Nagy Lexikona*. VII. kötet. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság. Budapest, 1894. 119.
- BALLA Tibor: A magyar királyi honvéd lovasság, 1868–1914. *Hadtörténelmi Közlemények*. CXIII. 3. szám. 2000. 577–600.
- BALOGH József–TÓTH László (szerk.): *Magyar leveleskönyv*. II. Corvina. Budapest, 2001.
- BARTHA Lajos: Jókai csillagászata. *Ponticulus Hungaricus*. VIII. 2004. <http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/mesterkurzus/bartha-jokai.html>
- BOLERATZKY Lóránd: *A magyarországi evangélikus egyházfelügyelői intézmény eredete és egyházjogi jelentősége*. A Tiszai Evangélikus Egyházkerület Miskolci Jogakadémiája Egyházjogi Szemináriumának Kiadványai. Miskolc, é. n. (1942.)
- BOGNÁR Endre: Ihász Lajos életrajza. In *Emléklapok a Dunántúli Ág. Hitv. Ev. Egyházkerület által az 1908. évi december 6-án elhunyt felügyelőjének ihászi Ihász Lajos urnak emlékére 1909. évi márczius hó 17-én Pápa városában rendezett gyászünnepélyről*. Dunántúli Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület. Pápa, 1909. 3–7. *A második huszonöt-év a magyarhoni E. E. E. Gyámin-tézet történetéből. 1885–1910*. Pápa, 1910.
- BRANDT, Juliane: Felekezeti és nemzeti identitás a 19. századi Magyarországon: a protestáns egyházak. *Századvég*. Új folyam, 2003. 29. szám. 3–34.
- CSATKAI Endre: *Sopron 1848–49-ben*. Sopron, 1948.
- CSORBA László: *A tizenkilencedik század története*. Pannonica. Budapest, 2000.

- DOMJÁN János: *Lőrinte története. I. Dokumentumgyűjtemény.* Ajka, 2007a.
Lőrinte története. II. Dokumentumgyűjtemény. Ajka, 2007b.
- DUDITS Dénes: *Szemelvények a magyaróvári mezőgazdasági felsőoktatás történetéből.* Mosonmagyaróvár, 1993.
- EBENHÖCH Ferenc: A veszprémmegyei hathalmi sírhalmok. In FEHÉR Ipoly (szerk.) *A magyar orvosok és természetvizsgálók 1874. augusztus 24-tól augusztus 29-ig Győrött tartott XVII-ik nagygyűlésének történeti vázlatja és munkálatai.* Budapest, 1875. 265–267.
- EÖTVÖS Károly: Veszprémmegye. In *Az Osztrák–Magyar Monarchia irásban és képen Magyarország IV. kötete.* Magyar Királyi Államnyomda. Budapest, 1896. 169–204.
Nagyokról és kicsinyekről. Révai. Budapest, 1906.
Bakonyi utazás. Vitis Aureus. Veszprém, 2008.
- FENYVES Ede: *A Zalai Ág. Hitvall. Evang. Egyházmegye multja és az egyházmegyebeli gyülekezetek története.* Tapolca, 1909.
- GULYÁS Pál: *Magyar írói álnév lexikon. Függelék. Néhány száz névtelen munka jegyzéke.* Akadémiai. Budapest, 1978.
- Magyar írók élete és munkái.* Új sorozat. XV. kötet. Argumentum–MTA Könyvtára. Budapest, 1993.
- GYÁNI Gábor–KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig.* Osiris. Budapest, 2003.
- GYÖRFFY Miklós (összegyűjt. és sajtó alá r.): *Jókai Mór levelezése (1886–1890).* Argumentum–Akadémiai. Budapest, 2004.
- HANZMANN Károly: *Helyzetrajz és adalékok a soproni ágostai hitvallású evangélikus egyházközség 1900–1950. évi történetéhez. I. A korszak krónikája.* Soproni Evangélikus Gyűjtemények Levéltára. Sopron, 2000.
- HÁZI Jenő: *Soproni polgárcsaládok. 1535–1848. 1.* Akadémiai. Budapest, 1982.
- HUDI József: Veszprém vármegye politikai elitje a XVIII–XIX. században (1711–1918). In OLÁH Miklós (szerk.) *Az átmenet avagy Veszprém megye a rendszerváltás időszakában.*

- Veszprém Megye Önkormányzata. Veszprém, 1995. 25–62.
- HUNGLER József: A veszprémi helytörténetírás és kutatás kialakulása. II. rész. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*. 18. Veszprém, 1986. 535–562.
- HUSZÁR János (szerk.): *A pápai Jókai Kör emlékkönyve. 1893–1993*. A Jókai Kör Kiadványa. 1. Pápa, 1993.
- HUSZÁR János–NÉMETH Éva: A Jókai-kör első fél évszázada. In HUSZÁR János (szerk.) *A pápai Jókai Kör emlékkönyve. 1893–1993*. A Jókai Kör Kiadványa. 1. Pápa, 1993. 7–32.
- JÓKAI Mór: *A magyar nemzet története regényes rajzokban. II*. Kossuth. Budapest, 2008.
Névtelen Vár. Kossuth. Budapest, 2008.
- JÓKAY Lajos: Jókay utódok a világban. In HUSZÁR János (szerk.) *A pápai Jókai Kör emlékkönyve. 1893–1993*. A Jókai Kör Kiadványa. 1. Pápa, 1993. 127–133.
- KEMPELEN Béla: *Magyar nemesi családkönyv. I*. Budapest, 1927.
- KERTÉSZ Botond (szerk.): *Székács József püspök visszaemlékezései*. Akadémiai. Budapest, 2008.
- KIS János: *Kis János Superintendens emlékezései életéből. Maga által feljegyezve*. Franklin-Társulat. Budapest, 1890.
- KOZMA Károly: *Az ajkai szénbányászat története*. Veszprémi Szénbányák. Veszprém, 1991.
- LÁNG József: Jókai Mórné Nagy Bella emlékirata. *Irodalomtörténeti Közlemények*. LXXIX. 3. szám. 1975. 355–377.
- Dokumentumok Jókai második házasságának történetéhez. *Irodalomtörténeti Közlemények*. LXXX. 4. szám. 1976. 505–519.
- LICHTNECKERT András: *Veszprém vármegye községeinek feleletei az úrbéri kilenc kérdőpontra. 1768–1782*. Veszprém Megyei Levéltár. Veszprém, 2007.
- MÁCZA Mihály: *Komárom nevezetességei*. Madách-Posonium. Pozsony/Bratislava, 2002.
- MIKLÓS Ödön: *Magyarország és társországai az 1900-ik évi párisi nemzetközi kiállításon*. Athenaeum. Budapest, 1903.
- MIKSZÁTH Kálmán: *Jókai Mór élete és kora*. Kossuth. Budapest, 2011.

- MOLNÁR Jánosné: „Emlékek nélkül Nemzetnek híre csak árnyék”. *Cikkek és tanulmányok Veszprém megye múltjából*. Veszprém, 1997.
- NAGY Barnabás: *A magyar szürke szarvasmarha néhány értékmérő tulajdonsága*. Doktori értekezés. Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar. Keszthely, 2007.
- NAGY Miklós: Váli Mari: Emlékeim Jókai Mórról. *Irodalomtörténet*. XLV. 1. szám. 1957. 93–96.
- NÉMETH Tibor: Ihász Lajos emlékezete. *Evangélikus Élet*. LXXIII. 49. szám. 2008. 6.
- ORTVAY Tivadar: *Száz év egy hazai főiskola életéből. A Pozsonyi kir. Akadémiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából írta Ortway Tivadar*. Budapest, 1884.
- PAYR Sándor: *Negyedfélszázados főiskola Sopronban. Emlékfüzet a soproni evang. lyceum 350 éves jubileumára*. Sopron, 1907. *Gyurátz Ferenc életrajza (1841–1925)*. Dunántúli Evangélikus Egyházkerületi Lelkészegyesület. Sopron, 1931.
- POSZVÉK Sándor: *A Dunántúli Ág. H. Evang. Egyházkerületi „Gyámmolda” (Nyugdíj- s Gyámdíj-Intézet) története*. Sopron, 1897.
- PÖLÖSKEI Ferenc: Pápa a polgári korszakban (1867–1945). In KUBINYI András (főszerk.) *Tanulmányok Pápa város történetéből*. Pápa Város Önkormányzata. Pápa, 1994. 369–428.
- RUHMANN Jenő: Ihász Dániel szerepe az olaszországi magyar emigrációban. *Soproni Szemle*. VI. 4. szám. 1942. 233–256.
- SÁNDOR Pál: *A XIX. század végi agrárválság Magyarországon*. Akadémiai. Budapest, 1958.
- SZABÓ Lajos, H.: *Pápa és környéke. 1848–1849*. Pápa, 1994. *Erzsébet királyné tisztelete Pápán és környékén. 1898–1998*. Jókai Füzetek. 35. Jókai Mór Városi Könyvtár. Pápa, 2003.
- SZÁSZ Zoltán: A szászok elhelyezkedése a kiegyezés rendszerében. In SZÁSZ Zoltán (szerk.) *Erdély története három kötetben. Harmadik kötet 1830-tól napjainkig*. Akadémiai. Budapest, 1986. 1642–1646.

- SZEKERES László: Tanúink, a relikviák. (Jókai Mór tárgyi hagyatékáról.) In KERÉNYI Ferenc–NAGY Miklós (szerk.) *Az élő Jókai. Tanulmányok*. Petőfi Irodalmi Múzeum–Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1981. 147–183.
- SZILASSY Zoltán (szerk.): *Gazdasági egyesületek monográfiái*. Gazdasági Egyesületek Ezredéves Kiállításának Rendezőbizottsága. Budapest, 1896.
- SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. I. kötet. Budapest, 1891.
Magyar írók élete és munkái. V. kötet. Budapest, 1897.
Magyar írók élete és munkái. IX. kötet. Budapest, 1903.
Magyar írók élete és munkái. X. kötet. Budapest, 1905.
Magyar írók élete és munkái. XIV. kötet. Budapest, 1914.
- SZTANKOVICS János: Ihász Lajos hathalomi magyar gulyája. *Köztelek*. VIII. 61. szám. 1898. 1115–1116.
- TATAY Sándor: Utam hazafelé. In MEGGYESI János (sajtó alá r.) *Hazai kis tükrök. Magyar írók országtárása 1960-ban*. Szépirodalmi. Budapest, 1961.
Szülőföldem, a Bakony. Panoráma. Budapest, é. n. (1967.)
Meglepetéseim könyve. Szépirodalmi. Budapest, 1983.
Bakonyi krónika. Szépirodalmi. Budapest, 1985.
- THÉBUSZ János: *A Magyarországi Ág. Hitv. Ev. Egyház 1891–94-ki országos zsinatának története*. Budapest, 1895.
- THIRRING Gusztáv: *Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig*. Sopron, 1941.
- TILHOF Endre: *Ajkai krónika. Ajka, Ajkarendek, Bakonygyepes, Berénd, Bódé, Csékút, Gyepes, Padrag, Padragkút, Rendek, Tósok, Tósokberénd községek és Ajka város történetének kronológiája a kezdetektől napjainkig*. Ajka Város Önkormányzata. Ajka, 2009.
- TRÓCSÁNYI Zsolt (szerk.): *A pápai kollégium története*. Tankönyvkiadó. Budapest, 1981.
- VARGA Béla (főszerk.): *Veszprém megyei életrajzi lexikon*. Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése. Veszprém, 1998.
- VÁLI Mari: *Emlékeim Jókai Mórról*. Szépirodalmi. Budapest, 1955.

- WRANGEL, C.[arl] G.[ustaf]: *Ungarns Pferdezucht in Wort und Bild. Dritter Band. Die ungarische Landespferdezucht. Die Privatgestüte.* Schickhardt & Ebner. Stuttgart, 1894.
- ZOVÁNYI Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon.* Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. Budapest, 1977.
- ZSILINSZKY Mihály: *Az 1848-iki vallásügyi törvényczikk története.* Luthertársaság Ev. Könyvkereskedés. Budapest, 1908.

RÖVIDÍTÉSEK

- Akv. A. = Az Ajkai Evangélikus Egyházközség Vegyes Anyakönyve III. kötet, 1849–1938.
- Akv. B. = A Bakonytamási Evangélikus Egyházközség Vegyes Anyakönyve III. kötet, 1845–1886.
- Akv. P. = A Pápai Református Egyház XI. sz. Házassági Anyakönyve, 1887–1914.
- Akv. S. = A Soproni Evangélikus Gyülekezet Házassági Anyakönyve X. kötet (SEL)
- Akv. T. = A Tatai Református Egyház Házasságkötési Anyakönyve VII. kötet
- Arkv. A. = Az Ajkai Evangélikus Gyülekezet Aranykönyve
- Arkv. B. = A Bakonytamási Evangélikus Gyülekezet Aranykönyve
- Arkv. Sz. = A Szentantalfai Evangélikus Gyülekezet Aranykönyve
- BDEG = Berzsényi Dániel Evangélikus (Líceum) Gimnázium, Kollégium és Szakképző Iskola, Sopron
- BKKF = Balatonfüred Kulturális Közgyűjtemény Fenntartó Nonprofit Kft., Balatonfüred
- DKjkv. 1874. = Dunántúli Egyházkerületi Jegyzőkönyvek 1865–79. (EOL)
- DKjkv. 1896. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1896. évi augusztus hó 26. és 27-ik napjain Szombathelyen tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Sopron, 1896. (EOL)
- DKjkv. 1899a. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1899. évi szeptember hó 6. és 7-ik napjain Kőszegen tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Sopron, 1899. (EOL)
- DKjkv. 1899b. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1899. évi november 29-én Pápán tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyve. Sopron, 1900. (EOL)
- DKjkv. 1900. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1900. évi augusztus hó 8-án Gyönkön tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1900. (EOL)

- DKjkv. 1901. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1901. évi július 31-én és augusztus 1-én Győrött tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1901. (EOL)
- DKjkv. 1902. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1902-ik évi július hó 16-án és 17-én Sopronban tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1902. (EOL)
- DKjkv. 1903. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1903-ik évi július hó 15-én és 16-án Szombathelyen tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1903. (EOL)
- DKjkv. 1904. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1904-ik évi július hó 20-án és 21-én Pápán tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1904. (EOL)
- DKjkv. 1905. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1905. évi július hó 12-én és 13-án Kőszegen tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1905. (EOL)
- DKjkv. 1906. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1906. évi szeptember hó 6-án és 7-én Bonyhádön tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1906. (EOL)
- DKjkv. 1907. = A Dunántúli Ág. Hitv. Evang. Egyházkerület 1907-ik évi július hó 17-én és 18-án Czellömölkön tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1907. (EOL)
- DPL* = Dunántúli Protestáns Lap
- DREK = Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtára, Pápa
- DREL = Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára, Pápa
- EEI* = Evangélikus Egyház és Iskola
- EKMK = Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet, Veszprém
- EOK = Evangélikus Országos Könyvtár, Budapest
- EOL = Evangélikus Országos Levéltár, Budapest
- EÓ = Evangélikus Órálló
- É 1864. = Értesítés a Dunántúli Helvét Hitvallású Egyházkerület pápai Főtanodájáról az 1863/64-ik tanév végén. Pápán, 1864. (DREL)
- É 1867. = Értesítés a Dunántúli Helvét Hitvallású Egyházkerület pápai Főtanodájáról az 1866/67-dik tanév végén. Pápán, 1867. (DREL)

---

* A kutatás során a forrás interneten elérhető digitális változatát használtuk fel.

- É 1868. = Értesítés a Dunántúli Helvét Hitvallású Egyházkerület pápai Főtanodájáról az 1867/68-dik tanév végén. Pápán, 1868. (DREL)
- É 1870. = A Kerületi Pápai Helv. Hitv. Főtanoda Értesítője 1869/70. Pápán, 1870. (DREL)
- é. n. = év nélkül
- FI* = Főrendiházi Irományok
- FK* = Földtani Közlöny
- FN* = Főrendiházi Napló
- GC 1893. = Magyarország Földbirtokosai. Az összes 100 holdnál többel bíró magyar birtokosok névsora, a tulajdonukban levő földterületek művelési ágak szerinti feltüntetésével. Sajtó alá rendezte és kiadta bellusi Baross Károly. Budapest, 1893.
- GC 1911. = Magyarországi Gazdaczimtár. Magyarország, Horvát- és Szlavonországok 100 kat. holdon felüli birtokosainak és bérlőinek címjegyzéke az egyes megyék részletes monografiájával. Az OMGE megbízásából szerkesztette zsitvabessenyői Rubinek Gyula. Budapest, 1911.
- GEÉ 1905. = A veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület 1905. évi Évkönyve. Szerkesztette Paur Ödön. Veszprém, 1905.
- GL = Gazdasági Lapok
- Gyjkv. 1909. = A Magyarhoni Egyetemes Evangyéliumi Egyházi Gyámin-tézetnek 1909. szeptember 26. napján Kassán tartott évi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1909. (EOK)
- JMVK = Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa
- K = Köztelek
- KA = Kriegsarchiv, Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség, Bécs/Wien
- kb. = körülbelül
- LDM = Laczkó Dezső Veszprém Megyei Múzeum, Veszprém
- MK* = Magyar Könyvszemle
- MKOMS 1897. = A Magyar Korona Országainak Mezőgazdasági Statisztikája. II. kötet. Gazdaczimtár. Szerk. és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1897.
- MMGM = Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest
- MNM = Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
- MT = Magyar Törvénytár (Corpus Juris Hungarici)
- N 1880.* = A Magyarhoni Ágostai Hitvallású Evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára 1880. évben. Budapest, 1880.

- N 1885.* = A Magyarhoni Ág. Hitv. Evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára 1885. évben. Az egyetemes gyűlés megbízásából szerkeszti Haan Lajos egyetemes egyházi főjegyző. Budapest, 1885.
- N 1891.* = A Magyarhoni Ág. Hitv. Evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára 1891. évben. Az egyetemes gyűlés megbízásából szerkeszté Bachat Dániel, budapesti ev. esperes. Budapest, 1891.
- N 1903.* = A Magyarországi Ág. Hitv. Evang. Keresztyén Egyház névtára az 1903. évben. Az egyetemes egyházi közgyűlés megbízásából szerkesztette Poszvék Sándor egyetemes egyházi főjegyző. Sopron, 1903.
- NYME MÉK HÖK = Nyugat-Magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Hallgatói Önkormányzata, Mosonmagyaróvár
- NYME MÉKL = Nyugat-Magyarországi Egyetem, Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Levéltára, Mosonmagyaróvár
- OA 1901.* = Országgyűlési Almanach 1901–1906. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól. Szerkeszti Sturm Albert. A „Budapesti Tudósító” kiadása. Budapest, 1901.
- OA 1905.* = Sturm-féle Országgyűlés Almanach 1905–1910. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól. Szerkesztették: Dr. Fabro Henrik és Dr. Ujlaki József. Budapest, 1905.
- OA 1906.* = A Magyar Országgyűlés. A főrendiház és képviselőház tagjainak életrajzi adatai. Kiadja: A „Magyar Tudósító” szerkesztősége. Budapest, 1906.
- OA 1940.* = Országgyűlési Almanach az 1939–44. évi országgyűlésről. Szerkesztette Haeffler István miniszteri osztálytanácsos a Miniszterelnökség Sajtóosztályán. Budapest, 1940.
- OGYK = Országgyűlési Könyvtár, Budapest
- OH* = Országos Hírlap
- OK 1896. = Ezredéves Országos Kiállítás Budapesten. Tenyészmарhák és bivalyok kiállításainak katalógusa 1896. május 25-től május 31-ig. Budapest, 1896.
- o. n. = oldalszám nélkül
- OSZK = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
- passim = több helyen is

PE GKKL = Pannon Egyetem, Georgikon Kar, Kari Könyvtár és Levéltár, Keszthely
PEIL* = Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
PFU* = Pápai Független Ujság
PH* = Pápai Hírlap
PIM = Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest
Pjkv. A. = Az Ajkai Evangélikus Gyülekezet Coventjének Jegyző Könyve 1844–1923-ig
Pjkv. B. = A Bakony-Tamási Gyülekezet által tartott egyházi Gyűléseknek Jegyzőkönyve kezdve az 1851diki évben Tatay Sámuel lelkészsége alatt
PK* = Pápai Közlöny
PL* = Pápai Lapok
PU* = Pápai Ujság
SEL = Soproni Evangélikus Levéltár, Sopron
skk. = és az utána következő oldalakon
SZTE KK = Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára, Szeged
T 1866. = Tudósítvány a Dunántúli Ág. Hitv. Ev. egyházkerületi soproni Lyceumról az 1865/66-diki tanévben. Sopron, 1866. (SEL)
U 1904. = A Veszprémvármegyei Gazdasági Egyesület által Veszprém-ben (1904. évi augusztus hó 28-tól szeptember hó 8-ig) rendezett gazdasági- és ipari-kiállítás hivatalos utmutatója. Veszprém, 1904.
úm. = úgymint
ún. = úgynevezett
V = Veszprém
VeML = A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém
VL = Vadász-Lap
VU* = Vasárnapi Ujság
VVL = Vadász- és Verseny-Lap

FÜGGELÉK

A) BESZÉDEK

- A/1.) A Devecser-vidéki Gazdakör kiállításán
- A/2.) Zalai egyházmegyei felügyelői beiktatásán
- A/3.) A Bakonytamási Evangélikus Gyülekezet millenniumi ünnepségén
- A/4.) Egyházkerületi felügyelői beiktatásán
- A/5.) Kolossváry Józsefnek, Veszprém vármegye főispánjának beiktatásán
- A/6.) Gróf Tisza Istvánnak, a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokának beiktatásán

B) LEVELEK

- B/1.) Bárá Kemény Gábor földművelésügyi miniszterhez
- B/2.) Gróf Széchenyi Pál földművelésügyi miniszterhez
- B/3.) Felügyelői felajánlása
- B/4.) Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter (egyben sógora) Ihász Lajoshoz, felügyelői beiktatása alkalmából
- B/5.) Bárá Prónay Dezső egyetemes felügyelő gróf Csáky Albinhoz, Ihász Lajos főrendiházi jogosultsága tárgyában
- B/6.) Királyi kézirat Ihász Lajosnak a főrendiház tagjai közé való meghívásáról
- B/7.) A belügyminiszter gróf Csáky Albinhoz, Ihász Lajos királyi meghívólevelének kézbesítéséről

C) ÚJSÁGCIKKEK

- C/1.) A veszprémmegyei gazdasági egyesület
- C/2.) Államtakarékpénztárak
- C/3.) Gazdasági bajaink és azok orvosszere
- C/4.) A „Köztelek” tudósításai
- C/5.) Vadászat őzre és szarvasra a Csingerben
- C/6.) A bécs–berlini távlovaglás tanulsága tenyésztésünk szempontjából
- C/7.) A katonai lovak tenyésztésének kérdéséhez (Egy újabb javaslat)

D) EGYÉB

- D/1.) Egyházközségi felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből
- D/2.) Egyházmegyei felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből
- D/3.) Egyházkerületi felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből
- D/4.) Krisztus hajója. Ihász Lajos egyházkerületi felügyelőhöz beiktatása alkalmából. 1899. nov. 29.
- D/5.) Gyurácz Ferenc gyászéneke Ihász Lajos halálára
- D/6.) Sírfelirata

E) CSALÁDFA

A) BESZÉDEK

A/1.) A Devecser-vidéki Gazdakör kiállításán

A Közönséghez!

A Devecser vidéki gazdakör ma tartja 2-ik állatkiállítását és vásárt egybekötve kertészeti, méhészeti és gazdasági magkiállítással, mely utóbbiak még mint kezdet szerepelnek.

A múlt évi siker folytán határozta el a gazdakör ez évben is egy tenyész állat kiállítást tartani. De ha a megelőző évi kiállítás nem sikerült volna, a gazdakör mégis kötelességének ismerné, jelen évben szintén kiállítást rendezni. És pedig azért, mert nekünk tekintetbe kell vennünk azt, hogy e vidék kis, úgy közép birtokosainak főjövedelmi forrását képezi az állattenyésztés, szűkebben meghatározva a szarvasmarha és sertés tenyésztés.

Ezen körülmény ma uraim még fontosabbnak tűnhetik fel előttünk, mint az előző években, ha fontolóra vesszük a gabona árak rohamos hanyatlását. Igaz, hogy ebben nagy része van a börzei speculációnak és unsoliditásnak. E válságnak legfőbb okozója azonban a külföldi verseny, melynek romboló hatását a közlekedési eszközök tökéletesbitésével napról napra jobban érezzük. Most már a világ versenybe – terményeiket értve – eddig előttünk ismeretlen országok is beleszólnak. – Ma Kanada, India, Oroszország terményeiket az általunk látogatott és a magyar gabona kitünőségénél fogva leginkább uralt külföldi piacokra mind sűrűbben viszik. – Sőt a térről bennünket a szállítás olcsóságánál fogva továbbá csekély termelési költségük segítségével erősen versenyképessé válván, mind jobban, jobban legszorítanak. Amerika colossális termelése sajnos bennünket már évek óta majdnem elviselhetetlenül sújt. Nem is említve Románia s a dunai tartományokat, melyek a gazdálkodás előhaladásával szintén félelmes versenytársainká nővik ki magokat.

Kérdem mind ezekkel a szomorú tényekkel szemben mit csináljon a szegény magyar gazda. A felelet vagyis a jó tanács reá igen könnyű, csak a kivitel nehéz.

Igyekezzenek minél többet, minél olcsóbban termelni. Karolja fel az állat tenyésztést. Tegye gazdaságát sok oldalúvá, hagyjon fel az egyedüli gabona termeléssel.

De még ez magában nem elég, mert a magyar termények versenyképességét megtartani sőt fokozni okvetlen szükséges, a mit jobb minőségű lehetőleg tiszta gabona előállításával és a szállítási árak minimumra redukálásával lehet elérni. Ez utóbbit kivinni legyen a honatyák nemes feladata.

Hogyan tudunk olcsón és sokat termelni? ha földeinket jobban trágyázzuk, jobban munkáljuk, s ez által a holdankénti termés átlagot emeljük. Mind ezt az állat állomány szaporításával közelíthetjük meg. Elfogadva azon helyes tételt; sok takarmány, sok állat, sok trágya ad sok gabonát.

Továbbá az állattenyésztés felkarolásának javára billenti a mérleget azon változott körülmény, hogy többé az okszerű állattenyésztés nem csupán kedvtelés, vagy szükséges rossz, hanem: pénzforrás. Vagy még egy hasonlattal élek: egy takarékos pénztár, hová elhelyezett tőkénk magas kamatokat hajt.

A fentebb előadottakat magáévá tette a Devecser vidéki gazdakör, midőn az állat tenyésztés emelésére rendezte a mai állatkiállítást. S ha ezen kiállításból csak egy kis gazda okul is, a mennyiben helyes tenyészelveket tesz sajátjává, különösen jobban ügyel a tenyész anyag kiválasztásra, akkor a Devecser vidéki gazdakör kitűzött célját részben megoldottnak tekintheti.

Ezután áttérek a méhészeti kertészeti, és gazdasági magkiállításra, melyek mint fentebb jeleztem csak kezdet. De azért ezek rendezésének is megvan a maga öntudatos célja. Ugyanis a Devecser vidéki gazdakör ezzel elérni óhajtja, hogy a méhészet, kertészet és gyümölcs termelés, mint a kisgazdának jelentékeny jövedelmet hozó mellék foglalkozás, minél általánosabban felkaroltassék, úgyszólván népszerűsítessék.

E kiállításon alkalma lesz a kisbirtokosoknak az e téren még előttük ismeretlen haladást megismerléni. Egyes nekik megtetsző gyümölcsfajokat jövőre maguknak kiválasztani. Az okszerű kertészet és méhtenyésztés titkaiba bepillantani.

A gazdasági magkiállításból szinte legelső sorban a kis gazdának kell, hogy haszna legyen. Okulni fog belőle, milyen magot kell termelni, hogy aránylag ő is olyan eredményt érjen el, mint a nagyobb gazdaságok.

Különösen meggyőződhetik arról, miszerint tiszta gabonát csak jól művelt földben tiszta vetőmagból nyerhet.

Szóval a gazdasági magkiállításnak is a látva tanítás a célja.

Végül a Devecser vidéki gazdakör szívesen és köszönettel emlékezik meg az Esterházy grófok mint helybeli nagybirtokosok áldozat készségéről, a menyiben ők adtak helyiséget a kiállításnak. E tény a Devecser vidéki gazdakör örömmel jegyzi fel, s a nemes grófoknak érdeklődéseért köszönetet szavaz, azon reményben, hogy az Esterházy grófok mint nagybirtokosok, a lakhelyükön létező gazdakört jövőben is melegen fogják pártolni, s felvirágzását előmozdítani.

Devecser szeptember 28. 1884.

Ihász Lajos,
a rendező bizottság és a Devecser vidéki gazdakör elnöke.

(PL 1884. október 5. 165–166. p.)

A/2.) Zalai egyházmegyei felügyelői beiktatásán

Mélyen tisztelt egyházmegyei közgyűlés!

Protestáns egyházunk önkormányzatának egyik legszebb joga, hogy vezérférfiait, kiknek kezébe akarja tenni sorsának intézését, a legtágabb alapokon, – gyülekezetei által választatja. Ugy, hogy ezen választás mikéntje képezi hévmérőjét azon bizalomnak, szeretetnek, melylyel a kijelölt férfiút óhajtják vezetőjüknek. Ha e jelekre szabad építenem, akkor csekély személyem iránt egyhangulag nyilvánult bizalma zalai hitrokonaimnak: legszebb záloga szeretetöknek, melyet ezen esetben annyival inkább nagyra veszek, mert a szokástól eltérőleg, engemet, mint más egyházmegye tagját ért a kitüntetés, és emelt hitrokonaim szeretete a zalai egyházmegyei felügyelői székbe.

Ezek előrebocsátása után engedjék meg, hogy röviden jelezhessem nézeteimet. Mindnyájunk előtt köztudomású szegénységünk s ha ennek daczára a minden téren rohamosan emelkedő igényeknek meg akarunk felelni s egyházunkat, iskoláinkat a mai viszonyok közt a kor által megkívánt színvonalon fenn akarjuk tartani, a közös teherviselés elvének legszigorúbb, leggondosabb módoni keresztülvitelére van szükségünk.

Nem szabad a sokszor lesújtó nagyságú áldozatból egynek sem kisebbet viselni, mint a mi reá esik. A mi egyeseknek elviselhetlen lenne, azt mindnyájan együtt mégis csak elbirjuk. Ebben, mint mindenben nagy segítségünkre leend vallásunk szeretete, hitbuzgóságunk; mert a ki egyházához, vallásához szeretettel ragaszkodik, az azért szívesen áldoz. Eddig is hitbuzgóságunk, áldozatkészségünk tartotta fenn egyházunkat.

Tudom, hogy az áldozathozás emlegetésével éppen e helyen érintek fájdalmas hurokat! Mert e vidéken nagy mérvben sujtotta hitrokonaimat a mostoha sors – a philoxera által, melynek pusztítása jövedelmeiket negyedére szállította le. De a hol a veszély legnagyobb, ott a segély legközelebb szokott lenni. A hatalmas Isten, ki e súlyos megpróbáltatást mérte zalai hitrokonaimra, majd erőt ad annak elviselésére és utat mutat a baj elhárítására.

Nem habozom kijelenteni, hogy midőn zalai hitrokonaim bizalma, az egyházmegyei felügyelő díszes székébe meghívott, gondolkoztam: elfogadjam-e a kitüntetést vagy nem? De éppen mivel tudtam, hogy a zalai egyházmegye a legkisebb és ennek folytán bajai nagyobbak, mint más egyházmegyéi, határoztam magamat arra, hogy elfogadjam e díszes állást és becsvágyamat helyezzem abba, hogy hitrokonaim bajain, a mennyire tőlem telik – egyházmegyei felügyelői állásomból kifolyólag segítsek. Ismeretes előttem, hogy egy távol lakó⁹⁶³ egyházmegyei felügyelőnek, mily nagy teher és áldozattal jár ezen hivatal. De hitbuzgóságom, vallásom és egyházam szeretete nem engedett visszariadnom a terhektől, az áldozattól, hanem megerősített azon meggyőződésemben, hogy hitrokonaim szép felhívásának eleget kell tennem, habár csak ideiglenesen volna is az lehetséges.

Az imént vázolt törekvésem megvalósítása végett: számítok és kérem első sorban a lelkészi és tanítói kar becses pártfogását, egyetértő, buzgó közreműködését; hasonlóképpen nagy súlyt fektetek az egyesek, úgy a gyülekezetek támogatására, szíves jóakarására. Ha ezen tényezők egyesülnek, karöltve haladnak, akkor – reményilem – rövid idő alatt virágzásnak indulnak a zalai ev. egyház ügyei.

Még sok érvet hozhatnék elő annak bizonyítására, mennyire üdvös, hasznos, sőt elodázhatlanul szükséges nekünk evangélikusoknak s különösen a kicsiny, kevés lélekszámmal bíró zalai egyházmegye hiveinek az összetartás, együttműködés; azonban nem akarom becses türelmüket ez alkalommal oly hosszan igénybe venni, különben is inkább

---

⁹⁶³ Veszprémmegye, Hathalom.

a tetteknek, mint a sok szónak vagyok barátja. Ezért röviden csak arra szorítokozom, hogy ma e szent helyen, ez ünnepélyes alkalommal, mondjak nyilvánosan forró köszönetet zalai hitrokonaim itt megjelent diszes gyülekezetének csekély személyem iránt egyhangulag nyilvánított ragaszkodásukért, bizalmukért, melylyel engemet esperességi felügyelőjöknek megválasztottak. Kérem, adják tudtokra köszönetemet az otthonlevőknek is.

Végül magamat a zalai egyházmegye tagjainak szives barátságába, jóindulatába ajánlom és kérem, tartsanak meg jövőre is jó emlékezetekben.

(EEI 1891. október 24. 361–362. p.)

A/3.) A Bakonytamási Evangélikus Gyülekezet millenniumi ünnepségén

**Tisztelt ünneplő közönség!
Örökké emlékezetes napot ülünk ma!**

Nemzetünk ezeréves életének emlékünnepét! Ezer év!! Még kimondani is merész gondolat, hát még átélni!... tündér álmom.

A hatalmas Isten, a mindenség ura, kiválaszt egy maroknyi népet ott messze Ázsiában; elküldi azt, a nagy népvándorlás idején, mondván: *keressetek magatoknak hazát!* s a magyarok elindulnak, előbb Álmos, később Árpád vezetése alatt, feleségeikkel, gyermekeikkel, barmaikkal, szóval: minden vagyonukkal. Utjukban folyton véres csatákat viva, hosszú vándorlás után megérkeznek a Kárpátok által határolt, négy folyótól dúsan öntözött mai hazájukba, *Magyarországba*, melyet akkor idegen nemzetek birtak és laktak.

Hét vezér alatt érkezték, egy fővezért választának maguknak, kit fejedelmi joggal és hatalommal ruháznak fel, *Árpád* személyében, neki engedelmességet, hűséget fogadnak, s ezen fogadalmakat – a hét vezér saját vérével egy közös edénybe csurgatva – közösen megerősítik.

Ez az első magyar alkotmány.

A magyarok új hazájukban nem elégszenek meg azzal, hogy a bennlakó népeket meghódítják, hanem még mindig külföldre kalandoznak,

rablóhadjáratokra: félelmissé, de egyuttal gyűlölté is teszik magukat körülálló szomszédai előtt, kik már úgy is rossz szemmel nézték a bevándorlott ázsiai népet. A kalandozó hadjáratokból végre az augsburgi nagy veszteség téríti észre őket s belátják, hogy ha új hazájokban magukat fentartani akarják, a sok ellenség közepette, *azok intézményeihez kell alkalmazkodniok*. Ezt belátva, vették fel a keresztyén vallást. Az új vallás azonban maguk közt támasztott ellenségeskedést és a szomszédok nagy gyönyörűségére: *magyar a magyart* gyilkoló! Ezen nagy veszély közepette a magyarok Istene megoltalmazta újra választott népét. Az új vallás követői lettek győztesek s a nemzet a régi napimádó vallás helyett, általánosan elfogadta a keresztyén vallást.

Ez oldalról több veszély nem fenyegette a magyarokat! de jött egy még nagyobb: a *tatárjárás* IV. Béla alatt. Ez úgy kipusztította a hazát, hogy csak itt-ott lézengett, erdőbe, sziklák közé vagy más rejtett helyekre menekülve, csekély számu magyar család. Végre a tatárok dúló hadjáratának véget vet a fejedelmök haláláról érkező hír, – melyre, a mint jöttek, vissza is tértek hazájokba. Így a magyarok ismét megszabadultak, a hatalmas Mindenható kegyelméből, a végpusztulástól.

Majd ismét a rokon török jött világhódító eszméjével! Ennek rettenetes seregei is Magyarországnak vették útjokat. A magyarok hosszú éven keresztül több kevesebb szerencsével ellent tudtak nekik állani, fel tudták tartóztatni útjukban, hiven ontva véröket, feledhetetlen szolgálatot téve az európai műveltségnek. Míg végre a mohácsi vész, mely leginkább a *pártoskodásból eredő* vezéri lanyhaság miatt vált oly végzetessé, könnyü prédájává tette e hont a rabló törököknek. Százezrenként hurcolták fogságra a délceg magyar harcosokat s háremeikbe a szép magyar nőket.

A mindenség ura most sem engedte választott népét elpusztulni! Sőt új életet adott neki!

De sajnos a magyar csak ismét bajokba keveredett, mert midőn gyenge uralkodó került a trónra, pártoskodás, visszavonás burjánzott fel a nemzet testén. A választott nép azonban még ezt a veszedelmet is kilábolta, de a megpróbáltatások sorozata azért még nem telt be.

Most azt találták ki ellenségei, hogy a nemzet hatalmasait hizelgésekkel halmozzák el ... hogy őket így elaltatva, a magyarokkal azt tehessenek, a mit akarnak... A népünk felett örökös gondviselés azonban ezuttal is meggyőztette a galád terveket, adva a nemzetnek lánglelkű költőket, kik őt álmából felriasztották! megsejtették vele a lappangó veszélyt, mely elkülföldiesedett nagy uraik révén fenyegette. A szabadságnak új

örököt teremtett! a jobbágyságot eltörölte, s bevette a néhány százezer nemes és nagyur helyett, az egész nemzetet, a milliókat, az alkotmány sáncaiba... Természetesen ez az ujitás sem ment rázkódtatások nélkül s a pártoskodás és visszavonás ördöge megint a sir szélére vitte a magyart... A szabadság és függetlenség követelésének tulhajtása meghozta a nemzetre – ellenségeink nagy gyönyörűségére – a hajszálon függő végomlást... Az örök Isten azonban most sem engedte népét elpusztulni... Feltámasztotta! Adott neki olyan államférfiakat, kik ragyogó, éles elméjükkel, fáradhatatlan szorgalmukkal, egy jó, bölcs és nagy király jogara alatt, átvették a nemzetet, a végső évtizedek küzdelmein, megifjódva, meggazdagodva, kulturában azon nagy nemzeteket megközelítve, melyek századokon keresztül békésen fejlődhettek, míg a magyarok minden idejüket, halálos küzdelmek elhárítására voltak kénytelenek fordítani, – át vezethették, méltó bámulatot gerjesztve, a *második ezredbe* a mindeneket igazgató Isten kegyelméből...

Tisztelt ünneplő közönség! a történelem általam előadott rövid vázlatából meggyőződhetek arról, hogy a magyar nemzet mennyi balsors, mennyi küzdelem, mennyi visszavonás és pártoskodás után érte el mostani állapotát, érte el azt, hogy most ismét megerősödve, megnőve, meggazdagodva fent áll! Honszeretetének és szabadságszeretetének köszönheti, hogy balsorsát az Isten mindig jóra fordította, s ezért én nem végezhetem be méltóbban mai diszközgyűlésünk megnyitóját, mint hogy idézem Vörösmarty örök szép költeményét, melyből oly sokat lehet tanulnunk a jövőre is:

„Hazádnak rendületlenül
Légy hive óh magyar!” stb.

(PL 1896. május 17. 5. p.)

A/4.) Egyházkerületi felügyelői beiktatásán

Főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés!

Mélyen meghatva állok e diszes helyen, hová szeretett hitrokonaim bizalma elhivott.

Teljesen átérezve ama magasztos hivatás nagy horderejét, mely dicső elődeim fényes székének elfoglalójára vár!

Egész súlyát feltudom fogni az első őrálló által e magas polcra ról teljesítendő kötelességeknek. – Mégis hálatelten, örömmel és büszkén veszem át egyházkerületemtől a vezérbotot, melyet szeretett hitrokonaim akaratának többsége kezembe juttatott.

E nagy kitüntetésért, – a legszebbért, melyet protestáns világi férfiu, egyházának szolgálatában elérhet – hálás köszönetet rebeg ajakam!

Jól esik azt tudnom, hogy a nekem előlegezett bizalom, az egyházam érdekében önzetlenül, buzgón és hiven teljesített szolgálatoknak volt jutalma, elismerése.

E bizalomért, e jutalomért – főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés – mit adhatok én cserébe, midőn a számomra kijelölt diszes állást elfoglalom?!... – Megint csak azon fogadalmat, hogy a mig erőm engedi, a jó Isten kegyelméből nyert tehetséggel, munkaerővel, egész odaadással igyekezem egyházam érdekeit szolgálni. S azt hiszem, ez az ígéret és annak beváltása lesz a legméltóbb köszönet a mit nyújthatok, szeretett hitrokonaim megható, kitüntető bizalmáért.

Dicső elődeimnek a protestáns történelem lapjaira örökre feljegyzett ragyogó példája lesz világitó szövétnem, mely nekem az utat megmutatja, melyen haladnom kell, hogy sikert arathassak.

Nemrég elköltözött nagy elődöm, szentmártoni Radó Kálmán, ki lánglelkével, fényes tehetségével, páratlan erélyével, kiváló hitbuzgóságával szolgálta egyházát felügyelői méltóságában – a kivel együtt voltam utolsó napjaiban – azon gyógyhelyen, hol enyhülést keresett a nagy beteg, de fájdalom nem talált, sőt fényes lelke ott szállt el – onnét távozott közülünk, ott hagyta el egyházkerületét, melyen rajongva csüggött még utolsó idejében is – nem sejtve a katasztrófát – nekem mindennap egyházkerületének ügyeiről beszélt.

Az ő tettei, az ő szelleme lesz utódjának vezércsillaga, irányítója. Miként kell az egyházkerület ügyeit lelkesedéssel, soha nem lankadó hitbuzgósággal szolgálni.

Áldott legyen emlékezete.

A mult emlékeire való fájdalmas, de azért mégis felemelő visszapillantás után áttérek a jelenre.

Egyházi alkotmányunkban foglalt elvek szerint nem az egyén – bárhol álljon is – hanem a többség kormányoz.

Ennélfogva én sem tehetek egyebet, minthogy a főtisztelendő egyházkerületi közgyűlésnek, röviden elmondjam nézeteimet.

Ágostai evangélikus egyházunk az ugynevezett »egyházpolitikai törvények« behozatalával válságos helyzetbe jutott; mert hiveitől – a művelődési viszonyok változtával s az igények minden téren való növekedésével – nagyobb egyházi teher viselését kénytelen követelni.

Mi ennek a következése? Az, hogy hiveink közül számosan – az állam fokozott kiadásai miatt, a közadóval már ugy is jobban lévén meg róva, mint eddig voltak – a kétféle terhet nem tudják viselni, különösen azok, kik mostohább anyagi viszonyok közt élnek.

Ugy könnyitenek tehát magukon, hogy a szabadelvű törvény által megengedett jogukkal élve: felekezetenélküliekké válnak.

Mert nem annyira a hitközöny szaporítja a felekezetenélküliek számát: mint a kétféle terhet – az állami és az egyházi adó – emelkedése.

Kell, hogy gondoskodásunk tárgyát képezze az: miként enyhíthetnénk ezen bajokon? vagy hogyan szállíthatnánk lehetőleg minimumra azokat?

Nézetem szerint kétféleképpen tudniillik: hogy vizsgáljuk meg behatóan az egyházi közigazgatást pénzügyi oldaláról, az évi költségvetés-összeállítást, a közteherviselést minden fokozaton s a hol a mit czél-szerűbb beosztás által netalán meg lehet takarítani, azt takarítsuk meg.

Mert minden fillér közteher, melyet szegény hiveink válláról le tudunk venni, – a jó közigazgatás megrontása nélkül – nekünk idővel aranyakat fog kamatozni.

Másik gyógy mód pedig az, ha felkérjük lelkészeinket, kiknek ezer és ezer alkalmuk van hiveikkel érintkezni, hogy a lelki gondozást fokozottabb erővel gyakorolják s különösen a női, mint fogékonyabb lelkü egyháztagokra és az ifjuság egyházas nevelésére vessék gondjukat.

Arra kérem a mélyen tisztelt főtisztelendő egyházkerületi közgyűlést, méltóztassék ezen igen komoly dolgot megszívlelni.

A statistika adatai szerint: nagy veszteségünk van a vegyes házasságoknál is, a születendő gyermekekre nézve, kiket szülőik más vallásnak ígérek oda a házasságkötés alkalmával.

Mit mutat ez? azt, hogy ama más vallásnak lelkészei hiveikre több befolyást gyakorolnak, mint a mieink.

Ezen sajnós veszteségeknek arra az egyszerű következményre kell vezetni, hogy lelkészeink még fokozottabb törekvéssel vegyék kezükbe hiveik lelki gondozását.

Kegyszerek megtagadására még gondolnunk sem szabad. Azt az ágostai evangélikus hitvallás alapja: az evangélium nem engedi meg; mert meg vagyon írva a szentírásban, hogy „áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak”, továbbá „jót cselekedjétek azokkal, kik veletek gonosz cselekednek”.

De még a protestáns vallás által hirdetett lelkiismereti szabadsággal sem volna az összeegyeztethető.

Hogy ágostai hitv. evangélikus egyházunk más egyházakkal eredménynyel felvehesse a legnemesebb versenyt a közoktatás, a közművelődés előbbrevitelében és mégis vallásunkhoz hű s e mellett tudományos férfiakat nevelhessen: főtörekvésem leendő a rendelkezésemre álló eszközökkel – hatáskörömben – a papnövelést előmozdítani s a leendő lelkészek tudomány-színvonalát minél magasabbra emelni.

Mert főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés! méltóztassék elhinni egyházunk úgy virágzik és hódít legbiztosabban, ha minél tudományosabbá neveljük lelkészeinket s egyházi szónoklatainkba beviszszük az erkölcsi alappal bíró s a vallást nem kritizáló, de annak belértékét emelő tudományt.

A vallás és a tudomány közt nem az ellentétet, a tulságba menő vizsgálódást, hanem az egymást kiegészítő nemes vonásokat kell keresni.

Valamint a tudomány valláserkölcsi alap nélkül mit sem ér, úgy a hit sem maradandó és elveszti hatását a felvilágosultabb elmékre, ha nem használja fel a tudomány által már leszűrt igazságokat.

A miként joggal elmondhatjuk – és vele igazat is mondunk – „a kié a föld, azé a haza” épen azzal a joggal és igazsággal kinyilváníthatjuk, hogy a mely egyházban legjobban ápoltatik a hit és a tudomány, azé a jövő!

Ezért ifjaink tudományos kiképzésére, egyházas nevelésére való felügyelet kiváló gondomat fogja képezni.

Mert csak az így felnevelt, tanult hadsereg lesz biztos támasza – anyagi szegénységünk mellett – egyházunknak. Továbbá: hathatós előmozdítója szeretett hazánk felvirágzásának.

Azon ország, azon egyház, a mely ifjainak szívébe ülteti az igazi szabadelvü eszmék iránti fogékonyságot, a haza és vallás szeretetét, annak létfeltétele biztosítva van időtlen időkig!

Hasonlóképp nagy súlyt szándékozom fektetni a tanítók képzésére mert minél képzetesebb s minél inkább egyházunk által követelt szellemben nevelt tanítókat alkalmazhatunk népiskoláinkban, annál biztosabb, hogy az általuk tanított fiatalság hű támasza leend úgy egyházunknak, mint hazánknak.

Soproni főgymnasiumunk, valamint egyéb – egyházkerületemben fennálló – tanintézetekben, a kor követelményeinek színvonalán álló tudományos nevelés mellett, elengedhetetlen feladatnak tartom a vallásosság ápolását.

Egyaránt fontosnak ismerem, sőt némely szempontokat figyelembe véve, még előbbre valónak tartom a már említetteknel: a nőnevelés kérdését, mely téren, hála a mindenható Istennek és hitrokonaink áldozatkészségének, a kőszegi leányiskola megnyitásával, megint egy lépéssel előbbre haladtunk, de azért még igen sok tennivalónk maradt.

Ugy a családi életben, valamint a társadalmi érintkezésben – főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés! – a nőnek döntő szerep jutott. Mert a gyermek első nevelése tőle függ s azt mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy a gyermekszobában felvett szokások, az ott látott példa, egész életünk folyamán feledhetetlenül meg marad emlékezetünkben.

A társadalomba bevezetett fiatalság lelkületén, magaviseletén – mindig meglátszik, milyen anya nevelte zsenge korában!

Egy finom, művelt, okos, vallásos, hitéhez igaz szeretettel ragaszkodó nő férjének otthonát édenre varázsolja; gyermekeinek még minden iránt fogékony kedélyébe, ugyszólván az anyatejjel beojtja a hazájához és vallásához való ragaszkodást.

Férje iránti gyengéd szeretetét gyermekeiben látja újra élni, kiket a maga nemes lelki tulajdonaival igyekszik felruházni, hogy családjának, egyházának és hazájának szolgálhasson.

Míg ellenben a vallástalan, sivár lelkű, hiu asszony – ki csak öltözködni tud, ki csak tetszeni vágyik, férje otthonát pokollá változtatja; gyermekei lelkivilágára nem tud másként, mint rossz irányban – hatni s helytelen példájával önkéntelenül beléjük ülteti a boldogtalanság csiráit.

Főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés!

Az idő rövideje miatt, csak pár vonással rajzolt, futólag színezett ezen kép is mutatja, mennyire indokolt azon elhatározásom, hogy a nőnevelésre – mint szeretett hitrokonaim által megválasztott első őrálló – egyházunk érdekében a legnagyobb gondot fogom fordítani.

Mert megvagyok győződve, s azt hiszem, a mélyen tisztelt egyházkerületi közgyűlés is osztja és helyesli azon nézetemet, hogy „csak protestáns szellemben nevelt anya, nevelhet jó protestánsokat.”

Egyedül ő tudja gyermekei szívébe belecsepegtetni a hitükhöz való hűséget, melyet sem anyagi érdek, sem más érzélem meg nem ingathat.

Teljes lelkemből meg tudom érteni és mérlegelni azon nagyhatalom horderejét, melyet a gondviselés az anyák kezeibe adott a gyermek első nevelésével; – tehát annál fontosabb és életbevágóbb érdekünknek tartom, hogy a nők – kiknek kezeiben ilyen óriási segédeszköz van – minél gondosabban, minél inkább hitükhöz való hűségben legyenek nevelve, mert csak így számíthat egyházunk teljes felvirágozásra.

Szóval: a nevelés és tanítás ügye, mindenkoron édes gyermekem leend.

Főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés!

Az élet folytonos küzdelemből áll minden téren! A ki fenn akarja magát tartani, annak soha sem szabad lankadni, hanem igyekezni kell a gondviselés által neki kijelölt helyen megállani.

Mi protestánsok, a küzdelemhez hozzá is vagyunk szokva. Hisz létünk – a reformáció keletkezése óta – mindig fenyegetve volt számban, anyagiakban gazdagabb ellenfeleink által. – És mi, Istennek segédelmével még is megmaradtunk!!

Nem biztató jel-e az, hogy az annyi vészt, vihart kiállott protestáns egyház még ma is fennáll? Sőt hiveink száma gyarapodott!

Ma a küzdelem alakja megváltozott! Nem lándzsával, karddal állunk egymással szemben, hanem szellemi fegyverekkel harcolunk.

Igazainkat akarjuk minél fényesebben bebizonyítani és a vallás segítségével szeretnénk a tudomány fattyuhajtásaitól félrevezetett embertársainkat az általunk helyesnek tartott útra visszatéríteni.

Minden egyháznak, mely nemesen fogja fel hivatását, célja az emberiség boldogítása. Ezért egyházunknak ma egyik feladata az, hogy küzdjön az ugynevezett népboldogítók ellen, kik fennálló társadalmi állapotokkal elégedetlenek s azok lerombolásával minden kiválóság megszüntetésével, az osztály, rang, szellemi felsőség eltörlésével – szóval

mindennek egyenlősítésével képzelik a világ teljes boldogítását elérhetni. – Ezek, mindenkit egyenlő jutalomban akarnak részesíteni, tekintet nélkül az általa végzett munka minőségére. Azonban elfeledik, hogy a teremtő Isten nem egyformán osztotta sem a szellemi, sem a testi tehetségeket, sem a szorgalmat...

Szem elől tévesztik azt, hogy ez volna a legnagyobb igazságtalanság, ha a tehetségtelen, rest ember épen annyi díjat kapna, mint a jeles tehetségű szorgalmas!

Azt sem veszik figyelembe, hogy az emberi természet, – a takarékoság és pazarlás szempontjából sem egyforma. Míg az egyik a neki adott munkadíjból félretesz – tehát gyarapszik; addig a másik még családjának sem tud belőle kenyeret szerezni – tehát nyomorog.

Hogyan lehet ezen állapotot kiegyenlíteni? A takarékostól legyen elvéve feleslege, hogy az az érdemtelennek adassék?

Hisz akkor a lusta, korhely, pazarló részesülne csak több jutalomban!

Nézetem szerint, az ilyen kérdések megoldásában, kell az egyháznak az állam segélyére lenni, a kezükben levő nagyhatalom: a hit ígéivel.

Főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés!

Én egyházkerületemben a közszolgálat jól ellátása s a buzgóság emelése céljából minél több hitrokonom tehetségének érvényesülését s szolgálati kedvének igénybevételét óhajtom! ezért szándékom a tiszteletbeli hivatalok lehetőleg megosztását elősegíteni; nem akarván egyik hitsorsosom sem tulterhelni, hanem úgy a munkából, mint az elismerésből minél többnek juttatni.

Hitrokonaimmal való érintkezésben – úgy, mint eddig – minden tettemet az igazság, méltányosság és szeretet fogja irányítani.

Kifelé pedig a tapintat vezérlendi minden lépésemet.

A magas kormánylyal – mint az állam képviselőjével – felügyelői tiszteletből kifolyó ügyekben érintkezéseknél arra fogok törekedni, hogy egyházkerületem érdekét méltóan képviselhessem s az állam érdekeivel összhangba hozhassam.

Mert nem képzelek olyan esetet, midőn az állam érdeke összeütkezésbe jöhetne a mi egyházunk igazságos kívánalmaival.

A vallásfelekezetek közti békét ápolni s előmozdítani komoly törekvésem leend, miután megvagyok győződve arról, hogy a vallásfelekezetek közti béke, végeredményében, imádott magyar hazánk előmenetelének, a magyar kultúra kifejlődésének egyik legnagyobb biztosítója.

Reformatus testvéreinkkel a legjobb egyetértést – sőt ha lehet – az együttműködést előmozdítani, megalkotni legigazabb, legbensőbb óhajom.

Bennünket ugysem annyira hitelveink létező, mint inkább képzelt – vékony válaszfala oszt ketté.

Ha ezt – kölcsönös jóakarattal – ledöntjük, akkor teszszük – szent meggyőződéseim szerint – hazánknak, egyházunknak a legjobb szolgálatot.

Egyesült erővel sokat, nagyot alkothatunk. Látjuk ezt a külföldi példákból. Miért ne utánozhatnánk mi azt?!

***

Végül szeretett Főpásztorom, hozzád fordulok! Hozzád, kihez régi tisztelettel, régi barátsággal s igaz szeretettel ragaszkodom.

Légy bölcsességeddel, bő tapasztalatiddal támogatóm a magamra vállalt nagy feladatokban.

Kérlek, légy segítőtársam! s akkor – kipróbált erődre támaszkodva – biztató reménnyel merem sajkámat utnak indítani... – magamat egyszer mind a főtisztelendő egyházkerület további jóindulatába ajánlva: buzgó fohászszal kérem a Mindenható segítségét fontos állásom betöltéséhez, valamint oltalmát és áldását egyházunkra! – mindnyájunkra.

(DKjkv. 1899b. 13–19. p.; EEI 1899. december 7. 589–592. p.)

A/5.) Kolossváry Józsefnek, Veszprém vármegye főispánjának beiktatásán

Méltóságos Főispán Ur!

Kedves Barátom!

Vármegyém nevében, a törvényhatósági közgyűlés megbízásából, örömmel üdvözlöm Méltóságodat, midőn fényes állását elfoglalja.

Kétszeres örömmel teljesítem e megtisztelő megbízást.

Egy részt azért, mert vármegyémnek tehetek szolgálatot, másrészt azért, mivel éppen Méltóságod köztiszteletben álló személyét üdvözölhetem e helyen.

Méltóságodat nem a pártfogás, hanem érdemei juttatták e magas polczra.

Közpályán eltöltött hosszú évtizedeken keresztül vármegyéjét, mint annak szülöttje, mindig hiven szolgált.

Fényes tehetségeivel, kiváló munkaszeretetével, törhetlen szorgalmával sohasem bánt takarékosan, akkor, amikor arról volt szó, hogy Méltóságod vármegyéjének érdekeit előmozdítsa.

Méltóságod Veszprém vármegyével mindig úgy bánt, mint a jó fiú édes szülőjével.

Sohasem volt fáradt, ha a vármegye szólította. Mindig készen, sebényen helyt állt.

Ez az odaadó buzgalom megtermette a maga gyümölcsét, mert amint Méltóságod öregbítette a megye iránti érdemeit: Veszprémvármegye azonképen emelte, hű fia iránti ragaszkodását. És ezen ragaszkodását, amidőn a gondviselés arra alkalmat adott, mindig be is bizonyította.

Tekintsünk csak vissza azon időre, midőn az alispáni szék megürült boldogult elődje halálával: mily lelkesedéssel választotta meg az immár megüresedett helyre szeretett főjegyzőjét.

A kölcsönös bizalom és vonzalom a vármegye és alispánja közt az évek számával egyre fokozódott, szélesebb körökre terjedt, mint a folyamba dobott kőnek hullámgyűrűi.

A vármegye hálája kíséri Méltóságodat a főispáni székbe.

Ennek elfoglalásával Méltóságod még nagyobb munkakörbe lépett, amelynek betöltéséhez Méltóságodnak kipróbált munkaerején kívül ügyességére, ismert tapintatosságára és az exigenciák tudományának gyakorlására is szüksége leend.

Különösen a mai súlyos viszonyok közt. Mi e fontos és kényes állásban is készséggel előlegezzük Méltóságodnak egész bizalmunkat és azt kívánjuk, hogy e fényes helyet közmegelégedésre sokáig betöltse.

Adjon a Mindenható hozzá folyton tartó szellemi frisseséget, erőt, kitartást, munkakedvet, hogy nevét Méltóságod a vármegye történetében örökre utánezandó példa gyanánt bevéshesse.

Most pedig szívesen, egyhangulag azt kiáltsuk, éljen a mi szeretett főispánunk!

(PH 1904. január 16. 3. p.)

A/6.) Gróf Tisza Istvánnak, a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokának beiktatásán

**Nagyméltóságú Főgondnok Ur!
Mélyen tisztelt Barátom!**

A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerület részéről jöttünk, hogy Nagyméltóságodat diszes főgondnoki székében – testvéri szeretettel – melegen üdvözljük; és hogy a mai napon, a dunántúli evangéliomilag reformált hitfelekezetű testvéreink örömmünnepe az örömből mi is részt kérjünk, annak fokozásához mi is hozzájáruljunk.

Nagyméltóságú Főgondnok Ur! Midőn hitsorsosai feléje irányuló megtisztelő bizalmának engedve, elhatározta, hogy e kitüntetést elfogadja, egyuttal figyelembe vette azon körülményt is, hogy ez a megtiszteltetés nem nyújt tért hatalomra, dicsőségre, melyben már Nagyméltóságodnak annyi része volt; hanem inkább azon áldozatot kéri főgondnokától, hogy Istentől nyert fényes tehetségét bocsássa rendelkezésére egyházának, hogy ez annak gazdag erőforrása legyen, amelyből mindig merithessen; ez nyújtson annak biztos támaszt, ha az idők járása megnehezülne felettünk.

Ilyen értelemben is üdvözljük mi Nagyméltóságodat, mint a református testvérek világi főgondnokát. És örömknek adunk kifejezést afelett, hogy ilyen hatalmas támaszt nyertek a Gondviselés intézkedéséből főgondnokukban.

Nekünk protestánsoknak, sok mindenféle bajaink mellett az volt egyik legnagyobb szerencsénk, hogy mindig akadtak önzetlen, kiváló tehetségű s ennek folytán nagy befolyású férfaink, kik egyuttal buzgó, hithű protestánsok voltak, akik egyházukért semmiféle áldozatot sem tartottak nagynak, sőt büszkék voltak arra, ha egyházukat szolgálhatták.

Látjuk ezt hosszú időn keresztül! A legközelebbi múlt is fényesen tanubizonyoságot tesz erről, amidőn boldog emlékezetű Tisza Kálmán, mint korunk egyik legnagyobb államférfia – ki 15 éven keresztül intézte Magyarország sorsát – negyedszázadnál jóval tovább vezette egyháza ügyeit. És hogy miként? azt majd az igazságos, szenvedély és elfogultságtól ment történelem fogja méltón megörökíteni.

Ugyanezt tapasztaltuk Hegedüs Sándornál, kit nem rég veszítettünk el, kinek nagy tehetsége, önzetlen áldozatkészsége, vallása, egyháza iránti

szeretete örök emlékezetűvé tette nevét a dunántuli református főgondnokok sorában.

Nemcsak a nagy protestáns ősök örökébe ültetett ifju főgondnoknak, kit a férfiúi erő teljében elnyert diszes állásában s méltóságában legmelegebben üdvözlünk, hanem a testvér református egyházkerületnek is gratulálunk méltó választásához. Mindkettőnek igaz szívvvel kívánjuk, hogy az a sok buzgó óhaj, mely ma százezrek ajakán elhangzik, megvalósulást nyerhessen, hogy evangéliom szerint reformált hitvallásu testvéreink a Gondviselés rendeléséből nyert fényes tehetségü, gyémánt jellemü Főgondnokukban igen sokáig gyönyörködhessenek; kinek mindenkori jóindulatába és szeretetébe ajánlom dunántuli ágostai hitvallásu evangélikus egyházkerületünket is, mely egyházkerület igaz érzelemmel kívánja, hogy: gróf Tisza István Ónagyméltóságát mindnyájunk örömére a Mindenható Isten igen sokáig éltesse!

(DPL 1907. május 19. 358–359. p.)

B) LEVELEK

B/1.) Báró Kemény Gábor földművelésügyi miniszterhez

Nagyméltóságú miniszter! Kegyelmes urunk!

A „Devecser vidéki gazdakör” folyó hó 9-én tartott gyűlésén egyhangulag elhatározta Excellentiádnak mint a gazdasági ügyek kitünő érdemű vezetőjének távozása alkalmából őszinte mély sajnálatát kifejezni.

Nagyméltóságod volt az első magyar miniszter, kinek vezetése alatt a magyar mezőgazdaság eddig nem tapasztalt lendületet nyert. Nagyméltóságod teljes elismeréssel adózott azon nagy eszmének, hogy Magyarország csak úgy lehet boldog ország, ha földművelése virágzik s ez által a közvagyonosodás előmozdittatik. Excellentiádnak minden lépését ez eszme vezérelte. Láttuk Nagyméltóságodnak a mezőgazdaság legapróbb részleteire kiterjedő, mindent felölelő, kutató figyelmét. S mi lett az eredmény? Magyarország földbirtokosai újéletre ébredtek, s a legnagyobb készséggel követték a földművelés fáklyáját vivő kitünő vezért, s az együttes működés által soha el nem törölhető eredményeket vtvak ki. Engedje meg nekünk Kegyelmes urunk azt, hogy szegény egyletünk létrejöttét, igazán szivből jövő meleg szavakkal, egyedül Nagyméltóságodnak köszönhesse meg. Gazdakörünk Excellentiádnak készségesen nyújtott nagybecsű segélyével volt csak képes Devecserben egy fényesen sikerült kiállítás rendezni, mely e vidék gazdáinál maradandó sikert hagyott hátra.

Fogadja Kegyelmes urunk legmélyebb elismerésünk tolmácsolása mellett örök hálánkat, mely után hazafiúi üdvözlettel s mély tisztelettel vagyunk alázatos szolgái a „Devecser vidéki gazdakör” megbízásából. Lőrintén, 1882. november 14-én.

IHÁSZ LAJOS elnök.

(PL 1882. november 19. 195. p.)

B/2.) Gróf Széchenyi Pál földművelésügyi miniszterhez

Nagyméltóságú miniszter, kegyelmes urunk!

A „Devecser vidéki gazdakör” folyó hó 9-ére összehívott gyűlésében – az elsőben, melyet tartott mióta Excellentiádat a legmagasabb királyi akarat az ország földművelés, ipar és kereskedelmi ügyei vezetésére meghívta – örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy Nagyméltóságodnak legforróbb üdvözlését tolmácsolja, s azon legőszintébb örömmel adjon kifejezést, mely a devecseri gazdakör minden egyes tagját áthatotta, olvasván Nagyméltóságod nevét ezen igazán megérdemelt magas polczon.

Kétszeres öröm ez nekünk, mint kezdő egyletnek, mint gazdáknak, hogy vezetőül Kegyelmességed személyében egy oly kitűnő, szakavatott Hazafit nyertünk, kinek a mezőgazdaság terén is sikerdús multja a legszebb reményt nyújtja egy, földművelés ügyünket felpezsdítő, fényes jövőre.

Midőn tehát földművelés ügyünk felvirágozása iránt, mely Magyarország lakosai jólétének, vagyonosodásának, ez által művelődésének egyedüli létalapja, Nagyméltóságodnak teljes megnyugvásunkat vagyunk szerencsések nyilvánítani, és földművelés ügyünk élén Excellentiádban egy fáradhatlan tevékenységű vezérférfit üdvözölni, ki nagy szellemének minden erejét annak emelésére fordította a multban, s jelen kitűnő állásában is arra fogja felhasználni. Felkérjük egyuttal Kegyelmes urunkat részesítse a mi szerény egyletünket minden gazdasági ügyre kiterjedő nagyrabecsült figyelmébe, s ne vonja meg tőle magas pártfogását addig míg nemes törekvésével megérdemeli.

Nagyméltóságodnak mindenben a legjobbat kívánva maradunk alázatos szolgálói a „Devecservidéki gazdakör” megbizásából. Lőrinte, 1882. nov. 14-én.

IHÁSZ LAJOS elnök.

(PL 1882. november 19. 195. p.)

B/3.) Felügyelői felajánlása

Főtiszteletü és méltóságos Püspök ur!

Tisztelettel bejelentem, hogy egyházkerületemnek, a mig a jó Isten kegyelméből kerületi felügyelői tisztemet viselhetem, évenként 2000 koronát, azaz kétezer koronát bocsátok rendelkezésére; mégis oly kikötéssel, hogy ezen évi adományomból: ezer korona a kerület szabad rendelkezésére, ezer korona pedig gyámintézeti célokra maradjon.

A célokat, a hova ezen évi adományt az egyházkerület fordítani akarja, ugyan maga tüzi ki, én azonban a választási jogot az elibém terjesztett célok közül fenntartom magamnak, a melyekre legyen fordítandó az általam adott összeg.

Évi adományomat mindég a rendes kerületi gyűlés alkalmával folyósítom. Így az elsőt 1900. évi kerületi gyűléskor. Ezen alkalomra az első, gyámintézeti célokra szolgálendő ezer koronát megválasztásom emlékére a kőszegi leányiskolának adom az „Erzsébet”-alap növelésére azon rendeltetéssel, hogy az is ugy legyen kezelve, mint az Erzsébet-alap többi része.

Első adományom másik felét, ezer koronát: használja fel a kerület, a mint folyósíttatik és kezeibe jut, tetszése szerinti célokra.

Kérem ezen évi adományomat a kerületi gyűlésnek bejelenteni.

Kiváló tisztelettel maradok méltóságos Püspök urnak alázatos szolgája

Hathalom, 1899. november 26.

Ihász Lajos

(DKjkv. 1899b. 19. p.)

**B/4.) Hegedüs Sándor kereskedelmi miniszter
(egyben sógora) Ihász Lajoshoz,
felügyelői beiktatása alkalmából**

Bizony a sors nem akarta, hogy szép ünnepélyesen részt vehessek!
A terv az volt: hétfőn végez a pénzügyi bizottság, kedden letárgyalják az én javaslatomat és kedden éjjel megyek Pápára.

De a pénzügyi bizottságban... ott ma sem készültek el és így az én javaslataimat holnapra (szerda) tették.

Igy maradtam én el!

Isten áldjon és vezéreljen szép pályádon!

Budapest, nov. 28.

Hegedüs Sándor

(PU 1899. december 3. 5. p.)

**B/5.) Báró Prónay Dezső egyetemes felügyelő
gróf Csáky Albinhoz,
Ihász Lajos főrendiházi jogosultsága tárgyában**

**Nagyméltóságú gróf, főrendiházi Elnök úr!
Kegyelmes uram!**

Tekintettel az 1885: VII. t.-cikkre és a főrendiház tagjainak a belügyministeriumban való nyilvántartására, már a múlt évben értesítettem a belügyminister úr ő Nagyméltóságát, hogy a dunántúli evang. egyházkerület felügyelőjévé Ihász Lajos úr, Veszprém vármegyei földbirtokos választatott meg, a ki ezen hivatalba az 1898. évi november hó 29-én megtartott egyházkerületi gyűlésen iktattatott be. Mivel pedig az egyházkerületi felügyelői hivatalban legidősebb Laszkáry Gyula úr, dunán-inneni egyházkerületi felügyelő és főrendiházi tag után a hivatalbeli kor szerint következő Szentiványi Árpád úr, a tiszai evang. egyházkerületnek felügyelője, valamint az ezután következő Zsilinszky Mihály úr, a bányai evang. egyházkerület felügyelője, jelenleg országgyűlési képviselők és ennél fogva nem lehetnek a főrendiháznak tagjai, a magyarhoni ágostai hitvallású evangélikus egyetemes egyháznak kerületi felügyelői közül a

hivatalbeli kor sorrendje szerint Szentiványi Árpád úr, a tiszai evang. egyházkerület felügyelője, illetőleg Zsilinszky Mihály úr, a bányai evang. egyházkerület felügyelője után Ihász Lajos úr, a dunántúli evang. egyházkerület felügyelője következik. Mivel továbbá értesültem, hogy az erdélyi ágostai hitvallású evangélikus egyházkerület felügyelője, Arz úr, a főrendiház tagja, elhalálozott, ismételten felterjesztést intéztem a nagyméltóságú belügyminister úrhoz arra nézve, hogy a magyarhoni ág. hitv. evangélikus egyház kerületi felügyelői közül ez idő szerint Ihász Lajos úr, a dunántúli evang. egyházkerület felügyelője hivassék meg a főrendiházba.

Ennélfogva felkérem Nagyméltóságodat is, méltóztassék intézkedni, hogy Ihász Lajos úr, Veszprém vármegyei földbirtokos, mint dunántúli evang. egyházkerületi felügyelő részére a kegyelmes királyi meghívó levél az országgyűlés főrendiházába kieszközöltessék.

Egyébiránt fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását, melylyel maradok Nagyméltóságodnak

Budapesten, 1901. évi február hó 27-én.

alázatos szolgája:

Báró Prónay Dezső s. k.,
egyet. felügyelő.

(FI 1896. XXII. kötet 960. szám 44–45. p.)

B/6.) Királyi kézirat Ihász Lajosnak a főrendiház tagjai közé való meghívásáról

Mi Első Ferencz József, Isten kegyelméből Austria császára, Csehország királya stb., Magyarország apostoli királya. Méltóságos Felügyelő! Kedvelt hivünk! Uralkodói kötelmeinkhez tartozván az ország törvényeinek hű és pontos végrehajtása fölött örködni. Minthogy az 1848. évi IV. t.-c. 1. §-a az országgyűlést évenként Budapestre egybehivatni rendeli és miután az országgyűlést magyar ministertanácsunk előterjesztésére Budapest székesfővárosunkba összehívtuk, ezt ezennel avégből tudatjuk veled, hogy mint a főrendi háznak az 1885. évi VII. t. c. értelmében tagja, ugy ezen, valamint a törvények értelmében jövőben összehívandó ország-

gyűléseken, a most idézett törvény rendelkezéseinek megfelelőleg megjelenni kötelességednek ismerjed. Kihez egyébiránt királyi kegyelmünkkel kegyesen hajlandók maradtunk. Kelt Budapest székes-fővárosunkban, ezerkilencszázegy évi március 23-ik napján. Ferencz József. Széll Kálmán.

(DPL 1901. április 28. 283. p.; PL 1901. április 28. 4. p.)

**B/7.) A belügyminiszter gróf Csáky Albinhoz,
Ihász Lajos királyi meghívólevelének kézbesítéséről**

Nagyméltóságú Elnök úr!

A folyó évi márczius hó 6-án 112. szám alatt kelt nagybecsű átirat kapcsán a közlemény visszajuttatása mellett van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy Ihász Lajos, dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerületi felügyelő részére a magyar főrendiházba szóló kegyelmes királyi meghívó levelet kieszközöltem s azt egyidejűleg jelen szám alatt kelt levelem kíséretében a nevezett egyházkerületi felügyelőnek közvetlenül megküldöttem.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.
Budapesten, 1901. évi április hó 16-án.

A minister meghagyásából:

Dr. Bezerédj s. k.,
ministeri tanácsos.

(FI 1896. XXII. kötet 960. szám 43. p.)

C) ÚJSÁGCIKKEK

C/1.) A veszprémmegyei gazdasági egyesület.

T. szerkesztő ur!

Legyen szives alábbi soraimat a veszprémmegyei gazdasági egyesület szervezetére vonatkozólag becses lapjában közölni.

Célja e soroknak a veszprémmegyei birtokosok figyelmét az alább előadott dolgokra felhívni, továbbá, hogy ezen körülmények hirlapilag is megvitassanak.

Körülbelöl két éve midőn a veszprémmegyei gazdasági egyesület Csapó József alelnök ur elnöklete alatt tartott, gyéren látogatott közgyűlésen a feloszlást kimondani szükségesnek tartotta – a részvétlenség miatt. Alulírott azon indítvánnyal lépett fel: alakitassanak gazdasági körök, mint becses lapja 21-ik számában – ez évben – ajánlja, s azt következő okokkal támogatta.

Veszprém a megyének székvárosa, nem fekszik a központon, de ha ott volna is, mégis a megye egyes részei annak kiterjedtségénél fogva tőle távol esnének, úgy hogy a vidéki gazdáknak egy gazdasági gyűlésre öt, sőt több órai utat kellene tenni. Ezt tőlük nem lehet kivánni, semmiestre oly évszakban, midőn a közlekedés nagy nehézséggel jár, vagy épen lehetetlen. Az évek azon szakában pedig a mikor az utazás könnyebb volna, a gazdák rendszerint igen elfoglaltak.

Továbbá Veszprém közvetlen vidéke nem alkalmas mindennemű gazdasági gépkísérletre, jól arató gépet az ottani köves talajon nem lehet czélszerűen alkalmazni. Ily eset lenne még az, ha egy gyáros vetőgépet ajánlaná a Veszprémben székelő gazdasági egyesületnek megvizsgálásra, melynek főelőnye könnyű járásban állana. A gép az ottani hegyes, köves talajviszonyoknál fogva a kísérletnél épen említett előnyét, melyért ajánlatott, veszítené el, míg ellenben a megye más részében kitűnően lenne alkalmazható.

Ime a részvétlenség pár megnevezett oka! – Lehet még többet is felhozni.

A részvétlenségen csekély nézetem szerint csak is úgy lehet segíteni, ha a gazdasági együletet úgy alakítjuk, hogy az mindenkinek könnyen hozzáférhető legyen. Röviden: teremtsünk a vidéken gazdasági köröket csekély tagdíjjal. Ezek szerves összefüggésben legyenek a központi gazdasági egyesülettel, és saját megválasztott tisztviselőik által érintkezhessenek a központi egylettel. Támogassa, buzdítsa azután őket a központi egyesület ereje szerint.

Ezen állításomat ma is fentartom s hozzáteszem, miszerint ily alapon van jövője a veszprémmegyei gazdasági egyesületnek, míg ha az eddigi központosított szervezet marad érvényben, úgy kétségbe vonom annak felvirágozását.

Lőrinte, május 26. 1878.

Ihász Lajos.

(GL 1878. 305. p.)

C/2.) Államtakarékpénztárak.

Midőn nálunk az utóbbi években az általános elszegényedés oly rohamosan emelkedett, s ez különösen a földbirtokosokat sújtotta; – úgy az állam, mint egyesek üdvös mozgalmat indítottak, vállalva igyekeztek a baj külsőjét feltalálni, hogy azon lehetőleg segíthessenek. E mozgalom nem is maradt eredmény nélkül, mert jobbnál jobb intézkedések tétettek, melyek egy szebb jövőnek zálogát hordják magukban.

Ez okból, mert minden honpolgárnak kötelessége arra törekedni, miszerint hazája javát tehetsége szerint előmozdítsa, – bátor vagyok e nagy cél elérésére az államtakarékpénztárak felállítását mint egyik hathatós eszközt ajánlani.

Ezek minden adóhivatalba lennének felállítandók, s kezelésükkel az adóhivatalnokok bizatnának meg, kiknek számát aránylag szaporítani kellene. Legméltányosabb volna az ügyvédi karból, mert az államtakarékpénztárak működése által ezek keresete kétségtelenül apadna.

E takarékpénztárak feladata lenne egyedül a földbirtokosoknak gyors, egyszerű, könnyen hozzáférhető kölcsönt nyújtani, következőleg:

Minden földbirtokos birtoka hivatalból előre megbecsültetik, mely az új cataster alapján könnyen fog menni. Azután neki földbirtoka értékének 1/3-áig kölcsön nyujtathatik, mely kölcsön minden már az állam-

takarékpénztárnak keletkezte előtt be nem keblezett magán követelést megelőző. A magán követeléssel megterhelt birtokra az állam nem ad kölcsönt, kivéve azon esetet, midőn a birtokos hitelezője beleegyezéssel ez utóbbi járandóságát kívánja kifizetni. – Ezt az állam erre megbízott hivatalnokaival teljesített előre megszabott %-ért, sőt azután kölcsönét ha a birtokos óhajtja a részére megállapított hitel erejéig kiegészíti.

A hitel illetőleg kölcsönnyújtást úgy gondolom eszközölni, hogy minden birtokos kap egy hitelkönyvet, a melyben birtokának hivatalos becsüje benne van. Ennek megfelelőleg az államtakarékpénztár főkönyvében szinte meg van az illetőnek lapja, a tulajdonos kiskönyvével egy szám alatt. Az illető például bemegy az államtakarékpénztárba kis könyvével kölcsönért, ott megnézik hitellapját és kiadják neki a kért kölcsönt amennyiben az nem haladja túl megállapított hitelét. Ő a főkönyvben nyugtázza a felvett kölcsönt, az államtakarékpénztári hivatalnok pedig a kiskönyvbe írja be a felvett összeget. Minden kölcsöntől a kamatok negyedévenként fizettetnek, ha a negyedévi fizetés elmulasztatik, akkor a kamatok tőkesíttetnek és az illető hitellapja annyival terheltetik. A kölcsön visszafizetése a kölcsön-vevő tetszésétől függ, addig míg a kölcsön kamataival együtt annyira nem szaporodik, hogy az a meghatározott hitel nagyságát eléri, mely esetben az államtakarékpénztár a birtokot haladéktalanul elárverezteti.

Az adó ha idejére be nem folyik, szinte ilyen államtakarékpénztári kölcsönné válik és hasonlóképp kezelik, tehát adóhátralék sem lehet soha.

A kamatlábat fél- vagy évenként az országgyűlés határozza meg.

A netán támadó nagy hitelszükségletre az állam könnyen teremthet pénzt, mert mind a bel- mind a külföldi tőke szívesen felkeresi az ilyen biztos takarékpénztárt, melynek alapját az összes magyarországi birtokok képezik. Még szívesebben akkor, midőn tudja, hogy az ő követelése minden más követelést megelőz és a legrövidebb uton kielégítettik.

Az államtakarékpénztáraknak az előbbieken leírt egyszerű gyors hitelnyújtása különösen a kisbirtokosokra lenne áldásos, kik magukon biztos, a szükség esetében mindig felvehető kölcsönrel könnyen segíthetnek, birtokaikat jobban felszerelhetik, végül megszabadulnak a rájuk nézve veszélyes váltó adósságoktól mert az államtakarékpénztárból ép oly gyorsan, ép annyi időre kapnak pénzt, s nekik az nem kerül annyiba mint bármely más kis kölcsön, melynél a drága ügyvédi díjjaik felemésztik a várható előnyt.

Hogy az államtakarékpénztárak az előbbieken érintett módon folytathassák áldásdús működésüket, azok létrehozását okvetlen a birtoktelekkönyvek hivatalbóli rendezésének kell megelőzni. E rendezés díját az állam határozza meg és közegeivel végezteti. A rendezés után sem örökösödésből, sem osztályból, sem vételből, sem megterhelésből soha többé zavar nem támadhat, mert meg kell állapítani, hogy a telekkönyvben változás semmi nemű ügyletből nem történhetik az államtakarékpénztár engedélye nélkül. Halálesetnél, osztálynál a birtok átirása a jogos tulajdonosra azonnal hivatalból eszközöltetik. Így megszabadul az állam az illeték megrövidítésektől. Továbbá nem eshetik meg az, hogy egy birtok a 15-ik kézen forog és egy sem fizetett illetéket. Az utolsó birtokoson pedig 15-szörös illetéket nem lehet megvenni, mert az kamataival együtt a birtok értékét felülmulja s az utolsó birtokosnak nem csak, hogy semmije sem maradna, de még birtokaira fizetni kellene. Mennyi kár származik ilyen esetekből az államra?

Végül csak azt jegyzem meg, hogy a mely földbirtokos a hitel ily módon lett szabályozása mellett tönkre megy, nemzetgazdasági szempontból nem sajnálható.

Ihász Lajos

(PL 1885. szeptember 6. 47. p.)

C/3.) Gazdasági bajaink és azok orvosszere.

Tagadhatatlan, hogy egész Európa gazdasági válság alatt görnyed. Kérdés meddig tart ez, s hogyan bontakozik ki belőle? Erre felelni oly nehéz, hogy a leglánglelkűbb nemzetgazdászok sikertelenül kísérelték meg azt.

Az előtt a szabadkereskedelmi teoriák voltak elfogadva, mint egyedül üdvözítő igazság. Mikor a nem várt gazdasági válság beütött, akkor e teoriának hátat fordítottak. A hatalmas államok kezdtek a védvámra áttérni. Kedvezni akartak a mezőgazdaság és ipar azon ágainak, melyek leginkább voltak sújtva, s ezt az által vélték elérni, ha más országok mezőgazdasági és iparterményeit oly magas vámokkal terhelik, hogy az a belföldi, talán selejtesebb terményekkel ne versenyezhesse. Mit értek el vele? A várt eredményt semmi esetre. A hazai cikkeknek biztos

piacot akartak teremteni, de szem elől tévesztették, azt, hogy arra nem elég fogyasztó a haza polgársága. Tehát exportálni kell. Igen, de a védvám fegyverével más államok is éltek. Azok meg a hozzájuk bevinni szándékolt cikkeket vámosták meg. Mi lett ebből? Az, hogy a kivitel lehetetlenné tették a magas vámok.

Mindenben túltermelés, helyesebben mondva a kellő forgalom hiánya miatt anyag felhalmozódás állt be.

A túltermelés nem áll, csak a fogyasztó terület korlátozása és a fogyasztó képesség akadályozása miatt látszik ez, mert ma az emberiség, szaporodása folytán, mindenképp többet volna képes felhasználni, ha a jólét emelkedése lépést tartott volna ezzel, vagy csak az előbbi jólét maradt volna is meg. – Csakhogy a mezőgazdának mivel a kivitel illetőleg a bevétel korlátozása és az amerikai szállítási árak minimumig való leszállítása folytán, sikeres verseny miatt cikkei olcsóbbá lettek, jövedelme meg megkevesbedett. E miatt megszűnt oly bőkezű lenni, mint volt és nem vesz mást, mint a mire okvetlen szüksége van. Ebből pedig az következett, hogy a gyárak, és kézi iparosok kénytelenek voltak cikkeik árát leszállítani. Még sem tudták a készletnek és az előállítható árunak felét sem eladni. Ez megint látszólagos túltermelést idézett elő. Dolgoztatni csak kellett munkásaikkal ha a cikkeket nem is tudták értékesíteni. Tehát mit csináltak? Munkásaik bérének leszállításával, meg egyéb előállítási költségek redukálásával igyekeztek magukon segíteni.

A kereskedelem szintén megakadt. Mert minek vegyen valaki olyat, a min nem, vagy csak veszteséggel tud túladni?

A vállalkozás épen így szünetel. Minek építsen valaki új gyárakat, ha a régiek is veszteségre dolgoznak?

A kereskedelem és vállalkozás szünetelése folytán előállott a pénzbőség. Ez egy lánczolat.

A közgazdaság egyik ágának betegsége szükségkép átragad a másokra. Mert sem virágzó mezőgazdaságot gyáripar nélkül, sem megfordítva képzelni nem lehet. A kettő közt csak az a különbség, hogy a természet törvénye szerint a mezőgazdaságnak kell megelőzni a gyáripart. Mezőgazdaság teremt gyáripart, de gyáripar mezőgazdaságot soha.

Egyéni felfogásom szerint nem az anyag felhalmozódás, nem az olcsóság, nem a pénzbőség az a mi leginkább sujt bennünket: hanem a különböző cikkek – akár mezőgazdasági, akár ipari – árai közt való aránytalanság. Továbbá az, hogy kiadásait a bevétel keveslethe arányában senki sem tudja leszállítani.

Mit törődnének a mezőgazdák az 55–60 frt gyapju árral, ha a beszerzendő cikkek árai épen így leszálltak volna. De ez nem történt. A gazdasági gépek jelentéktelenebbül olcsóbbak, az építkezési anyagok, az építkezési munka ára, a ruházat épen olyan, ha nem drágább mint előbb. S ezeket a gazdáknak ma ép úgy be kell szerezni, mint a 9–10 frtos búzaárak mellett.

Ezek azon általános bajok, melyekkel egész Európa küzd. De foglalkozunk most csak Magyarországgal. Mi lett itt a fenebb elősorolt gazdasági bajoknak eredménye, s hogyan lehetne azon segíteni.

Magyarország beékelve fekszik Európa közepén, körülvéve nyugatról a mezőgazdaság és ipar magas fokán álló államoktól, keletről pedig egyszerű, külterjes mezőgazdasággal és nagyon csekély iparral bíró államoktól. Mintegy két tűz közé szorítva.

Egyik oldalról a fejlettebb ipar versenye, más oldalról az olcsóbban előállított mezőgazdasági termények beözönlése szükségkép fokozottabb mérvben idézték elő a túlnyomóan földmivelő Magyarországon a fentebb jelzett általános gazdasági bajokat.

Magyarországnak is védvamos politikát kellett kezdeményezni. Szomszédai kényszerítették erre. Azonban ezt csekélyebb mérvben tehet, mert a dualistikus alkotmány forma és már a külországokkal elébb létrejött szerződések megkötötték kezeit.

Egyébként, mint Némethonban láttuk, a védvám sem sokat használ. Az egyik állam megvámolja a másik nyers terményeit, a nyers terményeket kivivő állam pedig megvámolja a másik által exportált iparcikket s a végeredmény az, hogy mindkettő drágábban jut szükségletéhez. Bocsnat e kitérésért.

A magyar gazda egyszerre csak azon vette magát észre, hogy búzája 3 frttal, rozsa 1 1/3 frttal, gyapjuja, sertése, hizott állata 25% lett olcsóbb. Az ő kiadásai pedig megmaradtak a régiek, sőt emelkedtek. Ezt bizony nagyon nehezen esett elviselni. Az ilyen állapotokat a kissé könnyelműben élő, adóságokba keveredett magyar birtokosok – fájdalom leginkább a haza oltárán sok áldozatot hozott régi családok sarjai – kik a kényelemhez és gondtalan élethez voltak szokva, nem bírták ki, elpusztultak. Az ily esetek országszerte megdöbbenést keltettek. A sajtó, a társadalom gondolkozóba esett.

Termettek a jótanácsok, mint nyári eső után a gomba. Korholták a szegény magyar gazdákat, hogy nem elég intelligensek, nem elég szorgalmasak. Mindent csak az államtól s a gondviseléstől várnak. Az egyik

kitűnő szaktudós, ki tudományát jeles könyvekből merítette, kimutatta, hogy a ki gazdaságát belterjesen kezeli, a jelen válságot könnyebben türi. Tehát a magyar gazda gazdálkodjék belterjesen, különben elveszik. De hát uraim ehhez sok pénz és idő kell, s a mi fő, nem magyar viszonyok. Hiszen addig is kell jövedelem míg a befektetett tőke elkezd kamatozni! Addig miből éljen? Miből fedezze mindennemű kiadásait? Kölcsön vett pénzből? A sok kölcsön vett pénz, kivált ha egy kis szerencsétlenség jön hozzá, megöli a magyar gazdát?!

Vagy mint egy másik tudós ajánlotta: adja el a magyar gazda birtoka felét, s a bevett pénzből a másik felét szerelje fel belterjesen. Ez teoriában nagyon szép, hanem a prakszisban nagyon nehéz. Megmondom miért. Az általános pangásban olcsón veszik meg birtokát, a másik részt pedig gazdagon felszereli. Ez már maga veszteség. A mely akkor fog csak igazán azzá válni, ha az illető a drága belterjes üzem-ágak felállításánál tévedet, tévedni pedig emberi dolog, mert mire mindene készen lesz, – a viszonyok megint változhatnak.

Egy másik jó tanács következőleg hangzott: abba kell hagyni a buzatermelést, át kell menni az állattenyésztésre. Lám abból mennyi a haszon! Igen, hát a tőke mely ehhez kell, honnét szerezhető? Azután az állattenyésztés csak évek múlva jövedelmez, s mire elkezd jövedelmezni, akkorra Amerika, Ausztrália itt van versenyével. Ez esetben meg állataink lesznek olcsók, mint most a gabona, gyapju stb.

Végül egy másik jó tanács így szól: sokat és olcsón kell termelni. Ez igen kellemesen hangzik. Azonban adós maradt az illető a megoldás kijelölésével.

A fentebb előhozott jó tanácsok mind igen szépek, igen üdvösek, a legnemesebb szándékkal mondattak. Megérdemlik a theoria cserkoszóját, azonban a gyakorlatban majdnem leküzdhetetlen nehézségekbe ütköznek. De hát méltán kérheti e sorok olvasója a cikk írótól, ha már te az említett, a gazdasági válság könnyebben való elviselésére utat mutató javaslatokat oly élesen bíraltad, s azokat csak theoreticus javaslatoknak jellemezted, állj elő most te egy gyakorlati, positiv javaslattal. Nem szeretnék ezen joggal feltehető kérdés elől kitérni. Megkísérlem tehát az én egyszerű gyakorlati nézeteimet előadni.

Mint mindenben, úgy ezen válság legyőzésében, helyesebben mondva kevésbé érezhetővé tételében, nagy szerepe van az arany közép-utnak.

Ha valamikor, úgy ma van indokolva a gazdaságokból az egyoldalúság kizárása. Nem szabad egyedül sem búzát termelni, sem csupán állatot tenyészteni.

A jelszó az legyen: mindent termelni és mindent tenyészteni, a mit gazdaságunk adott viszonyai megengednek. Világért se engedjük magunkat a pillanatnyi magasabb áráktól elragadtatni, s a meglévő, már régóta kipróbált, keveset ugyan, de biztosan jövedelmező gazdasági ágaktól új, több jövedelmet ígérő, de a siker bizonytalanságát még magukon hordó ágakért eltántorítottatni. Egyik gazdasági ágat a másik rovására ne hanyagoljuk el, vagy megfordítva ne erőltessük. Sokkal biztosabb ut ennél az, ha a már jónak bizonyult, a vidéki viszonyokhoz illő terményeket, állatokat ha minőségileg javítjuk. Egyáltalán azon igyekezzünk, hogy mind az a mit gazdaságunk előállítani képes, kitűnő legyen. Felülmulja a külföldi ilyenmü cikkeket, akkor biztosak lehetünk, hogy el tudjuk adni.

Hogy minden gazdasági cikkünk kitűnő legyen, azt aránylag csekély áldozatokkal, tehát valódi haszonnal, csak úgy érjük el: ha olyan gabonát termelünk, olyan állatot nevelünk, a mely gazdaságunkban diszlik.

A várható hasznot akként érjük el, ha gazdaságunkban minden termelési ágat felkarolunk, melyet pénzviszonyunk, s birtokunk termőképessége megenged. Azonban minden új befektetésnél, a mi nagy áldozatot követel, rendkívüli óvatosság vezéreljen bennünket. Inkább konzervatív mint liberálisak legyünk e tekintetben. Soha se termeljünk olyan növényt, a mely birtokunk éghajlati viszonyainak vagy miveleti földünk kivánalmainak nem felel meg; szóval a mi rendes időjárás mellett is ritkán sikerül, ha még oly csábító jó árral bírna is.

Sohase szerezzünk be olyan állatfajt, mely nálunk meg nem honosul, ha még oly magas áron kelnek is azon állatfaj egyedei.

Az így kezelt gazdaság bármily rossz viszonyok mellett is képes eredményt felmutatni.

Azonban mindezeknél fontosabb a józan takarékoság. Gyakoroljuk ezt gazdaságunkban, személyi és családi kiadásainkban. Mert a hol ez hiányzik, ott bármennyi jövedelemmel rendelkeznek is az illető, még sincsen soha pénze. Ha jól számítunk, az rendkívül sokra megy a mit ezen az úton megmenthetünk.

Végül igyekezzék minden gazda szorgalmas, ügyes, mozgékony üzletember lenni. A gazdaság sokoldalúsága önkénynt szélesíti a gazda

látkörét; növeli eladási és vevési ügyességét, mert ezzel többször kénytelen foglalkozni.

Ezek azon egyszerű tanácsok a melyek a jelenlegi válságban is megelégedést, jólétet képesek a magyar gazdának fentartani, esetleg teremteni. Ez a titka a boldogulásnak.

Ihász Lajos.

(PL 1886. június 6. 89–90. p.)

C/4.) A „Köztelek” tudósításai.

Hathalom (Veszprém m.), szeptember hó. (*Ihász Lajos* tudósítása). (**Burgonyabetegség. – Szórféreg. – 3 évi terméseredmény. – Vad mohar.**) Augusztus 15-ike után bekövetkezett verőfényes, száraz időjárásunk a majdnem megkésett földmunkálatok, hordás és cséplés befejezését lehetővé tette, a *sarjuk* betakarítása, melyek ez évben szokatlannul bőven fizettek, befejeztettek, most már csak a *tarló herések*, s egyéb *herések sarjuja* van künn. A kiszántott *rozsok* helyébe vetett *köles*, *mohar*, jól fizet. *Kapásnövényeink* jó termést adnak. A *burgonya* a nedvesebb helyeken foltos, homokos földben jó termést ad. Itt egy különös jelenséget kell megemlítenem: aug. elején napfény mellett eső volt, s azon napon este köd. Harmadnap mulva a burgonya szára egészen elszáradt, mint szept. végén, de ez úgy látszik, a gumókra nem gyakorolt hátrányos befolyást.⁹⁶⁴ Ma már szőlőnkben is bizunk, hogy megérik s meglehetősen bort fog adni. Nálam a tőkék szépek, rakottak. Állataink az abnormis időjárás folytán, daczára a rendkívül dus legelőknék, nem oly kövérek, mint máskor. A *juhoknál* nagy az elhullás, különösen a *bárányok* között fellépett nagymennyiségű tüdő- és gyomorférgesek folytán. Bárányaim között a szórféreg pusztit, – megköszöném, ha a gyógyításról felvilágosítást nyernék.⁹⁶⁵ A gabonaneműek termése vidékünkön nem sikerült. Nálam kivételesen a repce 6 q-t adott à 1000 □-öl. Miután nekünk gazdáknak érdekünkben fekszik, hogy az idején felől tájékozva legyünk, s az

⁹⁶⁴ Az ilyen ismeretlen bajok fellépténél kérjük hozzánk néhány levelet stb. beküldeni, hogy az esetleges növénybetegséget idejekorán meghatározhassuk, s esetleg a védekezés is megejthető legyen. *Szerk.*

⁹⁶⁵ Legközelebb megadjuk. *Szerk.*

álhíreknek ne legyünk áldozatai: ide iktatom 3 évi átlagtermésemet, felkérve egyúttal gazdatársaimat, hogy hasonlóan cselekedjenek. *Hathalom* termése egyenlő nagyságu bevetett területen:

	à 1000 □ bevetett terület	1889	1890	1891
buza	306.7	3211 kereszt	4094 ker.	2655 ker.
rozs	323.4	2169 "	3598 "	1954 "
árpa	174.7	2033 "	1789 "	1579 "
zab	134.2	1384 "	1717 "	1348 "
összesen	939.0	9797 ker.	11198 ker.	7536 ker.

Érdekes kép ez! Láthatjuk belőle mily gyenge az idei termés. A gabona ugyan aránylag kevésbé rosszul fizet, de ennek aránya is mögötte marad a megelőző éveknél. A szalmahozam pedig igazán silány. A folyó év a takarmányneműekre: lóhere, luczerna, baltaczim, zabosbükköny, csalamádé, széna, sarju bő, nemkülömben a hüvelyesekre, kapás veteményekre. Csalamádét igen sokat vermeltettem be és szárítottam meg. Mint szinte ritka jelenséget közlöm, miszerint az őszi tarlókat felében kiadtam kaszálni, annyi rajtok a vadmohar.

(K 1891. október 3. 7–8. p.)

Lovászpata, október hó (Veszprém m.) (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Időjárás. – Vetési munkák. – Terméseredmény. – Állategészségügy. – Csikó-keh. – A szüret. – Adásvétel. – Sack-vetőgép.*) – Gyönyörű őszi időjárás, (verőfényes, száraz.) Ma hajnalban egy kis *esőnk* volt, mely ugyan még igen kevés, de mégis használt a vetésnek. A száraz *időjárás* miatt hantos földeken nem lehetett a vető magot egyenletesen alátakarni, ennek folytán a kikelés is hiányos. A *vetést* lázasan folytatjuk. A *burgonyát* jó részt betakarítottuk, meglehetősen termés, de apró gumókat adott. A *tengeritörés* a részes földeken még meg nem kezdődött, a sürgős vetés miatt. A *répa kiszedést* azokon a földeken, a melyeket még az ősz folytán bevetjük, megkezdtük. Ugy látszik jó közép, néhol kitűnő hozammal jutalmaz. – A *szarvasmarha* állományunk egészséges s jó erőben van. A

juhokra is jó hatással volt a hosszú, száraz, meleg, egyenletes időjárás. – Vidékünkön a választott csikók igen sokat szenvednek *kehbántalmakban*. Ezen betegség az idén nálunk felette erős mérvben jelentkezett. Nálam a megfulást megelőzendő kettőnél alkalmaztattam légcsőszurást, kellő eredménnyel. A kehe leginkább a torokmirigyeknél lépett fel s okozott nagy veszélyes daganatot. A *szüretelést* is megkezdjük a napokban, de nem valami biztató reményekkel, mert a később fakadt szőlőt a multkori pár napi hideg érésében megakasztotta, s így savanyu és kevés bort ad. – A *gabonaeladás* szünetel, mert a kinek nincs rá szüksége nem adja el gabonáját. Jobb árakat remél. Augusztus végén adtam el 1 waggon buzát ab Gyömöre vasuti állomás 11 frt 5 kr. mm.-ként. Hathalomról a szállítás q ként 30 kr. A napokban a győri piacon alkalmilag egy kocsi fehér árpát adtam el 7 frt ért 100 kilónként. – Egy 25 soros Sack-féle vetőgépet hozattam, 21 sorosat akartam, de a képviselője a gyárnak azt állította, hogy ez is elég könnyű. Igaza van, mert 4 ökor játszva viszi. Kitűnő gép. Sortávola 3 7/8". Nézetem szerint ez sokkal jobb mint a 4 1/2 " sortávola, mert ritkábban lehet a sorokban vetni, mégsem lesz ritka a vetés, sőt a mag sokkal szabályosabban elosztható. Nőtere mindegyik növénynek egyenlőbb. A csőszerkezet sokkal előnyösebb, mint bármelyik gépnél, mert ennél ugyan nem hull bele a föld, mint a Kühne-félénél. Magszekerénye meg éppen igen ügyesen van elhelyezve.

(K 1891. október 24. 6. p.)

Lovászpatona, Hathalom (Veszprémmegye), október hó. (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Nem lehet vetni. – Répatermés. – Tengeritörés. – Fogytán a legelő. – Szüret. – Ménvásárlás. – Mézszüret. – Csicsóka.*) A száraz derült meleg idő folytán földjeink annyira kiszáradtak, hogy még a *vetést* is abba kellett hagynunk. A vetés eddig is óriási erőfeszítéssel haladt csak előre. Szántók után ment a fogas, a kettős tüskés henger, ezután a vetőgép. A vetőgépet követte a sima henger, hogy a fentmaradt magot a földbe nyomja és legalább vékony földréteget takarjon reá. Ilyen kinos munkát kellett ez ősszel végezni. A vetések mindezen munkálatok daczára hiányosan keltek. Még most is sok a folt a földeken, hol éppen semmi se kelt ki. – A *répát* szerencsésen betakarítottuk; jól fizetett. A *tengeritörés* is véget ér a napokban. Kitűnő termést adott. – Az *állatokra* az idő kedvez, csakhogy most már fogyatékan van a legelő s a jó idő daczára, az állatokat nemsokára be kell kötni, ha csak az eső meg nem jön s utána még egy kis jó idő, mire minden

ujra felfrissülne. Ez elengedhetetlen a vetésekre is, mert különben, ha későn jön meg a nedvesség és utána azonnal hideg és hó, akkor a jövő év kevés reménnyel kecsegtet. – A *szüret* is megvult, mennyiségre nagyon silány, minőségre javult a késői szüret folytán. A must literje 22–25 kron kél. Halatlan ár! Ilyen árak mellett a munkásoknak előnyösebb lesz sört adni. A katonai telep részére *vásárolt csikókat* e hó 8-án vették át a *gyömörei* vasutállomáson. A 3 ½ éves csikókért 350 frtot fizettek darabonként. – A *méhek* nagyon kevés mézet adtak, 2–7 kilóig szalmakasonként. – A *csicsóka* különösen jól diszlett nálam. Majd a tavasszal, márczius hóban szedetem csak ki. Most csak azon esetben és annyit, a mennyire megrendelést kapok. – A *répa* 100 literes zsákonként 25 kron kél.

(K 1891. november 7. 6. p.)

Lovászpata (Veszprémmegye), decz. hó. (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Megjött a jótékony eső!* – *Borárok.* – *Csicsókatermés.* – *Téglaégetés.*) Végre megérkezett a várva-várt eső! Ez annyira felgyengítette a földeket – készakarva használtam e kifejezést, mert a csapadék még kevés s nem ment be ekejárásig – hogy az elmaradt vetéseket be tudtuk fejezni, s az őszi szántást is lehet a tarlókon folytatni. Eső előtt csak a kapás földeket tudtuk feltörni. Az *eső jótékony* hatása abban is nyilvánul, miszerint a ki nem kelt vetések kibujhatnak, ha pedig most sem birnak felszínre vergődni, akkor legalább biztosan tudjuk, hogy már kora tavasszal mást kell helyökbe vetni. Az eső után uralkodó – november hónaphoz képest – meleg időjárásnak is meg lesz a maga haszna a vetések dus fejlődésében, s nekünk gazdáknak reményt nyújt a jövő évi termésre, mert a száraz hideg már-már igen lehangolt bennünket. – Az enyhe időjárás az állatok egészségére is jó befolyással van, úgy, hogy minden lábas jószág szépen fejlődik, s estenden jóllakottan tér haza. Még mást nem kötettem be, mint a választott csikókat, választott borjúkat s a ménest. Ez utóbbit azért, mert féltettem a csikókat, hogy ha a hideg szélről átfáznak, megszaladnak, s magokban vagy a szomszédok vetéseiben kárt tesznek. A 3 ½ évesek közül csupán azok vannak a hámos lovak közé állítva, melyek kocsiba taníttatnak s a tavaszi vásárra készíttetnek elő. – Kiselejtezték ökreimet soványan 257 frt 50 krért adtam el párban. Ugy számítottam, hogy azon takarmányt, melyen ezek meghiztak volna, növendék-szarvasmarháimnak adom, s ezek értéknövekedése a dusabb takarmányozás folytán nekem bőven kárpótolja azon veszteséget, a mennyivel olcsóbban adtam el ökre-

imet, mintha kihizlaltam volna őket és úgy értékesítettem volna. *Mustomat* 22 krért, mult évi boraimat pedig 32 krért értékesítettem. Mindegyikből megtartva a javát. – A *csicsókatermés* igen jól sikerült. Most a disznók járnak s igen jól érzik rajta magokat, még gyarapodnak is. – Egy darab akáczást irtatok. Megkísérlem, használ-e ez az eljárás a paizstetű ellen, s a gyökérhajtásokat nem-e lepik el majd jövőre megint ez utálatos férgek? Nálam az akácza disztlése fontos, mert 1000–1200 frtot kell kiadnom tűzifáért évenként. Ennek hazahordása elég gondot okoz a drágasága mellett. – Szalmakészletünk igen kevés, de az enyhe időjárás ennek felhasználására is kedvező volt, a mennyiben kissé lehetett takarékoskodnunk idáig. Így majd csak kihuzzuk a telet. – Vidékünkön több *körkemencze épül tégláégetésre*. Így Pápán gr. Eszterházy Móricznál egy magánvállalkozás útján; továbbá Ilonkán gr. Eszterházy testvérek birtokán. Egészséges verseny fejlődik majd ki. Reményünk van, hogy ezután a 18 frtos tégláarak (1000 darabja) alászállanak.

(K 1891. december 5. 7. p.)

Lovászpato (Veszprémmegye), január hó. (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Kedvező időjárás*. – *Silány takarmány*. – *Gyapjuarak*.) – *Időjárásunk* ellen idáig nem panaszkodhattunk. Sőt a mindenek intézője azt úgy osztotta be, hogy nézetem szerint legnagyobb meglepéssel vehetjük. A hosszan tartó őszi nedvesség nagyon elősegítette az elmaradt vetések kikelését. Az utána következő mintegy 10 napi száraz fagy igaz, hogy a gyenge vetéseket megsanyargatta, de sok parazitát pusztított el. Majd megenyhült s ezalatt az előzőleg jól átfagyott nagy rögök szétmállottak. Végül mérsékelt fagy következett s a kissé megfagyott földre esett a hó, mely maig 20 centiméterig emelkedett. Kitűnő takaró, csak több ne legyen, mert akkor megfulladnak vetéseink, mint a mult évben. – Állataink a sokáig tartó kedvező időjárás mellett elég hosszú ideig kijártak. Így aztán a beteleléskor annál jobban lehetett őket tartani. A mult évi *takarmányom* – mások is panaszkodnak – nem olyan kiadó, mint a harmad évi. Akkor kevesebb szénát, bükkönyt és más nemesebb takarmányt kaptak állataim, mégis jobbak voltak. Egészségi viszonyaik azért jók. – A gazdaságban mindenütt trágyáznak, de bizony, sajnos, hamar is elfogy, mert a szalmahiány miatt gyengén lehetett almozni. Az pedig régi dolog hogy kevés alom = kevés trágya. – A napokban *adtam el* 1 vagon rozst 10 frt 5 krért q-ként ab Gyömöre, 5 mm. kölest 6 frt 20 krért helyben. Két

vaggon kukoriczát 100 kilónként 5 firt 90 krért ab Gyömöre vasutállomás. Takarmánymagvaimat most csépeltetem, lesz 15–20 mm. baltaczim, 8½ bibor here eladó. – A *gyapjuarak* oly alacsonyak, hogy igazán kétségbeejtők, s töprengünk, hogy ne oszlassuk-e fel juhtenyésztésünket. – *Répánk rothad*, mindenünnét az a panasz.

(K 1892. január 27. 122. p.)

Lovászpata (Veszprémmegye), márczius hó. (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Időjárás. – Silány takarmány. – Állatállomány. – Gabonaeladás.*) A mult hó vége oly kedvező volt, hogy helylyel-közzel már a vetést is megkezdettük, márczius azonban oly zordonan köszöntött be, mintha nem is a tavasz előhónapja volna. – Általános a panasz, hogy a mult évi *takarmány nem hizlal*. Olyan jól élnek állataink tiszta szénán, zabosbükkönyön, mégis szemmel vagy darával kell pótolni az adagot, mert soványak. Répánkat nyakra-főre kellett etetni, mert erősen rothadt. Mondhatom a bevermelt csalamádét a legszivesebben eszik s úgy látszik legtöbbet is használ ökreimnek. A gulya szépen áll, mind egészséges. Teheneim aránylag legjobban telelnek. Kővéren álltak be s meglehetősen megmaradtak ezen állapot mellett. Az ellés február hóban kezdődött. Igen szép borjúkat hoznak a világra. A bikák száma igen kedvező. 13 bika 3 üsző van; még várok 6-ot. A rugott borjúk szinte jól fejlődnek. A juhok is soványak, pedig lóherét, zabosbükkönyt, szénát, sarjut esznek váltogatva, 3 ik nap egyszer szalmát. Az anyákat abrakolni kellett, mert kevés volt a tej. A toklókról nem is beszélhetek, mert ezek hibásan jöttek be a legelőről, tehát azokon nem fog a takarmány. A tavaszba van minden reményem, hogy kitisztulnak, mert a telet idáig szerencsésen kihúzták. Szomszédomnál még rosszabbul vannak, ott az anyák döglenek. Ezt mind a rendetlen időjárásnak köszönhetjük. Anyakanczáim közt semmi baj, de minden jótartás mellett soványak. A kis csikók azonban formásak. A ménes se nem sovány, se nem kővér. Ez a rideg lóra legegészségesebb. A disznók meglehetősen teleltek. A kis malaczkok sokat szenvednek ettől a kegyetlen hidegtől. A gabonaüzlet az egész talány. Mindenfelől gabonakészletapadást, sőt hiányt jeleznek s az árak folyton hanyatlanak. *Most adtam el búzát* 10 firt 50 krért, árpát 6 firt 60 krért, burgonyát ápril elsőre 2 firtért ab vasut.

(K 1892. március 23. 429. p.)

Lovászpato (Veszprémmegye), április hó. (*Ihász Lajos* tudósítása.) (*Szeszélyes tavasz. – Rika ősziék. – Métélykór és vérhas. – Tavaszi munkák. – Egy s más a kivándorlásról.*) A lehető legkedvezőtlenebb tavaszunk volt s már kétségbe voltunk esve, hogy az őszszel elmaradt, ritkán kelt vetésünkből semmi sem lesz, mert a 1½ hóig tartó szelek az agyag földek felszínét annyira megszáritották, hogy a növényzet épen nem birt benne fejlődni. A legközelebbi viharral jött havas eső annyit még is használt, hogy a tenyészet megindult, azonban a *ritka ősziék* megsűrűsödésére, elbokrosodására most már kevés a remény. A mult évi rendetlen időjárást a birkák érezték meg a legjobban. Igen sok még mindig az *elhullás, májmétely* s egyéb betegségekben. Mult évben 800 anyát üzettem, 225-ön felül van a meddők száma. A bárányok közül sok elpusztult *vérhasban*, nyálfolyásban, úgy, hogy ma 478 drb. az élő. A mi van, azok közül is 83-at úgy kell szoptatni, pedig az anyák jól éltek. Mi az oka ennek? Nem tudom. Gulya, ménes, az egészséges. Ugyszinte a disznók. Tehenek és lovak szerencsésen ellettek s a növendékek szépen fejlődnek. Répát és burgonyát egyik majorban már elvetettem. Az erősebb, hidegebb földekkel azonban várok egy ideig, mert különben a gaz erőt vesz a későbbben kelő répán. – Munkást elég számban lehet kapni, bár az idén is *sokan mentek Amerikába*. Azonban, mint hazaküldött leveleikben írják, még nem kaptak munkát. Ez a sikertelenség lesz az Amerikába vándorlási láz leghathatósabb megakasztója. Mert most mindegyik azt hiszi még, hogy Amerikába egyszerre meg lehet gazdagodni s a hazai hatóságok, az ő észjárásuk szerint, csak a szegény ember szerencsésjét akarják megakadályozni. Majd a valuta szabályozása is nagy befolyással leend a kivándorlási mánia lohasztására, mert nem lesz akkora különbség a pénzben, mint jelenleg. Ma, ha valaki 40 dollárt keres, haza már 100 forintot küldhet. Ebben van az ő legnagyobb nyereségük. Például ott a munkás 10 dollárért olyan öltözet ruhát vehet, mint itt 10 forintért, de ha a 10 dollárt hazaküldi, itthon már családja 2 ½ öltözetet vehet. Éppen így áll az élelmi szerrel is (nem a gabonát értem). A mi munkásainknak nem árt egy kis tapasztalat-szerzés. Sokkal ügyesebbek a kik megjönnek, mint előbb. Az által, hogy pénzt küldenek haza, meg épen hasznot hajtanak, nemzetgazdaságilag véve fel a dolgot. Eladósodott ingatlanaikat tehermentesítik. Szóval jobb létet teremtenek maguknak. Egy igen szomorú következménye a kivándorlásnak a parasztuzsora előmozdítása. Mert a szegény munkás kis házáat vagy földecskéjét, annak aki neki 50%-ra pénzt kölcsönöz, hogy az utiköltséget fedezhesse s lehetővé teszi az Amerikába utazást,

elzálogosítja. Tehát addig, míg ezen tartozást nem törleszti, családja itthon nyomorog. Vannak sokan, kik mindezen kedvezőtlen körülmények, sőt az ügynökök hallatlan szipolyozása daczára, pár év alatt szép összeget tudnak megtakarítani. Azonban az ilyen szerencsés emberek száma hovatovább gyérül. Vidékem falvaiból igen sokan vannak kinn. Az itthon maradtak, a munkás létszám csökkenésének számlájára szeretnének drágábban dolgozni, de az idei levelek óta nyugodtan vannak. Mint mindennek, úgy a kivándorlásnak is meg van a jó és rossz oldala.

(K 1892. május 4. 685. p.)

C/5.) Vadászat őzre és szarvasra a Csingerben.

Mire Budapestről megérkeztem, erdőkerülöm jelentése is itt várt, «hogy sok a szarvas». Ez a legszebb alkalom – gondoltam – magamat kiszellőztetni, mert még mindig zugott a fejem a szokatlan fővárosi zajtól, meg a nyomasztó terem-levegőtől, melyből bőven kijutott a zsinati gyűléseken.

Kiadtam hát a rendeletet: Károly készülj, holnap megyünk a Csingerbe. A vadászhintóba fogsz, a 4 tacsót ennek kóterjába zárod. Vadászkészleteidet el ne feledd, stb.

A következő napon így felkészülve utra indultunk s estére Lőrintére értünk F. barátom vendégszerető házába, onnan pedig más napon Forsterrel együtt Bódéra mentünk át. Itt Dezsőt, régi vadászpajtásomat magunkhoz véve, a vadásztanyára a «szómahidhoz» hajtattunk. E helyen erdőkezelőm várt, azzal a kedvező kijelentéssel, hogy még itt vannak a szarvasok. Nohát csak szaporán, helyre – az új erdőbe!

Alig helyezkedünk el állásainkon, mindjárt megkezdődik a gyönyörű koncert. Jobbról tölem a «hollókutnál» eldördül az első lövés, ... azután csakhamar a tetőn egy duplázás visszhangozik az átelleni bérczen. A falka meg másfelé csahol. No itt csak kell zsákmánynak lenni!...

Egyszerre előttem a dombon megzörren a haraszt. Oda figyelek. Egy sánta őz lépked óvatosan felém. Csak még egy kicsit jönne közelebb. De az én őzem e helyett szépen belesompolygott egy szemben levő sűrű bokorba s nem is tudtam rá löni. Alig volt időm e fatális helyzeten tépe-

lődni, már jön a másik őz, mely ugyan teljesen ép, de épp oly óvatos mint az előbbi s csakhamar ez is eltűnik ugyan abban a bokorban....

Csak már egy kutya vetődne erre, hogy kizavarná őket – gondoltam magamban. Dehogyan jön. Hanem e helyett a tetőn ama bizonyos bokor felett csaholnak éktelenül; ... ezek biztosan szarvasok – gondolom, mert más vadat nem hajtanak olyan élénkséggel. Eleinte felém tartanak, de később irányt változtatva, lerohannak, mint hajtás fordulata jelezte a völgybe. Ott felhangzik egy erős dörej, utána a másik. Fokozott izgatottsággal figyelek környezetemre, miközben jobbra tőlem elordítja magát a «Mafla» utána a társa s hajtanak nagy buzgalommal. Azon oldalra figyelve, egy őzet látok kecsesen felém közelíteni. Lőtávolba érve, pillanatra visszafordítja fejét a kutya-hang felé s én e pillanatot felhasználva Kirneremmel odagyujtottam. ... Őzem szíven találva, az árokba gurul, ott még egy-kettőt rug s azután vége mindennek. Mire megtöltöttem, jött a másik őz, – kutyakiséret nélkül. Ez a hegytetőn megállt. Őt szintén üdvözöltem. Azonban a nagy távolság és kedvezőtlen állása miatt gyengén. Lövést jelezve visszaugrott. Később a kutyák nyomára akadva hajtották s így kimenekült. Végre megszólalt a trombita, jelezve, hogy a hosszú hajtásnak vége van.

A gyülekező helyre érkezve, megtudtuk, hogy F. egy szarvas-tehenet hibázott, a kerülőm egy őzet lőtt. Nácziira – uj legényemre, a ki most másodszor volt nagyvad-vadászaton – 30 drb szarvas jött s ezekből egyet leterített. No ez igazán nagyszerű hajtás és pompás eredmény!

A következő hajtásban a «Kislászbán» nem volt semmi, mert a kutyák az előbbi nagy csapat vad után, azon vágattak keresztül.

Megyünk a harmadikba, a «Nagylászba». Itt egy szarvas-tehenet vesznek fel a tacskók. A hegy-élen, állásomnak tart, de legényem lövésére megfordul s lerohan a tulsó oldalon F-re, ki azonban elhibázza. Ezzel ennek a hajtásnak is vége lévén, a lobogó tűz mellett vadász-ebédre sorakoztunk.

Az ebéd utáni hajtásban semmi vad sem volt, helyette kegyetlen szél, a mi a többieket lehangolta, csak kettőnket nem, a kik a dombtetőn álltunk, mert menetközben míg állásainkat elfoglaltuk, friss szarvasnyomokra akadtunk. Hajtás után – míg a kutyákat összefogdosták – elmondtuk a látottakat. Felvillanyozódik az egész társaság, s nagy reményekkel foglalja el ki-ki a helyét.

Egyszer csak Dezső barátom a társaság legszenvedélyesebb nimródja nagy messziről sötét árnyakat lát kibontakozni az apró vágásból. Először 1, azután 2, végül 3 tűnik elő. ... Csak jönne utánok «Polli» a

vezértacsító, hogy megindíthatná őket! S a «Polli» csakugyan ott terem a nyomon, de a suták a helyett, hogy az egyenes irányt folytatnák s Dezső barátomat örvendeztetnék meg látogatásukkal, visszaugranak és szétválnak. Az egyik idegen területre vált; három pedig K. puskásra ront, ki egyet szerencsésen leterít. Egy darab óvatosan és kutya nélkül felém közelget. Meglátva, összehuzom magamat. De hiába! A ritkás szálásban megpillantja sötét színű kabátba bujtatott jobb karomat, melyet az előttem levő fa nem takart eléggé. Fejét lehajtva szimatol, majd felemeli, neszel – azután elugrik. ...

Átkos kabát! Most e miatt szomszédomé lesz a szerencse. Csakugyan ő mellette tör ki. Dupláz, de eredmény nélkül. Azért azonban a suta sorsát nem kerülhette ki, mert harmadik szomszédom az ujdonsült vadászlegényemnek ugyszólván ölébe szaladt, ki 10 lépésről lelőtte. Bal-szomszédomra ment a hatodik suta. Ő azonban csak megijesztette.

Ezen napon 27 lövés esett nagy-vadra. Ritka szerencse! Így végződött a csingeri kirándulás 1891 decz. hó 16-án.

Ihász Lajos.

(VL 1892. január 5. 13. p.)

C/6.) A bécs–berlini távlovaglás tanulsága tényésztésünk szempontjából.

Sokan irtak e tárgyról, több-kevesebb szakavatottsággal, kisebb-nagyobb rokonszenvvel Magyarország lótenyésztése iránt, de egy munka sem dicsekedhetik annyi melegséggel irántunk, mint Egan Ede kitűnő szakértelemmel megírt «Das ungarische Pferd» című műve.

Ezek előrebocsátása után én is veszem magamnak azt a bátorságot, hogy e reánk nézve örökké emlékezetes, fényes győzelemről megemlékezzem, s annak *tanulságairól* egyet-mást elmondjak.

A bécs–berlini távlovaglásnak – véleményem szerint – két főcélja volt u. m.

Először: katonai; egy bekövetkező nagy háboru előtt megállapítani azt: mit bírhat ki egy észszel, kellő szakértelemmel lovagolt ló a felderítő szolgálatra kiküldendő tiszt kezében: – s ehhez viszonyítva a

szolgálati lovak képességét – mekkora területet, és mily gyorsan képes felkutatni egy lovascsapat?

Másodszor: *tenyésztési* szempontból tisztázni az eszméket, melyik tenyész-eredmény felel meg leginkább a lótól – mai napság – kívánt szolgálatoknak?

Vizsgáljuk az elsőt. Ez meglehetősen megoldatott. Kiviláglott az, hogy a ménesben kellő edzettséggel nevelt nemes ló, minden mesterkéltpóttakarmány, pót-cognac nélkül: szénával etetve, zabbal abrakolva, legtöbbit kibír, leggyorsabban és aránylag legkönnyebben jut célhoz. Példárá a világhírű *Marcsa*.

Továbbá, egy a lótenyésztőket nagyon érdeklő körülmény lett kétséget kizárólag felderítve, az t. i., hogy az *igazán komoly követelményeknél*, nagytestű nehéz ló, bármilyen szép és nemes legyen is különben, minden körülmények közt nagy hátrányban van, a közép termetű, *könnyű testű lóval szemben*.

Ez a tapasztalat a tenyésztőkre nagy előny mert ezután valószínűleg nem fognak visszautasítani különben jó, de kisebb testű fiatal lovaik, a *kicsiség czimén*. – Meg fog elégedni a *katonai vásárló bizottság*, ha elébe csak akkora korrekt alkatú fiatal lovat vezetnek, mely kizabolva, bír annyi erővel, a mennyi szükséges egy lovas katonának podgyászával együtt (120–150 kg. tehernek) könnyen való tovaszállítására a katonaságnál szokásos jármódokban, ütemekben (lépés, ügetés, vágta, roham) és távolságokra. Az ilyen nagyságú ló azután majd a katonaságnál megállapított széna s zabadagon jó állapotban marad s nem fog a legkisebb hadgyakorlati megerőltetés után, agárhassal feltűnni.

Ilyen kisebb testű arányos lovat sokkal könnyebb *kitűnő minőségben* – bármilyen edzettnek – felnevelni, mint egy nagy testű, lomha dögöt használható állattá fejleszteni. – Mert ha nagyon nemes anyagot használunk hozzá, akkor annyiba kerül, hogy a katonaság rendes árain nem adhatjuk oda; ha *pedig kevésbé nemes anyagból tenyésztünk*, akkor ennek példányai *nem tudnak menni*.

Még egy tanulság van a bécs–berlini távlovaglásból, nevezetesen az: hogy a lónál a vér nagy szerepet játszik; még a szabályos alkat rovására is. – Tovább megy az olyan ló mindig, a melynek ereiben a kipróbált nemes vérből apai, anyai ágon – mondjuk: egy liternyi csergedez, ha elővezetve nem is mozog a vonalon, mint az, a melyik ugyan szabályosan jár, de a nemes vért, azt a drága nedvet, mely «csodát» mivel, nélkülözni kénytelen.

Nézzük továbbá a tenyésztést. Jöjjünk itt igazán tisztába: mit akarunk?

Nagyon sokszor van és volt alkalmam nagy tekintélynek örvendő, régi, öreg tenyésztőktől hallani: «H'ja öcsém! máskép volt az a mi fiatal korunkban! Akkor voltak csak igazán jó lovak! Az a régi erdélyi... mikor befogattam az öreg Lillát három leányával együtt s elmentem atyafit látogatni az alföldre! Oda voltam négy hétig s mégis mikor hazakerültem, tánczolva mentek lovaim a kapun, pedig még reggel Budapesten voltam a «Fehér ló» szállodában, este pedig otthon vacsoráltam».

Igen hát, ez számbavehető dolog, Budapesttől egy nap alatt feljönni Győrmegyébe!

Az atyafi-látogatásban töltött más 13 nap azonban igen kétes értékű cselekmény a ló képességének megítélésére. Mert abban az időben csak lassan lehetett utazni, a rossz utak miatt. Továbbá: egymásnak majd minden nemes ember atyafia vagy legalább is jó ismerőse volt, kinek – háztáját elkerülni – nagy sértés lett volna, sőt kerék-kiszedési s egyéb, még nagyobb veszedelmekkel járó dolog lett volna belőle. Tehát ilyen körülmények közt csak rövid távolságot mértek egyszerre, miután sűrűn betértek.

Az ilyen utazást bizony a mai lótenyésztés közepes példányai is igen könnyen kibírják, nem kell e célra a jobb ménesekből válogatni. Pedig azok a lovak, melyeket a régi tenyésztők úgy dicsérnek: mind ménesbeli lovak voltak.

Egyik igen kedvencz állításuk az, hogy akkor milyen tiszta csontu lovak voltak! Erre azt felelhetjük: könnyű volt az akkori ló lábának tisztának maradni, mikor 5–6 éves korában fogták be és *ugyszólván egész életében sem erőltették meg*. Hiszen köztudomású tény az, hogy a lassabb jármódban végzett hosszabb ut sem veszi elő úgy a lovat, *mint a gyors menés, bár rövidebb távolságra*.

Megint másik – nagyon sokszor az erős meggyőződés hangján nyilvánított lealázó ítéletök az angol lovakra: hogy «ezek a keskeny elejű, vékony, hosszú lábu, francziás állásu, rossz csüdű és patáju, nyujtott nyaku, legtöbbször hibás csontu bestiák, egészen elrontották régi jó lovainkat. «Beh kár volt őket behozni!» Vagy, ha behozták, csak a maguk fajtájára alkalmazták volna. Nincsen azokban semmi kitartás, csak a versenyeken tudnak pár perczig örületes gyorsasággal vágdatni, pehelysúlyu, angol jockeykkel hátukon stb.

No hát ezt az igazságtalan véleményt nem is igyekezem megcáfolni. Csak azt kérdezem, hogy *a bécs–berlini távlovaglásban elsőnek beérkezett 19 lónak ereiben, milyen vér csergedezett?* Pedig ehhez a távlovagláshoz nem csak gyorsaság, de *kiválóan kitartás* volt szükséges. – A bécs–berlini távlovaglás emez eredménye a leglesujtóbb válasz, a fentebb felhozott állításokra.

Igaz, el kell ismernünk, hogy az angol ló nem jár magasan. Szegett parádés nyakkal, fáczán farokkal, nem emeli lábait az ügetésnél, mint egy keleti származású, vagy épen spanyol ló, tehát nem vesztegeti meg előre a szemet. De mozgása tért ölelő, és a mi a gyorsaságot illeti, továbbá *ezen ütemben* a kitartást: *az első ló a világon*. Sőt tovább megyek, még a tisztátlan (a tisztatlanság nem egyenlő a hibással) csontozatu *nemes* angol ló is sokkal szívósabb, mint számtalan példa mutatja másfajú ugynevezett «üvegtiszta lábu» lovaknál. Ebben szintén csak a bécs–berlini távlovaglás eredményére hivatkozhatom.

***

A fentebb elősoroltakból önkényt következik, hogy ha valaki közszolgálatra, megerőltető menetekre alkalmas, kitartó és gyors lovat akar tenyészteni: maradjon a *nemes* angol félvérnél; a kinek azonban viszonyai megengedik: nyuljon az erősebb csontozatu telivérekhöz és így bizonyára nem fog az általa óhajtott eredmény elmaradni. – De ha valaki valamely *különleges* célú tűz ki magának, akkor természetesen válassza azt a fajtát, mely eme tulajdonságait leginkább egyesíti magában, a mely legjobban megfelel kivánalmainak.

Igénytelen véleményem szerint a bécs–berlin-i távlovaglásnak még érdekesebbek, tanulságosabbak lettek volna az esélyei, ha a magyar királyi állami ménesbirtokok u. m. Kisbér, Mezőhegyes, Bábolna, Fogaras együtt 40 drb lovat bocsátottak volna a szerényebb anyagi körülmények közt levő – de azért versenyezni óhajtó – jó lovas tiszteknek rendelkezésükre. Például 10 félvér, esetleg pár darab meddő telivérkanczát a 10 közé. Kisbér, Mezőhegyes huszat, mind a négy lőtörzsből: Furioso, Northstar, Gidran, kis- és nagy Noniusokból öt darabot, Bábolna ötöt, Fogaras is ötöt. Az állami lovakon lovagló lovasok, azután csak a dicsőségért, esetleg külön díjért pályáztak volna. Legalább lett volna alkalom kimutatni, hogy ama nagy áldozat, melyet évenként hoz az ország állami lótenyésztésünknek, csakugyan biztosítja-e a joggal megvárható fölényt a magántenyésztés felett vagy? ... ezt azonban elképzelni sem tudom.

Szóval a bécs–berlini távlovaglásban való részvétel lett volna igazi próbaköve állami lótenyészintézeteink helyes irányban vezetésének.

Megnyugvást adott volna még a *kritizálni annyira szerető* lótenyészítőinknek, sőt honatyáinknak is, hogy bizony ez a legtisztább forrás, a melyből bátran merithetünk; továbbá bebizonyult volna az, hogy az állami költségvetésben évenként szereplő nagy tételek, melyeket csődör- és kancza-behozatalra vagy egyéb lótenyésztési kiadásokra fordítunk, minden tekintetben jól gyümölcsöző befektetést képeznek.

A várható győzelem lett volna a *legnagyobb reclam*, állami lótenyész-intézeteinknek.

Ez a nagy vizsga, utmutató lett volna az állami lótenyész-intézeteket vezető köröknek, hogy eddigi működésük helyes volt, vagy esetleg mit kell másként csinálni?

No majd ha még egy nagy távlovaglás rendeztetik, ezt is meg lehet cselekedni.

Ihász Lajos.

(VVL 1894. március 4. 93. p.)

C/7.) A katonai lovak tenyésztésének kérdéséhez. (Egy újabb javaslat.)

Ezt oly fontos jövedelmi és honvédelmi kérdésnek tartom, hogy kívánatos ha ahhoz minél többet szólunk.

Igy szűrődik le az igazság. Ekként eljárva, majd sikerülni fog a legjobb és legkönnyebben kivihető módot kitalálni arra: mit kell tennünk, hogy a tenyésztők kívánsága: a *méltányosan felemelt remonda-ár* és ez által a lótenyésztés jövedelmezősége, más oldalról pedig, hogy a *hadserg hazánkban fedezhesse szükségletét*, – minél inkább megfelelő jó lóval – eléressék.

Általános a panasz, hogy tenyészanyagunk fogy. Különösen minőségben.

Ezen körülményt többen, az utóbbi időben bekövetkezett erős kivitelnek számlájára akarják írni. Kiválóan az angolok tömeges nagyarányú lóvásárlásának tudják be.

Megvallom: én ezt a nézetet nem osztom. Mert az angolok által vásárolt lovak, melyek 5–7 évesek voltak és érték Szabadkán mint «Nemo» írja 160–300 korona fizettetett, *Magyarország lótenyésztésére nem jelentenek veszteséget*. És pedig azért nem, mert nálunk ilyen árért csak *nagyon közepes*, a mi hadseregünk által *már nem* használható és visszautasított lovakat lehet kapni. Tehát ha az ilyen anyag kivitetik az országból, az nem kár. Sőt örülni lehet annak, hogy «ez» is talált vevőre és tenyésztőjének jövedelmet hozott.

Épen az angoloknak könnyen kielégíthetősége volt oka annak, miszerint a kereskedők könnyű szerrel összeszedhették a kívánt lóanyagot. Hisz mi itt tul a Dunán, meg sem éreztük, hogy már annyi lovat kivittek és még mindig vesznek. Bizonyítja ezen körülmény azt, hogy azt a sok lovat, aránylag kis területen betudták vásárolni.

Azt a tényt elismerem, sőt aggodalommal vagyok kénytelen bevallani, hogy a hibátlan tenyész kanczák száma egyre fogy; különösen a kis tenyésztők kezén.

Miért? Mert a lótenyésztők többsége, pénzszükség miatt, azt a lovat kénytelen eladni, melyet megvesznek. A hibátlan és arányosan termelt lóra pedig legjobban akad vevő.

Ha most az ilyen kancza, a lóavató bizottság kezébe kerül, akkor, ha csak idő előtt meg nem hibásodik, olyan korban és esetben kerül már vissza a kis tenyésztőhöz (mert mikor még használatra jó, pénzesebb ember is megveszi, a ki nem tenyészt lovat) a midőn már csak talyiga, vagy meszes kocsi elé való.

Ezen a bajon kell segitenünk. Módot kell arra keresnünk, miként lehetne az ilyen nagy veszteséget megszüntetni? És pedig úgy, hogy a hadsereg érdeke se szenvedjen csorbát, s a tenyésztő mégis aránylag olcsón jusson jó, kipróbált, tenyészanyag birtokába.

Nézetem szerint ezt a célt úgy érhetjük el, ha a hadügy-minister beleegyezik abba, hogy minden kancza ló, mely a lovasezredeknél, szekereszetnél használatban van, a besorolás utáni ötödik évben, – tehát kilencz éves kora előtt okvetlen kiselejteztessék: tekintet nélkül arra, miszerint: még alkalmas-e katonai szolgálattételre. És első sorban az ezred parancsnokság útján az a tenyésztő hivandó fel: a kinek méneséből a ló vásároltatott. És az neki kívánatára kétszáz koronáért átadandó tenyésztési célra.

Azon esetben pedig, ha a tenyésztő nem tart rá igényt s ezt írásban bejelenti, a ló nyilvános árverésre bocsáttatik. Ha pedig még katonai szol-

gálatra alkalmas, joga legyen az ezrednek, 600 korona értékig visszatartani, azonfelül nem. De csak akkor, ha más tenyésztő nem jelentkezne, kinek a ló 200 koronáért átadandó, kellően kiállított kötelezvény mellett, hogy ő szintén tenyésztésre használja. Erre felügyelne a járási mezőgazdasági bizottság, melynek évenként bemutatandó a ló fedezési igazolványa. A ló legalább öt évig tenyésztésre használandó.

Ehhez hasonló rendelet már életbe lépett a honvédeknel, mely a kiszolgált, de még alkalmas lovakat 600 koronáért visszaveszi.

Ha ezen kedvezmény életbe lép, a tenyésztő könnyebben meg válik jó fiatal kanczájától. Mert úgy okoskodik, hogy lovát ugyszolván csak kipróbálásra adja oda, árát pedig négy évig használja. Azután kétszáz koronáért még is visszavásárolhatja. Tehát elég jutányos áron.

Ezen életbe léptetendő intézkedés **gyakorlati megoldási módja** következő lenne: Minden vásárolt lóról, a lóavató bizottság úgy nevezett **lóleirási könyvet** vezet, melyben minden lónak közepén kétrészre osztott külön lapja van, egyenlő lap és beírási számmal; melynek mindenik oldalára a ló egy formán leiratik, a nyerendő sorszámmal és azon ezred megnevezésével, hova a ló be fog osztatni. A lap leszakított fele részét a tenyésztő kapja, kitől a ló vétetett, – igazolványul azért, hogy ha 4 év múlva a kiselejtezendő kanczáért jelentkezik az ezredtől hozzá érkezett felhívásra, magát igazolhassa az előre kijelölt eladási központon.

Ilyen eladási központokat – vasuti góczpontokon – azért kell szervezni a messze elhelyezett ezredek részére, nehogy az a tenyésztő, ki például Veszprém megyében lakik, az időközben Galicziába, vagy Csehországba helyezett ezredhez legyen kénytelen utazni kiselejtezett lova megtekintésére s ha az neki megfelel: megvásárlására.

Ilyen uton biztosíthatnák, hogy a jó tenyész-anyag, kis tenyésztő kezébe is juthat. Kiváltképen az, hogy az értékes magkancza, idővel azon ménesbe visszakerülhet, melynek gyöngye volt. Azt gazdagíthatja csikaival és a hadseregnek lehet utánna megint jó lovat nevelni.

Ezen eljárás alapján az ezredből kiselejtezett jó kanczák az országban maradnának és rendeltetésökre felhasználhatók lennének.

Az értékesebb és magasvérű anyagról nem szólok, mert az úgy is gazdagabb emberek kezében lévén, ott nem szükség annyira a védelem. Ők már úgy sem adják el a ménes kiegészítésére szükséges anyakanczákat. Vagy ha meg válnak tőlük, tudnak is helyette megfelelő anyagot szerezni.

***

Másik aggodalmat keltő körülmény az, hogy *hazánkban 1898 óta igen sok, katona lovat is tenyésztő ménes feloszlattatott.* Nagyon gyakran lehet olvasni: a «Vadász és Versenylapban», «a magyar mezőgazdák értesítőjében», hogy itt és ott ennyi és ennyi ménesbeli ló, csikó eladatik, irány vagy tenyészág változás miatt.

Igaz, keletkezik is ménes de nagyon sokkal kisebb számban.

Természetesen az angol telivért tenyésztő, vagy ügetőket tenyésztő, versenyzéssel foglalkozó ménesek nem tartoznak cikkem keretébe.

Mi a ménesek megszüntetésének oka?

Egyszerűen nem találják meg az illetők számadásukat a lóértékesítésénél.

A fényüzési, hintós lovakat tenyésztők vevői szintén megapadtak: a sok automobil, villamos kocs, motorkocsi és kerékpár divatbajötte és terjedése miatt.

A megmaradt vevő pedig előszeretettel keresi fel – neki kényelmesebb – a kereskedőket, kik természetesen minél olcsóbban akarnak vásárolni, hogy az ő hasznuk annál nagyobb legyen. Ennek folytán a fényüzési ló tenyésztésének jövedelmezősége, ha csak valaki nem tud kiváló anyagot nevelni, kérdésessé vált.

A katona ló tenyésztése szintén megszűnt csak közepesen is jövedelmező foglalkozás is lenni. A haszon igen vékony. Okai: a *mai viszonyokhoz mérten alacsony pótlóárak, a 30–40%-el megdrágult cseléd és egyéb itt egészen a legkisebb részletekig fel nem sorolható körülmények; továbbá a drága ménbérlet, mert nincsen mindenki azon kedvező helyzetben, hogy közelében találjon egy jól ellátott ménállomást és így magának kell bérelni.*

Súlyosítja még a helyzetet a lóavató bizottságok fokozódó, különben jogosult, magas kivánalmi a megvásárlandó katonaló minősége iránt.

A felsorolt körülmények láncolata olyan *nehéz állapotokat teremtett, hogy csak az, a kinek a véletlen szerencséből kedvező mellék segítő körülményei vannak, például: jó legelője, másként nem értékesíthető lószénája, várostól távol fekvő és lónevelésre utalt birtoka van, foglalkozhatik – igen mérsékelt haszon mellett a katonaló-neveléssel.*

Ha a viszonyok nem javulnak a mire ugyan nincsen kilátás *s a belterjes gazdálkodásba még jobban bele kell mennünk és azon esetben, ha a*

katona pótló árakat a hadügyminiszter nem emeli nyolcszáz koronára – legalább, akkor kénytelenek leszünk a lótenyésztés ezen ágával felhagyni, mert haszon nélkül senki sem akar tenyészteni. De ha valaki csupán kedvtelésből óhajt tenyészteni: tekintet nélkül a jövedelmezőségre, akkor még igen nagy kérdés marad, hogy nem-e választ más kedvtelésnek talán jobban megfelelő lovat. Valami ügetőt, vagy más versenyezni képes fajtát.

Felkérem tehát a katona lótenyésztéssel foglalkozó gazda társaimat azon indítványom támogatására, hogy az országgyűlés elé nyújthassunk be egy emlék iratot az egész országból, megyei lótenyésztőbizottmányi elnökeink útján és küldöttségileg kérjük fel a földmívelési m. kir. minister dr. Darányi Ignác ő nagyméltóságát, ki már oly szívesen és annyit tett a magyar gazdákért: legyen a mi érdekeink és méltányos kivánalmaink hatalmas szószóllója.

Ihász Lajos

(VVL 1901. január 26. 48. p.)

D) EGYÉB

D/1.) Egyházközségi felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből

Én, N. N., az N. egyházközség felügyelőjévé választatván, esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú és Szentlélek, hogy ezen egyházközség önkormányzati jogát és szabadságát tántoríthatatlanul védelmezem, egyházi törvényeink és rendszabályaink és jogérvényes határozataink értelmében hivatalomban híven és lelkiismeretesen eljárók. Isten engem úgy segítjen. Ámen.

[Boleratzky (é. n.) 1942. 85. p.]

D/2.) Egyházmegyei felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből

Én, N. N., az N. egyházmegye felügyelőjévé választatván, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szentlélek, hogy tisztemben hazai egyházi törvényeink, egyházi rendszabályaink és törvényes határozataink szerint eljárók és azokat a felügyeléseim alá bízottak által megtartatom, tiszta meggyőződésem szerint szolgálatok igazságot és mondok ítéletet, szóval minden kötelességeimnek híven és lelkiismeretesen megfelelek. Isten engem úgy segítjen. Ámen.

[Boleratzky (é. n.) 1942. 86. p.]

D/3.) Egyházkerületi felügyelői esküszöveg a Dunántúli Evangélikus Egyházkerületben, Ihász Lajos idejéből

Én, mint a dunántúli ág. hitv. evangélikus egyházkerületnek törvényesen megválasztott felügyelője, esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szentlélek, hogy felügyelői tisztem és hivatásomnak lelkem minden erejével megfelelni igyekszem, hazámnak és koronás királyomnak tántoríthatatlan híve leszek, egyházi hivatalos eljárásomban magamat a hazai egyházi és polgári törvényekhez, egyházi rendszabályainkhoz és törvényes határozatainkhoz alkalmazom és azokat a felügyeléselem alá bízottak által megtartatom; tiszta meggyőződésem szerint szolgáltatok igazságot és mondok ítéletet. Általában legfőbb feladatomban tekintem egyházam önkormányzatát, jólétét és előhaladását minden tehetségem szerint előmozdítani, nem hagyván magamat kötelességem teljesítésében semmiféle emberi tekintély, fenyegetés és erőszakoskodás által eltántorítottatni. Isten engem úgy segítjen.

[Boleratzky (é. n.) 1942. 86–87. p.]

D/4.) Krisztus hajója.

Ihász Lajos egyházkerületi felügyelőhöz beiktatása alkalmából.
1899. nov. 29.

Zúgó viharban, zátonyok között
Megy a hajó, Krisztus urunk hajója;
Megy, bár sziklába sokszor ütközött,
Megy, mert az Isten, a nagy Isten óvja.
Minden időben az Úr volt minékünk
Erőtleneknek a mi erősségünk;
Velünk ma is csodákat mivel Ő,
És lesz hitünk a megtartó erő.

Szemem a mult ködében révedez:
Kereszt, láng, börtön, gálya s láncz van ott;
Keresztyén egyház a te képed ez,

De vallásunk tűzszlopként ragyog.
Isten Igéje, nagy a te hatalmad,
Poklok se vesznek rajtad diadalmat;
Ég-föld elmulik, minden megavul,
Szövétnekünk, égsz olthatatlanul.

Oh szent örökség, Evangyéliom,
S Krisztus Urunknak anyaszentegyháza:
Te vérben úszó fehér liliom, –
Magas torony, mit a vész meg-megráza, –
Hajó, mostan dagályon majd apályon,
Hogy Isten népe biztos révbe szálljon, –
Te mindenünk mégis egyetlenünk,
Mi drága voltál a multban nekünk.

Most nem vagy az! A hit meghidegült,
Minden fejet elfogott a betegség;
Melyért apáink szive úgy hevült,
A bölcsesség ma bolondság, nevetség.
– Ébredj, oh lélek! Sir az ég miattad,
Magad idegen isteneknek adtad,
A miben bizol, látod, hogy mit ád,
Most, elveszöt, tartson meg e világ.

Maradj világ, te tündér, megcsaló.
Jer szebb világ, szép lelkek szép világa.
Te boldogító, örökkévaló
A szívnek egy, mi jó, mi szent, mi drága!
– Ki megszeretted ezt az égi lángot!
Buzgó vezérünk, ég áldása rád!
Te nekünk, – néked a hit koronád.

SÁNTHA KÁROLY.

(EEI 1899. november 30. 577. p.)

D/5.) Gyurátz Ferenc gyászéneke Ihász Lajos halálára

Dallam: *Jövel Szentlélek Ur Isten!*

1. Nagy Isten, kinek hatalma
Világot alkot s fentartja,
Kinek karja sujt és emel
Hő fohászunk az égre fel
Hozzád száll s áldja kegyelmed
Akkor is, ha szívünk sebhedt
S tört reményen könnyünk árja,
– Hivő lelkeknek erős vára
Hódolattal magasztalunk.

2. Rést tört köztünk az enyészet,
Elhunyt vezért gyászol néped.
A bút szentelje meg a hit,
Mely tebenned bizni tanít.
Te adtad őt, érző szívét
Élő hittel Te ihletéd.
Miért buzgott: szent országod.
– Ki őt vezérléd, legyen áldott
Atyánk, örökké nagy neved.

3. Uram, ki hű menedékünk
Voltál jó-, balsorsban: kérünk,
Egyházunk tovább is védjed,
Munkáljon benne szentlelked;
Gyuljon fel hitünknek lángja,
Mely kész érted áldozásra;
Gyámolítsd hiveid sergét,
– Szebb jövőre óh Te vezérel
Jézus, élő szent reményünk.

(Emléklapok... 1909. 8. p.)

D/6.) Sírfelirata

ÁLDASSÉK A JÓK EMLÉKE ÖRÖKKÉ

Itt nyugszik az Urban

Ihászi IHÁSZ LAJOS

a dunántuli ág. evang. egyházkerületnek kilencz éven át volt felügyelője, főrendházi tag. Ferencz József rend lovagja, nagybirtokos, Veszprém megye bizottsági tagja: Kinek Teremtőjéhez – fájdalom oly igen korán visszatért Lelke: honáért, vallásáért való áldozatkészségben lelte legfőbb gyönyörűségét s a magasztos eszmék megvalósíthatásáért lángolva állott őrt a jó ügyek boldogulhatása fölött.

Elmultát gyászolják: mély bánatba borult hű hitvese:

özv. IHÁSZ LAJOSNÉ sz. JÓKAY ETELKA

és szeretett, hálás nevelt fia: JÓKAY IHÁSZ MIKLÓS MÓRICZ

valamint minden Igazak, kik az ő jóságát ismerék.

Született: MDCCCL Junius 12 én Meghalt: MCMVIII Deczember 6 án.

Három évtizedes bánatos özvegység után követte Őt a halálba

özv. IHÁSZ LAJOSNÉ sz. ÁSVAI JÓKAY ETELKA

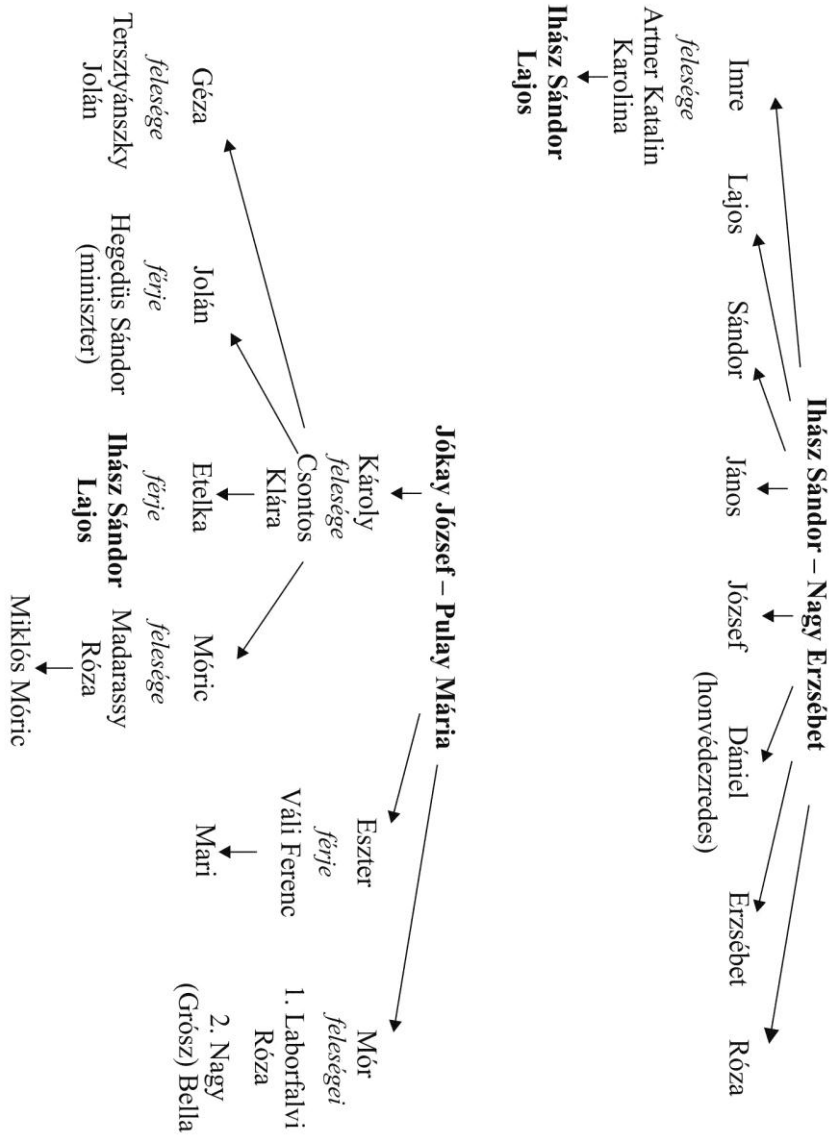
a szeretet és jóság valódi megtestesülése

Született MDCCCLII Október 22 én Meghalt MCMXXXIX. Julius 19 én.

Emléke örökké áldott marad.

E) CSALÁDFA

Az Ihász és Jókay családok vázlatos családfája

RESÜMEE

„...den Menschen in Armut helfen...“ Das Leben von Lajos Ihász (1850–1908)

In diesem Buch wird das Leben des transdanubischen Grundbesitzers Lajos Ihász (1850–1908) nach historischen Dokumenten, beziehungsweise nach den Memoiren eines nahen Angehörigen dargestellt. Es verewigt das Leben eines Mannes, der den Menschen der späteren Zeiten, die gemeinnützige Arbeit übernehmen, als moralischer Kompass dienen soll.

Lajos Ihász wurde als Neffe der bemerkenswerten Figur der Kossuth-Emigration, des Honved-Obersten Dániel Ihász in Hathalom im Komitat Veszprém geboren. Seine Sekundarschulen besuchte er in den berühmten Instituten von Transdanubien: im reformierten Kollegium von Pápa und in dem evangelischen Lyzeum von Sopron. Er begann in Pozsony (heute Bratislava) Jura zu studieren, entschied sich aber schließlich für die Landwirtschaft in Mosonmagyaróvár. Er heiratete zweimal, beide Male Frauen aus bekannten Familien. Seine erste Frau war die Nichte von Mór Perczel, des Honvedgeneralls der Freiheitskampf von 1848–49, seine zweite Frau war die Nichte des vielleicht größten ungarischen Schriftstellers Mór Jókai.

Nach familiärer Tradition kümmerte er sich später um seinen Grundbesitz, dessen Einkommen er großenteils für wohltätige Zwecke verwendete. Das reizte den Verfasser dieses Buches, sich mit seinem Leben eingehend zu beschäftigen.

Das Buch stellt neben seiner mehr als dreißigjährigen Tätigkeit als Mäzen auch alle Stationen seines Lebens bis zu seinem Tod in chronologischer Reihenfolge dar. In abgeschlossenen Kapiteln beschäftigt es sich mit den Umständen seiner Geburt, seinen Studien, seinem Militärdienst, seinem Familienleben, seinen Freizeitbeschäftigungen, seinem Besitztum, seiner Landwirtschaft und mit seinen gesellschaftlichen, politischen und religiösen Tätigkeiten. Das Buch legt dar, wie er eine meinungsbildende

und wichtige Persönlichkeit in der Versammlung des Komitats Veszprém und in dem landwirtschaftlichen Verein wurde, wie er die Karriereleiter der evangelischen Kirchenverwaltung bis ganz nach oben hinaufstieg, bis er durch die Transdanubische Evangelische Kirchengemeinde zum weltlichen Leiter gewählt wurde. Er war Mitglied des Magnatenhauses des ungarischen Reichstags und wurde mehrmals vom Kaiser Franz Joseph empfangen, der ihn für seine Verdienste im Kampf der Weingärtner-Dörfer vom Balaton-Oberland gegen Phylloxera mit dem Kaiserlich-Österreichischen Franz-Joseph-Orden auszeichnete. Zu einem Besuch auf dem Balaton-Oberland schrieb sein Reisebegleiter: „Unser Ihász ist ein gottseliger, gesegneter Mensch.“ Ja, das ist recht. Man könnte es nicht besser ausdrücken. Er war der einzige aus der Verwandtschaft, der dem alten, verzagten Mór Jókai, der wegen seiner zweiten Ehe von vielen verurteilt wurde, eine helfende Hand reichte. Er vermachte 2000 Joch Landbesitz seiner Kirche. Mit welchen Worten könnte man diese Selbstlosigkeit, dieses Verantwortungsgefühl besser bezeichnen? Dieses Buch gedenkt dieser Momente.

SUMMARY

Life of Lajos Ihász (1850–1908)

“...those in need to be helped...”

The author of the book presents the life of Lajos Ihász (1850–1908), who was a Hungarian squatter in Transdanubium. The author used archives, library documents and a manuscript blotter of Lajos Ihász’s next of kin. Present book depicts a man, whose lead of life deserves to be remembered and it should serve as an ethical compass, for those following generations who are willing to take up a public role.

Lajos Ihász was born in Hathalom, county Veszprém. He was the nephew of Dániel Ihász, colonel in Hungarian Revolution of 1848, who was occupying a remarkable role in Kossuth-emigration. Lajos Ihász finished his secondary education in famous, old institutions of Transdanubium: Reformed High School of Pápa and Evangelical Lyceum of Sopron. He began his higher education as a student of law in College of Pozsony (nowadays Bratislava), later to graduate in Agrarian College of Mosonmagyaróvár. He was married two times. His first wife was cousin of Mór Perczel, general in Hungarian Revolution of 1848. His second wife was cousin of Mór Jókai, maybe the most notable novelist of Hungary.

As he settled down, Lajos Ihász following family tradition managed his lordships, and notable part of this income he offered to charitable purposes. This cast of mind was the leading idea that made the author to take a profound look at Lajos Ihász’s life.

Beyond examining his charitable activity for over thirty years, the book takes a closer look at the all important stages of Lajos Ihász’s life until his death, bearing in mind chronological order. The author in different chapters deals with the circumstances in which Lajos Ihász was born, his studies, military service, family life, leisure time activities, the way he managed his lordship and farming issues, along with serving an office in the fields of political, religious and social life that was to be

thanked to a great extent to the above mentioned wealth. The book reveals the way of Lajos Ihász becoming an opinion-sharper, having voice of heavy load in assembly and agrarian association of county Veszprém, furthermore the process of his ascension on the social ladder of Evangelical church, eventually chosen by Evangelical Church District Transdanubium and to become the general superintendent of the very same church district. This function helped him to the upper-house of Hungarian parliament in 1901. King Ferenc József I, granted him private audience on several occasions and awarded him with Ferenc József-equestrian order, since Lajos Ihász helped the king in struggle against the grape phylloxera as well as to strengthen the villages in Balaton-uplands. A fellow-passenger, who was just traveling in Balaton-uplands wrote: "Our Ihász is a blissful-minded, godly person." Yes, in deed he is. We cannot find more compact and expressive depicting of his characteristic way of treating his relatives, as being the only one of the relatives to give a helping hand to old, disheartened Mór Jókai as he became under fire due to his second marriage. Or should we mention his decision in his last will, in which he provided the transfer of one of his two lordships of 3200 English acres to Evangelical Church District Transdanubium, to bear witness of unprecedented unselfishness and accountability. This book commemorates among others to these moments that you hold in your hands Dear Reader.

Az Ihász család címere
(Nováky Rita, Budapest)

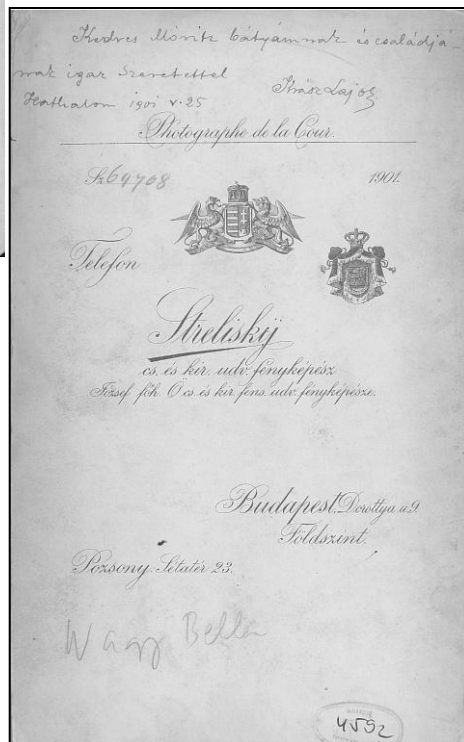
KÉPEK IHÁSZ LAJOSRÓL

Fiatal korában
(Jókay Sándor nyomán Domján János, Ajka)

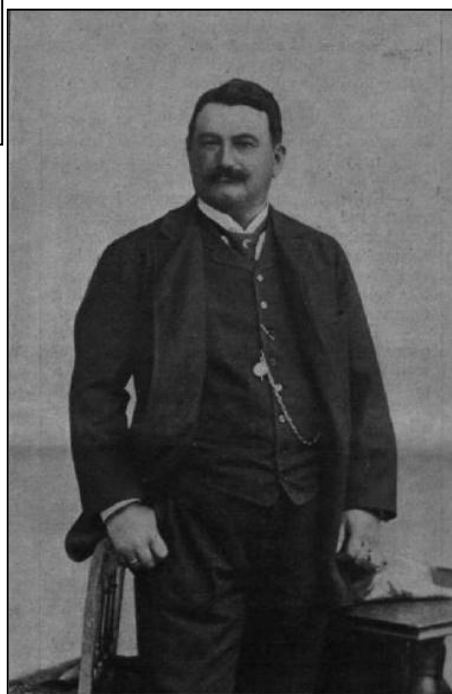
A középkorú Ihász Lajos
 díszmagyarban I.
 1901
 (PIM Fotótár 4592)

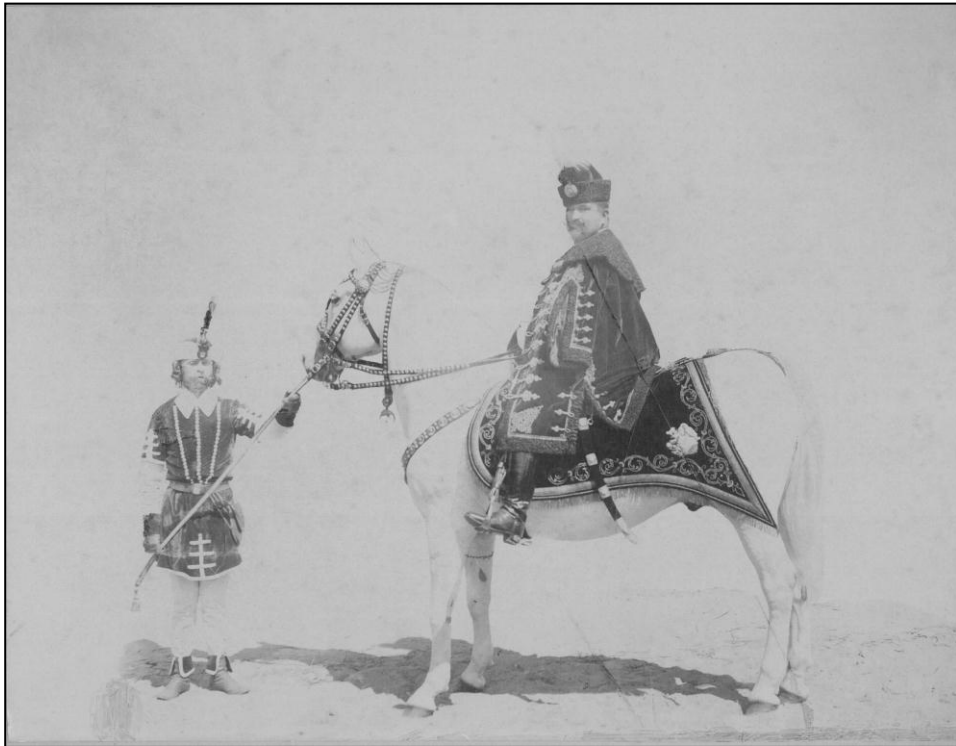
...és a kép verzője
 Ihász Lajos Jókainak szóló
 dedikációjával
 (PIM Fotótár 4592)

*A középkorú Ihász Lajos
díszmagyarban 2.*
(Emléklapok... 1909. o. n.)

*A középkorú Ihász Lajos
ünnepelőben*
(VU 1899. december 3. 821. p.)

*Az 1896. június 8-án megtartott budapesti millenniumi díszmenet
alkalmával Plútó nevű lován,
a csatlósnak öltözött Fáncsi István komornyikkal
(LDM Történeti Fotótár 69.3503)*

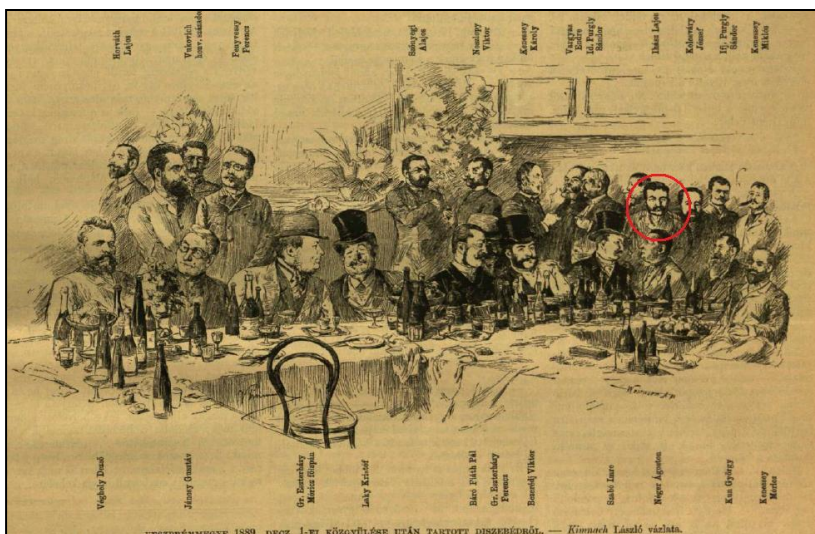

Herz Dávid: Ihász Lajos
olaj, 1909 körül
(magánszemély tulajdonában)

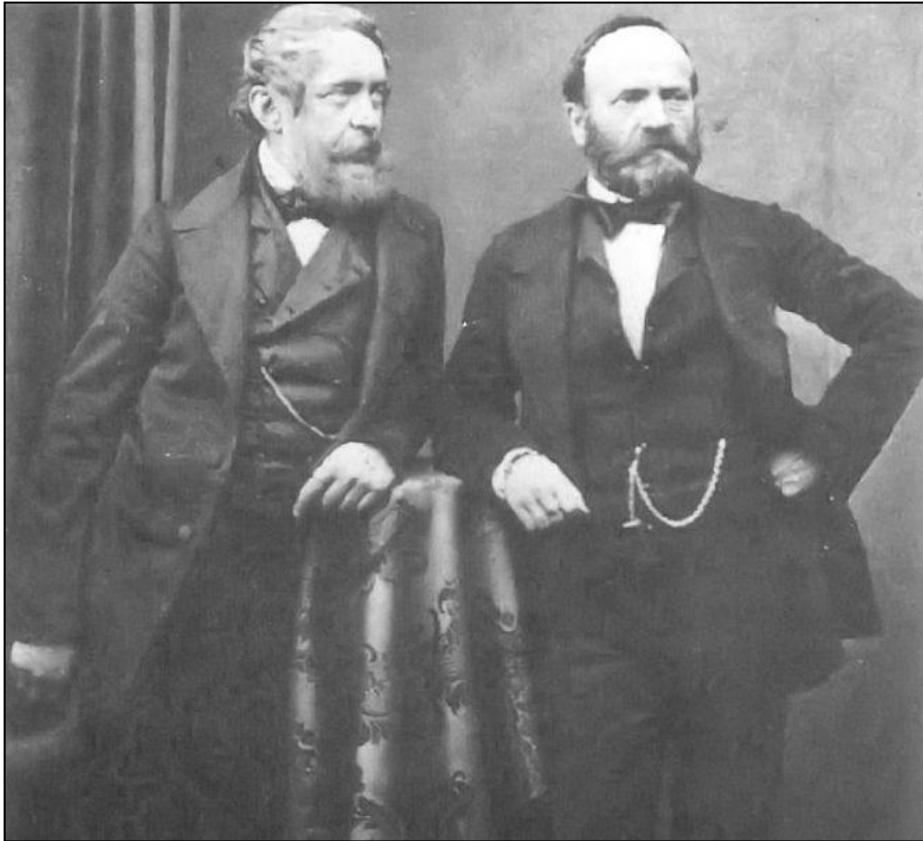

*A Deák- és Széchenyi-festmények leleplezésén,
a veszprémi vármegyeházán
(VU 1889. december 22. 841. p.)*

*...és az azt követő díszében
(VU 1889. december 22. 843. p.)*

KAPCSOLÓDÓ SZEMÉLYEK

*Kossuth Lajos (1802–1894) nagybátyjával, Ihász Dániel (1813–1881)
honvédezredessel*

London, 1855

(http://hu.wikipedia.org/wiki/Ih%C3%A1sz_D%C3%A1niel)

*Második felesége,
Jókay Etelka (1852–1939)
1870-es évek
(PIM Fotótár 3386)*

*...és néhány évvel később
(Jókay Sándor nyomán
Domján János, Ajka)*

*„Nénje”, Peti Józsefné Váli Mari
(1840–1915)
(Váli 1955. o. n.)*

*Móric bátyja (1825–1904) első
feleségével, Laborfalvi Rózával
(1817–1886)*

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/5/5e/J%C3%B3kai_laborfalvy1904_19.JPG)

Móric bátyja (1825–1904) második feleségével, Nagy (Grósz) Bellával (1879–1947) Jókai Ihász Lajosnak szóló dedikációjával (OSZK Kézirattár V/700)

Gyámfia, Dr. Jókai-Ihász Miklós Móric (1892–1945) (Domján János, Ajka)

*Hathalmon elhunyt apósa,
Jókay Károly (1814–1902)*
(http://gsillye.dyndns.org/ftp/Cs család/Genj/indi4/14/59/P974_640_921.jpg)

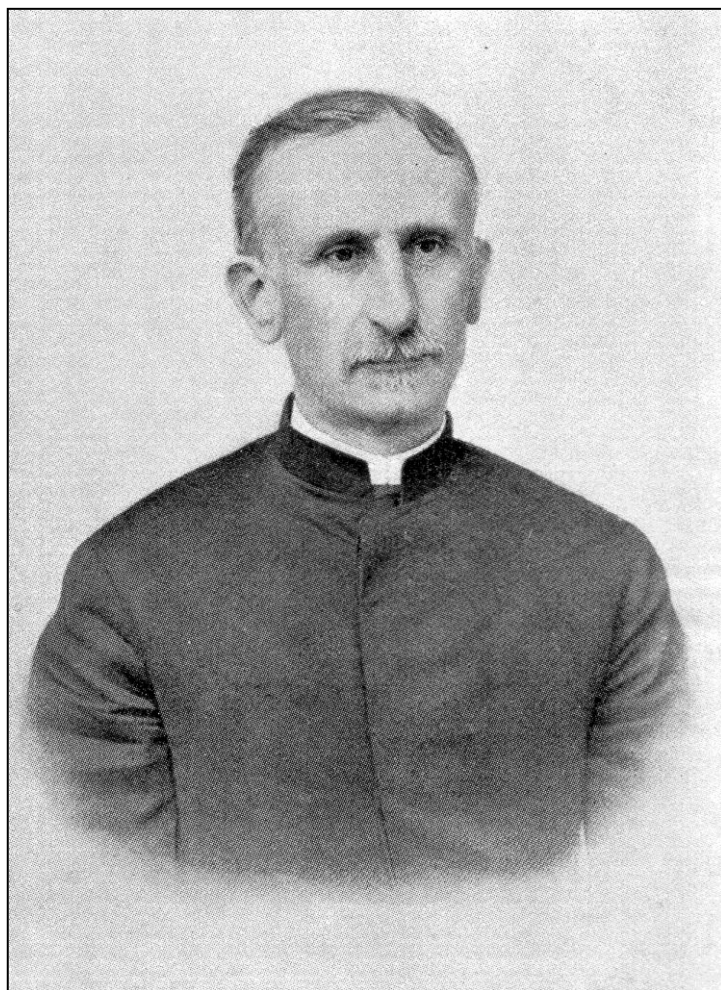
*Hathalmon nyugvó sógora,
ifjabb Jókay Móric (1859–1895)
és sógornője, mezőmadarasi
Madarassy Róza (1869–1898)*
(<http://www.jokay.hu/index.php?n=old&kod=14>)

*Sógornője, Hegedüsne
Jókay Jolán (1849–1922)
(MNM Történeti Fényképtár
83/1960)*

*Sógora, Hegedüs Sándor
(1847–1906) egykori
kereskedelmi miniszter
([http://www.budaipolgar.hu/helytor
tenet/hegedus_hagyatek.html](http://www.budaipolgar.hu/helytor
tenet/hegedus_hagyatek.html))*

*A jó barát és munkatárs: Gyurátz Ferenc (1841–1925)
evangélikus püspök
(Payr 1931. o. n.)*

*Váli Mari, Jókay Etelka, Jókay-Ihász Miklós, Ihász Lajos
és Hegedüsné Jókay Jolán a tósokberéndi vasútállomáson
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)*

ÉPÜLETEK

*Az Ihász család soproni ágának lakóháza,
a Cézár- vagy Zöld-ház
Itt ülésezett a 1681-es országgyűlés főrendiháza
(<http://www.nyme.hu/index.php?id=6842&L=1&id=6842>)*

*...és a ház udvara
(<http://www.nyme.hu/index.php?id=6842&L=1&id=6842>)*

A hathalmi úrilak „utcafront”-ja
(Domján János, Ajka)

...és az udvar felől
(Domján János, Ajka)

A hathalmi úrilak képeslapon
(Domján János, Ajka)

Szőlőhegyi filagória a későbronzkori temetkezési halmok legnagyobbikán
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

A lőrinczi kastély főbejárata
(Domján János, Ajka)

...és a park felől
(Domján János, Ajka)

Dolgozószobája a lőrinteri kastélyban
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

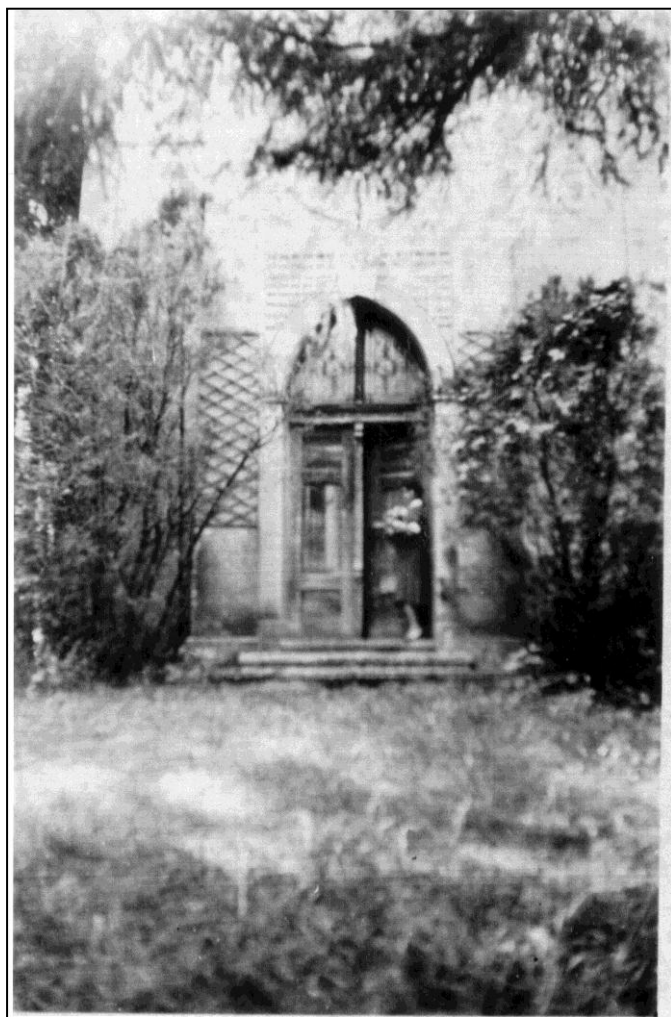
A lőrinteri kastély képeslapon
(Domján János, Ajka)

Akvarell a lórintei birtokhoz tartozó csingeri vadászkunyhóról
(Jókay Sándor nyomán Domján János, Ajka)

Az utóbb lebontott hathalmi temetőkápolna
(Marics Lajos, Nagydém)

...és bejárata
(Marics Lajos, Nagydém)

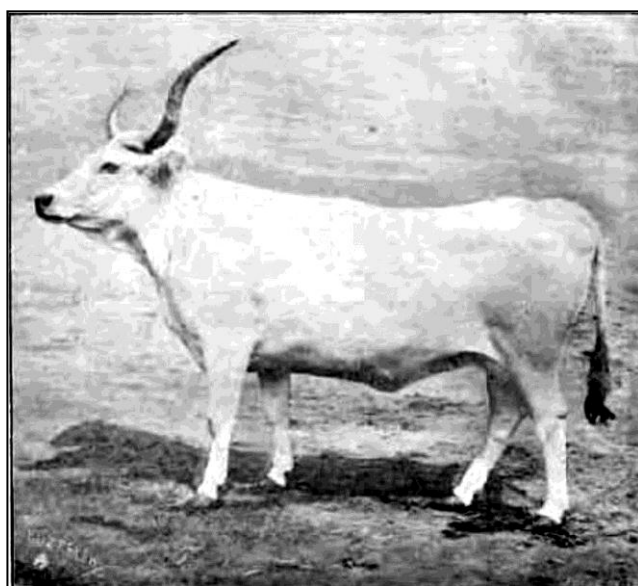
HATHALMI GAZDÁLKODÁSA

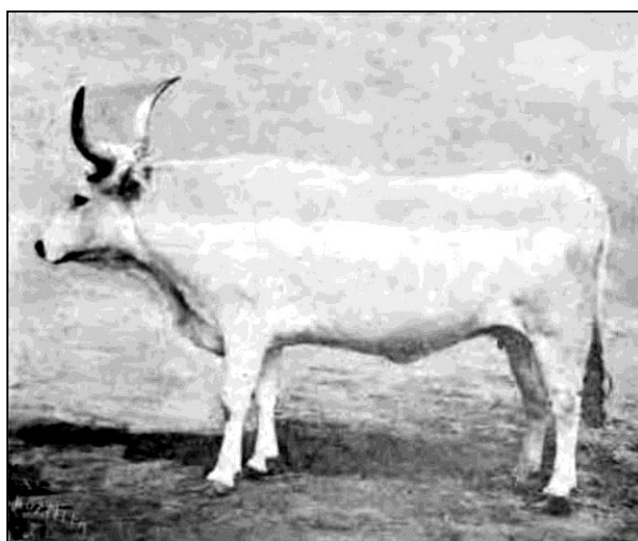
Gulyáslegénye szürkemarhákkal
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

Szürkegulyája
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

Zsandár nevű öreg tehene
(Sztankovics 1898. 1115. p.)

Hajas nevű fiatal tehene
(Sztankovics 1898. 1115. p.)

Szántás négyes ökörfogattal
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

Vöröstarka nyugati fajtájú gulyája
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

Juhnyája
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

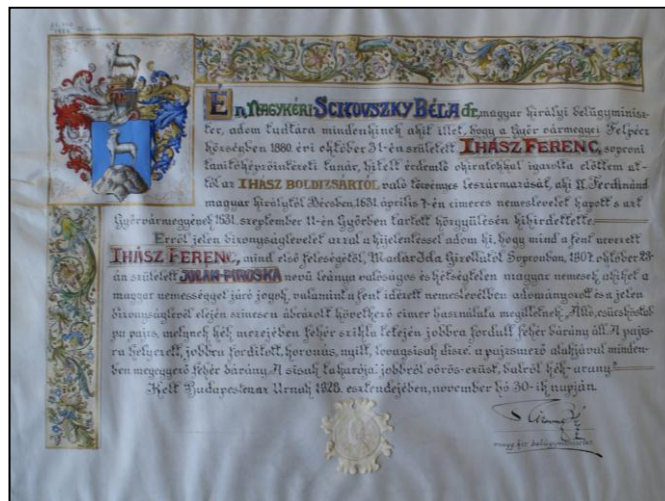

Kerülője vadásztacskóival
Hegedüs Rózsika felvétele, 1903
(Kovács László, Budapest)

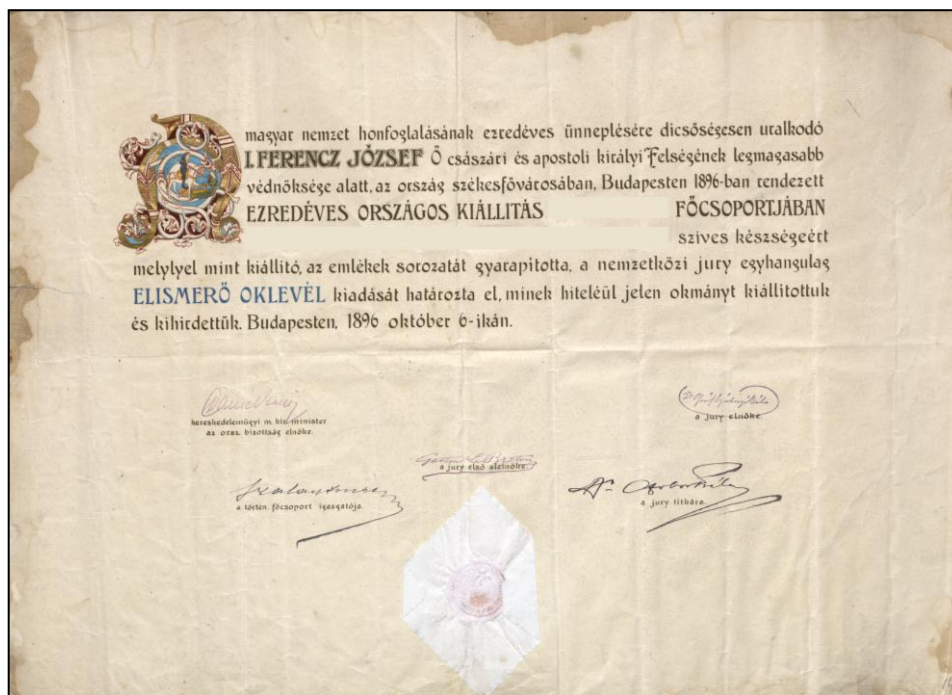
DOKUMENTUMOK, TÁRGYI EMLÉKEK

*Győr vármegye által kiállított bizonyítvány az egyik oldalági felmenő, István György nemességéről, 1758-ból
(István Ildikó, Budapest)*

*Scitovszky Béla belügyminiszter által kiállított bizonyítvány az egyik oldalági leszármazott, István Ferenc főiskolai tanár nemességéről, 1928-ból
(Nováky Rita, Budapest)*

Millenniumi elismerő oklevél (illusztráció gyanánt)
(OSZK Kézirattár Analekta 19 2030)

Özv. **Ihász Lajosné szül. Jókay Etelka** kimondhatatlan fájdalomtól megtörtén jelentő gyámfiú, **Jókay Miklós Mór** és nényük **özv. Petiné szül. Váli Mari** nevében is, hogy imádott jó ura, a páratlan jóságú gyámja és rokon:

IHÁSZ LAJOS

a dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület felügyelője, főrendiházi tag, a Ferencz-József-rend lovagja,
Veszprémmegye törvényhatósági bizottságának tagja, nagybirtokos

Áldásos életének 58-ik, boldog házasságuk 20-ik évében, ma reggel 5 órakor visszaadta nemes lelkét a Teremtőnek.

Porrészei e hó 8-án délután 2 órakor fognak Lőrintén megáldatni, s onnét Hathalomra szállítva, ott 9-én délelőtt 11 órakor a családi sírboltban örök nyugalomra helyeztetni.

Lőrinte, 1908. évi december hó 6-án.

Szeretteid és minden jók áldása legyen veled!

A család gyászjelentése

(<http://www.rakovszky.eu> nyomán Domján János, Ajka)

A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület fájdalommal jelenti, hogy hōn szeretett felügyelője

MÉLTÓSÁGOS

Ihász **IHÁSZ LAJOS**

egyházkerületi felügyelő, főrendiházi tag, a Ferencz-József-rend lovagja

hosszas szenvedés után, életének 58. évében f. december hó 6-án elhunyt Lőrintén.

Az osztatlan tisztelettől környezett felügyelőnek hamvai f. december hó 8-án délután 2 órakor fognak Lőrintén megáldatni, s onnét Hathalomra szállítva, december 9-én délelőtt 11 órakor a családi sírboltban a végnyugalomnak átadatni.

Pápa, 1908. december 6-án.

Áldott legyen az egyházkerület nemes szívü, lelkes vezérének emléke!

Az egyházkerület gyászjelentése

(<http://www.rakovszky.eu> nyomán Domján János, Ajka)

Millenniumi kiállítási érem (illusztráció gyanánt)
(<http://bedo.hu/kepek/adat/webshop/1/464.jpg>)

A Ferenc József-rend lovagkeresztje (illusztráció gyanánt)
(<http://bedo.hu/kepek/adat/835.jpg>)

*Az 1900-as párizsi világkiállítási aranyérem előlapja
(illusztráció gyanánt)*
(<http://library.univet.hu/mitadott/paris/erem1.jpg>)

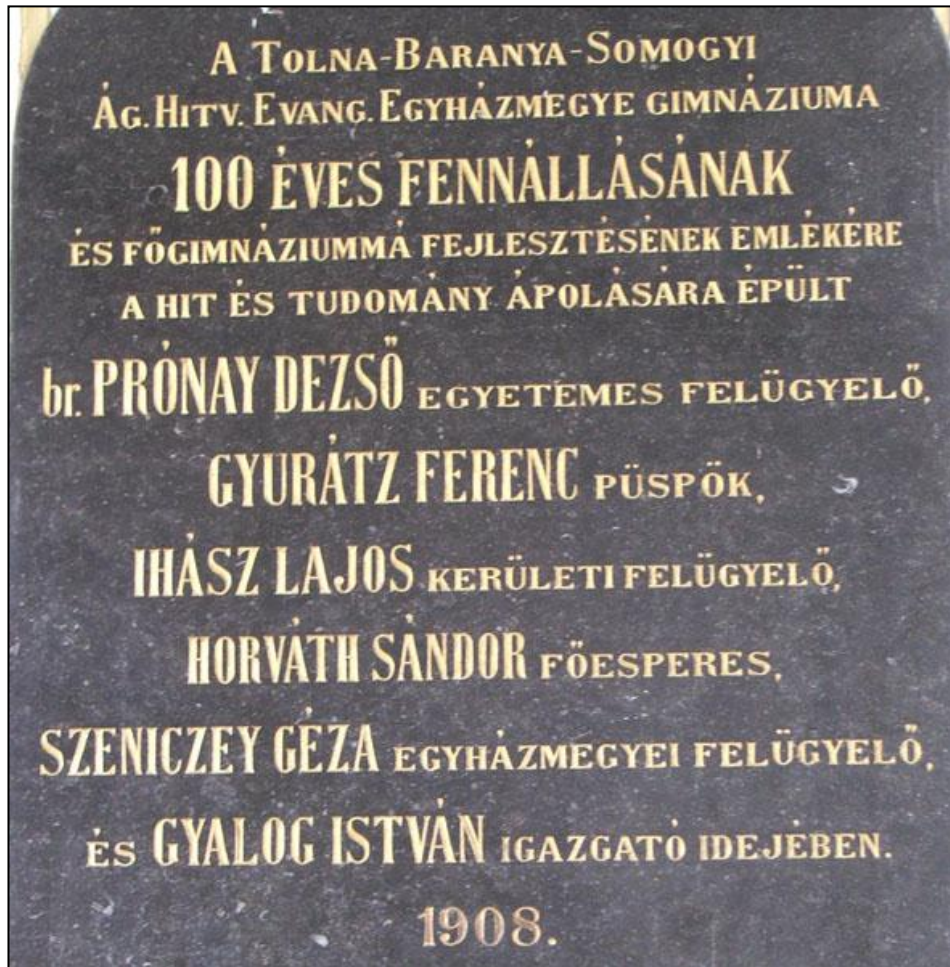
*Az 1900-as párizsi világkiállítási aranyérem hátlapja
(illusztráció gyanánt)*
(<http://library.univet.hu/mitadott/paris/erem2.jpg>)

MUNKÁSSÁGÁT MEGÖRÖKÍTŐ EMLÉKTÁBLÁK

*Emléktáblája az ajkai evangélikus templomban
(Vajda István, Ajka)*

Emléktábla a bonyhádi evangélikus gimnáziumban
(<http://www.petofi-bhad.sulinet.hu/isktort/3fejezet/tabla1.jpg>)

*Domborműve a bakonytamási evangélikus templomban
2008
(Németh Tibor, Szeged–Bakonytamási)*

*Síremléke (középen, fehér keretben) a hathalmi temetőben,
a 2008-as felújítás után*
(<http://www.jokay.hu/index.php?n=old&kod=42&f=4>)

1981-ben születtem Pápán, az ezredfordulóig a közeli Bakonytamásiban éltem. Általános iskolás korom óta foglalkoztat e falu múltja, melyhez az indíttatást földim, a pályáját szintén a Széchenyi utcából, a „Dombszer”-ről kezdő Tatay Sándor helyi ihletésű műveiből nyertem. Az általa nyitva hagyott kérdések visszhangra találtak bennem, megválaszolásukért léptem kutatói pályára. Eddigi munkálkodásom jelentős részét könyvészeti adatok gyűjtése teszi ki, amit 1996-tól, pápai középiskolás éveimtől folytatok – 2000-től Szegedre kerülve, igazán jó körülmények között. Ma tudományterületektől függetlenül foglalkozom mindennel, ami Bakonytamási helyismeretéhez tartozik. Leginkább a köz-történet, gyülekezettörténet, néprajz, szépirodalmi hagyományok kötik le figyelmemet. Kányádi Sándorral vallom: „Be kell hordanunk, hajtánunk mindent. / A szavakat is. Egyetlen szó, / egy tájszó se maradjon kint. / Semmi sem fölösleges.” Küldetésemnek tekintem a múlt értékeinek köztudatba emelését. Hiszem, hogy napjaink értékválságában jelzőfényként kell utat mutatniuk, a közösség azonosságtudatának, önbecsülésének erősítésén keresztül szolgálva a megmaradást. Ennek a szellemiségnek a légkörében született jelen könyvem, melynek magját egy 2008-as évfordulóra készített dolgozatom képezi.

A szerző

Ihász Lajos élete, életműve száz éve fonódik egybe a Jókay család történetével. Nagyapámat, Jókay-Ihász Miklóst, az utolsó hathalmi földbirtokost fogadta örökbe, s a gyámapa most egy kriptában fekszik nagy- és dédszüleimmel. Életben, halálban együtt a család, s e kiváló kötetből értesülhetünk egy kimagasló dunántúli egyházi, politikai és mecénási egyéniségről. Ajánlom a jelen olvasónak, hogy a múlt példáiból találjanak szellemi erőt egy jobb jövő reményében.

Dr. Jókay Károly
a Jókay Alapítvány alapítója